

Sandy Åkerblom

På väg mot en förståelse av fenomenet inkongruent predikativ

ETT FÖRSÖK ATT BESKRIVA OCH FÖRKLARA FENOMENET
SAMT SKILDRA DESS FORSKNINGSHISTORIA

Satser som *Pannkakor är gott* och *Inrikespolitik är tråkigt* är högfrekventa och helt naturliga för vår språkkänsla. De är en del av det svenska språket och vi möter dem dagligen. Från ett språkvetenskapligt perspektiv är de dock häpnadsväckande. Predikativet i sådana exempel har en t-form, som kontrasterar mot subjektets numerus eller genus. Normalt sett får predikativet en form som är kongruent med subjektet, men inte i denna typ av exempel. Varför då?

Fenomenet, som idag brukar kallas *pannkaksmeningar*, uppmärksammades redan 1904 i svenskan och sedan dess har ett stort antal språkvetare studerat fenomenet. Problemet med vad som motiverar den inkongruenta predikativformen inbjuder också till större frågor som hur kongruens fungerar i allmänhet. Analyserna i forskningslitteraturen illustrerar också flera olika antaganden om hur kongruens triggas och vad genus är. Fenomenet tycks dessutom vara sällsynt i världens språk, vilket gör problemet än mer intressant.

Min avhandling syftar till att skapa en djupare förståelse av pannkaksmeningarna, genom att studera fenomenet från tre infallsvinklar. För det första granskar jag den rika forskningshistorien utifrån frågor om hur fenomenet avgränsats, beskrivits och förklarats i olika traditioner, samt vilka ideal och bakgrundsföreställningar som kan skönjas. För det andra beskriver jag fenomenet, dels genom att urskilja välgrundade antaganden från den tidigare forskningen, dels genom att göra nya kompletterande undersökningar. För det tredje förklarar jag en central aspekt av fenomenet, nämligen varför den inkongruenta formen förekommer med nakna subjekt som *pannkakor* men inte med definitiva subjekt som *pannkakorna*.

LUNDS
UNIVERSITET

LUNDASTUDIER I NORDISK SPRÅKVETENSKAP. SERIE A
Språk- och litteraturcentrum
ISBN 978-91-89213-29-6
ISSN 0347-8971

På väg mot en förståelse av fenomenet inkongruent predikativ

Ett försök att beskriva och förklara fenomenet
samt skildra dess forskningshistoria

Sandy Åkerblom

LUND
UNIVERSITY

DOCTORAL DISSERTATION

by due permission of the Faculty of Humanities and Theology, Lund University,
Sweden. To be defended at SOL H104, December 4th 2020, 10.15.

Faculty opponent

Professor Helge Lødrup,

Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo

Organization LUND UNIVERSITY	Document name DOCTORAL DISSERTATION	
Centre for Languages and Literature	Date of issue: November 6 th 2020	
Author: Sandy Åkerblom	Sponsoring organization	
Title and subtitle: På väg mot en förståelse av fenomenet inkongruent predikativ – Ett försök att beskriva och förklara fenomenet samt skildra dess forskningshistoria		
Abstract		
<p>This thesis examines so-called <i>pancake sentences</i>, an agreement anomaly found in Swedish, Danish and Norwegian. In these languages, predicative adjectives typically agree with their subjects in number and grammatical gender. However, with certain subjects the predicative takes a <i>t</i>-form, corresponding to singular neuter, regardless of the number and gender of the subject. Such sentences are commonly referred to as <i>pancake sentences</i>.</p> <p>The construction in question has been studied since the early 20th century and a great number of analyzes of the phenomenon has been presented. The general aim of my thesis is to generate further understanding of the phenomenon by approaching it from three angles: 1) To scrutinize the research history, with respect to how the phenomenon has been described and explained, and with respect to which background assumptions and ideals the analyzes are grounded in, 2) To describe the phenomenon, firstly by extracting well-founded assumptions and observations from the research history, and secondly by carrying out further empirical studies to complete the picture, 3) To explain the well-known tendency that the disagreeing form occurs with bare subjects, but not with definite ones.</p> <p>The different approaches of inquiry make use of different types of research material. The body of research used to scrutinize the research history includes 46 studies from 1904 to 2019. My own empirical investigations, which are carried out to complete the picture, make use of corpora containing informal written language. For the explanatory work, my material consists of three hypotheses that are being tested and assessed.</p> <p>Some important outcomes of the study are that morphophonological signals for gender or number in the subject promote the use of predicative agreement in Swedish, that <i>pancake sentences</i> have existed in all the Mainland Scandinavian languages at least since the 1850s, and that the bare subjects in <i>pancake sentences</i> are best analyzed as defective controllers, on a par with infinitival phrases. The subjects of <i>pancake sentences</i> being defective controllers, the <i>t</i>-form of the predicative is best analysed in terms of the default option.</p>		
Key words: Swedish, grammatical agreement, semantic agreement, gender, <i>pancake sentences</i> , adjectives, neuter, corpus linguistics, default, predicative		
Classification system and/or index terms (if any)		
Supplementary bibliographical information	Language: Swedish	
ISSN and key title: 0347-8971 Lundastudier i nordisk språkvetenskap	ISBN: 978-91-89213-29-6	
Recipient's notes	Number of pages: 218	Price
	Security classification	

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature

Date 2020-10-26

På väg mot en förståelse av fenomenet inkongruent predikativ

Ett försök att beskriva och förklara fenomenet
samt skildra dess forskningshistoria

Sandy Åkerblom

LUND
UNIVERSITY

Copyright Sandy Åkerblom

Humanistiska och teologiska fakulteterna
Språk- och litteraturcentrum

Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 82
ISBN 978-91-89213-29-6 (tryck)
ISBN 978-91-89213-30-2 (digital)
ISSN 0347-8971

Printed in Sweden by Media-Tryck, Lund University
Lund 2020

Media-Tryck är ett svanen-
märkt tryckeri. Läs mer
om vårt miljöarbete på
www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

Förord

Under förberedelserna av min projektplan till doktorandansökan stämde jag träff med Ulf Teleman, som jag alltid haft stort förtroende för. Vid den tidpunkten var min idé att skriva om nya uttryck för semantisk kongruens i svenskan. Ulf lyssnade och reagerade på mina idéer. Sedan sa han med tyngd i rösten: ”Håll dig bara borta från pannkaksmeningarna, för de är några luriga jä...!”. Och där började det.

Nu flera år senare måste jag medge att Ulf hade helt rätt. Vid några tillfällen önskade jag nog också att jag hade lyssnat på honom. Men oftast har jag känt mig lyckligt lottad över att få tillbringa min doktorantid med ett så fascinerande fenomen. Det har också varit ett sant nöje att ta del av (och nu bli en del av) den rika forskningshistorien om pannkaksmeningarna.

Mitt första och största tack går till min huvudhandledare Gunlög Josefsson som följt avhandlingsarbetet nära och alltid varit mycket generös med både sin tid och sina synpunkter. Oavsett hur bearbetad en viss text än var så hittade Gunlög alltid mängder med förslag på hur den kunde förbättras. Jag vet inte vad jag hade gjort utan hennes noggranna, tålmodiga och kloka handledning.

Även min biträdande handledare Lars-Olof Delsing vill jag rikta ett stort tack till. Lars-Olof tycktes alltid med både enkelhet och precision kunna sätta fingret på exakt den punkt i ett resonemang som haltade eller var värd att framhäva. Därtill tog han sig tid att diskutera varje gång jag knackade på.

Ett särskilt tack till David Håkansson, vars konstruktiva kommentarer vid slutseminariet kom att bli värdefulla i det fortsatta arbetet. Jag är också tacksam för alla nyttiga kommentarer jag fått från de kunniga deltagarna på forskarseminariet i nordiska språk i Lund. Vidare vill jag rikta ett tack till Erik Bandh som hjälpte till med korrekturläsning och översättning av den engelska sammanfattningen till avhandlingen.

Jag vill också tacka Johannes Persson, som hjälpte mig att orientera mig i vetenskapsfilosofisk litteratur och som tog sig tid för diskussion.

Ett tack riktar jag också till mina kolleger på Språk- och litteraturcentrum i Lund, som bidragit med en trevlig och stimulerande arbetsmiljö. Ett särskilt meningsfullt utbyte har jag haft med David Petersson, Sanna Skärlund, Sofie Nilsson, Andreas

Edvardsson, Philippe Collberg och Mikael Berger, som jag varit doktorandkollega med under någon period.

En annan person som haft stor betydelse under åren på Lunds universitet är Lena Larsson. Det var Lena som först öppnade dörren till universitetet genom att erbjuda mig en adjunktstjänst och har sedan dess stöttat mig i allt jag företagit mig.

Under min doktorandtid föddes också Iris och Dafne. Två underbara och outtröttligt nyfikna flickor som redan lärt mig massor, inte minst vad meningen *Pannkakor är gott* egentligen handlar om.

Till sist vill jag tacka Serena som för många år sedan uppmuntrade mig att återuppta studierna och som sedan stöttat och visat tålamod längs hela resan. Den här boken tillägnar jag till dig.

Sandy Åkerblom

Lund, oktober 2020

Innehåll

1 Inledning.....	11
1.1 Studiens syfte	12
1.2 Forskning med och utan paradigstyrning	15
1.3 Terminologiska val.....	18
1.4 Disposition	20
2 En vetenskapsrealistisk ingång till språk och teorier om språk.....	21
2.1 Vetenskaplig realism	21
2.2 Språket som fenomen och de underliggande kausala processerna	25
2.3 Typer av evidens för språkets underliggande processer.....	27
2.3.1 Grammatikalitetsbedömningar	27
2.3.2 Korpusdata	29
2.4 Avslutning	29
3 Den tidigare forskningen om inkongruent predikativ.....	31
3.1 Bakgrund	32
3.2 1900-talet.....	32
3.2.1 Uppmärksammandet av fenomenet.....	33
3.2.2 Sökandet efter källkonstruktionen.....	34
3.2.3 Bruket av inkongruent predikativ som en språkriktighetsfråga	42
3.2.4 Analyser med semantiskt-funktionellt fokus.....	51
3.2.5 Generativa analyser	65
3.3 2000-talet.....	76
3.3.1 Referensgrammatikerna	76
3.3.2 Gunlög Josefsson	78
3.3.3 Hans-Olav Enger	79
3.3.4 Övriga.....	81
3.4 Avslutning	84
3.4.1 Sammanfattning av forskningshistorien.....	84
3.4.2 Kännetecknande drag hos fenomenet inkongruent predikativ	88

4	Kompletterande undersökningar av inkongruent predikativ	93
4.1	Tillvägagångssätt.....	93
4.2	Hämmande faktorer.....	95
4.2.1	Förekomsten av ett adjektivattribut i ytsjektet	95
4.2.2	Betydelsen hos adjektivet i predikativ position.....	98
4.3	Fenomenets historia.....	105
4.3.1	Äldre belägg	105
4.3.2	Fenomenets utveckling under 1900-talet	106
4.4	Sammanfattning	109
5	Förklaringsmodell: <i>Inference to the Best Explanation</i>	111
5.1	Orsaksförklaringar.....	112
5.2	Vägen fram till den bästa förklaringen.....	114
5.2.1	Precisering av problemet.....	114
5.2.2	Generering av hypoteser.....	115
5.2.3	Prövande av förklaringskandidater.....	117
5.3	Jämförelse av den <i>hypotetisk-deduktiva modellen</i> och <i>IBE</i>	119
5.4	Sammanfattning	121
6	Den förklaringsökande frågan.....	123
6.1	Identifiering av faktum och kontrast	123
6.1.1	Identifiering av faktum.....	123
6.1.2	Identifiering av kontrast	126
6.2	Identifiering av störande faktorer för kongruensböjningen.....	127
6.3	Sammanfattning	132
7	Tre förklaringskandidater	135
7.1	Bakgrund	136
7.1.1	Generering av lovande förklaringskandidater	136
7.1.2	Riktlinjer för presentation och bedömning av kandidaterna	137
7.1.3	En vetenskapsrealistisk utgångspunkt.....	137
7.2	Hypotes A: <i>Semantisk kongruens</i>	138
7.2.1	Bakgrund	138
7.2.2	Den inkongruenta formen har en positiv motivering	139
7.2.3	Semantisk kongruens med kontrollörer som har en dividuativ betydelse.....	141
7.2.4	En icke-distinkt gräns mellan <i>dividuativ</i> och <i>individuativ</i>	143
7.2.5	Granskning	145

7.3 Hypotes B: <i>Morfosyntaktisk kongruens med ett fonologiskt tomt "det"</i> ..	147
7.3.1 Bakgrund	148
7.3.2 Två genussystem	148
7.3.3 Om den funktionella projektionen <i>Semantisk fras</i>	150
7.3.4 Förklaringen till definithetsrestriktionen.....	152
7.3.5 Granskning	153
7.4 Hypotes C: <i>Defaultkongruens</i>	156
7.4.1 Bakgrund	157
7.4.2 Två källor till kongruens	158
7.4.3 Kontrollören och den referentiella kongruensskällan	161
7.4.4 Kontrollören och den grammatiska kongruensskällan.....	162
7.4.5 Förklaringen till definithetsrestriktionen.....	164
7.4.6 Granskning	167
7.5 Bedömning av förklaringskandidaterna	176
7.5.1 Bakgrund	176
7.5.2 Hypotesbedömning och identifiering av den starkaste förklaringskandidaten.....	177
7.6 Diskussion	180
7.6.1 Trovärdigheten hos <i>Hypotes C</i>	181
7.6.2 En återblick på frågan om varför fenomenet inkongruent predikativ uppfattas som ett problem	183
7.6.3 En kritisk diskussion av tillvägagångssättet.....	185
7.7 Sammanfattning	186
8 Sammanfattning.....	191
Kapitel 2	192
Kapitel 3	193
Kapitel 4	194
Kapitel 5	195
Kapitel 6	196
Kapitel 7	196
9 English summary	199
9.1 The research history	201
9.2 The Description of the Phenomenon	204
9.3 The Explanation of the Phenomenon	207
Källförteckning.....	211

1 Inledning

Denna avhandling handlar om ett flitigt diskuterat kongruensfenomen i svenska, ofta kallat *pannkaksmeningar*, vilket utgörs av satser med till synes inkongruent predikativform. Se exempel (1) och (2). Benämningen *pannkaksmeningar* myntades av Enger (2003) och har sin grund i exemplet *Pannkakor är gott*, som presenterades första gången i Wellander 1939.

(1) Ärtor är gott.

(2) Senap är gult.

Båda exemplen förefaller inbegripa inkongruens då predikativets form inte tycks reflektera subjektens numerus- eller genusvärde. I exempel (1) är subjektet pluralt och i (2) är subjektet singulart med utrumgenus, medan predikativet i båda exemplen tycks vara böjt i singular neutrum.

Fenomenet är besynnerligt och därmed intresseväckande. Exempel som (1) och (2) bryter mot svenskans annars förutsägbara kongruensmönster. Ändå känns de väldigt naturliga och är vanligt förekommande i språket. En fråga som återkommande ställts i forskningslitteraturen är vad som underliggert denna kongruensanomali. Såsom Gunlög Josefsson (2014a:440) påpekat, inbjuder pannkaksmeningarna också till frågan om hur kongruens fungerar mer generellt. Om exempel som (1) och (2) bryter mot de vanliga kongruensreglerna och ändå känns naturliga och intuitivt korrekta: vad är då kongruens?

Fenomenet uppmärksammades redan 1904 av den svenska språkvetaren Natanael Beckman. Han noterade då följande:

Namn på maträtter få adjektivet *god* m. fl., som beteckna smak, ofta i neutrum, då de stå i obest. form. *Ärtor är gott. Havregrynsgröt är ont.* (Beckman 1904:49)

Beckman var den första språkvetaren som noterade fenomenet. Det har gått mer än ett sekel sedan upptäckten, och ett stort antal artiklar har behandlat problemet. Om fenomenet skriver Jan Terje Faarlund (1977:241) att "[t]hese facts about agreement have puzzled Scandinavian scholars and students of the Scandinavian languages throughout this century". Gun Widmark (1992a:186) konstaterar några år senare att "[e]n av de konstruktioner i svensk grammatik som under de sista decennierna har rönt störst uppmärksamhet är *Ärtor är gott*", och Hans-Olav Enger (2003) omtalar

fenomenet som ”ei klassisk nøtt i skandinavisk grammatikk”.¹ Än idag håller det språkvetenskapliga intresset i sig, vilket märks i nya publikationer där förslag till analyser presenteras, och argument för eller emot befintliga analyser läggs fram. Den synnerligen rika forskningshistoria som kongruensanomalin gett upphov till är intressant, då den illustrerar hur (främst) skandinaviska språkvetares teoretiska och metodologiska angreppssätt varierat under den långa undersökningsperioden. Att det finns olika forskningstraditioner bakom pannkaksmeningsanalyserna framhåller också Enger (2013:281) som ett skäl till att kongruensproblemet är intressant.

En ytterligare grund för att betrakta fenomenet som intressant är att det ger intryck av att vara typologiskt udda. Det har sedan tidigt 1900-tal varit känt att predikativ inkongruens förekommer i svenska, danska och norska. I forskningslitteraturen har flera jämförelser gjorts med andra språk, men huruvida ett fenomen som motsvarar den fastlandsskandinaviska inkongruensen verkligen identifierats är ingalunda självklart. Eftersom exempel som (1) och (2) förefaller vara typologiskt sällsynta erbjuder den fastlandsskandinaviska kontexten en värdefull möjlighet att studera kongruens från ett perspektiv som svårligen låter sig påträffas i andra språk.

Man skulle vid en första anblick kunna ifrågasätta huruvida en avhandling om pannkaksmeningarna är behövlig då ämnet redan fått så mycket uppmärksamhet. Det finns emellertid skäl därtill. Fortfarande finns det flera kunskapsluckor och motstridiga uppfattningar om centrala aspekter av fenomenet. Till exempel råder det ännu inte konsensus om den angelägna frågan huruvida predikativformen i pannkaksmeningarna är *triggad*, dvs. motiverad av grammatiska eller referentiella egenskaper i subjektet, eller om det rör sig om en defaultform. Vidare har samtliga tidigare studier om fenomenet antingen haft formen av artiklar eller kortare avsnitt. Den generösa avhandlingsformen erbjuder en möjlighet att i en sammanhållen form undersöka fenomenets komplexa natur och därtill granska dess omfattande forskningshistoria.

1.1 Studiens syfte

Avhandlingens syfte är att skapa djupare förståelse av fenomenet inkongruent predikativ. Det övergripande syftet är vidare uppdelat i fyra delar, (a)–(d), som presenteras nedan.

Förståelsen av fenomenet är nära sammanflätat med dess forskningshistoria. Introduktion av nya begrepp, som *lexikalisering*, nya tekniska hjälpmedel, som digitaliserade korpusar, och nya teoretiska ramverk, som den generativa

---

¹ Att fenomenet erhållit en ansevärd mängd uppmärksamhet påpekas också av Teleman (1969:29), Nilsson (1979:79) och Källström (1993:192).

grammatiken, har möjliggjort nya iakttagelser och antaganden. En beskrivning eller förklaring av inkongruensfenomenet kan omöjligt lösgöras från sin tillkomst i den vetenskapliga verksamheten. Det första delsyftet har därför som mål att skapa förståelse av hur studiet av fenomenet sett ut sedan dess upptäckt i början av 1900-talet. Granskningen av forskningshistorien inbegriper frågor om hur fenomenet avgränsats, beskrivits och förklarats i olika traditioner, samt vilka ideal och intressegrunder som kan skönjas. Delsyftet redovisas i (a) nedan:

- (a) Min studie syftar till att granska forskningshistorien om fenomenet inkongruent predikativ, dels med hänsyn till hur fenomenet beskrivits och förklarats, dels med hänsyn till vilka bakgrundsföreställningar och ideal som de olika beskrivningarna och förklaringarna avspeglar.

Forskning om fenomenet kan handla om *beskrivning* eller *förklaring*. I min avhandling finns en ambition att utföra båda uppgifterna, alltså att både beskriva och förklara fenomenet inkongruent predikativ. I fråga om beskrivningen används den tidigare forskningen om fenomenet som första källa. De tidigare studierna erbjuder rikligt med iakttagelser av och antaganden om fenomenet. Extraheringen av relevanta uppgifter förutsätter dock kritisk granskning, eftersom varje iakttagelse inte nödvändigtvis är välfunnen och varje antagande inte nödvändigtvis är välgrundat, vilket inte minst förekomsten av motstridiga antaganden vittnar om. Detta andra delsyfte, som alltså rör fenomenets beskrivning, formuleras i (b).

- (b) Min studie syftar till att genom kritisk granskning extrahera välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet inkongruent predikativ från den tidigare forskningen.

Några sidor av inkongruensfenomenet har ännu inte fått sin beskrivning, och därtill uppvisar den tidigare forskningen icke belagda antaganden och punkter av oenighet i fråga om vad som utmärker fenomenet. Därför kommer kompletterande undersökningar att utföras. Delsyfte (c) presenteras nedan:

- (c) Min studie syftar till att genom empiriska undersökningar komplettera den beskrivning av fenomenet som är resultatet från genomgången av den tidigare forskningen.

Delsyftena (b) och (c) rör således fenomenets beskrivning.² Beträffande fenomenets förklaring används ett kontrastivt tillvägagångssätt (se 5.2.1), där ysubjektets definithetsstatus sätts i fokus. Den inkongruenta predikativformen förekommer

---

² Den beskrivande ansatsen har varit särskilt vanlig i den nordistiska språkforskningen under de senaste decennierna. I en tillbakablick på de föregående trettio årens forskning inom ämnet, konstaterar Jan Svensson (2017:34) att beskrivningen är den verksamhet som dominerat, och tillägger att förklarande ansatser varit mindre framträdande.

nämligen närmast uteslutande då ysubjektet är naket, dvs. indefinit och utan kvantitetsattribut, och inte då ysubjektet är definit, se (3) och (4).³

(3) *Ärterna är gott.

(4) *Senapen är gult.

Definithetsrestriktionen omnämndes redan 1904 då fenomenet fick sin första beskrivning, och har sedan dess givits stor vikt. Hittills har samtliga studier om fenomenet tagit upp restriktionen. Det finns flera faktorer som tycks hämma eller blockera möjlighet till inkongruent predikativform, t.ex. förekomsten av ett adjektivattribut eller en obestämd artikel i subjektet, men enligt Erik Wellander (1949:199) finns det ingen faktor som inverkar negativt på möjligheten till inkongruent predikativform i lika stor utsträckning som en definit form på subjektet. Mot bakgrund av att definithetsrestriktionen tycks vara så utmärkande för inkongruent predikativ anser jag att en förklaring av denna kan vara central för en förståelse av fenomenet. Delsyftet anges i (d).

(d) Min studie syftar till att förklara varför inkongruent predikativform förekommer med nakna ysubjekt men inte med definitiva ysubjekt.

Att det förklaringssökande delsyftet (d) snävas in till att endast omfatta definithetsrestriktionen ger förutsättningarna för ett mer fokuserat förklaringsarbete än vad som skulle varit fallet med en mer allmän problemformulering. Mot bakgrund av att definithetsrestriktionen tycks vara så central för fenomenet är förhoppningen att en förståelse av vad som ligger till grund för den kan ge viktiga insikter om fenomenet i stort. Samtidigt medför en sådan avgränsning att andra aspekter av fenomenet ges mindre uppmärksamhet.

Sammanfattningsvis finns således tre undersökningsfokus, vilka faller under det övergripande syftet att skapa djupare förståelse av fenomenet inkongruent predikativ. För det första syftar avhandlingen till att granska fenomenets rika forskningshistoria genom delsyfte (a). För det andra ämnar jag beskriva fenomenet utifrån delsyftena (b) och (c). Vidare finns en ambition att förklara ett utmärkande drag av fenomenet, nämligen definithetsrestriktionen utifrån delsyfte (d).

Värt att påtala redan här är att jag undersöker olika typer av material för att uppfylla de fyra delsyftena. Vid granskningen av forskningshistorien, alltså delsyfte (a), utgörs materialet av den tidigare forskningslitteraturen om inkongruent predikativ. Även för delsyfte (b), som handlar om att extrahera välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet, utgörs materialet av den tidigare forskningslitteraturen. För delsyfte (c), som handlar om att komplettera beskrivningen av fenomenet, utgörs materialet av framför allt korpusdata från

---

³ Termen *naket subjekt* behandlas också i avsnitt 1.3 *Terminologiska val*.

Språkbanken. Delsyfte (d) handlar om att förklara definithetsrestriktionen, och där utgörs materialet av tre hypoteser som ställs upp och prövas.

1.2 Forskning med och utan paradigmsstyrning

Begreppet *paradigm* förknippas med filosofen Thomas Kuhn och kan förstås som en uppsättning ideal och antaganden som binder samman olika individer i forskningsgemenskaper. Kuhn (1962) tecknar en bild av hur vetenskapen fungerar som drastiskt kontrasterar mot den tidigare föreställningen. Till skillnad från andra vetenskapsfilosofer hade Kuhn en bakgrund som (vetenskaps)historiker, och snarare än att normera det vetenskapliga arbetet ville han beskriva och förklara det. Ett nyckelbegrepp i hans teori var *paradigm*.⁴ Med utgångspunkt i Kuhn 1962 och Platzack 1988 redogör jag i avsnittet för vad som utmärker forskning med paradigmsstyrning respektive forskning utan paradigmsstyrning. Christer Platzack har verkat som professor i nordiska språk vid Lunds universitet, och skälet till att komplettera Kuhns idéer med Platzacks är att visa hur paradigmbegreppet kan uppfattas som meningsfullt även i kontexten av den moderna språkvetenskapen.

Kuhns term *paradigm* är väl etablerad bland filosofer och vetenskapsmän, men begreppet och senare tillämpningar har också kritiserats. Masterman (1970) påpekar t.ex. att begreppet saknar en tydlig definition och anmärker att Kuhn (1962) använder det med 21 olika innebörder. Percival (1976) menar därtill att termen inte kan tillämpas på den språkvetenskapliga forskningshistorien, mot bakgrund av ett av Kuhns påståenden om vad som utmärker *paradigm*, nämligen att det omfattar alla medlemmar av en disciplin eller profession. Trots begreppets påtalade vaghet och Percivals korrekta anmärkning att det inte finns något inom språkvetenskapen som till fullo motsvarar Kuhns idéer om *paradigm* kommer jag att använda begreppet. Motiveringen är att jag anser att begreppet *paradigm* kan fungera som ett redskap för att förstå en viss typ av förenande traditioner som underliggjer mycket av forskningen om det fenomen jag studerar, nämligen inkongruent predikativ.

Den rika forskningshistorien om inkongruent predikativ utgör, som påpekat i avsnitt 1.1, en värdefull källa till en förståelse av fenomenet, då den inbegriper mängder av potentiellt relevanta iakttagelser och antaganden. Samtidigt finns det olika föreställningar om *språk*, *språklig evidens*, *icke-observerbara element* och *förklaringsideal*, begrepp som har varit viktiga och använts på olika sätt i forskningen om inkongruent predikativ. Kuhn (1962) och Platzack (1988) förklarar hur *paradigm* präglar forskningen, och deras idéer används här som en handledning för vad som bör

---

⁴ *De vetenskapliga revolutionernas struktur* (1962) är ett av de mest citerade akademiska verken någonsin, och Thomas Kuhn beskrivs av Alexander Bird (2013) som den kanske mest inflytelserike vetenskapsfilosofen under 1900-talet.

tas i beaktande vid den kritiska granskningen av forskningshistorien och extraheringen av uppgifter om inkongruensfenomenet som förefaller vara korrekta.

Förståelsen av paradig gör det också möjligt att strukturera forskningshistorien i olika traditioner, samt att prioritera uppgiften att identifiera de underliggande bakgrundsföreställningarna.

Min avhandling saknar paradigmförankring, och en ytterligare motivering till att återge Kuhns (1962) och Platzacks (1988) idéer är att klargöra förutsättningarna för en undersökning utan paradigstyrning.

Kuhn menar att det vetenskapliga arbetet oftast sker i forskningsgemenskaper och därmed präglas av sociala faktorer. Gemenskapen hålls ihop av delade föreställningar om t.ex. ontologiska grundantaganden om ett fenomen och principer för hur ett visst ämne ska studeras. Arbetet som sker i sådana gemenskaper kallar Kuhn för *normalvetenskap*. Platzack (1988:56) använder vid sidan av paradig också benämningen *forskningstraditioner* och beskriver dem som ”en slags filosofisk överbyggnad för forskningen inom ett visst område [som] anger ur vilken synvinkel det är fruktbart att studera verkligheten, och [som] förser forskarna med en fond av metafysiska och metodologiska förutsättningar som i normalfallet kan förutsättas givna”. Jag kommer, i likhet med Platzack (1988), att betrakta termerna paradig och forskningstradition som synonyma.

Paradigmet (eller forskningstraditionen) har en förmåga att peka ut problem åt gemenskapens medlemmar, dvs. områden eller frågor som, mot bakgrund av de antagna grundföreställningarna, anses intressanta att undersöka. Dessa problem kallar Kuhn för *pussel (puzzle)*, och arbetet de genererar för *pusselläggande (puzzle-solving)*. Att Kuhn brukar en sådan metafor motiveras med att han dels menar att det bör finnas en relativt bestämd lösning, dels att det bör finnas någorlunda fasta regler för hur man får gå tillväga. Platzack (1988:59) ger uttryck för en liknande tanke då han skriver att forskningstraditionen ”indikera[r] att det är fruktbart att diskutera vissa slags empiriska problem, medan andra uppfattas som pseudoproblem och därför kan ignoreras”. Att reglerna för pusselläggandet är bestämda av paradigmet påpekas också av Platzack (1988:57):

En forskare som misslyckas med att lösa ett problem kan inte bara bestämma sig för att ändra på några av de förutsättningar som ges av forskningstraditionen, även om detta verkar ge honom en lösning på problemet.

Enligt Bird (2013) går pusselläggaren, generellt sett, inte in i helt okänd terräng eftersom problemet, undersökningsredskapen och typen av lösning ofta på förhand är givna. Vidare påpekar Ian Hacking (2012:xxvi) att normalvetenskapen “tends to discover what it expects to discover”.

I de fall då forskning är paradigstyrd behöver den enskilde forskaren inte börja vid grundprinciperna, dvs. att reflektera över och motivera de ontologiska

grundantagandena, eller aktivt välja begreppsapparat. Forskaren har därför möjlighet att tillägna sig djupa expertkunskaper i ett avgränsat fält. Platzack (1988:60) uppmärksammar det förtjänstfulla i detta då han skriver:

Genom att forskningstraditionen tillhandahåller en teoretisk ram av allmänna antaganden befriar den forskaren från kravet att visa att hans antaganden är berättigade, och får därför mer tid att ägna åt de specifika problem han vill lösa.⁵

Progressionen som sker vid normalvetenskap menar Kuhn är ackumulativ, och den resulterar i ett ständigt växande antal lagda pussel. Pusselläggareddskap i form av teknisk terminologi och analysapparater vidareutvecklas, och det vetenskapliga arbetet kännetecknas av ständigt mer sofistikerade metoder som möjliggör större precision och vidd. Denna specialisering medför samtidigt att paradigmets arbete och resultat blir mer svårtillgängligt för oinvigda forskare.⁶

Forskning som sker utan paradigmsstyrning kallar Kuhn för *undantagsvetenskap* och beskrivs genom en kontrastering mot normalvetenskapen.⁷ Den ses som ett slags undantagstillstånd med andra förutsättningar och drivkrafter. Utan paradigmsstyrning söker forskare andra styrningsprinciper, och enligt Kuhn (1962:88) vänder sig många då till filosofin.

Platzacks beskrivning av hur ett paradigm befriar forskaren från kravet på att visa att dennes antaganden är berättigade kan omvänt utläsas som att en forskare som inte verkar inom ett paradigm har en sådan skyldighet. I arbetet med ett sådant berättigande är vetenskapsfilosofin ett naturligt hjälpmedel. Popper menar till och med att en granskning av ens grundantaganden, per definition, är en filosofisk verksamhet (Magee 1985:10).

Sammanfattningsvis är Kuhns (1962) och Platzacks (1988) idéer om paradigm av betydelse för min studie. För det första använder jag huvudtankarna om paradigmsstyrd forskning som ett redskap för att skapa förståelse av forskningshistorien (se kap 4). För det andra tar jag fasta på att jag aktivt måste precisera och motivera mina utgångspunkter eftersom min avhandling saknar en paradigmförankring, vilket bl.a. gäller förklaringsmodell, teories relation till verkligheten, förhållningssätt till osynliga element, språklig empiri, och ontologiska frågor rörande språk. Som ett stöd har jag använt vetenskapsfilosofin. Då

---

⁵ Platzack (1988:57) förtydligar dock att detta kommer med ett pris. Forskaren som arbetar inom ett visst paradigm behöver inte rättfärdiga grundantagandena men får inte heller ifrågasätta dem.

⁶ Den israeliske lingvistikprofessorn Daniel Dor antyder att språkvetenskapen idag kännetecknas av ett antal sådana paradigm. Han skriver att “[t]he science of language has developed into an extremely fragmented field, in which different explanatory apparatuses, incompatible with each other, serve the theoretical needs of highly specialized sub-domains” (Dor 2015:10f).

⁷ Andra benämningar som Kuhn använder för att referera till forskning utan paradigmsstyrning är extraordinär, revolutionär och post-normal vetenskap.

vetenskapsfilosofiska idéer presenteras ger jag illustrerande exempel från pannkaksmeningslitteraturen, nordistiken eller den allmänna språkvetenskapen, i syfte att underlätta för läsaren.

1.3 Terminologiska val

I detta avsnitt presenteras några centrala terminologiska val. I största möjliga mån har jag använt modern språkvetenskaplig terminologi från Telemann et al 1999, hädanefter *SAG*. Det har dock funnits behov att komplettera med ytterligare termer och termavgränsningar, vilka presenteras nedan.

Termen *kontrollör* refererar till det led vars grammatiska eller referentiella egenskaper motiverar en viss kongruensböjning hos ett annat led. I exempel (5) fungerar t.ex. nominalfrasen *bilarna* som kontrollör då dess numerusvärde *plural* motiverar adjektivpredikativets pluralform. Ledet där kongruensböjningen realiseras kallar jag *kongruensmål*.⁸ I exempel (5) är det adjektivpredikativet som är kongruensmål. Processen som innebär att ett kongruensmål böjs i enlighet med egenskaper hos en kontrollör omnämner jag som att kontrollören *triggar* kongruens. I exempel (5) triggar således kontrollören (plural)kongruens hos kongruensmålet.

(5) Bilarna är dyra.

En kontrollör som utgörs av en nominalfras där det predikativa adjektivet böjs i genus och numerus efter denna nominalfras kallar jag för en *kanonisk kontrollör*, och den kongruens som kanoniska kontrollörer triggar kallar jag för *kanonisk kongruens*. För exempel som (6) och (7), där det finns ett kongruensmål men saknas en kanonisk kontrollör, använder jag istället termen *defekt kontrollör*.⁹ I exempel (6) är *att spela fotboll* en defekt kontrollör och i (7) är *gult* en defekt kontrollör.

(6) Att spela fotboll är roligt.

(7) Gult är fult.

Satser som innehåller ett predikativ vars form, i traditionell mening, varken tycks vara grammatiskt eller semantiskt kongruent med (den förväntade) kontrollören hänvisar jag till som *inkongruenta satser* eller *pannkaksmeningar*, se exempel (8). Predikativformen i sådana satser kallar jag *inkongruent*.

(8) Flugsvamp är giftigt.

I de inkongruenta satserna i svenska, danska och norska förefaller predikativet vara böjt i singular neutrum. Olika analyser skiljer sig emellertid åt vad gäller om den

---

⁸ Termerna *kontrollör* och *mål* används på ett motsvarande sätt av Hans-Olav Enger (2003).

⁹ Termerna *kanonisk kontrollör* och *defekt kontrollör* är hämtade från Corbett 2006.

ytligt sett inkongruenta formen antas vara triggad av en kontrollör eller vara en defaultböjning. För att kunna hänvisa till denna form utan att göra antaganden om hur den uppkommit, kallar jag den för *t-form*.¹⁰

Idén att *t*-formen i inkongruenta satser är triggad av en kontrollör hänvisar jag till som idén om en *positiv motivering*. Omvänt används termen *negativ motivering* för idén att *t*-formen i inkongruenta satser inte är triggad av en kontrollör utan är en defaultböjning.

För att kunna hänvisa till olika typer av inkongruenta satser behövs ytterligare termer. En första distinktion görs mellan inkongruenta satser där kongruensmålet i den ytliga strukturen står före respektive efter (den förväntade) kontrollören. Den förra typen kallar jag *inkongruenta satser med framförställt kongruensmål* och den omfattar exempel som (9) och (10). I exempel (9) står kongruensmålet *karaktäristiskt* före (den förväntade) kontrollören *den roll idrotten av ålder inom densamma spelat* i den linjära strukturen. I (10) står kongruensmålet *fogat* före (den förväntade) kontrollören *en reservation*.

(9) Karaktäristiskt för engelskt skolväsen med dess starka inriktning åt praktisk karaktärsdaning är den roll idrotten av ålder inom densamma spelat. (Wellander 1949:191)

(10) Till skrivelsen är fogat en reservation. (Wellander 1949:190)

Den andra typen kallar jag *inkongruenta satser med efterställt kongruensmål*. Den refererar till exempel som (11), där alltså kongruensmålet står efter (den förväntade) kontrollören i den linjära strukturen.

(11) Historia är roligt. (Palmér 1947:95)

I forskningslitteraturen har det återkommande diskuterats huruvida subjektet i inkongruenta satser döljer en sats- eller satsliknande struktur, vilken skulle förklara predikativets *form* eftersom kongruensmål får en *t*-form då kontrollören är satsformad eller satsliknande, se (12). I de fall jag vill undvika att göra ett antagande om subjektets eventuella underliggande struktur utgår jag från det etablerade begreppet *ytsubjekt*. Termen syftar då på det led som ytligt sett förefaller vara satsens subjekt. I de fall då jag i stället har skäl att göra ett antagande om en underliggande satsstruktur eller satsliknande struktur använder jag termen *subjekt med dold satsstruktur*.¹¹

(12) (Att läsa) Historia är roligt.

---

¹⁰ Termen *t-form* används inte för predikativformen i exempel som *Bordet är dyrt* där det i ytstrukturen framgår att subjektet är böjt i neutrum.

¹¹ Begreppet *satsliknande struktur* inbegriper infinitivfraser och möjligen andra satsförkortningar.

Indefinita nominalfraser utan kvantitetsattribut kallar jag för *nakna nominalfraser*, och då sådana nominalfraser står i subjeksposition använder jag termen *nakna subjekt*.¹² De nakna nominalfraserna kan vara böjda i plural och de kan byggas ut med attribut. Exempel på nakna nominalfraser är *bil*, *morötter*, *matematik* och *skånsk senap*.

1.4 Disposition

I kapitel 2 redogör jag för den underliggande hållning som arbetet är framarbetat efter, nämligen vetenskaplig realism. Jag presenterar grundragen och konsekvenser som denna inställning får för synen på språk och teorier om språk.

I kapitel 3 behandlas den tidigare forskningen om inkongruent predikativ. Kapitlet syftar dels till att skapa förståelse av den rika forskningshistorien genom att urskilja ideal och tillvägagångssätt som förenat och skilt olika forskare åt (se delsyfte (a)), dels till att skapa förståelse av inkongruensfenomenet genom att identifiera välfunna iakttagelser och välgrundade antaganden som tidigare forskare gjort (se delsyfte (b)).

I kapitel 4 kompletteras förståelsen av fenomenet som uppnått i kapitel 4 genom nya empiriska undersökningar (se delsyfte (c)).

Kapitel 5 handlar om *Inference to the Best Explanation (IBE)*, vilken används som förklaringsmodell. Jag går igenom de grundläggande antaganden som modellen vilar på och beskriver dess riktlinjer för hur ett förklaringsarbete ska läggas upp.

Därefter i kapitel 6 diskuterar jag varför inkongruensfenomenet kan uppfattas som intressant, och jag presenterar och motiverar den förklaringsökande fråga som styr det efterföljande förklaringsarbetet. Frågan tar fasta på den starka tendensen att inkongruent predikativ förekommer med nakna ytsubjekt men inte med definitiva, vad jag ovan benämnde definitivhetsrestriktionen.

I kapitel 7 behandlas olika förklaringskandidater till den förklaringsökande frågan som presenterades i kapitel 6. Tre hypoteser som ger olika förklaringar till definitivhetsrestriktionen identifieras, presenteras och prövas. Slutligen bedöms hypoteserna, och jag diskuterar frågan huruvida någon av dem framstår som den verkliga förklaringen (se delsyfte (d)).

Kapitel 8 innehåller en svensk sammanfattning, vilken följer avhandlingen kapitelvis.

I kapitel 9 ges ett engelskt sammandrag med fokus på studiens olika resultat.

---

¹² Min definition av *naken nominalfras* blir därmed vidare än *SAG*:s (ganska snäva) definition, och inkluderar såväl dividuativa substantiv som pluraler.

2 En vetenskapsrealistisk ingång till språk och teorier om språk

I kapitlet presenteras och förklaras den vetenskapsrealistiska grund som avhandlingen vilar på. Utgångspunkten har relevans för hur jag ser på språk i fråga om ontologi, på teorier om språk, på språkdata och på kausalitet.

I 2.1 redogör jag för vetenskaplig realism med fokus på övergripande idéer om ontologi, kausalitet och vetenskapliga teorier. I avsnitt 2.2 tar jag upp vilka konsekvenser en vetenskapsrealistisk utgångspunkt får för studiet av språk(et). Efterföljande avsnitt, 2.3, handlar om olika sätt att söka empirisk evidens för de icke-observerbara mekanismer eller processer som underliggör språkliga produkter.

2.1 Vetenskaplig realism

Vetenskaplig realism är en särskild form av realism. Realism betecknar en positiv inställning till någots verklighet. Om man t.ex. är en realist i fråga om enhörningar så tror man att enhörningar existerar, och är man realist i fråga om reinkarnation så tror man att den representerar en verklig process. Vetenskaplig realism är en realism om vetenskapliga teorier och modeller, och det finns ett stort antal versioner av den. Hacking (1983:26) anser att vetenskaplig realism inte ska betraktas som en välpreciserad doktrin utan snarare som en allmän attityd, nämligen en positiv attityd till vetenskapens förmåga att skildra världen.

Enligt Amjan Chakravartty (2017), som också använder ordet *attityd*, angår vetenskaplig realism primärt vetenskaplig kunskap, men den får även konsekvenser för bl.a. ontologiska antaganden, alltså antaganden om hur världen är beskaffad.¹³ Om man antar att en viss vetenskaplig teori (eller goda vetenskapliga teorier i allmänhet) är sann skulle det kunna medföra att man också får anta att det som teorin förhåller sig till faktiskt existerar. Man skulle även kunna uttrycka det som att en positiv inställning till vetenskapens förmåga att skildra världen förutsätter en

---

¹³ Det är möjligt att göra fler uppdelningar av vilka områden som realismen kan appliceras på. Ilkka Niiniluoto (2002:2) talar t.ex. istället om sex olika kategorier, nämligen ontologi, semantik, epistemologi, axiologi, metodologi och etik.

inställning till världen som präglas av realism. En utgångspunkt hos olika strömningar av vetenskaplig realism är hållningen att det finns en värld som är oberoende av *hur* vi uppfattar den.¹⁴ Den kontrasterande antirealistiska attityden utgår istället från att det inte finns någon sådan värld eller att vi inte har möjligheten att nå kunskap om den. Det finns också antirealister som förespråkar en positiv inställning till observerbara entiteter eller processer (*observables*) men en negativ inställning till icke-observerbara entiteter eller processer (*unobservables*). Enligt Elder-Vass är det öppenheten för tron på det icke-observerbaras verklighet som utmärker vetenskapsrealister. Elder-Vass (2014:7) skriver följande:

Scientific realists [...] are distinguished by the belief that not only the phenomena that we experience empirically but also the potentially unobservable causal powers and mechanisms that lie behind those events are real.¹⁵

Debatter om rimligheten i antagandet att icke-observerbara entiteter eller processer existerar har förts inom filosofin under århundraden, men även inom vetenskapen. För att ta ett närliggande exempel kan nämnas en diskussion mellan Hans-Olav Enger och Gunlög Josefsson från 2000-talet med avseende på hur pannkaksmeningarna ska analyseras. Josefsson (2014a:443) summerar deras olika uppfattningar med att konkludera att “[i]t seems to me that the point of disagreement first of all boils down to the question of the justification of postulating null elements”.¹⁶

En antirealist skulle i motsats till vetenskapsrealisten kunna betrakta vetenskapliga teorier som instrument, vilka kan användas för att strukturera upp olika fenomen, eller för att möjliggöra testbara prediktioner. Av detta följer inte att antirealisten betraktar teorierna (eller de underliggande entiteterna eller processerna) som överensstämmande med verkligheten eller ens att detta är deras syfte; teorierna används istället som analytiska redskap.

En antirealistisk inställning i en språkvetenskaplig kontext skulle kunna leda till att språkliga yttranden ses som de enda verkliga föremålen för språkforskning. Inställningen innebär en skepsis till antagandet av underliggande mekanismer eller

---

¹⁴ På engelska används benämningen *mind-independent world*, men mig veterligen finns det ingen motsvarande svensk term.

¹⁵ Se också Chakravartty 2017 för en likartad beskrivning av denna aspekt av vetenskaplig realism.

¹⁶ I citatet refererar *null element* till en icke-observerbar entitet.

entiteter som t.ex. *Merge*¹⁷ eller *reanalysis*¹⁸. Man kan betrakta sådana teoretiska objekt som användbara redskap för analys och modellerande men inte tillskriva dem en utomteoretisk existens. Omvänt skulle en vetenskapsrealist kunna betrakta *Merge* och *re-analysis* som verkliga företeelser, och att teorier om dem beskriver processer som verkligen äger rum i hjärnan.

Chakravartty (2017) menar att man kan definiera vetenskaplig realism på två olika sätt. I det första fallet sätts fokus på vetenskapliga bedrifter och i det andra på vetenskapliga mål. Utifrån den första definitionen är vetenskaplig realism en position som rör statusen hos teorier, generellt sett om de är (approximativt) sanna eller falska. Utifrån det andra perspektivet handlar det istället om vilket vetenskapens mål borde vara, nämligen att producera sanna beskrivningar och förklaringar av företeelser i världen.

Man skulle kunna anta att den andra ingången (vetenskapens mål) implicerar den första (vetenskapliga bedrifter), då framgångsrika teorier som har som syfte att ge en verklighetsöverensstämmande beskrivning också, per definition, är verklighetsöverensstämmande. Detta menar Chakravartty (2017) inte är en nödvändig implikation. Att syftet är att ge en verklighetsöverensstämmande beskrivning, medför inte att det faktiska resultatet är framgångsrikt, dvs. att beskrivningen avspeglar verkligheten. Man kan vara realist beträffande vetenskapens mål, men antirealist beträffande vetenskapliga bedrifter. För en språkinlärningsforskare skulle detta innebära att man betraktar målet vara att förstå hur språk(et) lärs in i verkligheten men att man inte anser att språkinlärningsprocessen (till fullo) har kunnat skildras (och kanske inte ens kan skildras) med hjälp av vetenskapliga modeller. En för mig pragmatisk mellanväg är att ha en vetenskapsrealistisk inställning till vetenskapens mål och en agnostisk till dess bedrifter, alltså att vetenskapens mål är att göra verklighetsöverensstämmande beskrivningar, men att varken anse att de bästa vetenskapliga teorierna eller förklaringarna generellt sett är korrekta eller falska avbildningar av verkligheten.

Öppenheten för tron på att olika (observerbara eller icke-observerbara) entiteter existerar är karaktäristiskt för vetenskapsrealister. Hur man definierar *existerar* och hur man rättfärdigar tron på en viss entitets existens råder det större oenighet om. Niiniluoto (2002:25) identifierar två typer av ontologiska grundinställningar hos vetenskapsrealister. Den ena beskriver han som svag (I) och den andra som stark (II):

---

¹⁷ *Merge* (eller *Förbind*) är namnet på en syntaktisk operation som innebär att två språkliga enheter binds ihop och bildar en ny enhet. Begreppet förknippas med det generativa ramverket.

¹⁸ Begreppet *reanalysis* används traditionellt sett för när en viss konstruktion i ett språk omtolkas och får en ny betydelse. Det skulle kunna illustreras med hur pronomenet *ni* uppkommit genom en omtolkning i exempel som *Ären I* → *Äre ni*.

- (I) Enheterna i X existerar.
- (II) Enheterna i X existerar i fysiskt rum och i tid.

Att vara realist om stolar enligt den svaga inställningen innebär att man antar att stolar existerar. I den starka inställningen finns två kompletterande preciseringar, nämligen att något bara kan existera i fysiskt rum och i tid. Att vara realist om stolar, enligt denna starka inställning, är alltså att anta att stolar existerar i fysiskt rum och i tid. Att vara en realist om *Merge* och *re-analysis* är på samma sätt ett antagande om att dessa processer existerar i fysiskt rum och i tid. I avhandlingen utgår jag från den starka inställningen. Om något ska kunna antas existera så måste detta objekt antas ha potentialen att kunna bestämmas spatiotemporalt.

Eftersom vetenskapsrealisten har en positiv inställning till existensen av icke-observerbara ting följer att denne kan ha en positiv inställning till existensen av kausala mekanismer.

Filosofen Johannes Persson (1997:11ff.) menar att orsakssamband kan delas in i två typer. Den första illustreras med satser som (13) och den andra med satser som (14).

- (13) Johns rökning orsakade hans cancer.
- (14) Rökning orsakar cancer.

I exempel (13) är båda leden (orsaken och verkan) av tokenkaraktär. Leden och sambandet dem emellan skulle kunna bestämmas i fysiskt rum och i tid. I exempel (14) har båda leden en typkaraktär och kan därför inte ges en sådan bestämning; det handlar inte om en viss persons rökning vid en viss tidpunkt och inte heller om en viss cancer med levande cancerceller i en viss kropp vid en viss tidpunkt. Följaktligen kan inte heller sambandet dem emellan bestämmas spatiotemporalt. Persson (1997:36) kallar den första typen av orsakssamband för *lokala orsakssamband* och det andra för *generella orsakssamband* och drar slutsatsen att den förra måste vara primär, vilket betyder att generella orsakssamband kan reduceras till lokala orsakssamband, men inte det omvända.

Den traditionella synen på kausalitet förutsätter en fysisk koppling mellan orsak och verkan. Det har dock presenterats exempel som motsäger en sådan syn. Det har t.ex. hävdats att frånvaro av något kan verka kausalt (se ex. (15)), en individs underlåtenhet att göra något kan verka kausalt (se ex. (16)), och att ett hindrande kan verka kausalt (17). Sådana former av kausalitet har kallats *falsk kausalitet* (*false causation*).¹⁹ I kapitel 7 där olika förklaringskandidater presenteras och prövas återkommer jag till detta begrepp.

---

¹⁹ För en forskningsöversikt om *falsk kausalitet* se Menzies 2017.

- (15) Hamstern dog för att det inte fanns något vatten i skålen.
- (16) Maja dödade hamstern för att hon inte gav den vatten.
- (17) Hamstern dog för att Petter hindrade Maja att ge den vatten.

Man skulle kunna få intrycket att mekanismer (och deras kausala potential) ska förstås i termer av generella orsakssamband, då de prototypiskt genererar approximativt samma beteende gång på gång. Ett sådant antagande skulle dock leda till att sådana orsakssamband inte kan ges en spatiotemporal bestämning och därmed inte kunna sägas existera enligt den starka ontologiinställningen. Det finns dock de som menar att relationen mellan mekanismer och det utfall de genererar ska förstås som lokala orsakssamband och inte som generella, alltså att sambandet mellan orsak och verkan alltid sker i samma temporala och spatials region, se t.ex. Stuart Glennan 2017. Ett exempel skulle kunna vara hur mekanismen *Merges* strukturbyggande alltid sker lokalt, alltså i en viss individs hjärna.

2.2 Språket som fenomen och de underliggande kausala processerna

Dave Elder-Vass (2014) diskuterar sju olika sätt på vilka man kan vara realist om språk. De sju sätten skiljer sig åt i fråga om vilken aspekt av språk de fokuserar, och flera av sätten är inkompatibla med varandra. Elder-Vass (2014:1) konstaterar dock att samtliga förutsätter att “language itself is not a phenomenon that separates us from a causally structured world, but rather a part of that world, a part with an identifiable causal structure of its own”.

Av ett sådant grundantagande följer att inte bara språkets uttryckssida är verklig utan även de underliggande (icke-observerbara) kausala mekanismerna eller processerna. Elder-Vass nämner bl.a. Ferdinand de Saussures dikotomi *langue-parole* och Noam Chomskys *kompetens–performans*, som två dikotomier vilka tydligt skiljer på dessa två sidor.

Funktionalisten William Croft, som är en uttalad realist, påtalar också uppdelningen mellan språkets observerbara och icke-observerbara sida. Mot bakgrund av hans uppfattning att språkvetenskapen är en empirisk vetenskap och hans vetenskapsrealistiska inställning skriver Croft följande:

In the study of linguistics, the real, existing entities are utterances as they are produced in context, and speakers and their knowledge about their language as it is actually found in their minds. (Croft 2000:2f.)

Filosofen och språkvetaren Esa Itkonen (1983) behandlar också skillnaden mellan språkliga uttryck och de bakomliggande kausala processerna, men inte med

utgångspunkt i vetenskaplig realism utan i det han kallar *kausalt språkvetenskap* (*causal linguistics*). En sådan språkvetenskap menar han har som mål att identifiera "those mechanisms, whether biological, psychological or social, which contribute, in one way or another, to the occurrence of linguistic behavior" (Itkonen 1983:1).

Vad Saussure, Chomsky, Croft och Itkonen har gemensamt är alltså synen på att språkliga uttryck och de underliggande processer som genererar dem är lika verkliga. Men medan språkliga produkter är empiriska (=observerbara) så är de kausala mekanismerna/processerna det inte. Nedan redogör jag kort för två kategorier av kausala processer som jag finner rimligt att anta underliggar produktionen av språkliga uttryck, nämligen sådana som är biologiska och sådana som är kulturella.²⁰

Även om språkvetare inom funktionell, kognitiv och formell lingvistik har olika uppfattningar om *vilka* biologiska drag det är som möjliggör språk, är de överens om *att* det finns underliggande biologiska förutsättningar, vare sig det handlar om inlärning eller produktion. Rimligheten i antaganden som att människan har en särskild medfödd mekanism som möjliggör att mönster kan upptäckas (*pattern-finding*), att andra individers avsikter kan avläsas (*intention reading*), eller att hierarkiska strukturer kan frambringas (*Universal Grammar*) råder det delade meningar om, men att människan har biologiska mekanismer som underliggar språkligt beteende är okontroversiellt.

Kausala mekanismer som har sitt ursprung i kulturen förstås här som sådana som är ett resultat av (direkt eller indirekt) interaktion med andra språkbrukare. Det handlar framför allt om att de språkstimuli som en viss språkbrukare exponeras för genom kontakt med andra språkbrukare på ett eller annat sätt präglar dennes internaliserade språk.

Det är naturligtvis fullt möjligt och – därtill högst troligt – att mekanismer eller processer med sitt ursprung i biologin och i kulturen samverkar vid t.ex. språkinlärning och språkproduktion.

Av antagandet att en viss språklig realisering är ett resultat av biologin eller kulturen följer olika konsekvenser. Om man antar att den är ett resultat av en biologisk mekanism följer att denna realisering borde se likadan ut hos olika språkbrukare. Omvänt, om man antar att en viss realisering har ett kulturellt ursprung följer att individer skulle kunna skilja sig åt. Om t.ex. en viss struktur är inlärdd så innebär det att tillkomsten skett på en bestämd plats och vid en bestämd tid, om än möjligen vid flera separata tillfällen.

---

²⁰ Det finns naturligtvis även andra faktorer som kan tänkas underligga språklig produktion, t.ex. sådana som är förankrade i den kommunikativa situationen.

2.3 Typer av evidens för språkets underliggande processer

Angående kopplingen mellan språkdata och det internaliserade språket sammanfattar James Myers (2012:12) att "[g]rammar is [...] a (partly) learned, stable, mental system underlying observed linguistic regularities. The tricky bit is getting at this system from these observations".

Myers (2012) hävdar också att antagandet att vi bara har indirekt tillgång till språket via olika typer av observation och elicitering är en truism bland språkforskare men att det trots detta finns en stark lockelse bland forskare att dra ett likhetstecken mellan det observerbara uttrycket av språk och den icke-observerbara källan. I detta avsnitt redogör jag för två olika typer av evidens för de underliggande mekanismerna, och återger möjliga brister och förtjänster hos dessa evidens typer. Den första typen är grammatikalitetsbedömningar och behandlas i 2.3.1. Den andra typen är korpusdata och behandlas i 2.3.2. Att just dessa två evidens typer och inga andra går igenom motiveras av min studies upplägg. I forskningslitteraturen, som granskas i kapitel 3, underbyggs antaganden om inkongruensfenomenet antingen av bedömningsdata eller språkbruksexempel, och för de kompletterande undersökningarna i kapitel 4 och prediktionsprövningen i kapitel 7 används korpusdata.

2.3.1 Grammatikalitetsbedömningar

En av den moderna vetenskapens fäder, Francis Bacon, menade att "not only must we observe nature in the raw, but that we must also 'twist the lion's tail', that is, manipulate our world in order to learn its secrets" (Hacking 1983:149).

Grammatikalitetsbedömningar skulle kunna förstås som en typ av "lejonsvansdragningar". De mekanismer som möjliggör en individs språkliga externaliseringar är ju inte observerbara, och vissa forskare använder grammatikalitetsbedömningar som evidens för att göra antaganden om dessa mekanismer.

Grammatikalitetsbedömningar går ut på att låta språkbrukare bedöma (alltså ge sin spontana reaktion till) huruvida eller i vilken grad ett visst språkligt uttryck är välformat i deras språk, med den möjliga restriktionen att uttrycket ska få en viss betydelse.²¹ Syftet med metoden är att nå kunskap om språkbrukares internaliserade regler på ett bestämt område. Metoden är särskilt populär inom generativ forskning men är inte begränsad till denna forskningstradition. I studiet om inkongruent

---

²¹ Det finns forskare som föredrar termen *acceptabilitetsbedömningar*. Jag kommer att behandla termerna som synonyma.

predikativ används bedömningsdata framförallt inom den generativa och den semantisk-funktionella traditionen (se 3.4.4 och 3.4.5).

Metoden har flera förtjänster. Den kanske viktigaste är att man kan få tillgång till negativ evidens. Man kan låta informanter bedöma om ett visst språkligt uttryck är förenligt med språkkänslan eller inte. Om det senare skulle vara fallet har man fått evidens för att detta uttryck (eller snarare den struktur eller regel som möjliggör detta uttryck) inte är en del av informantens språk. Carson T. Schütze (2011:211) påpekar följande:

[N]o amount of spontaneously occurring language can definitely answer that question [whether certain expressions are ill-formed]. There are also no known brain measures that are sensitive to all and only the ungrammatical sentences, and no alternative behavioral measures.

Bedömningstester medför också att man kan få information om precis det fenomen som man är intresserad av. Man kan t.ex. konstruera bedömningsexempel för en särskild typ av dubbelinbäddning. Motsvarande evidensunderlag skulle kunna vara svårare att tillgå via korpusar baserade på autentiskt språk.

Det är inte ovanligt att de grammatikalitetsbedömningar som ska bekräfta en viss hypotes om ett språks struktur är baserade enbart eller primärt på tränade lingvisters intuitioner i de aktuella frågorna. I vissa fall är de helt grundade i författarens egna intuitioner, alltså upphovsmannen till hypotesen, vilket medför risk för bias.²² Schütze (2011:212) understryker följande:

[It] is clearly undesirable [...] for researchers to present their own judgements as primary evidence. There is no reason to believe that people with a stake in the outcome of such judgements can remain unaffected by their theoretical stance.

Frågan om hur grammatikalitetsbedömningar kan skilja sig åt mellan en viss studies upphovsman, lingvistiskt tränade individer och lekmän har behandlats i flera artiklar. Ewa Dabrowska (2010) undersöker t.ex. hur lingvister och lekmän bedömer några typer av långdistansrelationer. Hennes resultat indikerar att det finns systematiska skillnader, bl.a. att lingvister tenderar att bedöma fler exempel med långdistansrelationer som välformade än lekmän. Även Schütze (2011) påtalar att lingvisters intuitioner kan skilja sig från lekmäns. Men snarare än att lägga fokus på hur bedömgargrupper skiljer sig åt understryker Schütze att det är av särskild vikt att antalet bedömare är högt.

---

²² Dabrowska (2010) hävdar att grammatikalitetsbedömningar är den vanligaste evidensformen i den syntaktiska litteraturen. Hon menar också att bedömningarna vanligen är gjorda av studiens upphovsman eller av ett begränsat antal kolleger.

2.3.2 Korpusdata

Språkkorpusar är databaser med insamlat språkligt material. Korpusen kan utgöras av material som producerats på en forskares begäran eller bestå av en samling material som redan producerats i annat syfte, det kan t.ex. vara en korpus med dagboksanteckningar, 1700-talslitteratur eller inspelat talspråk. Ibland kan korpusdata utgöra den enda typen av tillgänglig evidens, såsom när ett äldre språkstadium undersöks.

Korpusar som består av autentisk språkdata har förtjänsten att språket producerats spontant.

En nackdel med korpusdata är att man inte kan få negativ evidens. Om en viss konstruktion inte finns representerad i ett material så tillåter det inte slutsatsen att konstruktionen inte existerar eller är oförenlig med språkkänslan.

En ytterligare nackdel som rör korpusar med spontant språk, är att forskaren inte har kontrollerat hur datan tillkommit eller känner till alla omständigheter kring dess tillblivelse.

2.4 Avslutning

Syftet med kapitlet var att beskriva den vetenskapsrealistiska utgångspunkt som min studie tar. Nedan presenterar jag hur innehållet i kapitlet har konsekvenser för senare delar av avhandlingen.

En grundtanke är att språkliga produkter, dvs. muntliga och skriftliga yttranden, är resultatet av kausala processer och att de underliggande icke-observerbara mekanismerna är lika verkliga som bord och stolar. Vidare antas orsakssamband vara lokala, vilket i kontexten kongruens innebär att varje kongruensform som producerats är resultat av en kausal process i en viss individs hjärna vid en viss tidpunkt. En konsekvens blir att utgångspunkten tas i språkproducenten snarare än mottagaren.

Schützes (2011) refererade uppfattningar om grammatikalitetsbedömningar får relevans för granskningen av forskningshistorien i kapitel 3. Om antaganden i en analys är underbyggda av bedömningsdata endast från upphovsmannen själv eller från ett litet antal bedömare betraktas dessa antaganden som svagt underbyggda.

I de kompletterande undersökningarna av inkongruent predikativ i kapitel 4 utgörs materialet av autentisk språkbruksdata från korpusar. Mot bakgrund av genomgången i 2.3.2 gör jag inga antaganden om att ett visst språkligt uttryck inte existerar om det inte finns representerat i en korpus, eftersom korpusdata inte kan ge tillgång till negativ evidens.

I kapitel 5 presenterar jag den förklaringsmodell som används i arbetet med att uppfylla delsyfte (d), alltså en förklaring till definithetsrestriktionen. Modellen heter *Inference to the Best Explanation* och vilar på en vetenskapsrealistisk grund.

I kapitel 7 där tre förklaringskandidater till definithetsrestriktionen presenteras och prövas tar jag en vetenskapsrealistisk utgångspunkt. En följd blir att hypoteserna inte uppfattas som teoretiska verktyg med syfte att strukturera fenomenet inkongruent predikativ utan som försök till avbildningar av verkligheten som antingen är (approximativt) sanna eller falska. Målsättningen i kapitlet är att identifiera den eller de verkliga mekanismer som är ansvariga för definithetsrestriktionen. I avsnitt 7.3 återkommer jag till begreppet *falsk kausalitet* som presenterades i 2.1.

3 Den tidigare forskningen om inkongruent predikativ

Kapitel 3 har två syften. För det första ämnar jag redogöra för hur inkongruent predikativ behandlats av språkvetare sedan fenomenet uppmärksammades 1904, se delsyfte (a) från avsnitt 1.1 som upprepas här:²³

- (a) Min studie syftar till att granska forskningshistorien om fenomenet inkongruent predikativ, dels med hänsyn till hur fenomenet beskrivits och förklarats, dels med hänsyn till vilka bakgrundsföreställningar och ideal som de olika beskrivningarna och förklaringarna avspeglar.

I forskningsgenomgången inordnas verken i kategorier som bygger på gemensam tematik och kronologi. Sammanhållande tendenser jämte brytpunkter identifieras mot bakgrund av frågor om olika undersökningsfokus, förhållningssätt till empiri, och teoretiska utgångspunkter. Även frågan om förklaringsideal berörs.

Det andra syftet är att identifiera olika iakttagelser av och antaganden om fenomenet i forskningslitteraturen som förefaller välfunna; se delsyfte (b) nedan:

- (b) Min studie syftar till att genom kritisk granskning extrahera välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet inkongruent predikativ från den tidigare forskningen.

Extraheringen förutsätter således en kritisk granskning där jag försöker avgöra om tidigare beskrivna iakttagelser är riktiga och om antagandena har en god evidensförankring. Denna extrahering utgör sedan underlaget till beskrivningen av fenomenet.

Kapitlet är disponerat på följande vis: I avsnitt 3.1 förbereds genomgången genom en kort bakgrund. Därefter, i avsnitt 3.2, presenteras forskningslitteraturen från 1900-talet. Verken har kategoriserats tematiskt, men kategoriseringen överensstämmer även i viss utsträckning med olika tidsperioder under 1900-talet. I avsnitt 3.3 presenteras litteratur från 2000-talet. I avsnitt 3.4, finns för det första en beskrivning av själva fenomenet med utgångspunkt i forskningslitteraturen, vilket

---

²³ För tidigare forskningsöversikter hänvisas läsaren till Malmgren 1984 och Källström 1993.

alltså svarar mot delsyfte (a). För det andra finns en sammanfattning av forskningen om fenomenet, vilket således svarar mot delsyfte (b).

3.1 Bakgrund

Pannkaksmeningarna har studerats sedan början av 1900-talet. Skälen till att fenomenet fått uppmärksamhet skiljer sig emellertid åt, och det finns även påtagliga skillnader i hur det studerats. Fram till 1960-talet märks ett tydligt diakront intresse, framför allt gällande uppkomsten, parallellt med ett intresse för språkriktighetsfrågor relaterade till konstruktionen. Därefter dominerar ett synkront och deskriptivt eller explanatoriskt perspektiv, och fokus läggs på vad som frambringar den inkongruenta predikativformen. Grovt taget utgår analyserna antingen från att växlingen mellan kongruent och inkongruent form fyller en semantisk funktion eller att inkongruensen är ett resultat av kontrollörens syntaktiska struktur. Flera av analyserna tar dock hänsyn till både kontrollörens syntaktiska struktur och semantik.

3.2 1900-talet

I detta avsnitt presenteras pannkaksmeningslitteraturen från 1900-talet utifrån en indelning i fem avsnitt: 3.2.1 *Uppmärksammandet av fenomenet*, 3.2.2 *Sökandet efter källkonstruktionen*, 3.2.3 *Bruket av inkongruent predikativ som en språkriktighetsfråga*, 3.2.4 *Analyser med ett semantiskt-funktionellt fokus* och 3.2.5 *Generativa analyser*.

Från att under det tidiga 1900-talet ha genererat ett mycket marginellt intresse från språkvetare kom fenomenet enligt Widmark (1992a:186) att bli ett av de mest behandlade grammatikfenomenen i svenskan under 1900-talets senare decennier.²⁴ Möjligen var brytpunkten Wellanders artikel från 1949, där fenomenet för första gången agerade protagonist i en artikel och Wellander gjorde iakttagelser som indikerade att inkongruensen var särskilt intresseväckande och värd att undersöka vidare.

---

²⁴ Att intresset för fenomenet var svalt under första halvan av 1900-talet kan, åtminstone delvis, bero på det ringa intresset för samtida grammatikfenomen under den aktuella perioden. Svensson (1988:14) påpekar t.ex. att det bara skrevs cirka tio avhandlingar om nuspråkliga grammatikfenomen under perioden.

3.2.1 Uppmärksammandet av fenomenet

1904 uppmärksammades förekomsten av inkongruent predikativ för första gången i svensk språkvetenskap. Den svenske språkvetaren Natanael Beckman skriver i sin *Svensk språklära* att "[n]amn på maträtter få adjektivet *god* m. fl., som beteckna smak, ofta i n., då de stå i obest. form. *Ärter är gott. Havregrynsgröt är ont.* Däremot: *Den här gröten är riktigt god*" (Beckman 1904:49).

Beckman iakttar att ytsubjektets definithet tycks ha betydelse för möjligheten till inkongruent predikativform: endast då ytsubjektet är indefinit förekommer inkongruent form. Med sina exempel visar han även att ytsubjektet antingen kan stå i singular eller i plural. Beckmans beskrivning kan tolkas som att inkongruensfenomenet endast påträffas i kontexter av smakomdömen. Värt att nämna är också att under hela 1900-talet var det Beckmans exempel *Ärter är gott* som oftast användes för att illustrera fenomenet.

Omnämmandet presenteras i ett avsnitt där Beckman går igenom olika undantag från adjektivpredikativets kongruensregel. Utöver pannkaksmeningarna tas tre andra undantag från svenskans kongruensregler upp: för det första att morfologiskt superlativ står oböjt (*Flickan/Barnet/Barnen är yngst*), för det andra att formellt singulara ord som *folket* kan ge referentiell predikativkongruens i plural (*Folket är upprörda*) och för det tredje att betydelsen hos kontrollören kan styra kongruensmålets form då den utgörs av samordnade fraser som *du och jag*. Möjligen uppfattades dessa fenomen vid tidpunkten vara av lika stor (eller snarare liten) språkvetenskaplig vikt.

Sju år senare uppmärksammar Kristian Mathias Mikkelsen (1911) fenomenet i danskan som ett undantag till kongruensreglerna, och ger följande beskrivning:

Et tillægsord, der hører til et fælleskønsord eller et ord i flertal, står undertiden i intetkøn, idet grundledet opfattes som et stof eller et samlet hele, f. eks. *En snaps er godt for alting. Rejer er godt. Begge dele er sandt.* (Mikkelsen 1911:211)

Mikkelsen menar alltså att den inkongruenta formen används då ytsubjektet uppfattas som ett "stoff" eller ett kollektiv. Hans första exempel illustrerar vidare att inkongruensen inte bara är möjlig med nakna subjekt utan också med subjekt med indefinit artikel.

Ett decennium senare uppmärksammas inkongruensen för norskans del i *Norsk riksmålsgrammatikk*. August Western (1921:186) illustrerar där fenomenet med smakomdömesexempel men förtydligar att även andra exempeltyper förekommer. Omnämmandet sker i ett avsnitt som tar upp förekommande men antaget inkorrekt kongruensrelationer.

Första gången som inkongruensen omnämns i något annat än en grammatika är i Wellanders artikel ”Syntaktiska strövtåg” från 1923. Författaren presenterar en handfull exempel men ingen analys.²⁵ Beläggen bekräftar att inkongruent predikativ inte är begränsat till smakomdömeskontexter och visar också att fenomenet inte bara förekommer i talat språk utan även i tryckt material, som presstext och skönlitteratur.²⁶

Under 1900-talets första decennier uppmärksammas alltså inkongruent predikativ i svenska, danska och norska som ett undantag till kongruensreglerna. De presenterade exemplen antyder att fenomenet är kopplat men inte begränsat till smakomdömen. Vidare antas inkongruensen endast förekomma med indefinita ytsubjekt, och särskilt sådana utan obestämd artikel.

3.2.2 Sökandet efter källkonstruktionen

Utmärkande för forskningen om inkongruent predikativ under första halvan av 1900-talets är det diakrona intresset.²⁷ Samtidigt bör påpekas att även ett synkront intresse kan urskiljas samt att språkriktighetsfrågan engagerar parallellt (se 3.2.3).

Kännetecknande är också den empiriska förankringen. Slutledningarna grundas på ett rikt källmaterial och språkvetenskaplig teori är relativt frånvarande. Hur högprioriterad uppgiften var att utgå ifrån en rik beläggsamling tar sig tydligt uttryck hos Wellander (1955:14), som klarlägger att han utöver de (mångtaliga) anförda autentiska exemplen ”samlad hundratals och åter hundratals belägg [och] därutöver sett och hört tusentals och åter tusentals exempel”. Tidens fokus på insamlad material kommenteras av Ulf Teleman som, i en monografi om nordister verksamma från slutet av 1800-talet till några decennier in på 1900-talet, sammanfattar att dessa nordister var ”starkt materialfixerade och betraktade teorier som suspekt spekulation” (Teleman 2015:7). Förfarandet att ta sin utgångspunkt i insamlad data och att arbeta induktivt var, enligt Keith Allan (2007:298), också karaktäristiskt för språkvetenskapen i stort under första halvan av 1900-talet.

Ljunggren 1926 & 1931

Ragnar Ljunggren konstaterar att inkongruensföreteelsen förekommer i fler kontexter än vid smakomdömen. Vidare slår han (1931:117) fast att språket ”vimlar av sådana satsar med bristande kongruens”. Ljunggren anför ett trettiotal belägg

---

²⁵ Wellander (1955:14) förtydligar att det korta omnämmandet hade föregåtts av ”åtskilliga års iakttagelser och excerptsamlande”.

²⁶ Under de följande fyrtio åren återkommer Erik Wellander regelbundet till inkongruensfenomenet, både från ett normativt och ett deskriptivt/explanatoriskt perspektiv.

²⁷ Se också Widmark (1966b:95) och Källström (1993:198), som sammanfattar den tidiga forskningen på ett sinsemellan överensstämmande sätt.

som bland annat illustrerar förekomsten av nakna subjekt med adjektivattribut (se (18)), och parallelliteten med inkongruent *det*, se (19).

(18) Hög hatt ser alltid så högtidligt ut. (Ljunggren 1931:117)

(19) Myggor är otrevligt, det är inte fråga om det, men vägglöss är värre, för det är snuskigt. (Ljunggren 1931:117)²⁸

Ljunggren påpekar att vissa av ytsubjekten i hans beläggsamling antyder en underliggande satsstruktur, se exempel (20)–(21).

(20) Lite blommor till mamman är nog förståndigt. (Ljunggren 1931:117)

(21) Nya hyresgäster är alltid lite ängsligt, tycker jag. (Ljunggren 1931:117)

Författaren diskuterar hur hans olika inkongruensexempel skulle kunna förklaras genom olika ”speciallösningar”, men finner inte ett sådant alternativ önskvärt. Istället anser Ljunggren (1931:118) att man bör ”finna en gemensam grund för dessa konstruktioner”. Författaren föreslår att ursprunget till fenomenet står att finna i den så kallade *med*-konstruktionen. Ett exempel som *Ärter är gott* antas då ha bildats mot bakgrund av exempel som *Det är gott med ärter*. Med utgångspunkt i den egna beläggsamlingen menar författaren att denna hypotes kan förklara samtliga inkongruensexempel.

Ljunggren konstaterar också att fenomenet är på frammarsch men redovisar inte vad antagandet grundar sig på. Vidare anser författaren att inkongruensen fyller en funktion, med motiveringen att exempel som (22) och (23) har olika tolkningar. Ljunggren klargör emellertid inte vilken typ av betydelseskilnad eller funktion det rör sig om.

(22) Lackskor är alltid snyggt. (Ljunggren 1931:119)

(23) Lackskor äro alltid snygga. (Ljunggren 1931:119)

Ljunggren noterar också att verbet såväl som predikativet saknar kongruensböjning i exempel såsom (22), vilket han anser vara minst lika egendomligt.²⁹

---

²⁸ Huruvida Ljunggren själv är medveten om att hans exempel (19) illustrerar parallelliten mellan inkongruent predikativ och inkongruent *det* är oklart. I senare artiklar (se t.ex. Widmark 1966b och Enger 2003) har man emellertid återkommit till den iakttagna parallelliteten och uppfattat den som en viktig ledtråd för förståelsen av fenomenet.

²⁹ Ljunggren (1931) använder inte termen *predikativ* utan *predikatsfyllnad*. Som nämndes i avsnitt 1.3 använder jag emellertid modern språkvetenskaplig terminologi genomgående och där är termen *predikativ* allmänt accepterad.

Wellander 1949

Erik Wellanders artikel ”Predikatsfyllnadens form i modern svenska” kan, som redan nämnts, uppfattas som en brytpunkt i pannkaksmeningsforskningen.³⁰ Från att i den skandinaviska grammatikforskningen ha uppfattats som ett relativt perifert fenomen stegrades intresset efter Wellanders artikel, och pannkaksmeningarna kom att åtnjuta allt mer uppmärksamhet i den deskriptiva och explanatoriska språkvetenskapen.³¹

Wellander uppfattar fenomenet som led i en pågående språkförändring – ett fenomen ”in statu nascendi” (Wellander 1949:185). Författaren anser sig därmed erbjudas ett ypperligt tillfälle att studera ett språkutvecklingsförlopp i nästintill realtid.

Wellander (1949:184) går in i ämnet genom att först slå fast att kongruens varken är ”psykologiskt eller grammatiskt nödvändig” och att svenskans kongruensböjning är ett resultat av ”en ganska säregen morfologisk utveckling i de flekterande språkens historia”. Han summerar sedan kort svenskans analytiska utveckling och nämner bland annat förlorad personböjning och vacklande numeruskongruens på det finita verbet, samt kasusböjningens förenkling. Den attributiva kongruensen konstateras vara bibehållen, men enligt Wellander (1949:185) befinner sig den predikativa adjektivkongruensen i ”ett slags upplösningstillstånd”. Wellander behandlar både till synes inkongruent predikativ med en $\emptyset$ - eller a -form, men mest uppmärksamhet ges åt inkongruent predikativ med en t -form. Det är hans iakttagelser av och antaganden om den senare typen som jag utgår ifrån i min sammanfattning.

Författaren urskiljer flera tänkbara orsaker. I vissa fall skulle det kunna röra sig om inflytande från danska eller norska: tvåspråkiga personer som översätter från något av dessa språk till svenska skulle kunna tänkas använda den inkongruenta t -formen i enlighet med danskans och norskans bruk av oböjt perfekt particip.

En annan tänkbar faktor skulle kunna vara *attraktion*, vilket innebär att kongruensböjning sker men inte med den förväntade kontrollören. Wellander illustrerar med exempel (24) där predikativets form antas ha orsakats av attraktion till nominalfrasens efterställda attribut *realskolestadiet*.

(24) Även framgent kommer samundervisning på realskolestadiet att bli vanligt. (Wellander 1949:187)

---

³⁰ Många av de iakttagelser och antaganden som presenteras i artikeln hade i själva verket redan behandlats i Wellanders (1939) språkhandledning *Riktig svenska*.

³¹ I litteraturen med en mer normativ ingång hade fenomenet, vid tidpunkten för Wellanders (1949) artikel, redan behandlats av flera författare; se avsnitt 3.2.1 och 3.2.3.

Wellander identifierar en annan möjlig orsak, nämligen *kontamination av likabetydande uttryckstyper*, se (25). Författaren uppfattar en sådan utveckling vara vanlig vid vissa particip och adjektiv.

- (25) Att röka är här förbjudet → Rökning är här förbjudet. (Wellander 1949:189)

En annan kontext som Wellander menar kan ge upphov till inkongruent predikativform är då kongruensmålet är framförställt kontrollören i den ytliga strukturen, se (26). *T*-formen i predikativet *Karaktäristiskt* avspeglar inte det grammatiska utrumgenuset i den förväntade kontrollören *den roll idrotten av ålder inom densamma spelat*. Wellander uppfattar inte att fenomenet är begränsat till exempel där kongruensmålet är spetsställt som i (26), då han också illustrerar fenomenet med exempel som (27). Skälet till den (till synes) saknade kongruensböjningen antar författaren (1949:190) vara att “man ännu ej har riktigt klart för sig vilket ord som skall bli subjekt”.

- (26) Karaktäristiskt för engelskt skolväsen med dess starka inriktning åt praktisk karaktärsdanning är den roll idrotten av ålder inom densamma spelat. (Wellander 1949:191)³²

- (27) Till skrivelsen är fogat en reservation. (Wellander 1949:190)

Företeelsen inkongruens med framförställt kongruensmål antas vara utbredd i svenskan, och vidare förmodar författaren (1949:194) att den torde förekomma i andra språk med samma ”allmänna och grammatiska förutsättningar”. Som illustration ger han några exempel från franska, latin, grekiska, gotiska och tyska, vilka han anser vara uttryck för samma fenomen.

Beträffande exempel med efterställt kongruensmål antar Wellander att fenomenet har två olika källkonstruktioner, nämligen *Ärter är gott* och *Matematik är tråkigt*, vilka antas uppkommit oberoende av varandra. Bruket antas sedan ha spridit sig till andra kontexter. Orsaken till den inkongruenta formen hos denna typ av exempel föreslår Wellander vara att ysubjektet har en dold satsstruktur; ett antagande som han motiverar på följande sätt:³³

[M]ånga [exempel] förete en egendomlig syntaktisk struktur: det ord som i satsen intar subjektets plats är logiskt sett icke subjekt, och det känns icke heller som subjekt. (Wellander 1949:201)

---

³² Wellander (1949:193) ger upplysningen att detta inkongruensmönster inte bara förekommer med subjektiv predikativ, utan även med objektiv predikativ.

³³ Värt att nämna är att redan Ljunggren (1931) diskuterar ellipshypotesen men avfärdar den som förklaring till exempel som *Ärter är gott* med motiveringen det inte är ätandet som är gott utan ärtarna.

Flera exempel redovisas där antagandet om en dold satsstruktur förefaller intuitivt, t.ex. (28). Ett av Wellanders argument för att inte *En ny utrikesminister* skulle vara det verkliga subjektet i (28) är att betydelsen blir en annan med en kongruent predikativform, se (29). Betydelseskilnaden uppfattar Wellander alltså bero på att ytsubjektet i (28) i själva verket är ett objekt i en elliptisk satsstruktur, till skillnad från ytsubjektet i (29) som saknar en dold satsstruktur.³⁴

(28) En ny utrikesminister vore inte så dumt. (Wellander 1949:202)

(29) En ny utrikesminister vore inte så dum. (Wellander 1949:201)

I artikeln nämns flera utmärkande drag hos fenomenet, där definithetsrestriktionen på ytsubjektet tillskrivs särskild vikt. Wellander redovisar emellertid belägg som indikerar att restriktionen inte är absolut, se t.ex. (30)–(32).

(30) Bevins återkomst från London var en smula osäkert. (Wellander 1949:200)

(31) Historien med bolagssvindel var ju en smula fatalt. (Wellander 1949:200)

(32) I annat fall kunde situationen för flyktingen blivit mycket riskabelt. (Wellander 1949:200)

Wellander presenterar många inkongruensbelägg från presstext, men han vidhåller att det rör sig om ett talspråksfenomen.

Wellander gör också den intressanta iakttagelsen att en sats som *Ärtor äro gott* framstår som helt ogrammatisk (jfr Ljunggrens (1931) exempel i (22) och (23)). Den inkongruenta predikativformen tycks alltså inte förekomma ihop med kongruensböjt verb.

Precis som Ljunggren (1931) uppfattar Wellander att bruket av inkongruent predikativ är utbrett, och hans bestämda intryck är att den predikativa adjektivkongruensen håller på att förloras. Som argument påpekar författaren att *t*-formen i flera fall blivit så vanlig att grammatisk kongruens förefaller onaturlig och anför bl.a. exempel (33) som illustration.

(33) Kaffedrickning är skadlig för minnet. (Wellander 1949:207)

Andemeningen i artikeln tycks vara att svenskan under flera sekels tid fått allt mindre böjning och att den predikativa kongruensböjningen står näst på tur i denna utveckling. Wellander framhåller också hur det inte går att härleda alla inkongruensfall till en gemensam orsak utan att det tycks finnas flera olika.

---

³⁴ Wellander påpekar också att ett minimalt par som i (28)–(29) aldrig skulle ha uppkommit om kasusböjningen varit bevarad, då det ytliga subjektet i (28) skulle ha fått oblikt kasus och det i (29) nominativt kasus.

Heinertz 1953

Otto Heinertz artikel ger delvis intryck av att vara en polemisk reaktion mot Wellander 1949. Han ger Wellander erkännande för den rika beläggsamlingen, men underkänner flera av författarens förklaringar. De exempel som Wellander anför i syfte att visa hur inkongruent predikativ förekommer då kongruensmålet är framförställt i språk som grekiska, latin, gotiska och tyska avfärdar Heinertz som felanalyserade. Wellanders hypotes om att *Matematik är tråkigt* skulle utgöra den äldsta exempeltypen uppfattar Heinertz som ren spekulering då Wellander "inte förebragt ens en tillstymmelse till bevis" (Heinertz 1953:258). I stället uppfattar Heinertz att exemplet *Ärter är gott* är en bättre kandidat då det utgör det äldsta belägget. Särskilt avogt inställd är Heinertz till Wellanders öppenhet för att det skulle finnas olika orsaker till inkongruent predikativ. Heinertz (1953:263) menar istället att "det måste finnas en för alla fallen gemensam förklaring" (jfr Ljunggren 1931). Heinertz (1953:261) fäller slutomdömet att Wellander "inte klargjort eller bevisat någonting alls!", och han kallar artikeln för ett "hafsverk".

Heinertz idé är istället att det ursprungligen funnits ett neutrumord, sannolikt *det*, som motiverat predikativets *t*-form. Uppkomstkontexten föreställs vara samtal runt matbordet, där någon utbrustit *de e gott* och någon annan fyllt i *ja, ärter är gott*. Sedan antar författaren att bruket spridit sig via analogiprocesser.

Lindstedt 1954³⁵

Torvald Lindstedt förmodar, likt Wellander (1949), att ytsubjektet i inkongruenta satser kan ha en elliptisk struktur. Han tänker sig dock också att det i andra fall skulle kunna finnas en elliptisk infinitivfrasbestämning till predikativet, vilken motiverar den inkongruenta *t*-formen, se (34).

(34) Naturbilder är roligt [att ta]. (Lindstedt 1954:123)

I likhet med Ljunggren (1931) och Wellander (1949) framhåller författaren också att växlingen mellan inkongruent och kongruent predikativ i vissa fall ger upphov till betydelseskillnader, men han preciserar inte vilka.

Wellander 1955

Erik Wellander (1955) bemöter Heinertz (1953) kritik, och den gengäldas omilt. Wellander ifrågasätter flera av Heinertz ställningstaganden i sakfrågor, såsom antagandet att *Ärter är gott* skulle utgöra fenomenets äldsta förekomst och en självklar utgångspunkt i fråga om fenomenets uppkomst. Wellander (1955:12) gör reflektionen att man generellt sett uppmärksammar språkförändringar först då utvecklingen redan nått så långt att beläggen är frekvent förekommande, och

---

³⁵ I artikeln diskuteras inkongruent predikativ också från ett språkriktighetsperspektiv. En sammanfattning av detta innehåll presenteras i avsnitt 3.2.3.

författaren antar att Beckmans uppmärksammande kan ha ägt rum då bruket redan var utbrett.³⁶

Wellander (1955:19) kritiserar vidare Heinertz bruk av konstruerade exempel med motiveringen att “[j]u mer ingående man arbetar med modernt språkmateriäl, dess försiktigare blir man vid handhavandet och bedömandet av dylika konstprodukter, som sakna verklighetsprägel”.

De två författarnas motstridiga uppfattningar och angreppssätt härleder Wellander till deras skilda språkvetenskapliga ideal. Heinertz arbetar, konstaterar Wellander, efter idealen för den historiska språkvetenskapen, vilket Wellander finner bristfälligt då modernt språk studeras. Wellander (1955) förklarar följande:

[Det finns] en högst påfallande skillnad mellan den säkerhet, varmed språkhistorikern på grundvalen av ett tillfälligt bevarat språkstoff ordnar och grupperar, utlägger och förklarar ljudskridningarnas eller avljudsseriernas gåtfulla företeelser, och den trevande ovisshet, varmed den erfarna dialektkännaren i det levande språkets outtömliga undersökningsmaterial söker svar på skenbart enkla frågor. (Wellander 1955:3)

Wellander uppfattar alltså att olikheten mellan hans eget och Heinertz sätt att göra antaganden om fenomenet inkongruent predikativ kan knytas till olika förhållningssätt till empiri. Wellander (1949), som utgår ifrån en rik beläggsamling vilken han själv excerperat ur det levande språket, antar flera potentiellt inverkan­de faktorer och drar försiktigare slutsatser. Heinertz, som utgår från äldre belägg och konstruerade exempel, presenterar en enhetlig förklaring och uppvisar en större djärvhet i sina antaganden. Viktigt att påtala är emellertid att Wellander inte uppfattar Heinertz tillvägagångssätt som en konsekvens av dennes mer begränsade material; snarare antar han att Heinertz styrs av ett underliggande ideal om att eftersträva enkelhet och stränghet – ett ideal som har sin grund i Heinertz forskningstradition och som får konsekvenser för hans förhållningssätt till empiri och förklaringar.³⁷

Föga förvånande anser Wellander sitt eget förfarande vara rimligare än Heinertz, vilket förefaller ha sin grund i Wellanders vetenskapsrealistiska grundinställning. Som Wellander (1955:6) själv uttrycker det är hans underliggande ambition att förstå “wie es eigentlich gewesen ist”, och i en tidigare artikel proklamerar Wellander (1949:209) anspråksfullt att det tillvägagångssätt som han företräder har

---

³⁶ Även uppfattningen att Beckmans exempel från 1904 skulle vara den äldsta belagda förekomsten, underkänner Wellander, då det inte rör sig om ett belägg i vanlig mening; Beckman uttalar ju endast sig om ett ”gånge språkbruk, som dock icke är helt genomfört” (Wellander 1955:16). Wellander identifierar istället *SAOB*:s exempel *Astrakaner är bra godt* från 1906 som den äldsta belagda förekomsten.

³⁷ Gissningsvis var det denna smädande framställning av Heinertz forskningstradition som frambringade så starka känslor och den anmärkningsvärt kritiska recensionen av Wellander 1949.

fördelen att “det kommer närmare sanningen” än det förfarande som används i den dominerande historiska språkforskningen.³⁸

Det framgår också att Wellander styrs av ett annat förklaringsideal än Heinertz. Att sträva efter att ge till synes komplexa fenomen enkla förklaringar finner Wellander vara en oförnuftig princip. Istället fäster han vikt vid *fruktbarhetsidealet* (se avsnitt 5.3.2) och menar att “[d]et bästa resultat som kan fås av en undersökning är i själva verket att den öppnar nya utsikter för efterföljare och ställer dem inför nya problem” (Wellander 1955:45).

Angående frågan om hur den predikativa inkongruensen bör förstås, rekapitulerar Wellander idéerna från sina tidigare arbeten, och kärnidéen är att den predikativa kongruensen håller på att uppluckras; fenomenet ger uttryck för “en verklig rubbning i språkets struktur” (Wellander 1955:8).

Angående exemplet *Matematik är tråkigt* diskuterar Wellander hypotesen att det skulle kunna finnas ett underförstått *ämnet* i ysubjektet. Han uttrycker dock stark skepsis till en sådan lösning med motiveringen att räckvidden för hypotesen är klart begränsad då det för många exempel är onaturligt att föreställa sig ett passande dolt neutrumord.

Något mer uppmärksamhet riktas åt fenomenets ursprung. Som redan framkommit avfärdar Wellander tanken på att Beckmans (1904) omnämning skulle sammanfalla med fenomenets uppkomst. Uppgiften att redogöra för den tidiga utvecklingen finner han emellertid besvärlig, då det skulle förutsätta en tillgång till talspråksmaterial från 1800-talet. Wellander (1955:15) antyder dock att den tidiga utvecklingen av fenomenet bör ha ägt rum under 1800-talet två sista decennier.

Sammanfattning

Under perioden läggs stor vikt vid att antaganden och slutsatser ges en stadig empirisk förankring.³⁹ Många autentiska exempel redovisas, och senare forskare har ofta återkommit till denna beläggsamling.

Under perioden märks också spänningar i fråga om underliggande ideal. Precis som Heinertz (1953) anser Ljunggren (1931) att enkla och omfångsrika förklaringar är eftersträvansvärda. Hos Wellander (1949, 1955) och Lindstedt (1954) saknas däremot en sådan strävan att maximera förklaringsenkelhet och räckvidd.

---

³⁸ Widmark (1992b:16) beskriver Erik Wellander vara ” [g]anska tidlös [...] i sin vilja att se vad som egentligen skedde i det som syntes”. Denna inställning menar hon medfört en noggrannhet i Wellanders språkbevakning som tycks sakna senare motsvarighet.

³⁹ Heinertz 1953 skiljer sig till viss del då den empiriska förankringen inte är lika tydlig.

Spänningen märks i synnerhet mellan Heinertz (1953) och Wellander (1949, 1955), och den rör fler områden än förklaringsideal, inte minst synen på empiri.

Det görs flera nya iakttagelser av antaget utmärkande drag för fenomenet. Precis som redan känt fastslås att inkongruent predikativform förekommer med indefinita ytsubjekt. Wellander redovisar dock några belägg som antyder att definithetsgränsen kan överskridas. Vidare bekräftas den tidigare antagna tanken att pannkaksmeningarna primärt är ett talspråksfenomen. Det tidigare antagandet att den predikativa inkongruensen varit begränsad till matkontexter motbevisas genom mångtaliga belägg från allehanda andra kontexter. Det hävdas också att inkongruent predikativ är mycket frekvent förekommande. Vidare uttrycks föreställningen att pannkaksmeningarna utgör ett led i en pågående språkförändring; Ljunggren (1931:119) talar om ett fenomen ”på stark frammarsch” och Wellander (1949:185) om att den predikativa kongruensen skulle vara ”i ett slags upplösningstillstånd”.

Wellander (1949) kom att inkludera ytterligare en typ av sats med inkongruent predikativ i diskussionen, nämligen fall där kongruensmålet är framförställt. Under perioden fick denna inkongruenstyp mycket uppmärksamhet.

Trots det historiska intresset hittas under perioden inga nya belägg av äldre förekomster; Beckmans *Årter är gott* från 1904 fortsätter att vara den äldsta kända förekomsten. Gällande de historiska förutsättningarna för uppkomsten görs den intressanta iakttagelsen att satser som *Årter äro gott* är ogrammatiska, vilket i så fall skulle innebära att uppluckringen av verbkongruensen måste ha föregått eller möjligen varit samtidig med det första bruket av inkongruent predikativ.

Avslutningsvis kan nämnas Wellanders observation att kongruent predikativform i vissa fall ter sig mer onaturlig än inkongruent predikativform. Flera av författarna antar också att den inkongruenta formen fyller en funktion. Dessvärre ges ingen upplysning om vilken denna förmodade funktion skulle vara.

3.2.3 Bruket av inkongruent predikativ som en språkriktighetsfråga

Josephson (2004:53) påpekar att språkförändringar oundvikligen aktualiserar språkriktighetsfrågor. Vad gäller inkongruent predikativ blir då frågan om bruket av den inkongruenta formen är normriktigt eller inte, och i så fall under vilka omständigheter.⁴⁰

---

⁴⁰ Under 1900-talet togs pannkaksmeningarna upp i flera språkriktighetsverk, men denna behandling har hittills negligerats i senare forskningsöversikter, vilket skulle kunna förklaras med den idag skarpa gränsen mellan deskriptiv/explanativ och normativ språkvetenskap. Den intresserade läsaren hänvisas till Allan (2007:125ff.) där spänningarna mellan dessa typer av språkvetenskap i den västerländska språkvetenskapen behandlas ur ett historiskt perspektiv.

Teleman (2003:71) hävdar att de nordistiska språkvetarna från att tidigare ha varit aktiva i språkvården, under de första decennierna av 1900-talet kom att visa ett svalt intresse för språkriktighetsfrågor, vilket han bland annat relaterar till att undersökningsområdet grammatik hade låg status under perioden (se även Svensson 1988:14). I och med utgivningen av *Riktig svenska* 1939 kom språkvårdsfrågor att återigen ges stor uppmärksamhet, vilket även tar sig i uttryck i form av preskriptiva behandlingar av inkongruent predikativ. Språkvårdsaktörerna utgörs främst av enskilda individer, och först i ledet står Erik Wellander. *Riktig svenska* kom att få ett stort inflytande på efterföljande språkvårdsbehandlingar, vilket också speglas i rekommendationer beträffande bruket av inkongruent predikativ.

Under mitten av 1900-talet överlappade det deskriptiva och explanatoriska intresset tydligare med det normativa intresset än vad som är fallet idag, vilket bl.a. Wellanders eget arbete vittnar om; under 1930- till 1960-talet kom han att parallellt intressera sig för pannkaksmeningarna utifrån de olika ingångarna. I Wellanders, såväl som i andra författares språkvårdsarbeten, delas emellertid de antagna kongruensbrotten in i olika kategorier utifrån hur de antagits ha uppkommit. Arbetena är således inte renodlat normativa utan det finns också deskriptiva element. Lindstedt 1954 manifesterar till och med hur de olika perspektiven kunde vara lika närvarande i ett och samma arbete.

Indelningen av inkongruensfallen i kategorier och rekommendationerna presenteras generellt sett mot bakgrund av rikliga mängder av autentiska belägg. Den empiriska förankringen är alltså viktig.

Från ett 2000-talsperspektiv framstår periodens teoretiska apparat som relativt rudimentär. Fråsbegreppet saknas, och *kongruens* definieras som samhörighet mellan ord. Fortfarande är inte heller begrepp som *kontrollör*, *referentiell kongruens* och *lexikalisering* introducerade.

Cederschiöld 1927

I Wilhelm Cederschiölds handbok *God och dålig svenska* sätts fokus på de språkliga företeelser som vållar de största svårigheterna för språkbrukare. Författaren tar alltså sin utgångspunkt i vanligt förekommande fel, och han tillhandahåller rekommendationer för hur de kan undvikas. Detta upplägg karaktäriserar även efterföljande decenniers språkriktighetshandböcker.

Under rubriken *Genusfel* uppmärksammar Cederschiöld bland annat inkongruent predikativ och inkongruent *det*. De fel som författaren diskuterar antas bero på antingen att språkproducenten sammanblandat olika kontrollörer (attraktion), att han/hon glömt vilket led som är kontrollör, eller att han/hon sammanblandat olika

uttryck (kontamination). Författaren tycks med andra ord utgå ifrån att felen orsakats av bristande uppmärksamhet hos språkbrukaren.⁴¹

I genomgången slår författaren (1927:71) avslutningsvis fast att en mening som *Kroppsrörelse är mycket nyttigt* ska betraktas som felaktig, och att man istället antingen ska använda kongruent predikativform eller göra en omskrivning som *Det är mycket nyttigt med kroppsrörelse*.

Wellander 1939

Erik Wellanders (1939) *Riktig svenska* erbjuder handledning i språkriktighetsfrågor men skildrar samtidigt språkbruket; mängder av belägg redovisas, och ofta erbjuds förklaringar av avvikande bruk. Parallellt med den normativa ingången tycks det alltså finnas deskriptiva och explanatoriska element. Merparten av de iakttagelser och antaganden som görs i Wellander artikel från 1949 hade i själva verket redan behandlats i *Riktig svenska*.

Ett stort fokus läggs på kongruensböjningen, och då särskilt den predikativa genus- och numeruskongruensen. Utifrån en bred ingång behandlas frågor om såväl referentiell/semantisk kongruens (*Statsrådet är utgången*), inkongruens med framförställt kongruensmål (*Karaktäristiskt för latinet är dess rika böjningsformer*), resolutionskongruens (*Mjölken och mjölet var dyrt*) som inkongruens med nakna subjekt (*Ärter är gott*). Vidare görs en distinkt skillnad på tal- och skriftspråk samt mellan olika stilnivåer. De strängaste rekommendationerna mot bruk av inkongruent predikativform gäller för det så kallade vårdade skriftspråket.

En för Wellander tydligt urskiljbar orsak till inkongruent predikativ är attraktion. Inkongruensen antas uppkomma genom bristande uppmärksamhet, och Wellander betraktar den som inkorrekt.

Wellander identifierar också en handfull adjektiv och particip som visar tecken på att ha fått en steltnad *t*-form, t.ex. *nödvändigt, liktydigt, klart, tillräckligt* och *förbjudet*.

Wellander diskuterar också inkongruens med framförställt kongruensmål. Exempel som *Karaktäristiskt för latinet är dess rika böjningsformer* uppfattar Wellander vara vanliga i ledigare stilarter, och skälet till den uteblivna kongruensen menar författaren vara att språkproducenten inte varit medveten om vad subjektet ska komma att bli. Han nämner även att samma fenomen förekommer för verbkongruensen; då kongruensmålet är framförställt används ofta verbets

---

⁴¹ Värt att påtala är att uppfattningen att vissa inkongruensförekomster är felaktiga och har orsakats av slarv, återfinns även i artiklar med ett deskriptivt och explanatoriskt fokus. Heinertz (1953:266) menar t.ex. att flera av de exempel på inkongruenser som han gjorts uppmärksam på i själva verket ska betraktas som ”rena otympligheter och tafatheter”.

grundform, alltså singularformen.⁴² Wellander avråder emellertid från denna typ av predikativa inkongruens.

Stor uppmärksamhet riktas också åt inkongruens i satser med satsinitialt indefinit ytsubjekt som *Ärter är gott*. I linje med behandlingar i tidigare artiklar understryks att inkongruensen i princip bara förekommer med vad som idag skulle kallas för nakna subjekt. Nedan återges några av Wellanders exempel, till vilka senare forskare återkommit.

- (35) Pannkaka är gott. (Wellander 1939:379)
- (36) Pannkakor är gott.⁴³ (Wellander 1939:379)
- (37) Många kappsäckar är obekvämt. (Wellander 1939:379)
- (38) Läxfria måndagar är förträffligt. (Wellander 1939:379)

Wellander menar att denna typ av inkongruens nära nog är regel i talspråket och ytterst vanlig i ledigt skriftspråk, men betraktar bruket som vårdslöst när det gäller vårdat skriftspråk.

Wellanders huvudpoänger tycks vara att inkongruent predikativ är mycket utbrett, att det har skilda orsaker samt att bruket ska undvikas i vårdat skriftspråk.

Palmér 1947

Johan Palmér's *Språkutveckling och språkvård* är en språkriktighetshandbok med explicit fokus på skriftspråket. I fråga om hur inkongruent predikativ behandlas, framgår det att författaren präglats av Wellander (1939), beträffande vad som behandlas, hur det behandlas, och vilka rekommendationer som ges.⁴⁴ En möjlig skillnad mot *Riktig svenska* (och tidigare normativa språkarbeten) är att Palmér (1947) uppger sig lämna distinktionen *riktigt–oriktigt* och övergå till att göra rekommendationer mot bakgrund av olika bruks lämplighet.⁴⁵

Palmér behandlar inkongruent predikativ utifrån hur det antas ha uppkommit och identifierar fyra typer: attraktion, s.k. emancipation (inkongruens med framförställt kongruensmål), stelnade *t*-former och s.k. konstruktion efter innehåll. Mot bakgrund av sitt explicita fokus på skriftspråket är emellertid författarens bestämda hållning

---

⁴² Den plurala numeruskongruensen användes fortfarande i skrift i flera genrer vid tidpunkten.

⁴³ Detta är första gången som pannkaksexemplet nämns. Från och med Enger (2003) kommer fenomenet att refereras till som just *pannkaksmeningar* (*pancake sentences*) snarare än *inkongruent predikatsfyllnad/predikativ*, och det är alltså just detta exempel från 1939 som ligger till grund för benämningen.

⁴⁴ Att Palmér (1947) inspirerats av *Riktig svenska* påtalas också av Teleman (2003:126).

⁴⁵ Huruvida Palmér's uttryckta övergång från distinktionen *riktig–oriktig* till *lämplig–olämplig* medför någon reell skillnad är utifrån min läsning oklart.

att regeln om formell kongruens undantagslöst ska efterlevas.⁴⁶ De behandlade exempeltyperna presenterar således endast som besvärliga fall där skribenten ska vara vaksam och inte välja en olämplig kongruensform.

Inkongruenser som *Historia är roligt* uppfattar Palmér ha sitt ursprung i talspråket, och han antar att de uppkommit genom en omskrivning av exempel som *Det är roligt att läsa historia*. Palmérs (1947:95) intuition är att språkbrukare genom ett ”emfatiskt framhävande” av ledet *historia* producerat exempel som *Historia (det) är roligt*. Värt att påpeka är att författaren emellertid själv presenterar ett exempel som exponerar brister i den föreslagna analysen. Det autentiska belägget *tafatta tonåringar är vanligt* kan inte ges en helt naturlig omskrivning enligt samma mönster och med en bibehållen betydelse – *Det är vanligt att ?ha/?vara tafatta tonåringar*.

Gullberg 1952

I Helge Gullbergs (1952) lärobok *Skriva svenska*, som tydligt inspirerats av *Riktig svenska*, påtalas att bruket av inkongruent predikativ förekommer i tal men att det bör undvikas i vårdad skrift. Gullberg identifierar tre typer av inkongruent predikativ, nämligen konstruktion efter betydelse, framförställt kongruensmål,⁴⁷ och inkongruens med naket ysubjekt. Beträffande den sista typen konstaterar författaren kort att satser som *Gymnastik är nyttigt* förekommer i ledigare stil men att de bör undvikas i vårdat skriftspråk. Han rekommenderar istället en omskrivning som *Det är nyttigt med gymnastik*.

Även frågan om verbets numeruskongruens behandlas. Ett av motargumenten till att i skrift slopa böjningen anger Gullberg (1952:97) vara att en sådan utveckling skulle kunna dra med sig ”löslighet i formen överhuvud”.

Lindstedt 1954

Även i Torvald Lindstedts (1954) artikel märks Wellanders (1939) inflytande. I likhet med Wellander, antas exemplen *Ärter är gott* och *Matematik är tråkigt* utgöra två olika typer, och Wellanders ellipshypotes finner Lindstedt vara en god förklaringskandidat.

I artikeln behandlas inkongruenser med naket ysubjekt, exempel med framförställt kongruensmål och stelnade *t*-former (lexikalisering). Lindstedt ställer sig kritisk till den negativa hållning som tidigare språkvårdare uttryckt. Författaren anser istället att språkvården ska ha en tolerant hållning till inkongruensen, då den redan är frekvent förekommande och naturlig för den oreflekterade språkkänslan. Lindstedt

---

⁴⁶ Palmér menar sig dock vara medveten om förekomsten av inkongruent predikativ i talspråk och uttrycker ingen normativ hållning gällande denna.

⁴⁷ Gullberg (1952:95) kallar denna typ för ”predikatsfyllnadens frigörelse från huvudordet”, ett ordval som för tankarna till Palmérs (1947) *emancipation*.

skiljer sig alltså från tidigare språkvårdare genom att representera en mer tillåtande hållning. Värt att påtala är att Lindstedt grundar sina rekommendationer i andra principer än sina föregångare. Han lägger tonvikten på frekvens och förenlighet med språkkänslan snarare än på logik. Han avvisar tanken att formell kongruens till varje pris ska efterlevas. Författaren påpekar också hur valet mellan kongruent och inkongruent predikativform ibland får konsekvenser för tolkningen och att det därmed kan finnas en funktionell aspekt.

I likhet med Ljunggren (1931) påtalar Lindstedt också möjligheten att göra en omskrivning med en *med*-konstruktion, se (39).

(39) Läxfria måndagar är förträffligt. → Det är förträffligt med läxfria måndagar.⁴⁸ (Lindstedt 1954:124)

Lindstedt (1954:126) påtalar också faran med att uttala sig om olika konstruktioners möjliga förekomst med utgångspunkt i den egna språkkänslan. Han illustrerar genom att utgå ifrån Heinertz (1953:273) utlåtande att ingen skulle få för sig att skriva *Han har nu gjort saken klart för sig*, och presenterar autentiska belägg som visar att ett sådant bruk förekommer.

Wellander 1965

Vid tidpunkten för Erik Wellanders (1965) publikation är författaren 81 år gammal och har då i mer än fyrtio år studerat fenomenet inkongruent predikativ. I artikeln understryker Wellander (1965:8) språkvårdens viktiga uppgift att ”dra upp riktlinjer för ett språks sunda utveckling”. Behovet av en aktiv språkvård underbyggs genom skildringar av hur svenskan på ett antal områden uppvisar alltför mycket variation, och, i vissa fall, enligt författaren, total regellöshet. Mest plats lämnas åt predikativets kongruensböjning.⁴⁹

I artikeln återger Wellander kärnidéerna från sina tidigare arbeten om inkongruent predikativ. Återigen nämns attraktion, stelnade *t*-former, framförställt kongruensmål och nakna ysubjekt med en antaget elliptisk satsstruktur. I likhet med tidigare arbeten, ger Wellander sina resonemang en tydlig empirisk förankring. Den förmodade språkförändringen, alltså förlusten av predikativkongruensen, antas vidare ske graduellt, konstruktion efter konstruktion, ord efter ord.

I artikeln uttrycker Wellander en märkbart mer negativ inställning till bruket av inkongruent predikativ än i tidigare artiklar, och bruket framställs som relativt otyglat på detta område. Möjligen infinner sig känslan hos den ålderstigne Wellander, att språkvården misslyckats med uppgiften att stävja bruket. Författaren

---

⁴⁸ Exemplet är hämtat från Wellander (1939:379).

⁴⁹ Möjligen uppfattar Wellander den predikativa inkongruensen som den största grammatiska språkförändringen under 1900-talet. Josephson (2004:59) nämner fenomenet inkongruent predikativ som en av få grammatikförändringar i svenskan under 1900-talet.

(1965:9) uttrycker sig alarmerande om att bruket av satser som *Ärter är gott* sprider sig som en ”farsot”, och i fråga om kongruensböjningen av objektiv predikativ skriver han (1965:10) att det råder ”fullständig förvirring”. Vidare slår Wellander (1965:11) fast vid den aktuella tidpunkten att utvecklingen framstår som en försämring av språket.

Åkermalm 1966

Även i Åke Åkermalms (1966) arbete är Wellanders inflytande omisskännligt.⁵⁰ I likhet med Wellander (1939) identifierar Åkermalm flera olika bakgrunder till predikativ inkongruens: attraktion, framförståldhet av kongruensmålet, kongruens efter betydelse, resolutionskongruens och inkongruens med naket ytsubjekt. Angående den sista typen ställer sig Åkermalm bakom Wellanders antagande om två källkonstruktioner, alltså *Ärter är gott* och *Matematik är tråkigt*, och om dessa ytsubjekts dolda satsstruktur.

Åkermalm, som har sitt fokus på skriftspråket, menar att det största skälet till förekomsten av inkongruent predikativ torde vara skribentens oaksamhet, och han menar att inkongruensen kan och bör motarbetas.

Författaren framhåller att inkongruent predikativ är vanligt förekommande, och hans intryck är att användningsområdena fortfarande håller på att vidgas. Fenomenet konstateras ha sitt ursprung i talspråket.

Värt att nämna är slutligen att Åkermalm (1966:89), precis som Gullberg (1952), relaterar framväxten av inkongruent predikativ till verbkongruensens förlusten. Enligt Åkermalm kan språkbrukarna ha blivit mindre uppmärksamma på formen efter att numeruskongruensen förlorades och därmed vara mer benägna att göra andra språkfel.

*Widmark 1966a*⁵¹

Gun Widmarks (1966a) artikel är publicerad i tidskriften *Språkvård*, och författarens uttryckliga syfte är att behandla inkongruensfenomenet ur ett språkriktighetsperspektiv. Widmark lägger emellertid också stor vikt vid att argumentera för att inkongruensen skulle ha en semantisk motivering.

Widmark behandlar kort inkongruenser med framförstållt kongruensmål och sådana som uppkommer genom attraktion, men tonvikten ligger på inkongruenser med naket (och satsinitialt) ytsubjekt.

I likhet med Lindstedt 1954 ifrågasätter Widmark (1966a) Wellanders negativa inställning till bruket av inkongruent predikativ. Wellander (1965) anser att

---

⁵⁰ Även Teleman (2003:126) uppmärksammar Wellanders (1939) inflytande på verket.

⁵¹ I avsnitt 7.2 återkommer jag till Widmarks semantiska hypotes, och begrepp som *individua-dividua* ges en djupare behandling.

inkongruensensbruket ger intryck av regellöshet, men Widmark (1966a:3) invänder att "[e]n konstruktion som har fäste i språkkänslan kan [...] knappast uppträda helt regellöst och tillfälligt".

Utgångspunkten för den semantiska analysen är dikotomin *individua* – *dividua*, ett begreppspar som hämtats från Beckman 1904, och Widmark argumenterar för att inkongruent predikativ används då subjektet har en dividuativ betydelse. Sådana subjekt uttrycker, enligt Widmark (1966a:4), något "odifferentierat och ospecificerat, oformat och ofta abstrakt", och kategorin *individua* representeras av de motsatta dragen. Författaren illustrerar hur begreppsparet kan appliceras på olika kopulakonstruktionstyper och menar att valet mellan kongruent och inkongruent predikativ därigenom får sin förklaring.

Den sedan Beckman 1904 kända tendensen att indefinita men inte definita ysubjekt kan ge upphov till inkongruent form härleder Widmark till dikotomin *individua* – *dividua* och egenskaperna *formad* – *oformad/formlös*. Ett definit ysubjekt uppfattas som en individuell företeelse, i motsats till ett indefinit. Författaren menar vidare att inte bara definithetsmarkörer utan även andra utbyggnader, som t.ex. adjektivattribut, kan ge samma effekt som definithetsmarkörer.

Att *t*-formen används i exempel som *Fotogenlampor är romantiskt* förklarar Widmark med att det inte är fotogenlamporna som åsyftas utan själva företeelsen; inkongruensen frambringar en *situationsläsning*.

I andra exempel som *Malm är tung/tungt* antar författaren att valet av kongruensform inte är betydelseskiljande; de olika predikativformerna svarar alltså inte mot olika läsningar. Att predikativet kan få en *t*-form med ysubjekt som *malm* beror på substantivets betydelse; såväl massord som abstrakta ord antar Widmark är förknippade med kategorin *dividua*.⁵²

Sammantaget antar alltså Widmark att introduktionen av inkongruent predikativ har skapat en ny möjlighet att uttrycka semantiska distinktioner, och hon välkomnar den antaget pågående förändringen.

---

⁵² Emellanåt kan Widmarks förlitande på den egna språkkänslan ge upphov till något spekulativa slutsatser. Hon (1966a:5) hävdar t.ex. att exemplet *Skönhet är vackert* låter vardagligt och vid formell predikativkongruens så "lyfter skönheten en bit upp på rangskalan. Den hör inte längre hemma i lågt jordiska sfärer utan framställs som en idé av det odödliga slag som sedan gammalt har kunnat personifieras". Widmark (1966a:5) påstår också att en ögonspecialist skulle använda kongruens vid ett exempel som *Närsynthet är ärftlig/ärftligt* mot bakgrund av att "närsynthet för honom måste vara något väldefinierat och avgränsat". Man kan också ställa sig lite tveksam till hennes förklaring för varför man kan säga *Kalla fötter är obehagligt*, vilket antas bero på att fötter brukar uppträda två och två.

Sammanfattning

Med undantag för Widmark 1966a liknar de olika språkvårdsbehandlingarna av inkongruent predikativ varandra i stor utsträckning,⁵³ vilket skulle kunna ses som en konsekvens av Wellanders (1939) stora inflytande.

Exempel som *Ärter är gott* betraktas som en av flera typer av inkongruent predikativ och ges, generellt sett, inte heller större uppmärksamhet än andra typer. Språkvårdarna lägger mycket energi på inkongruens med framförställt kongruensmål och på typen *konstruktion efter betydelse/innehåll*. Därtill behandlas inkongruenser som antas uppkommit genom attraktion, lexikalisering och så kallad kontamination.

I litteraturen görs en distinkt åtskillnad mellan tal- och skriftspråk. Den överlag restriktiva inställningen till inkongruent predikativ angår (det vårdade) skriftspråket. I fråga om talspråket och det lediga skriftspråket ger de flesta av språkvårdarna ingen rekommendation. Vidare är den allmänna föreställningen att inkongruensbruket är utbrett i talspråket.

Från Cederschiöld 1927 till Widmark 1966a kan även märkas en viss glidande övergång gällande den normativa ingången. Först utgick man ifrån distinktionen *rätt-fel*, sedan kom rekommendationerna alltmer att grundas på föreställningar om *lämplighet*, och slutligen kom man att ha en positiv inställning som, tydligare än tidigare, väckte frågor om inkongruensens möjliga funktion som bärare av olika semantiska tolkningar.

Precis som i föregående avsnitt, 3.2.2 *Sökandet efter källkonstruktionen*, värderas den empiriska förankringen högt, och många av de redovisade exemplen har kommit att återanvändas i senare studier. Vårt att lyfta fram är att själva benämningen *pannkaksmeningar* har sitt ursprung i Wellanders (1939) exempel *Pannkakor är gott*.

Både Gullberg (1952) och Åkermalm (1966) nämner möjligheten att förlusten av verbets numeruskongruens skulle kunna ha relevans för den predikativa kongruensböjningen.

I språkriktighetslitteraturen kan man även urskilja krocker av ideal. Lindstedt (1954) ställer sig kritisk mot den tidigare negativa hållningen bland språkvårdare beträffande inkongruent predikativ. I stället för att grunda sig på logik eller tradition anser Lindstedt att den primära utgångspunkten bör vara konstruktionens förenlighet med språkkänslan. Vidare föreslår han att större vikt bör ges åt brukets utbredning och fenomenets förmodade funktion. Än tydligare än Lindstedt 1954 skiljer sig Widmark 1966a från traditionen. Från den tidigare utgångspunkten i det

---

⁵³ Lindstedt 1954 sticker också ut något från övriga artiklar då författaren förordar en mer positiv inställning till bruket av inkongruent predikativ.

aktuella bruket övergår hon till att helt förlita sig på sina egna språkliga intuitioner. Artikeln innebär vidare att fokus flyttas från riktighet/lämplighet till en antagen semantisk funktion, samt att distinktionen mellan tal- och skriftspråk lämnas till förmån för ”språket” i allmän mening. Widmark skiljer sig även från föregångarna i att huvudfokus läggs på konstruktionstypen *Ärter är gott*, alltså den typ som sedermera kom att betraktas som mest intressant.

3.2.4 Analyser med semantiskt-funktionellt fokus

Från den första halvan av 1900-talet finns det få arbeten med semantiska inslag i pannkaksmeningslitteraturen, vilket för övrigt tycks svara mot en allmän tendens i den nordistiska språkvetenskapen under denna period. Wellander (1955) berör frågan om det tidigare svala intresset för semantik men verkar ha intrycket av att läget vid denna tidpunkt håller på att förändras. Wellander (1955) skriver följande:

Det önskade uträtandet av språkvetenskapens alltför ojämnt framskjutna front skulle ske även genom mer energiska insatser på betydelseforskningens område. [...] För envar som icke stirrat sig blind på sitt frontavsnitt utan vill se till det hela måste det därför te sig som ett önskemål av högsta angelägenhetsgrad att en kraftig framryckning måtte föra betydelseforskningen till positioner någorlunda svarande mot dem som grammatikens andra grenar uppnått. På denna punkt skönjes nu verkligen en bönhörelse nära nog över hövan. (Wellander (1955:4f))

Det väckta intresset för semantik i grammatikforskningen kommer även att märkas i pannkaksmeningslitteraturen. Parallellt med den generativa ingången, vilken behandlas i avsnitt 3.2.5, kommer den semantiska infallsvinkeln att hädanefter dominera pannkaksmeningslitteraturen.

Utgångspunkten för den semantisk-funktionella traditionen, är föreställningen att den predikativa inkongruensen inte är utslag av oaktsamhet, utan att den har en positiv motivering och fyller en funktion.

Arbetena i den semantisk-funktionella traditionen har ett synkront fokus, och kärnfrågan är vad som motiverar bruket av inkongruent predikativform. En kontrast till tidigare perioders inkongruensforskning är typen av evidens som antagandena vilar på; i allt större utsträckning börjar författarna förlita sig på den egna språkliga intuitionen. En annan skillnad är en ökad teoretisk medvetenhet. Resonemangen förankras i både nationell och internationell språkvetenskaplig teoribildning, vilket återspeglas i begrepps användningen. Värt att nämna är t.ex. att nominalfrasbegreppet, som introducerades i den svenska språkvetenskapen av Teleman (1965), nu började att användas. Målgruppen för arbetena tycks

fortfarande vara andra skandinaviska språkvetare, och endast ett av verken är skrivet på engelska.

Widmark 1966b

I sin artikel behandlar Gun Widmark (1966b) dels inkongruenstypen med framförställt kongruensmål, dels typen *Ärter är gott*, vilka hon antar ska ges olika förklaringar. Till skillnad från merparten av de tidigare studierna lägger hon ett tydligt fokus på den senare typen *Ärter är gott*.

Widmark antar att den inkongruenta formen har en positiv motivering och finner därmed benämningen *inkongruent predikatsfyllnad* missvisande. I artikeln argumenterar hon för att det rör sig om semantisk kongruens och presenterar ett nytt heltäckande genussystem, vari inkongruent neutrum får en naturlig plats.

I likhet med Widmark 1966a är kärnan i Widmarks (1966b) analys den semantiska dikotomin *individua–dividua*, som Widmark liknar vid de engelska termerna *bounded-unbounded*. Ytterpunkterna av dikotomin är varandras motsatser men Widmark förtydligar att de ska betraktas i termer av en glidande skala.

I analysen antas alltså inkongruent predikativ med singular-uttralt eller pluralt ytsubjekt, motiveras av subjektets dividuativa betydelse. Det framgår inte huruvida även neutrala ytsubjekt med dividuativ betydelse, t.ex. *smör*, antas ge upphov till semantisk neutrumkongruens i exempel som *Smör är gott*.

I minimala par som (40)–(41) menar Widmark att varianten med formell kongruens är motiverad av att substantivet i subjektsposition hänvisar till enskilda exemplar, och i inkongruensvarianten fokuseras ”den kollektiva helheten”.

(40) *Ärter är goda.*

(41) *Ärter är gott.*

Widmark behandlar även exempel där subjektet förefaller vara elliptiskt, som *en ny utrikesminister vore inte så dumt* och argumenterar även här för att betydelsekategorin *dividua* är relevant, då betydelsen i sådana subjekt kan förstås som ”något abstrakt, en handling eller ett tillstånd” (Widmark 1966b:100).

Bestämmdhet definieras på ett okonventionellt sätt då Widmark (1966b:101) skriver att även ”begränsande attribut” kan uttrycka bestämmdhet. Hon exemplifierar med (42)–(44).

(42) *Sådana här ärter är goda.* (Widmark 1966b:101)

(43) *Alla rosor är vackra.* (Widmark 1966b:101)

(44) *Svensk politik är tråkig.* (Widmark 1966b:101)

Widmark (1966b:101) sammanfattar att ”[j]u mera specificerat och därigenom mera konkret satssubjektet framträder för oss, desto större är benägenheten att kongruensböja predikatsfyllnaden”.

En annan faktor som anses spela roll för valet av kongruensform är predikativadjektivets betydelse. Benägenheten till inkongruent form antas vara större då adjektivet är värderande.

Widmark menar också att bruket av inkongruent form kan vara funktionellt. Substantiv som *malm* har redan en inherent dividualitativ betydelse, vilket predikativets *t*-form antas återspegla. Men vid substantiv med en inherent individualitativ betydelse som *fotogenlampor* leder den inkongruenta predikativformen, enligt Widmark, till en omtolkning.⁵⁴

Antagandet att predikativet skulle uttrycka semantisk kongruens kopplas till genus. Widmark föreslår två genusdimensioner: en grammatisk och en semantisk, med Widmarks terminologi *morfologiskt* och *semologiskt* genus. Den förra genusdimensionen är arbiträr och kan uttryckas på alla kongruensmål. Den senare grundas i Beckmans (1904) dikotomi *individua–dividua* och kommer framförallt till uttryck i den predikativa kongruensen och i valet av anaforiskt pronomen (*det*). Författaren nämner dock hur det semantiska genuset kan uttryckas i nominalfrasen och ger exemplet *en/ett öl*. Hon påpekar vidare att det finns språk där det semantiska genuset tydligare kan styra valet av artikel och nämner de jylländska dialekterna.⁵⁵

Angående ursprunget sluter sig Widmark till Beckmans (1904) och Heinertz (1953) uppgift om att fenomenet uppkommit i en smakomdömeskontext vid förra sekelskiftet. Hon tror vidare på separata uppkomster i de fastlandsskandinaviska språken och menar att förutsättningar fanns i samtliga tre språk.

Widmark föreställer sig att den ursprungliga inkongruenskonstruktionen innefattade ett *det* och tog sig uttryck i exempel som *tre hundar, det är onödigt*. Pronomenet, som var pleonastiskt, kom senare att strykas, vilket resulterade i en konstruktion med till synes inkongruent predikativform. Widmark menar också att *det* varit knuten till den dividualitativa betydelsen i äldre tider och att detta bruk därmed föregått

---

⁵⁴ Widmark diskuterar inte varför utrumkongruens omvänt inte används för att ge individualitativa läsningar av subjekt med inherent dividualitativ betydelse, alltså varför följande typ av exempel inte förekommer: **Vinet är dyr* (med syftning på en viss flaska vin).

⁵⁵ Exempel som *Biträdet är försenad* antas inte vara ett uttryck för semantiskt genus. I Widmarks modell tillhör de grammatiska och semantiska dimensionerna typen *d*-genus, och kongruensen i ovan nämnda exempel är av slaget *h*-genus, som är knutet till verkliga referenter, snarare än till abstrakta betydelskategorier. Nämnas bör också att Widmark delar in genus i *substantiviskt* genus och *substantiveringsgenus*. Det förra är det som vi idag, normalt sett, syftar på när vi säger genus. Det senare är när en genusform förefaller sakna en kontrollör. Hon exemplifierar bl.a. med bruket av självständigt *någon/något*.

det predikativa inkongruensfenomenet. Hypotesen bär tydliga likheter med Palmér 1947, men Widmark nämner inte denna referens.

Widmarks artikel manifesterar en tydlig brytning mot den tidigare litteraturen. Artikeln innebär, först och främst, att semantiken flyttas från periferin till centrum. Hon skiljer också ut sig också genom att diskutera neutrumgenuset och mer övergripande genusfrågor; exempelvis lösgör hon den fasta kopplingen av genus till substantiv, och betraktar i stället genus som en abstrakt företeelse. Mer explicit än tidigare diskuterar hon också adjektivbetydelsens förmodade roll vid kongruensvalet, kongruensvalets förmodade funktion samt parallelliteten mellan inkongruent predikativ och inkongruent *det*.

Ingen gång tidigare i litteraturen har en och samma hypotes förklarat så många aspekter av fenomenet. Widmark grundar dock inte sina antaganden på belagda förekomster eller informantbedömningar, och presenterar heller inga kriterier för hur hon utför sina semantiska analyser.

Hiilos 1968

Hilkka Hiilos (1968) behandlar både frågan om fenomenets uppkomst och dess synkrona motivering, och fokus sätts på inkongruenser med naket subjekt.

Hiilos antar att fenomenet har en funktionell grund, och den inkongruenta formen föreslås ha en *distributiv funktion*. Betydelsen i (45) anser Hiilos (1968:13) vara att ”mjölk enligt talaren i vilka kvantiteter som helst kostar mycket”.

(45) Mjölk är dyrt. (Hiilos 1968:11)

Hiilos påpekar likheter mellan hur inkongruent predikativ och partitivt kasus i finskan kan framhäva en distributiv tolkning. Hon nämner emellertid att finskans bruk av partitivt kasus är mer utbrett och att en definithetsrestriktion saknas. Författaren hänvisar även till nederländskan, där växlingen mellan maskulin och feminin kongruensform antas kunna svara mot en distributiv respektive icke-distributiv tolkning. Hon drar slutsatsen att språk använder olika resurser för att möjliggöra distributiva läsningar.

Analysen antar ett mottagarperspektiv och tar alltså sin utgångspunkt i hur en lyssnare/läsare uppfattar satser med olika kongruensformer, och grunden till den distributiva läsningen anges vara det inkongruenta predikativet.

Vidare anser Hiilos att den inkongruenta konstruktionen förekommer med åtminstone två olika subjektstyper, och urskiljer dels typen med naket subjekt, dels typen med ysubjekt med dold satsstruktur.

Beträffande uppkomsten tänker sig Hiilos att ämnesnamnen, som ju tenderar att ha neutrumgenus, och deras inherent distributiva betydelse är en naturlig utgångspunkt. Då dessa fungerar som kontrollör till ett adjektivpredikativ antas den distributiva

betydelsen överförs till predikativet och i förlängningen kommit att associeras med den neutrala predikativformen. Därefter antas bruket ha spridit sig.

Att inkongruensen observerats i början av 1900 både i svenska, danska och norska tyder, enligt Hiilos, på att fenomenet är äldre än vad som hittills antagits. Likt Widmark (1966b) avfärdar hon antagandet att inkongruensfenomenet skulle ha spridit sig till svenska från ett annat språk.

*Eriksson 1977 & 1979*⁵⁶

Olof Erikssons (1977, 1979) analys utgår från att det finns två grundtyper av konstruktioner där inkongruent predikativ används. I den första typen har subjektet en underliggande nexusstruktur och i den andra typen är det en substansläsning av subjektet som motiverar den inkongruenta predikativformen.

Nexusanalysen innebär att pannkaksmeningssubjektet antas utgöras av två led som formar en subjekt-predikatrelation. I exempel (46) uppfattar Eriksson t.ex. inte att det är *läxfria måndagar* som är *förträffligt* utan just faktumet att de är läxfria. Eriksson antar att *läxfria* har en predikativ funktion och föreställer sig en struktur som 'Det faktum att måndagar är läxfria är förträffligt'.

(46) Läxfria måndagar är förträffligt. (Eriksson 1977:247)

Eriksson identifierar andra typer av nexussubjekt, där nexussubjektets predikatsdel bl.a. utgörs av en relativsats (47), ett perfekt particip (48) eller ett prepositionsuttryck (49).

(47) Pojkar som slåss är förfärligt. (Eriksson 1977:251)

(48) Välklädda män är ovanligt. (Eriksson 1977:252)

(49) En kvinna på tronen vore knappast tillrådligt. (Eriksson 1977:255)

I exempel som (50) urskiljer författaren däremot ingen nexuskarakter hos subjektet. Istället antas det vara subjektets substansbetydelse som triggar semantisk kongruens.

(50) Glass är gott. (Eriksson 1977:250)

---

⁵⁶ Innehållet i de två artiklarna är snarlikt. Den första är dock skriven på svenska och den andra på engelska.

Eriksson, som är romanist, gör genomgående jämförelser mellan det svenska inkongruensfenomenet och ett fenomen i franska. Svenskans inkongruenta predikativform, svarar då mot ett bruk av *ce (ça, cela)* i franskan, se (51)–(52).

(51) C' est si important, une bonne santé.⁵⁷

INDF.MASK.SG är.SG så viktig.MASK.SG en.FEM god.FEM.SG hälsa

'En god hälsa är så viktigt.'

(52) C' est bon, la glace.⁵⁸

INDF.MASK.SG är.SG god.MASK.SG DEF.FEM.SG glass

'Glass är gott.'⁵⁹

Författaren visar med sina exempel att samma typer av nexussubjekt förekommer i den franska konstruktionen som i den svenska, samt att även den typ som ger *substansläsning* förekommer i båda språken, se (52).

Andra likheter som påtalas är att pannkaksmeningarna och det franska fenomenet tycks ha sitt ursprung i talspråket och fått en allt ökande användning under 1900-talet, i båda språken. Samtidigt tillstår författaren att den franska inkongruensen har färre restriktioner än den svenska; både definitiva och animata subjekt tillåts exempelvis. Eriksson menar att svenskans inkongruensfenomen inte är en unikt svensk eller germansk företeelse. Istället föreställer Eriksson (1977:243) sig att "den med all sannolikhet återspeglar en i hög grad allmänspråklig process".

Eriksson presenterar autentiska exempel för att illustrera olika typer av förekomster, men använder också konstruerade exempel vars grammatikalitet han själv bedömer. Värt att lyfta fram är att Erikssons hypotes vilar på bedömningen att *Ärter är goda* och *Soppa är god* skulle vara ogrammatiska.⁶⁰

Bolander 1980

I sin avhandling studerar Maria Bolanders predikativ i svenska utifrån ett funktionellt perspektiv. Hon noterar att kongruensböjning ibland kan utelämnas och hon hävdar att detta sker i betydelseskiljande syfte, vilket illustreras med exempelparet i (53)–(54). Hon uppger emellertid inte vilken betydelse det rör sig om.

(53) Tulpaner är vackert. (Bolander 1980:148)

⁵⁷ Exemplet är hämtat från Eriksson (1977:247).

⁵⁸ Exemplet är hämtat från Eriksson (1977:250).

⁵⁹ De svenska översättningarna är gjorda av Eriksson (1977).

⁶⁰ Enligt min språkkänsla är de båda exemplen gångbara och det går utan svårighet att finna autentiska exempel av detta slag.

(54) Tulpaner är vackra. (Bolander 1980:148)

Bolanders studieobjekt är inte fenomenet inkongruent predikativ, men hennes rika beläggsamling är värd att nämna. Hon har excerperat 3500 belägg med predikativ från skönlitterära verk, projektet *Talsyntax* material, projektet *Nordsvenskans* material, dialekttexterna i *Svenska folkmål* samt stockholmskt talspråk.⁶¹ Bland beläggen har endast ungefär 1 % indefinit subjekt (alltså subjekt som *en tävling* eller *böcker*), och inga av de indefinita subjekten i singular är nakna. Bolanders material indikerar således att satser bestående av subjekt som *fotboll*, *mjölk* och *politik* är ovanliga i autentiskt språk alldeles oavsett vilken kongruensform predikativet har.

Malmgren 1984

I Sven-Göran Malmgrens (1984) avhandling undersöks vilka funktioner svenska adjektiv kan fylla, och Malmgren presenterar även en idé om funktionen hos inkongruent predikativ. Enligt analysen är ysubjektet endast ett skenbart subjekt, och predikativformen används för att markera att nominalfrasen i subjektsställning ”inte har full subjektsstatus” (Malmgren 1984:114).

Malmgren sluter sig till Erik Andersson & Marketta Sundmans (1979) förslag att ett leds subjektstatus kan förstås i relativa termer. Det mest prototypiska subjektet antas utgöras av en nominalfras som är definit med (djup)kasusrollen *subjekt* och den tematiska rollen *agent*. Om något av dessa kriterier inte uppfylls så påverkas subjektsstatusen negativt, vilket Malmgren menar är fallet med pannkaksmeningssubjekten; dessa tenderar att ha (djup)kasusrollen objekt och vara indefinita. Att indefinitet är ett atypiskt drag för subjekt underbyggs vidare genom hänvisning till Bolanders (1980) beläggsamling i vilken endast 1 % av subjekten var indefinita, och därtill gör Malmgren en kompletterande korpusstudie som bekräftar bilden av deras ovanlighet.

I Malmgrens avhandling presenteras ett system för olika relationer mellan attribut (och predikativ) och substantiviska huvudord. Den tredje gruppen, i vilken Malmgren menar att satser med inkongruent predikativ generellt sett hör hemma, karaktäriseras av att de kan byggas ut till en infinitivfras, i vilken nominalfrasens huvudord är grammatiskt (djup-)objekt, se (55). Nominalfrasen har alltså (djup)kasusrollen *objekt*. Malmgren menar dock att infinitivbestämningen kan vara struken.

(55) De där skorna är olämpligt att använda. (Malmgren 1984:100)

Författaren gör gällande att svenskan har ett fundamenteringsbehov, men då (djup)strukturen spetsställs, i exempel där infinitivbestämning saknas, är de en naturlig subjektskandidat. Malmgren menar att en sådan omtolkning kan innebära

---

⁶¹ För källuplysningar se Bolander (1980:191)

bristande semantisk samhörighet mellan det substantiviska huvudordet och adjektivpredikativet, och "[d]en inkongruenta konstruktionen [...] kan då ses som språkets sätt att ändå "rädda" fundamenteringsmöjligheten, genom att omtolkning till subjekt i viss mån förhindras" (Malmgren 1984:100). Om inte predikativet får en inkongruent *t*-form tolkas alltså det fundamenterade ledet som subjekt, vilket inte svarar mot den verkliga relationen mellan nominalfrasen och adjektivpredikativet. Den inkongruenta formens möjlighet att hindra en felaktig tolkning mellan ytsubjektet och predikativet ser alltså Malmgren vara förklaringen till att den inkongruenta formen brukas i sådana exempel.

Satser med inkongruent predikativ där infinitivbestämning saknas menar författaren ofta kan betraktas som specialfall eller som ett resultat av härledning från en sats med infinitivbestämning. Värt att nämna är dock att Malmgren medger att hans hypotes inte kan förklara inkongruenta exempel där predikativet utgörs av ett icke-värderande adjektiv som *Halm är gult*.

Malmgren finner flera av Widmarks (1966b) antaganden om fenomenet intuitiva men uttrycker också tveksamheter. För det första ifrågasätter han Widmarks (1966b) föreställning att ytsubjektet i (56) skulle ha dividuellt genus.

(56) En ny utrikesminister vore inte så dumt.

För det andra finner han det problematiskt att uppfatta ytsubjektet i (57) som mer dividuativt än ytsubjektet i (58).

(57) Mjölk är nyttigt. (Malmgren 1984:112)

(58) Mjölken är dyr. (Malmgren 1984:112)

För det tredje ifrågasätter han varför Widmark inte antar att subjekt som i (59) har dividuellt genus.

(59) Smör är gott. (Malmgren 1984:112)

Istället för att utgå från semantiska egenskaper anser Malmgren att det är bättre att sätta fokus på referentiella egenskaper hos ytsubjektet. Malmgren utgår från Per Linells (1978) femdelade indelning av referenstyper. Malmgren menar att man hittar pannkaksmeningssubjekt i fyra av dessa typer. Nedan beskrivs referenstyperna med exempel på vilka pannkaksmeningssubjekt Malmgren menar att de svarar mot.

(a) Specifik referens (till något för lyssnaren okänt)

(b) Icke-specifik individuell referens:

En ny utrikesminister vore inte så dumt.

(c) Icke-specifik icke-individuell (partitiv) referens

(En tallrik) nyponsoppa skulle vara gott.

(d) Avsaknad av referens⁶²

(e) Generisk referens:⁶³

Mjök är nyttigt.

Den enda referenstypen som pannkaksmeningssubjekt, enligt Malmgren, inte kan ha är specifik referens.

Beträffande fenomenets ålder hänvisas till Beckman 1904, och Malmgren tillägger att inkongruensföreteelsen var fullt etablerad i svenska på 1920-talet.⁶⁴ Motsvarande fenomen i danskan antas däremot vara äldre, vilket underbyggs med ett avsnitt ur en memoarbok av Kjerulf från 1915, där det återges hur gatuförsäljare i Köpenhamn på 1860-talet ska ha utropat ”Rajær er godt! Store, levandes Roskilde-Rajær er godt!” (Malmgren 1984:115).

Malmgren (1984:115) föreställer sig vidare att infinitivbestämningen kan ha spelat en roll vid fenomenets uppkomst och att meningar som (55) förekommit ”långt före 1900-talet”, och i vissa fall med struken infinitivfras. Författaren identifierar också ett sådant belägg redan från 1665, se (60).

(60) Ond art är swært att bättra. (Malmgren 1984:116)

Vidare instämmer Malmgren (1984:110) med Widmark (1966b) om att det predikativa adjektivet för det mesta är värderande och ”mycket sällan objektivt beskrivande”.

Med hänvisning till Hansen 1971 påtalar Malmgren också att den ytliga subjektfrasen ibland kan ha bestämningar som egentligen är adverbiala och blott skenbart attributiva, se (61)–(62). Han (1984:114) förtydligar att ”[n]ominalfraser som *en bil efter moms höjningen* och *sprit vid ratten* kan normalt knappast utgöra konstituenten (och är alltså egentligen inga ”nominalfraser”), än mindre bilda subjekt”. I sådana exempel finner författaren det intuitivt att föreställa sig en struken infinitivfras.

(61) En bil efter momsforhøjelsen bliver alt for dyrt. (Hansen 1971:24)

(62) Sprit vid ratten är inte brottsligt. (Malmgren 1984:114)

Sammanfattningsvis skulle Malmgrens textlingvistiska hypotes kunna uppfattas som en vidareutvecklad version av Ljunggrens (1931) hypotes (se avsnitt 3.2.2). Värt att särskilt lyfta är hans tanke om att pannkaksmeningssubjekten är atypiska subjekt, samt att de inte tycks kunna ha specifik referens.

---

⁶² Inget exempel med inkongruent predikativ ges.

⁶³ Kategorin *generisk referens* delar Malmgren, i sin tur, in i en individuell och icke-individuell typ.

⁶⁴ Grunden för denna slutledning tycks vara att det är först under 1920-talet som det presenteras flera belägg på inkongruenta satser, alltså i Wellander 1923 och Ljunggren 1926.

Källström 1993

Roger Källström (1993) utgår inte från något särskilt teoretiskt ramverk, men han refererar återkommande till den typologiska litteraturen och gör flera jämförelser med andra språks kongruenssystem. Tydliga inspirationskällor från den tidigare pannkaksmeningsforskningen är Widmark (1966b) och Malmgren (1984). Likt Widmark tänker sig Källström att den betydelseskiljande effekten är central för förståelsen av inkongruent predikativ, och likt Malmgren (1984) antar författaren att referentiella egenskaper är viktiga.

Utmärkande för Källströms analys är hans mottagarperspektiv. Författaren strävar inte efter att förstå vad som motiverar inkongruensen utan hur en mottagare tolkar den, och han urskiljer referensidentifieringen som central.

Källström utgår delvis från Malmgren 1984, som lägger vikt vid subjektets referentiella egenskaper. Att enbart utgå ifrån subjektets referentiella egenskaper anser Källström emellertid vara otillräckligt för att förstå när den inkongruenta formen används, då inte alla subjekt utan specifik referens ger inkongruent predikativ.⁶⁵ Källströms förslag är att även predikativet bär på referentiella egenskaper och att det är samspelet mellan subjektets och predikativets referensvärden som genererar de olika tolkningsmönstren.⁶⁶

Källströms analys vilar på antagandet att både subjektet och predikativet kan ha avgränsad eller oavgränsad referens, vilket leder till fyra kombinationstyper:

- (a) Gröten (avgränsad) är god (avgränsad).
- (b) Gröt (oavgränsad) är gott (oavgränsad).
- (c) Gröt (oavgränsad) är god (avgränsad).
- (d) Gröten (avgränsad) är gott (oavgränsat).

I Källströms modell finns det således två slags inkongruenser, nämligen kombinationstyp (b) och (d). I den förra, där båda leden har oavgränsat referens, får subjektet en individuell betydelse. Den senare typen, i vilken subjektet är avgränsat och predikativet oavgränsat, antas medföra en *circumstantiell referens*, vilket innebär att predikativet hänvisar till ”ett underförstått sakförhållande, istället för på nominalfrasens egentliga referent” (Källström 1993:211).

---

⁶⁵ Malmgren (1984:117) uppmärksammar själv att hans analys inte kan förklara samtliga typer av inkongruenta satsar.

⁶⁶ Idén om att predikativets egenskaper är relevanta att ta i beaktande för förståelsen av fenomenet är inte ny. Hiilos (1968) antar att det är predikativets inkongruenta form som ger upphov till den distributiva läsningen av ytsubjektet, och inte ytsubjektets distributiva betydelse som ger upphov till den inkongruenta predikativformen.

Vidare antas ytsubjektet kunna avgränsas genom olika typer av utbyggnader av nominalfrasen, såsom definithetsmarkör, obestämd artikel och adjektivattribut. Utbyggnader antas kunna styra graden av avgränsbarhet i olika stor utsträckning.

Vid sidan av satser där subjektet har en avgränsad referens, menar Källström att cirkumstantiell referens förekommer i satser, där ytsubjektet inbegriper adverbialliknande element, alltså då subjektet förefaller ha en satsstruktur, se t.ex. (63). Författaren betonar hur cirkumstantiell referens tydliggör att subjektet är atypiskt.

(63) Flickor i varje hamn är förträffligt. (Källström 1993:212)

Cirkumstantiell referens kan enligt Källström även föreligga då adjektivets betydelse medför en sakförhållandetolkning av ytsubjektet, se (64).

(64) Gröt är trevligt. (Källström 1993:224)

I avhandlingen finns även ett typologiskt avsnitt där de fastlandsskandinaviska pannkaksmeningarna relateras till liknande fenomen i andra språk. Merparten av utrymmet lämnas åt en jämförelse med finskan. Likt Hiilos (1968) menar Källström att finskans växling mellan nominativt och partitivt kasus påminner om svenskans växling mellan kongruent och inkongruent predikativform. Vid sidan av de likheter som iakttagits av Hiilos (1968), nämner Källström att attribututbyggnad av kontrollören ger liknande effekt i de två språken, att partitiv form används i finskan då kontrollören är satsformad eller saknas, i likhet med svenskans bruk av inkongruent predikativ, samt att då subjektet består av ett verbalabstrakt i finskan får predikativet partitivt kasus i likhet med hur inkongruent predikativ brukar användas med sådana subjekt i svenskan. Källström menar att man utan ansträngning kan finna minimala par i de två språken, men Källström (1993:218f) påtalar också att ”skillnaden mellan nominativ och partitiv hos finskans predikativ långt från alltid motsvaras av skillnad mellan kongruerande och inkongruent hos svenskans predikativ”.

Källström uppmärksammar vidare hur cirkumstantiell referens även tycks förekomma i engelska, men då genom verbets form, se (65)–(66).

(65) Unleashed dogs on city walks threatens the health and welfare of law-abiding citizens. (Källström 1993:246)

(66) No reports is better than negative reports. (Källström 1993:246)

Att verbet inte får en kongruent pluralform med ysubjekten *unleashed dogs on city walks* och *no reports* antar Källström beror på att det rör sig om en sakförhållandetolkning.⁶⁷

Källström påpekar också att definithetsrestriktionen inte är absolut, se (67)–(68). Författaren påtalar dock ovanligheten i sådana exempel och understryker att de kräver en särskild kontext. Sådana exempel, menar Källström, medför en cirkumstantiell tolkning.

(67) Taxin blev dyrt. (Källström 1993:196)

(68) Rosorna är vackert. (Källström 1993:196)

I flera tidigare verk, inte minst i språkvårdslitteraturen, uppmärksammas hur den inkongruenta *t*-formen ibland förefaller vara stelnad hos vissa adjektiv. Källström gör liknande iakttagelser och introducerar lexikaliseringsbegreppet i litteraturen om inkongruent predikativ, men redovisar även exempel som han kallar grammatikaliserade konstruktioner, t.ex. *ligga samlat, håller sig avskilt från varandra, ha gemensamt med, ha klart för sig* och *hålla någon kärt*.

Källström påtalar vidare, likt flera tidigare forskare, att det inkongruenta predikativet typiskt sett utgörs av ett värderande adjektiv. Han uppmärksammar emellertid också hur adjektiv som betecknar inneboende egenskaper hos subjektet förekommer, och illustrerar bl.a. med exemplet i (69).

(69) Senap är gult. (Källström 1993:211)

Källström tycker sig också se tydliga tecken på att neutrum kan användas som en defaultform i svenskan, vilket han preciserar som “en form som är omarkerad och som används när inga positiva villkor för att använda någon viss form inom kategorin är uppfyllda” (Källström 1993:244).⁶⁸ Detta antagande motiverar författaren utifrån typologiska generaliseringar som indikerar att en default kongruensform används dels då subjektet är atypiskt, dels för att markera att kontrollörens referens inte är den som normalt förväntas.

Sammanfattningsvis vilar Källströms analys på antagandet att kongruens fyller funktionen att underlätta mottagarens referentidentifiering. Referentiella värden antas inte bara vara knutna till nominalfraser utan kan även förekomma i t.ex. adjektivfraser med predikativ funktion. De referentiella värden som behandlas i relation till predikativ inkongruens är avgränsad–oavgränsad, och genom olika kombinationer av dessa värden genereras olika betydelseskiljande kongruensmönster. De inkongruenta exemplen delas in i sådana med direkt referens,

---

⁶⁷ Även likheten med franskans bruk *ce/ça/cela* uppmärksammas genom hänvisning till Eriksson (1977, 1979).

⁶⁸ Se också Teleman 1969 och Hellan 1986, där liknande antaganden görs.

vilka antas ge individuell betydelse, och sådana som ger cirkumstantiell referens. Exempel från finska, franska och engelska presenteras för att visa att inkongruent form (eller något motsvarande) används även i andra språk för att frambringa cirkumstantiell referens. Vidare presenteras exempel som visar att ytsubjektet i inkongruenta kopulakonstruktioner kan vara definit. I dessa exempel finns alltid cirkumstantiell referens. Det presenteras även argument för att betrakta neutrum som en defaultform.

Widmark 1992a

I Gun Widmarks (1992a) artikel försvaras och utvecklas analysen i Widmark 1966b. Särskild uppmärksamhet ges åt Källströms analys. Hon uppmärksammar att Källström introducerat lexikaliseringsbegreppet, vilket hon menar kan bidra till en förståelse av vissa fall av inkongruens. På många andra plan uppfattar hon sina egna idéer vara kompatibla med Källströms, och beträffande Källströms användning av motsatsparet *avgränsad–oavgränsad* frågar hon sig huruvida detta innebär något nytt. Den dikotomi som Widmark (1966b) själv presenterar menar hon överlappar med Källströms (1993) i stor utsträckning. Källströms analys, som utgår från ett mottagarperspektiv, medför att predikativets form (delvis) förstås som grunden till hur subjektet ska förstås, vilket Widmark finner onaturligt då avsändaren ju redan har en bild av vilken betydelse subjektet har när predikativformen produceras.

Widmarks egen semantiska distinktion *individua–dividua* menar hon också motsvarar motsatsparet *klart individualiserad–vag referens*. I artikeln argumenterar hon för att denna uppdelning, vid sidan av valet mellan kongruent och inkongruent predikativform även reflekteras i användningen av species och numerus, och att en språkbrukare kan styra hur ett visst uttryck ska uppfattas med hjälp av grammatiska medel på en skala mellan dessa ytterpunkter. Widmark (1992a:188) illustrerar med substantivet *skog* som i sin nakna form förmedlar ”ett helt odifferentierat begrepp”, hur en obestämd artikel medför en ”viss men opreciserad delmängd”, och hur definit form för tankarna till ”en viss, alldeles bestämd skog”. Vidare relaterar hon skalan mellan *vag* och *klart individualiserad referens* till informationsstrukturen och motsatsparen *förgrund–bakgrund* och *topic–comment*. Ingen precisering ges emellertid för hur de olika motsatsparen hör ihop, men pragmatiken uppfattar Widmark vara den rätta ingången för att närma sig inkongruensfenomenet och andra antaget motsvarande fenomen.

Sammanfattning

Även om de refererade verken skiljer sig åt i sina angreppssätt finns det flera drag som förenar dem och åtskiljer dem från både tidigare och senare analyser:

I likhet med hur Erik Wellander fick rollen som förgrundsfigur för den forskningstradition som primärt försökte förstå företeelsens uppkomst, framstår

Gun Widmark som en tydlig inspirationskälla för de forskare som behandlats i detta avsnitt.

En avgörande skillnad gentemot den föregående språkvårdstraditionen är att distinktionen mellan talspråk och skriftspråk lämnas, och att man istället studerar "språket" (exakt vilket studieobjekt det rör sig om preciseras dock inte). Det finns heller inte normativa inslag, utan den utpräglade ambitionen är att försöka förstå fenomenet.

I den semantisk-funktionella traditionen antas genomgående den inkongruenta formen ha en positiv motivering, och närmast uteslutande ligger intresset på inkongruenstypen med naket subjekt. Att *t*-formen uppfattas ha en positiv motivering leder också till ett större fokus på begreppet genus i allmänhet och på neutrum i synnerhet.

Där tidigare forskare endast antytt att växlingen mellan kongruent och inkongruent predikativform kunde reflektera olika tolkningar och uppfattas som funktionell, blir denna fråga nu brännpunkten i forskningen om inkongruent predikativ. För att fånga betydelseskilnaden föreslås olika analyser, och grundidén reflekteras i de flesta fall i form av en dikotomi, såsom *individua-dividua* (Widmark 1966b, 1992a),⁶⁹ *distributiv-icke-distributiv* (Hiilos 1968), *avgränsad-oavgränsad* (Källström 1993) och *specifik-icke-specifik referens* (Malmgren 1984). För att förklara iakttagelsen att valet mellan kongruent och inkongruent form varierar utifrån olika utbyggnader av ytsubjektet, föreslår flera av författarna att motsatsparen ska ses som ytterpunkter på en skala. Hur närliggande intuitionerna bakom de olika dikotomiförslagen är kan diskuteras. En skillnad mellan analyserna är emellertid vilket led i satsen som antas vara förknippat med de olika betydelseerna. Hiilos (1968) härleder betydelsen till predikativets form, Widmark (1966b) till ytsubjektets, och Källström (1993) till ett samspel mellan dessa två. Var källan till betydelsen förläggs är i stor utsträckning en perspektivfråga. Widmark (1966b) och Eriksson (1977, 1979) utgår från avsändaren; Hiilos (1968) och Källström (1993) från mottagaren, och Malmgren (1984) tycks fokusera på språket som system.

Viss uppmärksamhet ges åt inkongruensens ursprung. Widmark identifierar t.ex. pronomenet *dets* möjliga betydelse, Hiilos (1968) relaterar fenomenet till de neutrala ämnesnamnen och Malmgren (1984) föreslår att det funnits en struken infinitivbestämning. En delad föreställning tycks emellertid vara att fenomenet inkongruent predikativ inte spridit sig mellan de tre fastlandsskandinaviska språken utan uppkommit separat.

I traditionen förknippas svenskans olika genus med olika betydelser, och flera av forskarna uppmärksammar liknande betydelsedistinktioner i andra språk.

---

⁶⁹ Widmark (1966b, 1992a) använder även andra begreppspår: *specifik/icke-specifik*, *bestämd/obestämd*, *vag/tydligt individualiserad referens* och *konkret/abstrakt*.

Jämförelser görs med jyska (Widmark 1966b), nederländska (Hiilos 1968), franska (Eriksson 1977, 1979), engelska (Källström 1993) och finska (Hiilos 1968 och Källström 1993).

En annan återkommande tanke är att vissa av ytsubjekten har en dold satsstruktur, vilken bygger på iakttagelsen att det kan finnas led i ytsubjektet som förefaller vara adverbiala. Samtidigt påtalas att det finns andra inkongruenta satser där subjektet inte kan antas vara satsformat som *Halm är gult*. Tydligare än i den tidigare forskningen behandlas olika typer av utbyggnader av det nominalfrasformade ytsubjektet, bl.a. adjektivattribut, obestämda artiklar, genitivattribut och kvantifierare.

Slutligen kan nämnas tanken att det vanliga pannkaksmeningssubjektet, alltså en naken nominalfras, är ett atypiskt subjekt (se särskilt Malmgren 1984).

3.2.5 Generativa analyser

Parallellt med ingången som inriktade sig på semantik och funktion (se 3.2.4), kom den generativa ingången att vara framträdande i forskningen under andra halvan av 1900-talet. Gemensamt för båda traditionerna är bl.a. det primärt synkrona intresset, den förklaringsökande ambitionen och användningen av introspektiv metod. Det finns samtidigt betydande skillnader både gällande bakgrundsföreställningar, tillvägagångssätt och vetenskapliga ideal. En annan viktig skillnad är att generativismen bär formen av ett relativt sammanhållet paradigm. Reglerna för pusselläggandet är mer preciserade, grundpremisserna välartikulerade och graden av specialiseringen högre.⁷⁰

Helt central för uppkomsten av det generativa tänket var Noam Chomsky. Han var också starkt bidragande till dess utveckling under de kommande decennierna. Paradigmets olika tappningar reflekteras också i litteraturen om inkongruent predikativ. Telemans (1969),⁷¹ Faarlund (1977) och Nilsson (1979) utgår från transformationsgrammatiken, Hellan (1986) från styrnings- och bindningsteorin, Delsing (1993) från princip- och parameter-teorin och under 2000-talet togs minimalismen i bruk, se t.ex. Josefsson 2006.

---

⁷⁰ En mer ytlig skillnad mellan de generativa och semantisk-funktionella arbetena om inkongruent predikativ är att de förra undantagslöst är skrivna på engelska och i artikelform, och de senare både på svenska och engelska, både i artikel- och monografform.

⁷¹ Telemans sammanläggningsavhandling från 1969 var den första svenska avhandlingen som skrevs inom den generativa forskningstraditionen (Svensson 1988:14). De olika artiklarna hade redan publicerats i tidskrifter, varav den första, från 1967, var studien där inkongruent predikativ undersöktes. Generativismens inträde på den svenska språkvetenskapens arena skedde således genom en studie vars fokus låg på fenomenet inkongruent predikativ.

Ett av paradigmets grundantaganden är att det finns två sidor av språket, nämligen kompetensen och performansen. Den förra utgår från den språkliga förmågan och kunskapen och den senare från uttryckssidan (se avsnitt 2.2). Generativisternas ambition är att beskriva kompetensen, vilken utgörs av syntaktiska regler och mekanismer. Den primära evidenskällan till sådan information antas vara grammatikalitetsbedömningar, då dessa förmodas ske mot bakgrund av kompetensen. Frågor om frekvens och normativitet uppfattas därför ofta som mindre relevanta. Med hjälp av olika teoretiska antaganden och evidens, oftast i form av grammatikalitetsbedömningar, presenteras hypoteser om olika delar av kompetensen. Den ytliga strukturen kan ge indirekt evidens till olika syntaktiska regler och kategorier, men den ytliga strukturen antas alltså inte vara en direkt spegling av den underliggande strukturen. Den senare kan t.ex. omfatta element som inte realiseras fonologiskt (se avsnitt 2.1 om *unobservables*).

Enligt Svensson (1988:21) använder generativa språkforskare, typiskt sett, den hypotetiskt-deduktiva modellen, vilken brukar associeras med förklaringsidealen *räckvidd* och *enkelhet* (se avsnitt 5.3.2). En drivkraft är således att formulera koncisa hypoteser som kan förklara många typer av mönster och fenomen.⁷² I stark kontrast till föregående avsnitts tillvägagångssätt, undviks glidande skalor och icke-distinkta begreppsgränser. De generativa forskarna strävar istället efter en hög grad av explicitet, vilket bl.a. tar sig i uttryck i skarpa kategorigränser och privata uppdelningar (t.ex. $\pm$ plural). Samtidigt karaktäriseras ofta de bärande antagandena av en hög abstraktionsgrad.

Teleman 1969

Ulf Telemans arbete från 1969 har flera likheter med Widmark 1966b trots de skilda teoretiska utgångspunkterna. I båda behandlas fenomenet i relation till genus och analysen omfattar inkongruent predikativ och andra fenomen i en sammanhållen modell av genussystemet i stort. Därtill tycks deras underliggande intuitioner om fenomenets natur vara snarlika; kärnan i analyserna är en semantisk distinktion, vilken Widmark (1966b) uttrycker i dikotomin *individua–dividua* och Teleman (1969) med hjälp av dragen [$\pm$ *individuate*].

Teleman sätter ett tydligt fokus på typen *Ärter är gott*, vilken relateras till bruket av inkongruent *det*.⁷³ Författaren uppehåller sig kort vid exempel med framförställt kongruensmål men berör, i likhet med resten av de generativa bidragen, inte frågor

---

⁷² En liknande bild presenteras av Percival (1976:289), som sammanfattar på följande sätt:
"Chomsky and his associates have a clearly defined value system: it places a premium on simplicity and generality, and de-emphasizes factual accuracy, comprehensiveness of coverage, and correct methods of approach."

⁷³ Även i detta avseende liknar Teleman 1969 och Widmark 1966b varandra.

om attraktion, lexikalisering eller kontamination. Vidare har artikeln ett synkront fokus och spörsmålet om företeelsens ursprung behandlas inte.

Analysen använder det transformationsgrammatiska ramverket, som utgår från att språket kan beskrivas i basstrukturer med ett ofta ekonomiskt och abstrakt utseende. Strukturerna består av sådant som grammatiska kategorier och särdrag vilka, via transformationer som flyttning och strykning, ger en viss sats dess struktur innan den realiserats fonologiskt.

Substantivet kategoriseras med hjälp av särdragsvärden, vilka sedan bl.a. ligger till grund för genuskongruensen. Teleman (1969:32) föreslår nedanstående underkategoriseringar av privativa särdragsvärden, utifrån vilka han sedan förklarar olika svenska kongruensfenomen.

$N \rightarrow [\pm\text{Individuative}]^{74} [\pm\text{Concrete}]$

$[\pm\text{Individuative}] \rightarrow [\pm\text{Plur}]$

$[\pm\text{Concrete}] \rightarrow [\pm\text{Human}] [\pm\text{Sexus}]$

$[\pm\text{Sexus}] \rightarrow [\pm\text{Feminine}]$

Utöver ovan angivna värden antas varje substantiv vara specificerat för $[\pm\text{Utrum}]$; ett värde som Teleman antar vara strikt knutet till morfologi och sakna egen betydelse. Med hänvisning till liknande förslag hos Adolf Noreen (1903–1924) och Sven Benson (1957) presenterar Teleman tanken att det finns två genustyper: en som är morfologiskt betingad och en som är semantiskt betingad.⁷⁵ Den förra är inherent i substantivet och knuten till t.ex. bestämdhetsartikeln, medan den senare rör sådant som animacitet och sexus och kan uttryckas genom de anaforiska pronomenen *han* och *hon*. Teleman (1969:28) betraktar de två genustyperna som "fairly independent of each other".⁷⁶

Eftersom Telemans substantivkaraktärisering görs genom privativ opposition saknas t.ex. värdena $[\pm\text{Sing}]$ och $[\pm\text{Mask}]$; och istället används endast $[\pm\text{Plu}]$ och $[\pm\text{Fem}]$. I fråga om morfologiskt genus väljer författaren att låta substantivets genusvärde bestå i närvaro eller frånvaro av utrumdraget, alltså $[\pm\text{Utrum}]$, snarare än $[\pm\text{Neutrum}]$, trots att det är utrumformen ($-\emptyset$) som förefaller vara den ommarkerade (*unmarked*). Därtill är huvudskälet till att uppfatta utrumformen som den märkta att $-\emptyset$ alltid tycks kunna härledas tillbaka till närvaron av detta särdrag i en föregående

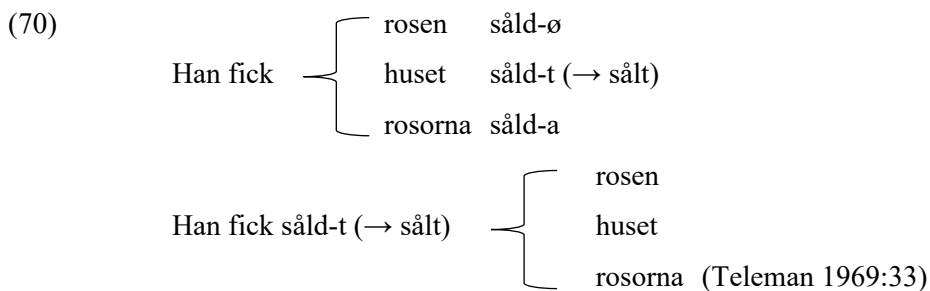
---

⁷⁴ Teleman (1969:32) påpekar att *individuative* är en motsvarighet till termen *count*.

⁷⁵ Se även Teleman (1965), där författarens syn på dessa två typer av genus ges en mer omfattande behandling.

⁷⁶ Teleman uppmärksammar emellertid även hur kopplingen mellan substantivs genus och semantik i äldre språkstadier var annorlunda än idag. Neutrala substantiv betecknade ursprungligen generellt sett inte människor, medan maskulina och feminina substantiv kunde beteckna både människor och ting.

nominalfras, vilket inte är fallet med *-t*; om det saknas en positiv utrummotivering får ledet ändelsen *-t*. Teleman exemplifierar hur denna tendens uttrycker sig i praktiken: För det första, används *det* som formellt subjekt. För det andra, brukas *det* och *vilket* för att hänvisa till icke-nominala konstituenten. För det tredje, får adjektivet en *t*-form då det används som sättsadverbial. För det fjärde, anser Teleman (1969:33) att det är *ingen* snarare än *inget*, som får en ”intensive meaning” och betecknar en person, medan *t*-formen inte preciserar hur pronomenstammen ska tolkas. För det femte, används *t*-formen när numerus- eller genuskongruensen förlorats, se ex. (70). Därtill menar Teleman att den presenterade lösningen innebär att kongruensreglerna kan ges en enklare beskrivning.

Valet att låta genusvärdet uppfattas som närvaro eller frånvaro av [+Utrum] medför att *-t* infogas i de fall då en positiv utrummotivering saknas, under förutsättning att det inte finns någon annan restriktion mot att ge ett viss led denna ändelse. I Telemans analys får således neutrum karaktären av en defaultform (jfr Källström 1993). Defaultbegreppet är notoriskt svårt och det tycks inte finnas en samstämmighet bland olika forskare beträffande hur det ska definieras. Ett försök till begreppsutredning görs av Normann Fraser & Greville Corbett (1997) i kontexten av genustilldelning. Då föreslås en uppdelning mellan *normal case default* och *exceptional case default*. I Corbett 2006 tillämpas begreppsspecificeringen med avseende på kongruens, och *exceptional case default* beskrivs användas när kontrollören är defekt (t.ex. en sats) eller saknas. Om Telemans (1969) antaganden om neutrumgenus i svenska ska tolkas medföra en defaultsyn, så är det mot bakgrund av den senare typen, alltså *exceptional case default*.

Den inkongruenta predikativformen antas kunna genereras utifrån tre olika subjektsstrukturer. I exempel som *Malm är tungt* och *Politik är modernt*, förmodas nominalfrasen ha särdragsvärdet [-Individuative]. Teleman påtalar att detta särdragsvärde hindrar den obestämda artikeln från att få en fonologisk realisering. Eftersom [-Individuative] också hindrar nominalfrasen från att få ett pluralvärde kan inte exempel som *Ärter är gott* och *Stövlar är förståndigt* ges samma förklaring. Telemans lösning är att komplettera nominalfrasens särdragskategorisering, genom att pluralvärdet vidarebestäms med [$\pm$ Collective], och att plurala subjekt som

förbinds med inkongruent predikativ har ett positivt värde för detta drag.⁷⁷ En indikation på att pluraler har en ytterligare specificering med avseende på kollektivitet är, enligt Teleman, förekomsten av minimala par som *bräder/brädor*, *ärter/ärtor* och *mygg/myggor*, där båda orden har värdet [+Plural], men, enligt författaren, bara det förra en kollektiv betydelse. Teleman uppmärksammar vidare att kollektiver har gemensamt med de icke-individuativa substantiven att de tar samma typ av kvantifierare, nämligen sådana som förknippas med massord, t.ex. *mycket*, *litet* och *ett kilo*.

Det finns dock inkongruenta satser vars ytsubjekt Teleman menar varken kan uppfattas utgöra icke-individuativa nominalfraser eller pluraler med kollektiv betydelse. Ytsubjektet i (71) har obestämd artikel, vilket innebär att det inte kan vara icke-individuativt; och ytsubjektet i (72) kvantifieraren *många*, vilket innebär att det inte kan ha en kollektiv betydelse.

(71) En sup före maten(, det) är modernt. (Teleman 1969:43)

(72) Många kappsäckar(, det) är besvärligt. (Teleman 1969:43)

Mot bakgrund av iakttagelsen att denna tredje typ av ytsubjekt kan omfatta utbyggnader som tycks vara av adverbial natur, antar Teleman att det rör sig om subjekt med en dold satsstruktur, mer precist pratar Teleman om en djupstruktursats. Ett exempel på ett sådant adverbialt led är *i huset* i (73). Teleman uppmärksammar vidare att både tids-, rums- och sättsadverbial kan förekomma i sådana ytsubjekt.

(73) En orm i huset (, det) är farligt. (Teleman (1969:44)

Annan indirekt evidens för att det rör sig om en reducerad sats är förekomsten av reflexiva pronomen, som, enligt Teleman, förutsätter en hierarkiskt överställd nominalfras, se (74).

(74) Röda tulpaner till sin svärmor på hennes namnsdag(, det) är lämpligt. (Teleman 1969:46)

Teleman menar således att subjektstypen i exempel som (71)–(74) utgörs av en djupstruktursats där både subjektet och predikatet saknar fonologisk realisering.

I fråga om det strukna verbet ger inte alltid kontexten tillräcklig information om vilken betydelse det rör sig om. I (75) skulle det t.ex. kunna vara något av verben *se*, *höra* eller *köpa*. Telemans (1969:49) lösning är att det rör sig om en *dummy*, vars betydelse är ”prescribed in the context-sensitive rules of the grammar”.

(75) Två filmer är tillräckligt. (Teleman 1969:49)

---

⁷⁷ Emellertid måste det också antas finnas nominalfraser med värdet [+collective] som är definitiva, och som inte ger inkongruent predikativ. Detta innebär möjligen ett problem för analysen.

Likt Widmark (1966b) ser Teleman alltså en icke-individuativ tolkning av nakna singularer och en kollektiv betydelse av indefinita pluraler när de förekommer med ett inkongruent predikativ. Och i linje med flera tidigare studier antar Teleman att det finns pannkaksmeningssubjekt som har en dold satsstruktur, men till skillnad från tidigare forskare presenterar Teleman stark indirekt evidens därtill då han både uppmärksammar förekomsten av adverbiala led och reflexiva pronomen. Vidare väljer författaren att betrakta *t*-formen som default och underbygger antagandet med flera argument.

Teleman använder språklig evidens framtagen genom introspektion då han presenterar sin hypotes. På ett ställe redovisar han resultatet av en grammatikalitetsbedömning utförd i en studentgrupp, men i de fall då ingen informantkälla omnämns kan man förmoda att utgångspunkten är författarens egen språkliga intuition.⁷⁸

Faarlund 1977

Även Jan Terje Faarlund (1977) använder det transformationsgrammatiska ramverket, och analysen uppvisar flera likheter med Teleman 1969. Endast inkongruenser med naket subjekt studeras, och samtliga sådana exempel antas ha samma struktur. Likt flera andra forskare uppfattar Faarlund också att inkongruent predikativ och inkongruent *det* hänger ihop. Grundidén i analysen är att pannkaksmeningarnas ytsubjekt har en dold satsstruktur och därför ger upphov till en *t*-form på predikativet. Han motiverar antagandet dels med att ytsubjektet kan inbegripa till synes adverbiala led, dels att det finns restriktioner för vilka adjektivpredikativ som får förekomma i den inkongruenta formen. Endast adjektiv som även kan användas då kontrollören är satsformad uppges vara möjliga. Artikelns huvudfokus ligger på frågan om hur det satsformade djupstruktursubjektet antas se ut, samt hur och varför det reducerats till en nominalfras i ytstrukturen.

Beträffande reduceringen av djupstruktursatsens subjekt uppger Faarlund att det finns två grunder till att nominalfraser kan strykas, nämligen a) att de är ospecificerade och därmed semantiskt tomma, eller b) att de är identiska eller koreferentiella med en hierarkiskt överställd nominalfras, och författaren argumenterar för att subjektet i skandinaviska infinitivfraser alltid stryks utifrån det andra villkoret. Detta medför att det måste finnas en NP högre upp i strukturen, med vilket det tomma ledet är koreferentiellt.

Faarlund analyserar vidare meningen *Det er fint å besøkje Ola*, och argumenterar för att den underliggande strukturens matris har en ospecificerad dativ, med vilken infinitivfrasens subjekt är koreferentiellt, vilket skulle motsvara en struktur som den i (76).

---

⁷⁸ Se avsnitt 2.3.1 där denna typ av evidens diskuteras.

(76) Det er fint for Karin_i at ho_i besøkjer Ola. (Faarlund 1977:245)

Faarlund menar att samma analys kan tillämpas på exempel som *Bøker er lærorikt*, se (77), där djupstrukturen har följande utseende:

(77) Det er lærorikt for deg_i at du_i les bøker. (Faarlund 1977:246)

Infinitivfrasens subjekt antas vara struket, då det är identiskt med matrissatsens dativ. I nästa steg stryks dativen eftersom den är semantiskt tom, vilket ger strukturen i (78).

(78) Att läsa böcker är lærorikt.

Faarlund menar att endast adjektiv som kan ta dativ är tillåtna i den inkongruenta konstruktionen, vilket således innebär en förklaring till den antagna adjektivtypsrestriktionen.

Angående det strukna verbet konstaterar Faarlund att man ofta kan föreställa sig flera olika typer av betydelser, och för att möjliggöra de olika tolkningarna föreslår Faarlund (1977:246) ”an abstract verb with a very general meaning”.

Faarlund berör också kort frågan om fenomenets uppkomst. Han hänvisar till Beckman (1904) gällande det äldsta belägget men förmodar att inkongruensen förekommit i vardagligt tal även tidigare. Författaren menar också att betydelsen i exempel som *Pannkakor är gott* kunde uttryckas på andra sätt i äldre språkstadier, t.ex. som i (79) eller (80).

(79) Att äta pannkakor är gott.

(80) Pannkakor är goda.

Faarlund relaterar fenomenets uppkomst till de skandinaviska språkens analytiska utveckling och påpekar att efter förlusten av kasusböjningen och verbkongruensen var reglerna för adjektivkongruensen nästan ensamma kvar, vilket kan ha lett till en regelförändring.

I artikeln presenteras kritik av Widmarks (1966b) semantiska analys. Hennes (1966b) antagande om att det skulle vara den kollektiva betydelsen i plurala pannkaksmeningssubjekt som *Ärter* som motiverar predikativets *t*-form, finner Faarlund otillfredsställande, då plurala subjekt med kollektiv (eller generisk) betydelse även kan stå i satser med formell predikativkongruens. Faarlund menar att denna analys inte heller kan förklara definitivrestriktionen eftersom substantiv med kollektiv betydelse både kan ha en indefinit och definit form, men att inkongruent predikativ bara förekommer med indefinita ytsubjekt.

Faarlunds egen analys uppvisar även vissa svagheter. En viktig grundpremiss för hypotesen är att satser som *Halm är gult* inte är tillåtna. Sådana satser förekommer

emellertid (se 4.2.2). Analysen uppvisar vidare flera likheter med Telemans artikel, men inga hänvisningar görs till denna.⁷⁹

Nilsson 1979

I likhet med Teleman (1969) och Faarlund (1977) använder Kim Nilsson (1979) det transformationsgrammatiska ramverket och uppehåller sig endast vid inkongruenser med naket subjekt.

Författaren delar Widmarks (1966b) och Telemans (1969) uppfattning att individuativitet/räknebarhet är av särskild relevans men menar att intuitionen kan formuleras på ett mer elegant sätt med utgångspunkt i tanken att numeruskategorin är överställd genuskategorin.

Nilsson föreslår att nominalfraser kan vara märkta antingen positivt eller negativt för värdena *plural* och *singular*. Detta antagande ger fyra möjliga numerusvärdeskombinationer nämligen [+Plural +Singular], vilket har betydelsen *partitive plural*, [+Plural –Singular], *undistinguished plural*, [–Plural +Singular], *ordinary singular*, och [–Plural –Singular], *underdetermined number*.

Kombinationen [+Plural +Singular] finns, enligt Nilsson, i en sats som *Männen gjorde självmord*. Det positiva pluralvärdet motiveras av att den numeral kvantiteten hos subjektet är mer än en, och det positiva singularvärdet motiveras av att självmordshandlingen är begången av de olika männen individuellt.

Skillnaden mot kombinationen [+Plural -Singular] är att den individuella handlingen inte aktualiseras. Typen kan illustreras med en sats som *Barnen kom tidigt på morgonen*, där ankomsten för varje enskilt barn inte är av betydelse.

Skillnaden mellan kombinationen [–Plural +Singular] och [–Plural –Singular], är att den förra har en (singular) individuativ betydelse och den senare en abstrakt betydelse eller massbetydelse.

Nilsson menar att pannkaksmeningssubjekten är av den fjärde kombinationstypen och alltså både saknar positivt plural- och singularvärde. Vidare antar han att genuskategorin är underställd numerus och att denna subjektstyp inte heller har något positivt genusvärde. Därför får pannkaksmeningssubjekten en *t*-form, vilken alltså Nilsson, i likhet med Teleman 1969, antar vara defaultformen.

Nilssons menar att inkongruensfenomenet under 1900-talet har övergått från att uppfattas som olämpligt till fullt acceptabelt. Författaren redovisar emellertid inte vad antagandet grundas på.

---

⁷⁹ Faarlund (1977:242) skriver explicit att “[n]one of the earlier treatments of this sentence-type has tried to handle it within a theoretical framework that allows for different levels of abstraction,” vilket ju inte stämmer. Telemans (1969) analys utgår ifrån samma ramverk och presenterar därtill lösningar som i visa fall påminner mycket om Faarlunds.

Hellan 1986

Syftet med Lars Hellans artikel från 1986 är att presentera en lösning på ett problem med X'-teorin. Två basala premisser som teorin vilar på är att en fras måste ha ett huvud och att frasens ordklass är icke-distinkt från huvudets ordklass. Enligt Hellan kan satser med inkongruent predikativ inte analyseras i överensstämmelse med båda premisserna, vilket innebär ett problem för X'-teorin.

Hellan föreslår att det är den första premissen som ska överges. I hans analys antas frasens huvud, åtminstone i vissa fall, kunna vara tomt.⁸⁰

Ett grundantagande för analysen är att huvudet i nominalfraser inte är ett substantiv utan en determinerare och att pannkaksmeningssubjekten saknar ett sådant huvud, vilket innebär att de är oförmögna att trigga kongruens. Konsekvensen blir att predikativet får en defaultform.

Att pannkaksmeningarna inte utgör ett marginellt undantag som bör förklaras med någon regelkomplettering motiverar Hellan med att även inkongruent objektivat predikativ och inkongruent *det* följer samma mönster, se (81)–(83). Det skulle således krävas flera specialregler, vilket han inte anser vara önskvärt.

(81) Tran er sunt. (Hellan 1986:95)

(82) Fabrikantene gjorde tran sunt. (Hellan 1986:95)

(83) Tran, det er sunt. (Hellan 1986:95)

Att pannkaksmeningarnas predikativ får en *t*-form beror, enligt Hellan, på att neutrum är default (jfr Telemann 1969, Nilsson 1979 och Källström 1993). Som stöd för antagandet nämner Hellan att predikativet får en *t*-form också med andra typer av subjekt som saknar ett determinerarhuvud, t.ex. inbäddade satser och infinitivfraser.

Hellan kritiserar Faarlunds hypotes om ett struket djupstrukturssubjekt. Han uppmärksammar bl.a. att det inkongruenta predikativet även kan ha en efterställd infinitivfras, se (84), vilket gör tanken på en struken infinitivfras i ytsubjektet kontraintuitiv. Faarlunds analys får också svårt att förklara exempel som (85), där det inkongruenta ledet är ett objekt.

(84) Tran er sunt å drikke. (Hellan 1986:96)

(85) Tran, det drikker Ola. (Hellan 1986:96)

Ett problem för Hellans analys är faktumet att inte alla ytsubjekt i pannkaksmeningar är indefinita, se t.ex. (86).

---

⁸⁰ I Cooper 1986, där pannkaksmeningarna också berörs, argumenteras istället för att den andra premissen måste omformuleras.

(86) Väskan på ryggen är modernt i år. (Josefsson 2009:53)

Hellan (1986:113) upprepar också den utbredda uppfattningen att det inkongruenta predikativet endast kan utgöras av ett värderande adjektiv, vilket inte stämmer då exempel som *Halm är gult* förekommer.

Delsing 1993

Syftet med Lars-Olof Delsings avhandling från 1993 är att beskriva nominalfrasens struktur i de skandinaviska språken utifrån princip- och parameter teorin (se Chomsky 1981, 1986). Inkongruent predikativ berörs kort i relation till strukturen hos nominalfraser med icke-räknebar betydelse (*uncountables*).

Delsing menar att det finns två grundtyper av substantiv med icke-räknebar betydelse, nämligen sådana där detta drag är inherent (*vatten, eld, kärlek*), och sådana som i sin grundbetydelse är räknebara men som i vissa konstruktioner kan få en icke-räknebar betydelse (*ett kilo bananer, gott om sparris*) (jfr Telemans 1969). Den senare typen delar Delsing vidare upp utifrån huruvida de har en singular- eller pluralform då de används med en icke-räknebar betydelse. Nominalfraser antas således både specificeras för plural [+plur] och räknebarhet [+count]. En av konstruktionerna där det nominalfrasformade subjektet har en icke-räknebar betydelse är pannkaksmeningarna, och skälet till att både nominalfraser som *mjök, potatis* och *morötter* kan ge upphov till inkongruent predikativ är således, enligt Delsing, att samtliga är märkta för [-count].

Författaren säger emellertid ingenting om huruvida han antar att draget [-count] triggas av neutrumkongruens, eller om det antas medföra en negativt motiverad defaultform på predikativet.

Sammanfattning

De generativa analyserna uppvisar flera förenande drag. Först och främst antas det synkrona perspektivet och endast inkongruenser av typen med indefinit ysubjekt analyseras. Ingången är syntaktisk och fokus ligger på nominalfrasens struktur, inte minst på indefinitet.

På ett mer övergripande plan tycks författarna sträva efter att formulera koncisa hypoteser med stor räckvidd. Nilsson (1979) menar sig exempelvis presentera en mer "eleganter" beskrivning av Telemans (1969) och Widmarks (1966b) analyser, vilka han i stort sett anser vara riktiga. Hellan (1986) framhåller att styrkan i den egna analysen ligger i att ett stort antal till synes orelaterade fenomen kan ges en enhetlig beskrivning. Faarlund (1977) betonar att hans analys kan förklara flera andra semantisk-syntaktiska fenomen vid sidan av pannkaksmeningarna. Telemans (1969) understryker att hans analys innebär en förenkling av kongruensreglerna. Förutom Telemans (1969) är det ingen som föreslår mer än en faktor i förklaringen av inkongruent predikativ.

Ambitionen att nå hög generaliserbarhet reflekteras också i postulerandet av antaganden med en hög abstraktionsgrad. Abstraktionen möjliggör en högre räckvidd men prövbarheten av hypoteserna påverkas också negativt.

Likt Widmark (1966b) tenderar man att uppfatta genus som en abstrakt kategori, och generativisterna formaliserar genus genom privativa särdragsbeskrivningar. En annan likhet med Widmark 1966b och de semantisk-funktionella analyserna är idén att det finns semantiska kontraster mellan kongruenta och inkongruenta meningar, vilka antas härröra från subjektets struktur; Teleman (1969) talar om *individuating* och *collective*, Delsing (1993) om *countability*, Faarlund (1977) om möjligheten till situationsläsningar och Nilsson (1979) om olika betydelser som uppstår genom olika kombinationer av plural- och singularvärden.

En tydlig tendens är att de generativa forskarna närmar sig inkongruensfenomenet utifrån en större problemkontext, vilket möjligen kan relateras till deras förklaringsideal. Teleman 1969 handlar om svenskans genussystem, Hellan 1986 om X'-teorin, Nilsson 1979 om relationen mellan numerus och genus, och Delsing 1993 om nominalfrasens struktur i skandinaviska språk.

Genomgående används introspektiv metod för att ta fram evidens för olika exempels status som grammatiska eller ogrammatiska. Teleman (1969) redovisar en mindre informantundersökning men i övrigt tycks författarnas egna språkintuitioner ligga till grund för bedömningarna.⁸¹

De generativa bidragen innebär också nya iakttagelser. Faarlund (1977) och Teleman (1969) presenterar starka argument för att betrakta vissa av pannkaksmeningssubjekten som satsformade. Förekomsten av adverbialliknande element har iakttagits av andra forskare (se t.ex. Malmgren 1984), men fler adverbialtyper observeras, och ytterligare skäl till att betrakta dem som adverbial snarare än som attribut presenteras. Därtill iakttas möjligheten till reflexiva led i ytsubjekten, vilket vidare skulle stödja antagandet att det rör sig om en satsstruktur. Även den förmodade restriktionen som rör vilka adjektiv som kan förekomma relateras till antagandet om en dold satsstruktur i ytsubjektet.

Teleman (1969) och särskilt Nilsson (1979) presenterar också skäl till att vid sidan av genus- också ta numeruskategorin i beaktande och ger förklaringar till hur dessa två grammatiska kategorier kan relateras till varandra.

Vidare redovisar både Teleman (1969) och Hellan (1986) starka argument för att betrakta *t*-formen som en defaultform, och tillsammans med Nilsson (1979) antar de att inkongruent predikativ ska förstås som negativt motiverad. Huruvida Faarlund (1977) och Delsing (1993) antar att den inkongruenta *t*-formen har en positiv eller negativ motivering framgår ej.

---

⁸¹ Se avsnitt 2.3.1 där denna typ av evidens diskuteras.

3.3 2000-talet

Precis som i genomgången av 1900-talslitteraturen delas pannkaks-meningsstudierna från 2000-talet in under olika rubriker. I 3.3.1 återges beskrivningarna från de svenska, danska och norska referensgrammatikerna. Under det tidiga 2000-talet har två språkvetare varit särskilt aktiva i studiet av fenomenet, nämligen Hans-Olav Enger och Gunlög Josefsson. Deras arbeten behandlas i 3.3.2 respektive 3.3.3. I 3.3.4 sammanfattas två andra verk.

3.3.1 Referensgrammatikerna

Inom loppet av drygt ett decennium utkom nya referensgrammatiker för samtliga tre fastlandsskandinaviska språk. Den enbandiga *Norsk referansegrammatikk* gavs ut 1997, den fyrbandiga *Svenska Akademiens grammatik* 1999 och den trebandiga *Grammatik over det danske sprog* 2011.⁸²

I verken samlades en stor del av kunskapen om de tre språkens grammatik, och arbetena kom att få en auktoritativ ställning i språkens beskrivning. Tor G. Hultman (2003:1) hävdar t.ex. att ”[i]nget svenskt arbete kommer i fortsättningen att kunna skrivas på det grammatiska området utan att författaren rådfrågar *Svenska Akademiens grammatik* och tar den beskrivning som finns där som en viktig utgångspunkt”.

Norsk referansegrammatik

Jan Terje Faarlund är huvudredaktör för den norska referensgrammatiken, och beskrivningen av inkongruent predikativ har omiskännliga likheter med hans egen analys från 1977.

Fenomenet illustreras bl.a. med (87)–(89) och beskrivs vara mycket vanligt och utbrett i samtliga norska varieteter och i alla stilarter.

(87) Pannekaker er godt. (Faarlund et al. 1997:766)

(88) Bøker er lærerikt. (Faarlund et al. 1997:766)

(89) Drosje er dyrt. (Faarlund et al. 1997:766)⁸³

Författarna skriver att subjektet i denna meningstyp kan parafraseras med en infinitivfras och att det ytliga subjektet då kan betraktas som objekt i denna större

---

⁸² Två av verken är alltså utgivna under 1900-talets slut men jag finner det rimligt att återge de tre referensgrammatikernas syn på inkongruent predikativ i samma avsnitt, och jag har valt att lägga dem under avsnittet *2000-talet*.

⁸³ Samma tre exempel återfinns i Faarlund 1977.

struktur, se (90)–(92). Ledet antas ha ”ein heilt generell referanse” (Faarlund et al. 1997:767).

(90) Å ete pannekaker er godt. (Faarlund et al. 1997:766)

(91) Å lese bøker er lærerikt. (Faarlund et al. 1997:766)

(92) Å ta drosje er dyrt. (Faarlund et al. 1997:766)

Vidare påpekas, för det första, att förekomsten av adverbialliknande element i ytsubjektet kan ges en förklaring om man antar en underliggande satsstruktur och, för det andra, blir (den antagna) restriktionen mot att använda adjektiv som *gul* och *tjock* begriplig, då dessa inte kan bestämma propositioner.

Sammanfattningsvis hävdar Faarlund et al. (1997) inte att pannkaksmeningssubjektet har en dold satsstruktur, men de framhåller förtjänsterna med en sådan analys.

Svenska Akademiens grammatik (SAG)

Ulf Teleman är en av huvudredaktörerna till referensgrammatiken, och i likhet med den norska motsvarigheten tycks beskrivningen av pannkaksmeningarna ha präglats av redaktörens tidigare arbete på området (se Teleman 1969).

I fråga om de klassiska pannkaksmeningarna görs en indelning i två grundtyper. Den första förstås som semantisk kongruens och utgörs av meningar med inkongruent predikativ där ytsubjektet har en dividualt eller svagt referentiell betydelse,⁸⁴ se (93)–(94).

(93) Mässing är dyrt. (*SAG*, band 3:344)

(94) Ärtor är gott. (*SAG*, band 3:344)

Vidare påpekas att adjektivets betydelse spelar roll för vilken kongruensform predikativet får; adjektiv som *klibbig* och *tung* tenderar att få en kongruent form i större utsträckning än värderande adjektiv som *positiv* och *praktisk*.

Den andra grundtypen är inkongruenta satser där ytsubjektet utgörs av en *nominal satsförkortning*, vilken anger en aktion. Sådana ytsubjekt kan vara flerledade. A-ledet i en sådan satsförkortning består av en nominalfras som motsvarar ett subjekt eller objekt i en finit sats och B-ledet av en fras som motsvarar adverbial eller predikativ i en finit sats, se (95).⁸⁵

---

⁸⁴ Om termen *svagt referentiell betydelse* skriver *SAG* att det handlar om en nominalfras ”som i huvudsak har beskrivande funktion och inte tydligt används för att peka ut en verklig eller tänkt referent” (*SAG*, band 1:229).

⁸⁵ I *SAG* (band 3:702) anges att det kan finnas fler än ett B-led.

- (95) Ännu en assistent redan från och med nyår vore faktiskt önskvärt. (*SAG*, band 3:702)

I (95) utgör *ännu en assistent från och med nyår* led A, medan *redan från och med nyår* utgör led B. Den nominala satsförkortningen kan också vara enledad och då endast utgöras av ett A-led, se (96). Ytsubjektet i denna typ kan parafraseras med en sats eller infinitivfras, se (97).

- (96) Kostym är alltid {snyggt/välsett/modernt}. (*SAG*, band 3:344)
- (97) {Kostym/Att ha kostym/Att folk har kostym} är modernt igen. (*SAG*, band 3:344)

Varför predikativet skulle få en inkongruent predikativform då ytsubjektet utgörs av en nominal satsförkortning behandlas inte närmare.

Grammatik over det danske sprog

Erik Hansen & Lars Heltoft (2011) betraktar *t*-formen som den omarkerade formen i danskan, både hos predikativ och andra led. Beträffande meningar med inkongruent predikativ som (98)–(99), uppfattas ytsubjektet som tvetydigt. Atingen kan *cement* och *sild* i exemplen ges en stoffläsning, alltså semantisk kongruens,⁸⁶ eller så kan ytsubjekten ges en nexustolkning (jfr Eriksson 1977).

- (98) Cement er bekvemt. (Hansen & Heltoft 2011, band 2:835)
- (99) Sild er godt. (Hansen & Heltoft 2011, band 2:835)

Uppdelning har likheter med den man finner i *Svenska Akademiens grammatik*.

3.3.2 Gunlög Josefsson

I kapitel 7 behandlas Gunlög Josefssons lösningsförslag ingående. Därför ges här endast en kort sammanfattning av hennes studier.

Josefsson har lämnat flera bidrag till forskningen om inkongruent predikativ. Hon har presenterat synkrona analyser av olika pannkaksmeningstyper, undersökt fenomenets uppkomst och även behandlat den större frågan om vad genus är. Josefsson verkar inom den generativa traditionen, och Telemann (1969) förefaller vara en viktig inspirationskälla.

I Josefsson 2006 presenteras en teori om genus i svenska. Hon antar att det finns två system: ett grammatiskt och ett semantiskt. Det fjärde genuset i det semantiska systemet är knutet till referenter som saknar spatial integritet och svarar mot det

---

⁸⁶ Hansen & Heltoft (2011) använder också termerna *ikke-individeret* och *utællig* för att beskriva betydelsen.

semantiska pronomenet *det*. Josefsson antar vidare att det finns två typer av pannkaksmeningssubjekt: det ena har en nominalfrasstruktur, och det andra en satsliknande struktur. Det nominala pannkaksmeningssubjektet antas utgöras av en utvidgad nominal projektion i vilken det första ledet är ett fonologiskt orealiserat *det*, alltså en markör för det fjärde semantiska genuset. Den inkongruenta predikativformen antas således vara positivt motiverad av subjektets struktur.

I Josefsson 2009 behandlas inkongruens med den andra typen av pannkaksmeningssubjekt, vilket antas ha en dold satsliknande struktur, och inbegripa ett *lättverb* (*light verb*). I likhet med hennes analys av den nominala subjektstypen, antas det finnas ett fonologiskt tomt *det* högst upp i subjektstrukturen.

I Josefsson 2014a bemöts och besvaras Engers (2013) kritik av hennes analyser.

I Josefsson 2014b presenteras bl.a. en hypotes om fenomenets uppkomst. Ursprunget identifierar Josefsson i västjyskans semantiska genussystem. I västjyska tilldelas genus utifrån spatial integritet; avgränsade objekt som *hus* får utrum och oavgränsade objekt som *luft* får neutrum. Genuset kan realiseras i form av vad författaren analyserar som klassificerare som *dén* och *det*, och Josefsson antar att bruket av *det* som klassificerare spridit sig till svenska, via östjyska och standarddanska, men i en fonologiskt orealiserad form.

3.3.3 Hans-Olav Enger

Även Hans-Olav Engers analys behandlas i kapitel 7, och här presenteras endast en kort sammanfattning.

Även Enger har återkommande studerat pannkaksmeningarna. Hans primära intresse har varit den synkrona analysen av inkongruensen, men han behandlar också uppkomstfrågan och relationen till andra kongruensfenomen. Enger har en semantisk-funktionell ingång och bygger vidare på flera av Widmarks (1966a, 1966b, 1992a) idéer. En annan viktig inspirationskälla är den typologiska litteraturen om kongruens, och då särskilt Greville Corbetts arbeten.

I Enger 2003 och 2004 presenteras hypotesen att den inkongruenta predikativformen skulle vara motiverad av semantiska/referentiella egenskaper hos pannkaksmeningssubjektet, vilket antas utmärkas av att ha en låg grad av *individualisering*.⁸⁷

---

⁸⁷ Innehållet i de två artiklarna motsvarar varandra i stor utsträckning, men den förra är skriven på norska och den senare på engelska.

I Enger 2013 presenteras kritik mot Josefssons (2006, 2009) analys, och argument för den egna analysen redovisas.

I Haugen & Enger 2014 föreslås en ny princip för att dela in pannkaksmeningssubjekt i olika typer. Josefssons (2009) indelningskriterier diskuteras, kritiserar och en revision föreslås. Istället för att endast utgå ifrån subjektets struktur antar författarna att grunden för indelningen bör vara *hela* pannkaksmeningen (jfr Källström 1993). Av särskild vikt antas då adjektivtypen *ha*. Utifrån ett konstruktionsgrammatiskt ramverk delas fenomenet in i två typer: *ConstrN* (*Construction Nominal*) och *ConstrP* (*Construction Proposition*).⁸⁸ Vidare görs korpussökningar och 115 exempel med inkongruent predikativ identifieras, av vilka den övervägande majoriteten kategoriseras som typen *ConstrP*. Mot bakgrund av vad som kännetecknar de olika beläggen föreslår författarna att *ConstrP* kan delas in i tre underkategorier. Beträffande frågan om varför predikativet har en till synes inkongruent form, ansluter Haugen & Enger (2014) till Enger (2003, 2004, 2013), och menar att kongruensformen är motiverad av subjektets icke-individuativa betydelse.

Enger & Haugen (2017, 2019) lägger fokus på frågan om inkongruensfenomenets uppkomst.⁸⁹ Precis som i de tidigare artiklarna av Enger, antas predikativet uttrycka semantisk kongruens. Fenomenet ska ha uppstått genom en grammatikaliseringsprocess, vilken kan delas in i fyra steg, se (100).

(100) vodka er sunn > vodka er sunn/sunt > vodka er ?sunn/sunt > vodka er
sunt/*sunn

Även framväxten av pronomenet *den* diskuteras, då det också uppfattas vara ett resultat av en semantifieringen av genussystemen i de fastlandsskandinaviska språken.

Författarna redovisar också nya svenska och norska pannkaksmeningsbelägg från 1800-talet, se (101)–(104).

(101) man kunde tillämpa Holbergs filosofiska anmärkning att mjölgröt är södt
men för mycket mjölgröt skadar magen (Aftonbladet 1850-talet)

(102) att katastrof vore liktydigt med tilldragelse (Aftonbladet 1850-talet)

(103) Store Talar og lange Ordkast er godt til sitt Bruk (1878)

(104) Julefrosten og Kyndesmess Tøyr er godt paa Garden som tolv Lass Høy
(1856)

---

⁸⁸ Termerna myntades av Josefsson (2009).

⁸⁹ Innehållet i artiklarna påminner mycket om varandra, men den första är skriven på norska och den andra på engelska.

Fynden leder Enger & Haugen (2017:51) till slutsatsen att bruket av inkongruent predikativ var möjligt på mitten av 1800-talet i svenska och norska.

3.3.4 Övriga

I avsnittet presenteras Wechsler 2013 och Åkerblom 2016, två studier som inte låter sig delas in under de tidigare rubrikerna.

Wechsler 2013

I Stephen Wechslers artikel från 2013 används ett generativt ramverk. Kärnan i analysen är att ytsubjekt som *pannkakor* i (105) ska betraktas som metonyma för den situation/eventualitet de associeras med, vilket här ska tolkas som 'det att äta pannkakor' eller 'situationer som involverar pannkakor'. Inspirationen till detta angreppssätt hämtar författaren från James Pustejovskys (1995) begrepp *logisk metonymi*.

(105) Pannkakor är gott. (Wechsler 2013:72)

Wechsler delar in pannkaksmeningarna i två typer. Karaktäristiskt för den första är förekomsten av ett värderande adjektiv i predikativet, och ytsubjektet kan förstås som ett uttryck för logisk metonymi. Vid den andra typen finns ett icke-värderande adjektiv i predikativet som anger ett drag hos ytsubjektet, se (106). I artikeln presenteras endast en analys för den första typen.

(106) Halm är gult. (Wechsler 2013:74)

Wechsler argumenterar för att ingen av subjektstyperna inrymmer en dold satsstruktur och presenterar flera problem som ett sådant antagande medför, t.ex. att om dessa subjekt hade haft samma distribution som infinitivfraser borde, enligt Wechsler (2013), exempel som (107)–(108) vara tillåtna, men detta är inte fallet.

(107) *Det är gott pannkakor. (jfr Det är gott att äta pannkakor.) (Wechsler 2013:85)

(108) *Jag fortsatte pannkakor. (jfr Jag fortsatte att äta pannkakor.) (Wechsler 2013:86)

Wechsler (2013) presenterar evidens för att ytsubjekten i pannkaksmeningarna har samma distribution som nominalfraser och att situationsläsningen skapas genom logisk metonymi; ledet *pannkakor* omtolkas från en entitet till ett event. Logisk metonymi antas vara vanligt förekommande i språk, och Wechsler presenterar andra exempel som illustrerar fenomenet, se (109).

(109) I started a novel. (→ 'I started reading a novel / writing a novel / etc') (Wechsler 2013:81)

I den mer tekniska delen av Wechslers analys antas pannkaksmeningssubjekten sakna särdrag som kan trigga kongruens, och predikativet får som en konsekvens en defaultform. Detta innebär enligt Wechsler (2013:96) att *t*-formen ska betraktas som en defaultform eller “elsewhere form”, och inte som singular neutrum.

Genomgående förefaller författaren använda introspektion när han i argumentationen för sin analys bedömer vissa exempel som grammatiska och andra som ogrammatiska. I ett fall låter han fyra informanter göra bedömningen, men i övriga fall tycks det vara Wechslers egen språkliga intuition som används. Några av författarens egna bedömningar förefaller vara lite tveksamma, som att exemplet *Våfflor och pannkakor är lika goda* skulle vara ogrammatiskt.

Åkerblom 2016

I Sandy Åkerbloms (2016) uppsats sätts fokus på fenomenets uppkomst och dess relation till förlusten av verbets numeruskongruens, med det presenteras också ny korpusdata som avser visa hur relationen mellan kongruent och inkongruent predikativform skiljer sig i olika genrer.

Med utgångspunkt i *SAG*:s definition av kongruens, argumenterar Åkerblom för att predikativformen i pannkaksmeningarna varken bör betraktas som grammatiskt kongruent, semantiskt kongruent eller inkongruent, utan icke-kongruent. Predikativformen uppfattas inte vara böjd i singular neutrum, utan helt sakna kongruensböjning och alltså motsvara predikativformen i språk utan predikativ kongruensböjning.

Vidare presenterar Åkerblom nya belägg som indikerar att fenomenet förekommit i svenskan sedan åtminstone 1840-talet, se (110)–(121).⁹⁰

(110) Färsk sparris är visserligen fint och framför allt dyrt. (1902)

(111) Skinka är ju outhärligt till fläskpannakorna. (1900)

(112) S.k. lime juice är mycket dyrt på platsen när det någon gång finnes därstädes. (1899)

(113) Kaviar är godt. (1899)

(114) Kams var godt. (1897)

(115) För mycket mat är lika skadligt som för litet. (1892)

(116) Åh, herre Gud, hvad mat är godt. (1888)

(117) Lugg är klädsamt. (1886–1888)

(118) Morskhet är identiskt med, eller rättare sagt en följd av dumhet. (1880)

---

⁹⁰ För källangivelse till beläggen, se Åkerblom 2016.

(119) Alkohol är däremot för honom lika nödvändigt som luften. (1870)

(120) Prygel är nödvändigt för krigstuktens upprätthållande. (1856)

(121) Ja, lök är godt. (1848)

Författaren påpekar att samtliga belägg påträffats i talspråkliga kontexter, såsom skriven dialog.

Uppkomsten av inkongruent predikativ relaterar Åkerblom till förlusten av verbkongruensen. Mot bakgrund av en forskningslitteraturgenomgång förmodas uppluckringen av numeruskongruensen ha inletts i mälardalssvenskan under sent 1600-tal eller tidigt 1700-tal, och processen i det allmänna talspråket antas ha varit fullbordad allra senast vid 1800-talets första årtionden.⁹¹ Hur förlusten av verbkongruensen och uppkomsten av predikativ inkongruens skulle vara sammankopplade förklaras inte, men det antyds att det rör sig om en fortsättning på svenskans analytiska utveckling (jfr Faarlund 1977 och Wellander 1949).

Med syfte att underbygga antagandet att pannkaksmeningarna är närmare knutna till tal- än skriftspråk, presenteras data från tre korpusar, *Bloggmix 2007*, *Göteborgsposten 2007* och *Medicinska texter*. Språket i de tre korpusarna antas spegla en stigande grad av skriftspråklighet. Nedan återges korpusresultaten.

Tabell 1: Variation av predikativets kongruensform i tre korpus typer.

	Totalt antal träffar	Antal kongruenta predikativ	Antal icke-kongruenta predikativ	Andel icke-kongruenta predikativ
<i>Blogg 2007</i>	75	6	69	92 %
<i>Göteborgsposten 2007</i>	55	8	47	85 %
<i>Medicinska texter</i>	82	59	23	23 %

(Åkerblom 2016:480)

Siffrorna indikerar att ett mer formellt språk hämmar bruket av inkongruent predikativ, men värt att uppmärksamma är även att kongruent predikativform förekommer i samtliga tre korpus typer.

---

⁹¹ Den tidigare forskningen som går igenom är: Wessén 1965, Larsson 1988, Hof 1753, Teleman 2003, Moberg 1825 och Almqvist 1840.

3.4 Avslutning

I detta kapitel har jag gått igenom forskningshistorien om inkongruent predikativ. Genomgången har utformats efter två av avhandlingens delsyften. Det ena rör en granskning av forskningshistorien, se (a).

- (a) Studien syftar till att granska forskningshistorien om fenomenet inkongruent predikativ, dels med hänsyn till hur fenomenet beskrivits och förklarats, dels med hänsyn till vilka bakgrundsforeställningar och ideal som de olika beskrivningarna och förklaringarna avspeglar.

Det andra gäller fenomenets beskrivning, se (b). I kapitel 4 och 7 kompletteras beskrivningen av fenomenet.

- (b) Studien syftar till att genom kritisk granskning extrahera välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet inkongruent predikativ från den tidigare forskningen.

I avsnitt 3.4.1 sammanfattas granskningen av forskningshistorien, och i 3.4.2 urskiljs de antaganden om och iakttagelser av fenomenet som förefaller välgrundade och välfunna.

3.4.1 Sammanfattning av forskningshistorien

Forskningshistorien om inkongruent predikativ spänner över drygt 110 år. Fenomenet har tilldragit sig intresse från ett stort antal språkvetare, av vilka flera återkommande behandlat inkongruensen.

Under 1900-talet sysselsatte fenomenet nästan uteslutande skandinaviska språkvetare, vilket också reflekteras i språken som studierna författades på. I och med generativismens inträde och dess internationella prägel ökade emellertid antalet artiklar skrivna på engelska, vilket även möjliggjorde för utomskandinaviska språkvetare att få kännedom om fenomenet. Från och med sekelskiftet 2000 märks också ett ökat internationellt intresse, bland annat från icke-skandinaviska forskare som Stephen Wechsler.

Samtidigt som forskningshistorien inbegriper mängder av olikartade lösningsförslag finns det också förenande traditioner. Därtill tenderar de olika analyserna att ta sin utgångspunkt i, eller åtminstone inspireras av, tidigare analyser. Med hänvisning till framväxten av språkvetenskapliga traditioner under 1900-talet påtalar E. F. K. Koerner (2002:289) att uppkomsten av nya teorier alltid har sitt ursprung i äldre arbeten och antingen är nydanande synteser eller vidareutvecklingar av tidigare idéer, snarare än helt originella produkter. Detta sakförhållande märks också i forskningshistorien om inkongruent predikativ. Som en illustration kan

nämnas Josefsons och Engers 2000-talsanalyser. Grovt taget kan den förra, uppfattas som en vidareutveckling av Teleman 1969 och den senare som en syntes av Corbett 1991, 2006 och Widmark 1966b.

I avsnittet om 1900-talet delades arbetena in i fem traditioner, vilka kännetecknades av olika forskningsintressen, tillvägagångssätt och/eller teoretiska ramverk. Den första, *Uppmärksammandet av fenomenet*, inbegriper de första omnämningarna av den predikativa inkongruensen i svenska, danska och norska, och upplysningen presenteras i grammatikor. Omnämningarna har som syfte att uppmärksamma läsaren på undantag från kongruensreglerna.

Efter den första perioden följer flera studier som förenas av ett diakront intresse, och hypoteser om möjliga uppkomstkontexter presenteras. Tillvägagångssättet utmärks av en begränsad teoretisk förankring, och, med undantag för Heinertz 1953, redovisas relativt generösa beläggsamlingar. I Heinertz artikel uttrycks vidare stark kritik av Wellanders (1949) uppkomstförklaring, som anges sakna empiriskt stöd och därtill vila på felanalyser. I Wellanders (1955) replik kan man se att författarnas oenighet i konkreta sakfrågor verkar vara ett resultat av skilda vetenskapsideal. Istället för ett fokus på äldre språkstadier, konstruerade exempel och en strävan efter övergripande förklaringar, argumenterar Wellander för fokus på modernt språk, autentisk språkdata och en öppenhet för möjligheten till flera underliggande orsaker. Intressant nog markerar Wellander 1955 också en övergång från intresset för fenomenets uppkomst till den inkongruenta formens synkrona motivering.

Under samma period engagerar sig språkvårdare i inkongruensproblemet, och här är Wellanders delaktighet också påtaglig; hans *Riktig svenska* (1939) blir en viktig utgångspunkt för flera av de olika normativa inläggen om inkongruent predikativ.

Språkvårdsbehandlingarna karaktäriseras av en relativt hög grad av likformighet: en tydlig distinktion görs mellan tal- och skriftspråk (och rekommendationerna gäller som vanligt det senare). Utgångspunkten tas i belagda förekomster, och inställningen till inkongruensen är negativ. I och med Lindstedt 1954 tas de första stegen mot en omdirigering. Lindstedt ifrågasätter sina föregångares avrådan från att bruka inkongruent predikativ mot bakgrund av att bruket förefaller vara utbrett, vilket antyder en funktionell motivering. Vidare uppfattar han att språkvården grundat sina rekommendationer på logik och förespråkar att vikt hellre bör ges åt språkkänslan. Widmark 1966a innebär en ytterligare distansering från traditionen. Distinktionen mellan tal- och skriftspråk ges upp helt, utgångspunkten flyttas från beläggsamlingar till de egna språkliga intuitionerna, och den normativa inställningen till inkongruent predikativ motiveras utifrån funktion snarare än förenlighet med det prototypiska kongruensmönstret.

Under 1960-talet publiceras Widmark 1966b och Telemans 1969, vilka inleder två traditioner som fortsättningsvis dominerar inkongruensforskningen.⁹² I sina grundintuitioner liknar artiklarna varandra, och forskningstraditionerna som de representerar har flera gemensamma drag. Det tidigare fokuset på kvantitativ data nedprioriteras, och istället utgår författarna från sin egen språkkänsla, vilket också reflekteras i fokus på "språket" snarare än på tal och skrift. Förhållningssättet är ännu mer framträdande bland Telemans (1969) efterföljare än Widmarks (1966b). Genus ses inte längre som synonymt med två typer av ändelser hos framför allt substantiv, utan som en abstrakt kategori, vilken reflekteras i olika böjningar. Intresset är vidare synkront, och frågan om fenomenets uppkomst hamnar i skymundan.

I Widmark 1966b och de analyser som följer i samma tradition, riktas uppmärksamheten på den betydelskillnad som predikativets form antas medföra, och vidare antas potentialen till olika tolkningar, generellt sett, vara grunden till att inkongruensen brukas. Förknippat med föreställningen om den inkongruenta formens funktion är också antagandet att det finns en positiv motivering till *t*-formen, vilket innebär att termen *inkongruent form* blir missvisande. Av särskild relevans får vidare frågor såsom vad genus är, vilken funktion genus spelar och vilken betydelse som associeras med neutrum. Merparten av lösningarna tar sin utgångspunkt i en dikotomi som antas kunna fånga den betydelskillnad som formväxlingen reflekterar. Tendensen att ge motsatskategorierna icke-distinkta gränser är stark, vilket leder till att förklaringarna får stor räckvidd, men ibland också en vag beskrivning. Fokuset på den antagna funktionen, snarare än formen, leder vidare forskarna till att identifiera likartade fenomen i andra språk, även om dessa formmässigt uppvisar påtagliga skillnader. Därtill närmar man sig frågan om inkongruensens funktion från både ett producent- och mottagarperspektiv.

I den generativa traditionen blir producent- och mottagarperspektiven irrelevanta. Utifrån premissen att kongruens har en syntaktisk grund, riktas uppmärksamheten åt ledet som verkar trigga kongruensen, nämligen det till synes nominalfrasformade subjektet. De olika analyserna skiljer sig primärt åt i fråga om vilken struktur detta led förmodas ha. Karakteristisk är också hypotesernas räckvidd; hypoteserna strävar efter att förklara mer än inkongruent predikativ. Antagandena om olika syntaktiska kategorier, värden och principer ges vidare en explicit beskrivning men kännetecknas av en hög grad av abstraktion.

Forskningen sedan sekelskiftet bär både drag av att vara en fortsättning på 1900-talet och utgöra en brytning. Den semantiskt-funktionella traditionen förs vidare av Hans-Olav Enger och den generativa av Gunlög Josefsson. Rent tekniskt skiljer sig analyserna åt, men förhållningssätten uppvisar likheter. Båda förlitar sig i stor utsträckning på introspektiv metod och strävar mot förklaringar med stor räckvidd.

---

⁹² Telemans artikel publicerades i hans sammanläggningsavhandling 1969, men hade redan kommit ut som artikel 1967.

Därtill förenas deras hypoteser i antagandet att den inkongruenta formen har en positiv motivering och att kontrollören har en icke-individuativ betydelse.

Samtidigt visar 2000-talslitteraturen inslag av omorienteringar; efter flera decennier av synkrona analyser ges återigen uppkomstfrågan uppmärksamhet. Den långa dominansen av introspektiv data försvagas något och kvantitativ språkbruksdata blir mer framträdande. Därtill introduceras nya teoretiska perspektiv som minimalism och grammatikaliseringsteori.

Gällande frågan om hur den inkongruenta formen ska förklaras kan hypoteserna som presenterats i forskningsgenomgången delas upp utifrån om *t*-formen antas ha en positiv eller negativ motivering, se tabell 2.

Tabell 2: Uppdelning av forskningslitteraturen utifrån antagande om huruvida *t*-formen har en positiv eller negativ motivering.

Tradition	Positiv motivering	Negativ motivering	Framgår ej
<i>Uppmärksammandet av fenomenet</i>			Beckman 1904; Mikkelsen 1911; Western 1921; Wellander 1923
<i>Sökandet efter källkonstruktionen</i>	Ljunggren 1931; Heinertz 1953	Wellander 1949, 1955	
<i>Bruket av inkongruent predikativ som en språkriktighetsfråga</i>	Widmark 1966a; Palmér 1947	Wellander 1939, 1965; Gullberg 1952; Åkermalm 1966	Cederschiöld 1927; Lindstedt 1954
<i>Analys med semantiskt-funktionellt fokus</i>	Widmark 1966a, 1966b, 1992a; Hiilos 1968; Eriksson 1977, 1979; Bolander 1980; Källström 1993; Enger 2003, 2004, 2013; Haugen & Enger 2014; Enger & Haugen 2017, 2019	Malmgren 1984	
<i>Generativa analyser</i>	Josefsson 2006, 2009, 2014a, 2014b; Wechsler 2013	Teleman 1969; Nilsson 1979; Hellan 1986	Faarlund 1977; Delsing 1993
<i>Referensgrammatiker</i>	SAG; Hansen & Heltoft 2011	Faarlund et al. 1997	
<i>Övriga</i>		Åkerblom 2016	

I den semantiskt-funktionella traditionen är den dominerande synen att *t*-formen har en positiv motivering, dvs. att den inkongruenta predikativformen är triggad av en kontrollör, och bland språkriktighetsverken antar man generellt att det rör sig om en negativ motivering, dvs. att det inkongruenta predikativet har en defaultform. I övrigt finns inga tydliga tendenser, utan båda grundantagandena förekommer genom hela forskningshistorien.

3.4.2 Kännetecknande drag hos fenomenet inkongruent predikativ

I detta avsnitt görs ett försök att beskriva de utmärkande dragen hos fenomenet inkongruent predikativ, utifrån en kritisk granskning av forskningslitteraturen. Framställningen omfattar fenomenets avgränsning, dess uppkomst och utveckling, faktorer som antas hämma den inkongruenta formen, frågan om vilken semantik som karaktäriserar inkongruenta satsers samt vilken eventuell funktion den inkongruenta formen har. Eftersom forskningshistorien uppvisar luckor eller oenighet om fenomenet i vissa frågor, har kompletterande undersökningar gjorts, vilka presenteras i kapitel 4.

Inledningsvis kan nämnas att inkongruens av det aktuella slaget endast förekommer i predikativ ställning, men att det finns en parallellitet i bruket av anaforiskt *det*. I litteraturen finner man olika avgränsningar av inkongruent predikativ, och två olika kriterietyper kan identifieras. Man kan utgå från ytan och inkludera alla exempel som förenas av den synbara inkongruensformen. En sådan avgränsning skulle t.ex. kunna omfatta exempel med både framförställda och efterställda kongruensmål, exempel med ytsubjekt som förefaller ha en dold satsstruktur och de som inte tycks ha det samt exempel med och utan en efterställd infinitivbestämning. Ett annat alternativ är att styras av ett antagande om hur inkongruent predikativ genereras och definiera fenomenet mot bakgrund av dess antagna motivering. Om man t.ex. antar en semantisk motivering så skulle man kunna inkludera till synes inkongruent *det* i fenomenbeskrivningen, och kanske också mer traditionella typer av semantisk kongruens som *Biträdet är arg*.

Båda kriterierna riskerar emellertid att sammanföra exempel som inte hör ihop. En stabil definition av fenomenet inkongruent predikativ är således inte möjlig förrän en tillförlitlig förklaring presenterats, vilket motiverar att definitionsfrågan får följa förklaringsarbetet i kapitel 7.

Även om olika gränsdragningar presenterats under den sekellånga forskningshistorien, har exempel av typen med naket subjekt fått mest uppmärksamhet, och sedan 1960-talet har forskare nästan uteslutande intresserat sig för denna typ, se (122)–(123). Exempelen har efterställt kongruensmål och tycks

varken vara orsakade av lexikalisering, attraktion eller infinitivbestämningar; avgränsningen torde således, som allra minst, inrymma denna exempeltyp.

(122) Matematik är tråkigt.

(123) Ärtter är gott.

En annan återkommande uppfattning i litteraturen är att ytsubjektet i vissa exempel med inkongruent predikativ visar tecken på att ha en dold satsstruktur.⁹³ För det första är en infinitivfrasparafrasering möjlig.⁹⁴ För det andra kan det finnas en tydlig semantisk diskrepans mellan ytsubjektets betydelse och predikativets.⁹⁵ I exempel som *En ny bil vore inte så dumt* tycks inte adjektivpredikativet *dumt* vara knutet till ytsubjektet *en ny bil*. För det tredje kan det finnas led i ytsubjektet som förefaller vara adverbiala.⁹⁶ För det fjärde kan ytsubjektet innehålla reflexiva pronomen. För det femte kan pronomen i objektsform stå i ytsubjektet.⁹⁷ Andra exempel visar samtidigt hur det också finns ytsubjekt som omöjligtvis kan uppfattas ha en dold satsstruktur, se (124).

(124) (*Att vara/ha/se) Senap är gult.

Beträffande åldern var en länge utbredd uppfattning i litteraturen att fenomenet uppkommit vid sekelskiftet 1900, och Beckmans exempel från 1904 kom länge att utgöra den äldsta kända förekomsten i Skandinavien. Malmgren (1984) redovisar dock indirekt evidens för att fenomenet skulle ha förekommit tidigare i danskan, genom att hänvisa till en dagbok från 1915 där författaren uppger sig ha hört satsen som *Rajær er godt* redan på 1860-talet. I forskningslitteraturen från 2000-talet kompletteras bilden. Åkerblom (2016) presenterar ett dussintal äldre svenska belägg, varav det äldsta från 1848. Att fenomenet förekommit i svenska sedan åtminstone mitten av 1800-talet bekräftas av Enger & Haugen (2017:51), som presenterar två svenska belägg från 1850-talet. Därtill redovisar de ett norskt belägg från 1850-talet och ett från 1870-talet. I kapitel 4 presenteras ännu äldre belägg.

I inget av de äldre belägg som redovisats har verbet en pluralform och därtill påtalar Wellander (1949) att en mening som *Ärtter äro gott* är ogrammatisk. Vidare förekommer inte fenomenet i isländska och färöiska där verbets kongruensböjning

---

⁹³ Olika versioner av antagandet finner man bl.a. i Ljunggren 1931, Åkermalm 1966, Wellander 1939, 1949, 1955, Lindstedt 1954, Faarlund 1977, Teleman 1969, *SAG*, Josefsson 2006, 2009, Eriksson 1977, 1979, Malmgren 1984 och Hansen & Heltoft 2011.

⁹⁴ Detta påtalades redan under 1900-talets första hälft, se Ljunggren 1931 och Wellander 1939.

⁹⁵ Detta identifieras av Malmgren (1984) och ges även uppmärksamhet av Källström (1993).

⁹⁶ Särskilt av Teleman (1969), Faarlund (1977) och Malmgren (1984) läggs vikt vid frågan om adverbialliknande led i subjektet.

⁹⁷ Iakttagelsen gjordes av Josefsson (2009).

bevarats.⁹⁸ Dessa iakttagelser antyder att verbkongruensen har en blockerande inverkan.

Beträffande fenomenets utveckling anser Wellander (1949) att det rör sig om en pågående språkförändring, och han påstår senare att predikativ inkongruens sprider sig som "en farsot" (Wellander 1965:5). Josephson (2004:56) beskriver den predikativa inkongruensen som en 1900-talsförändring av grammatiken och påstår att svenskar födda före 1930 "brukar [...] känna sig lite främmande inför den". Enligt Eriksson (1979:79) fick man en allt mer positiv inställning till inkongruensen under 1900-talets gång. Huruvida författarna åsyftar tal- eller skriftspråket framgår inte. Dessutom saknar påståendena empirisk förankring. I kapitel 4 presenteras en kompletterande undersökning.

I fråga om faktorer som tycks hämma den inkongruenta formen, är definithetsrestriktionen den mest framträdande. Alltsedan pannkaksmeningarnas upptäckt har ytsubjektets obestämda form uppfattats vara karaktäristiskt för fenomenet och i några verk framställs definithetsrestriktionen som absolut.⁹⁹ I själva verket tycks det snarare röra sig om en markant tendens, då även inkongruenta exempel med definitiva subjekt påträffats. Huruvida det är definitheten i sig eller den betydelse som den representerar, råder det skilda meningar om.

En annan till synes hämmande faktor för inkongruent predikativ som uppmärksammats är närvaron av ett adjektivattribut i ytsubjektet.¹⁰⁰ En återkommande uppfattning är att en kongruent predikativform är mer naturlig om det nakna ytsubjektet har ett adjektivattribut än om ett sådant saknas.¹⁰¹ I vilken omfattning en attribututbyggnad inverkar på predikativets kongruensböjning har dock inte undersökts, vilket motiverar att frågan behandlas vidare i nästa kapitel.

Även predikativets adjektivtyp har antagits spela roll för valet av kongruensform. Widmark (1966b) menar att adjektivet för det mesta är värderande, och denna uppfattning delas av Malmgren (1984), Källström (1993) och *SAG*. Faarlund (1977) anser istället att det rör sig om en undantagslös restriktion mot icke-värderande adjektiv som *gul* och *tjock*.¹⁰² Grunden till antagandet tycks endast vara författarnas

---

⁹⁸ Att fenomenet inte förekommer i isländska har Halldor Sigurdsson uttryckt i en personlig kommunikation, och att detta även skulle vara fallet för färöiskan, hävdas av Enger & Haugen (2017:51).

⁹⁹ Se Hellan 1986 och Faarlund 1977.

¹⁰⁰ Att subjektet i inkongruenta satser kan vara utbyggda med ett adjektivattribut uppmärksammades redan av Ljunggren (1931:117). Att attribututbyggnaden dock tycktes ha betydelse för predikativets kongruensböjning har påtalats av bl.a. Widmark (1966a, 1966b), Källström (1993) och Enger (2003, 2004).

¹⁰¹ Se bl.a. Widmark 1966a, 1966b och Enger 2003, 2004.

¹⁰² Faarlund (1977:240) skriver att "adjectives expressing such notions as colour, size, etc, always show agreement".

egen språkkänsla, och därför tas frågan upp igen i nästa kapitel, i syfte att pröva antagandets empiriska förankring.

Ljunggren (1931) uppmärksammade att det tycktes finnas en betydelseskilnad i minimala par där endast predikativets kongruensform utgjorde skillnaden. Sedan dess har forskare återkommande knutit den inkongruenta respektive kongruenta predikativformen till olika betydelser. De flesta förslagen tar sin utgångspunkt i betydelserna *avgränsbarhet* eller *räknebarhet*. Det har också antagits att kongruensformernas koppling till olika betydelser är skälet till att de olika formerna används, vilket i förlängningen innebär att den inkongruenta formen antas ha en positiv motivering. Precis som frågan om fenomenets avgränsning, är frågan om dess betydelse och eventuellt positiva motivering knuten till förklaringen och kommer därför att följa med i det kommande förklaringsarbetet i kapitel 7.

4 Kompletterande undersökningar av inkongruent predikativ

Kapitlets syfte är att komplettera den beskrivning av fenomenet inkongruent predikativ som presenterats i 3.4.2, se delsyfte (c) nedan:

- (c) Min studie syftar till att genom empiriska undersökningar komplettera den beskrivning av fenomenet som är resultatet från genomgången av den tidigare forskningen.

I forskningslitteraturen har flera intressanta antaganden gjorts angående vad som utmärker fenomenet. Den ena typen av komplettering handlar om att undersöka vissa av dessa antaganden empiriskt. Den andra typen handlar om att vidare utforska några andra områden för en mer preciserad beskrivning av fenomenet.

I 4.1 redovisar jag tillvägagångssättet för de kompletterande undersökningarna. I 4.2 studerar jag två faktorer som antagits ha relevans för huruvida predikativet får en inkongruent form, nämligen närvaron av ett adjektivattribut i ysubjektet och adjektivtypen i predikativet. I 4.3 behandlar jag dels fenomenets ålder, dels dess förmodade framväxt under 1900-talet. Kapitlet avslutas i avsnitt 4.4 med en sammanfattning.

4.1 Tillvägagångssätt

Materialet för mina undersökningar har hämtats från korpusar i Språkbanken. I viss utsträckning har jag även utgått från tidigare forskning.

De olika söksträngar som använts presenteras ihop med respektive undersökning. Datan har dock excerperats efter samma principer. Principerna syftar till att avgränsa sökningarna till kontexter där fenomenet är möjligt, och dessutom att utesluta tvetydiga exempel. Principerna presenteras nedan.

Beträffande ytsubjektet gäller följande:

- Huvudordet måste utgöras av ett appellativ.
- Ytsubjektet får inte utgöras av en samordning, eftersom en sådan skulle kunna medföra resolutionskongruens (se Corbett 1991:261ff).
- Huvudordets species ska otvetydigt framgå, vilket utesluter ord som *anmälan* och *facit*.
- Huvudordets numerus ska otvetydigt framgå, vilket utesluter ord som *order* och *skrivare*.
- Huvudordet ska ha invariabelt genus, vilket utesluter ord som *fokus* och *amfetamin*.

Beträffande predikativet gäller följande:

- Predikativet får utgöras av antingen ett adjektiv eller ett particip.
- Kongruensformen ska otvetydigt framgå, vilket utesluter ord som *bra* och *orange*.
- Predikativet får inte följas av en infinitivbestämning, eftersom infinitiven skulle kunna inverka på predikativets form (se *SAG*, band 3:567).

Därtill har varje träffs förkontext tagits i beaktande. Om det funnits något element såsom ett genitivattribut eller en obestämd artikel som skulle kunna inverka på kongruensböjningen så har exemplet inte excerperats. I möjligaste mån har också dubletter uteslutits. Kriteriet för huruvida ett exempel betraktas som en dublett är att exemplet ska vara identiskt med ett som tidigare förekommit i samma korpus, och ha samma förkontext.

För undersökningarna av olika variabler har målet varit att samla 100 belägg. I första hand har jag använt korpusen *Bloggmix* 2016. I de fall jag behövt ett större korpusmaterial har jag utökat genom att lägga till *Bloggmix* 2015, *Bloggmix* 2014 etc. Motiveringen till att *Bloggmix*-korporar använts är att språket där är talspråksnära och därför lämpligt att göra sökningar i, då inkongruensfenomenet primärt har ansetts vara ett talspråksfenomen.

Vid utforskandet av fenomenets ålder har jag försökt identifiera så tidiga inkongruensbelägg som möjligt och inte strävat efter att uppnå ett visst antal belägg.

4.2 Hämmande faktorer

I detta avsnitt undersöks två faktorer som i den tidigare forskningen antagits ha betydelse för predikativets kongruensform (se avsnitt 3.4.2). Den första är närvaron av ett adjektivattribut i ytsubjektet. Tendensen som iakttagits är att en kongruent predikativform faller sig mer naturlig då det nakna subjektet är utbyggt med ett adjektivattribut, än då ett sådant saknas (se t.ex. Källström 1993:234 och Enger 2003:96). Den andra faktorn är predikativets betydelse. En inkongruent predikativform har antagits blockeras eller missgynnas om adjektivet eller participet betecknar objektiva egenskaper hos subjektet (se t.ex. Widmark 1966b:98 och Faarlund 1977:240) i motsats till om adjektivet är värderande.¹⁰³

4.2.1 Förekomsten av ett adjektivattribut i ytsubjektet

Att det förekommer exempel med inkongruent predikativ där det nakna subjektet är utbyggt med ett adjektivattribut uppmärksammades redan av Ljunggren (1931:117). Senare uttryckte Widmark (1966a:4f.) känslan att närvaron av ett sådant element tycktes ha betydelse för vilken kongruensform predikativet fick; om det nakna subjektet hade ett adjektivattribut tycktes formell predikativkongruens vara mer naturlig än då ett sådant saknades. Snarlika uppfattningar har uttryckts i flera senare pannkaksmeningsstudier, se t.ex. Widmark 1966b:98, Källström 1993:234 och Enger 2003:96. Iakttagelsen är alltså att en kongruent predikativform i exempel som (125) förefaller mer naturlig än i exempel som (126).

(125) Svensk mjölk är god.

(126) Mjölk är god.

Grunden till antagandet om adjektivattributets betydelse för predikativkongruensen har dock undantagslöst varit forskarnas egna språkliga intuitioner, och det finns inga databaserade uppgifter om hur stor den eventuella effekten av en attribututbyggnad skulle vara.

I syfte att pröva antagandet att en adjektivattribututbyggnad av ytsubjektet har betydelse för predikativets kongruensform har två korpusökningar gjorts, där variabeln närvaro/frånvaro av adjektivattribut undersökts.

Den första sökningen har gjorts i korpusen *Bloggmix 2016* (17,7 miljoner token) med en avgränsning till meningar där det nakna subjektet saknar ett adjektivattribut, se söksträngen i figur 1 nedan:

---

¹⁰³ I avsnitt 4.2.2 ges en definition för vilka adjektiv som antas beteckna objektiva egenskaper.

Figur 1: Söksträng för exempel som *Mjölk är god/gott*.

msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: är	ordklass är: adjektiv
------------------------------	------------	-----------------------

Den första rutans morfosyntaktiska beskrivning (msd) *NN.UTR.SIN.IND.NOM* svarar mot ord som *hjälm* och *noshörning*.¹⁰⁴ I den andra rutan är avgränsningen *är*. Jag har genomgående gjort sökningar med *är* och därmed uteslutit exempel med *var*, *blir* och *blev*. Motiveringen till avgränsningen är att sökningar med *är* genererar fler träffar än övriga. Om jag för varje typ av sökning också skulle inkludera exempel med de andra verben och verbformerna så hade det medfört ett alltför stort arbete. Huruvida valet av kopulaverb eller verbform har betydelse för den predikativa kongruensböjningen lämnar jag till senare forskning att undersöka. I den tredje rutan är avgränsningen ordklassen *adjektiv*. Sökkriterierna genererar alltså träffar som *Mjölk är god* respektive *Mjölk är gott*.

De första 100 beläggen har excerperats efter principerna som angivits i 4.1. Bland beläggen har predikativet en kongruent form i 13/100 fall. Två av beläggen presenteras i (127)–(128).

(127) Anknytning är viktig överallt och hela tiden. (*Bloggmix* 2016)

(128) Honung är jättenyttig för hälsan så länge den är helt RÅ och inte processad. (*Bloggmix* 2016)

I återstående 87/100 belägg är predikativformen inkongruent, se t.ex. (129)–(130).

(129) Inte så fräscht att ha kvar det här i ansiktet en hel dag, rengöring är jätteviktigt! (*Bloggmix* 2016)

(130) Jag vet att syskonavundsjuka är vanligt och egentligen är vi ganska förskonade. (*Bloggmix* 2016)

Undersökningen visar alltså att kongruent predikativform förekommer med nakna subjekt utan adjektivattribut men att sådana exempel är ovanliga; det tycks gå ungefär åtta inkongruenta exempel (*Mjölk är gott*) på varje kongruent exempel (*Mjölk är god*).¹⁰⁵

¹⁰⁴ Mera precist betecknar den substantiv (NN), med genus utrum (UTR), i singular (SIN), i indefinit form (IND), och grundkasus (NN).

¹⁰⁵ Det finns en viss skillnad mot undersökningen som gjordes i Åkerblom 2016 där också andelen kongruent predikativform undersöktes för nakna subjekt utan adjektivattribut. I Åkerblom 2016 hade 92 % av predikativerna en inkongruent form och 8 % en kongruent. Skillnaden skulle kunna bero på att något striktare avgränsningskriterier användes i Åkerblom 2016 och/eller att sökningarna gjorts i två olika korpusar, nämligen *Bloggmix* 2007 och *Bloggmix* 2016. I båda undersökningar är dock den inkongruenta varianten betydligt vanligare.

Den andra sökningen vars syfte är att undersöka andelen exempel med kongruent predikativform då det nakna subjektet är utbyggt med att adjektivattribut har gjorts i *Bloggmix* 2012–2016 (227,8 miljoner token), med söksträngen i figur 2.¹⁰⁶

Figur 2: Söksträng för exempel som *Svensk mjölk är god/gott*.

msd är JJ.POS.UTR.SIN.IND.NOM	msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: <i>är</i>	ordklass är: adjektiv
----------------------------------	------------------------------	----------------------	-----------------------------

Den enda skillnaden från söksträngen i figur 1 är den tillagda rutan längst till vänster med beskrivningen *JJ.POS.UTR.SIN.IND.NOM*, vilken betecknar utrumböjda adjektiv som *snäll* och *krokig*.¹⁰⁷ Söksträngen ger således exempel som *Svensk mjölk är god* respektive *Svensk mjölk är gott*.

Resultatet avgränsas till de första 100 träffarna som uppfyller excerperingsprinciperna. Andelen exempel med kongruent predikativform uppgår till 47/100, se t.ex. (131)–(132).

(131) Källkritisk kontroll är viktig! (*Bloggmix* 2014)

(132) Du vet att långvarig stress är dålig för dig. (*Bloggmix* 2015)

I resterande 53/100 belägg har predikativet en inkongruent predikativform, se exempel (133)–(134).

(133) Massmedierna är snabba med att lyfta fram rapporter som andas nya fynd om att måttlig alkoholkonsumtion är nyttigt för hjärtat. (*Bloggmix* 2014)

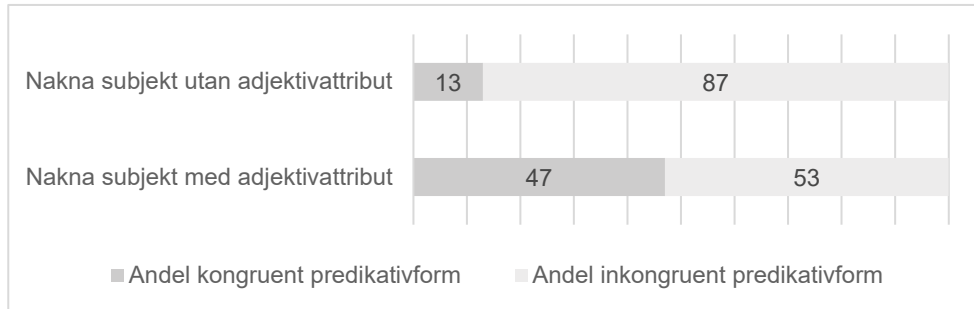
(134) Färsk sparris är sjukt gott. (*Bloggmix* 2015)

Resultatet visar att det är ungefär lika vanligt med inkongruent och kongruent predikativform när ytsubjektet utgörs av en naken nominalfras med adjektivattribut (t.ex. *svensk mjölk*). Kontrasten är dock stor gentemot resultatet från undersökningen där ytsubjektet består av en naken nominalfras utan adjektivattribut (t.ex. *mjölk*). I diagram 1 nedan illustreras skillnaden:

¹⁰⁶ Sökningen i *Bloggmix* 2016 genererade inte tillräckligt många träffar som uppfyllde kriterierna och därför har materialet utökats.

¹⁰⁷ Den morfosyntaktiska beskrivningen JJ.PO.UTR.SIN.IND.NOM betecknar adjektiv (JJ), i komparationsformen positiv (POS), böjt i utrum (UTR), i singular (SIN), i indefinit form (IND) och i grundkasus.

Diagram 1: Nakna subjekt med och utan adjektivattribut.

Korpusundersökningarna underbygger alltså antagandet att närvaron av ett adjektivattribut i det nakna subjektet har betydelse för predikativets kongruensform. I resultatet har exemplen med ett attributlöst ytsubjekt en kongruent predikativform i 13/100 fall, och i exemplen med ett attribututbyggt ytsubjekt är motsvarande siffra 47/100. Undersökningen indikerar således att attributvariabeln har stor betydelse för predikativets kongruensform.

4.2.2 Betydelsen hos adjektivet i predikativ position

Den tidiga litteraturen om pannkaksmeningarna ger intrycket av att det inkongruenta predikativet alltid utgörs av ett värderande adjektiv, då fenomenet illustreras och diskuteras utifrån exempel med adjektiv som *gott*, *roligt*, *tråkigt*, *nyttigt*, *dumt* och *förträffligt*.

Frågan om huruvida pannkaksmeningarna kännetecknas av en restriktion gällande vilka adjektiv som är tillåtna får vidare relevans då antaganden görs om subjektets struktur. I Wellander 1949 antas subjektet i många av inkongruensexemplen ha en elliptisk satsstruktur, vilken förutsätter att endast adjektiv som kan ta satsformade kontrollörer är möjliga. Analysen i Faarlund 1977 tycks vila på antagandet att subjektet i samtliga pannkaksmeningsexempel har en dold satsstruktur och att det således finns en absolut restriktion för vilka adjektiv som är tillåtna, nämligen sådana som fungerar med satsformade kontrollörer. Faarlund (1977:240) preciserar att "adjectives expressing such notions as colour, size, etc., always show agreement". I andra studier har det dock framkommit att den inkongruenta formen också förekommer med adjektiv som inte kan stå ihop med satsformade kontrollörer, se t.ex. (135).¹⁰⁸

(135) Halm är gult. (Widmark 1966b:98)

¹⁰⁸ Bland studierna som uppmärksammar att den inkongruenta formen också förekommer med adjektiv som kan ta icke-satsformade kontrollörer kan nämnas Widmark 1966b, Telemann 1969, Malmgren 1984, Källström 1993, Enger 2004 och Josefsson 2006.

Även efter uppmärksammandet av exempel som (135), där adjektivpredikativet inte är värderande och kompatibelt med en satsformad kontrollör, har adjektivbetydelsen antagits ha relevans för inkongruensfenomenet. I *SAG* kan man t.ex. läsa följande:

Benägenheten att kongruensböja predikativet med indefinit dividuativ nominalfras [t.ex. *honung* och *myrsyra*] är större om predikativet avser en fysisk egenskap hos referenten än om det avser en värdering eller funktionsangivelse. (*SAG*, band 3:344)

Widmark (1966b:98) hävdar också att predikativinkongruenser med adjektiv som *gult* och *tungt* är mycket ovanliga.¹⁰⁹ Författaren redovisar dock inte vad som ligger till grund för uppfattningen. Källström (1993) anser att Widmarks (1966b) antagande är riktigt och antyder att hans egen beläggsamling bekräftar bilden. Samlingen utgörs av 52 belägg fördelade på 37 olika adjektiv, och Källström (1993:236) påtalar att ”få [är] av det slag som normalt inte uttrycker värdeomdömen”. Det är dock oklart vad iakttagelsen säger om fenomenet. För det första är det möjligt att det begränsade antalet icke-värderande adjektiv i Källströms beläggsamling är en följd av att sådana adjektiv är mindre vanliga än värderande adjektiv i språkbruket i stort. För det andra omfattar beläggsamlingen bara inkongruenta belägg och ger därför ingen uppgift om huruvida det finns skillnader mellan de två adjektivtyperna beträffande deras benägenhet att få inkongruent form.

Sammanfattningsvis saknas empiriskt stöd för antagandet att adjektivets betydelse skulle ha relevans för inkongruent predikativ.

I min undersökning delar jag in adjektiven i två typer utifrån om de skulle kunna stå som kongruensmål till en satsformad kontrollör. Grunden för bedömningen av vilken typ ett visst adjektiv tillhör är min egen språkkänsla: om jag kan föreställa mig en kontext där ett visst adjektiv kan stå med en satsformad kontrollör så kategoriseras det som *satskompatibelt* (t.ex. *god*), och om jag inte kan hitta inte en sådan kontext kategoriseras adjektivet som *satsinkompatibelt* (t.ex. *giftig*). Indelningsprincipen utgår alltså från Wellanders (1949) och Faarlunds (1977) idé om ytsubjektets underliggande struktur men respekterar också Widmarks (1966b) gräns mellan värderande och icke-värderande adjektiv utifrån de exempel hon presenterar.¹¹⁰

Antagandet som ska undersökas är att satsinkompatibla adjektiv har mindre benägenhet att få en inkongruent form än satskompatibla adjektiv, alltså att adjektivpredikativet i exempel som (136), som enligt min bedömning är

---

¹⁰⁹ Samma uppfattning uttrycks i Malmgren 1984, Källström 1993 och *SAG*.

¹¹⁰ I litteraturen har de två adjektivbetydelseerna givits flera olika benämningar. Det har talats om värderande och icke-värderande betydelser, subjektiva och objektiva, adjektiv som betecknar inherent drag och de som inte gör det. Nästan undantagslöst illustreras dock betydelsekategorierna med samma slags adjektiv.

satskompatibelt, får en inkongruent form i mindre utsträckning än adjektivpredikativet i exempel som (137), som enligt min bedömning är satsinkompatibelt.

(136) Mjök är god/gott.

(137) Mjök är ogiftig/ogiftigt.

Undersökningen består av två delar. Den första har som syfte att belägga andelen exempel med kongruent predikativform då adjektivet är satskompatibelt (t.ex. *god*), och den andra andelen exempel med kongruent predikativform då adjektivet är satsinkompatibelt (t.ex. *giftig*).

För den första undersökningen har en sökning gjorts i *Bloggmix* 2015–2016 (45,5 miljoner token), och söksträngen i figur 3 har använts.

Figur 3: Söksträng för exempel som *Mjök är god/gott*.

msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: är	ordklass är: adjektiv
---------------------------	------------	-----------------------

Beteckningen *NN.UTR.SIN.IND.NOM* i söksträngens första ruta ger ord som *hjälm* och *noshörning*.¹¹¹ Andra rutan har avgränsningen *är*, och tredje rutan ordklassen *adjektiv*. Söksträngen ger träffar som *Mjök är god* respektive *Mjök är gott*.

Utöver excerperingsprinciperna som anges i 4.1 måste adjektivet också vara satskompatibelt, dvs. kunna kombineras med en satsformad kontrollör.

Excerpteringen avgränsas till de första 100 träffarna som uppfyller kriterierna och bland dessa har 11 kongruent predikativform, se t.ex. (138)–(139).

(138) Återhämtning är viktig. (*Bloggmix* 2015)

(139) Thaiboxning är supertrendig. (*Bloggmix* 2015)

Återstående 89/100 belägg har inkongruent form, se (140)–(141).

(140) Vila är välbehövligt. (*Bloggmix* 2015)

(141) Amning är superdupermysigt. (*Bloggmix* 2016)

Andelen kongruent predikativform i exempel med nakna subjekt (t.ex. *mjök*) och med satskompatibla adjektiv (t.ex. *god*) är alltså 11 %.

Syftet med den andra undersökningen är att avgöra hur stor benägenheten är hos satsinkompatibla adjektiv (t.ex. *giftig*) att få inkongruent predikativform. Eftersom satsinkompatibla adjektiv är betydligt mindre frekventa än satskompatibla har flera

---

¹¹¹ Mera precist betecknar den substantiv (NN), med genus utrum (UTR), i singular (SIN), i indefinit form (IND), och grundkasus (NN).

söksträngar fått användas och det har behövts ett omfattande sökmaterial. Sökningar har gjorts i korpusarna *Bloggmix* 1998–2016 (578,9 miljoner token) med fyra olika söksträngar, varav de första två presenteras i figur 4–5 nedan:

Figur 4: Söksträng för exempel som *Mjölk är ogiftig/ogiftigt*.

msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: <i>är</i>	ord är: X eller Xt
------------------------------	-------------------	--------------------

Figur 5: Söksträng för exempel som *Mjölk är kaloririk/kaloririkt*.

msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: <i>är</i>	ord slutar med: X eller Xt
---------------------------	-------------------	----------------------------

De första två rutorna i söksträng 4 och 5 är identiska. I den första rutan finns den morfosyntaktiska avgränsningen *NN.UTR.SIN.IND.NOM*, vilken ger ord som *hjälm* och *noshörning*.¹¹² Nästa ruta har avgränsningen *är*. I tredje rutan i söksträng 4 har följande satsinkompatibla adjektiv skrivits in i både en *ø*-form och en *t*-form: *explosiv, färglös, genomskinlig, giftig, gul, hård, klubbig, len, lättantändlig, magnetisk, mjuk, ogiftig, oljig, rund, röd, sträv, toxisk, tung, vegansk* och *vegetarisk*. Den tredje rutan i söksträng 5 har avgränsats till följande ordslut som kan förekomma i satsinkompatibla adjektiv: *-fattig/fattigt, -formad/format, -fri/fritt, -färgad/färgat, -löslig/lösligt, -rik/rikt, -tålig/tåligt* och *-tät/tätt*. Söksträngen i figur 4 genererar träffar som *Mjölk är ogiftig* respektive *Mjölk är ogiftigt*, och söksträngen i figur 5 exempel som *Mjölk är kaloririk* respektive *Mjölk är kaloririkt*. Urvalet av de satsinkompatibla adjektiven har dels gjorts genom att jag gått igenom adjektivstatistik på Språkbanken, dels genom att jag letat i mitt eget ordförråd.

Ytterligare två söksträngar har använts, vilka presenteras i figur 6 och 7 nedan:

Figur 6: Söksträng för exempel som *Mjölk är faktiskt ogiftig/ogiftigt*.

msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: <i>är</i>	Ordklass är: adverb	ord är: X eller Xt
------------------------------	-------------------	------------------------	--------------------

Figur 7: Söksträng för exempel som *Mjölk är faktiskt kaloririk/kaloririkt*.

msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	ord är: <i>är</i>	Ordklass är: adverb	ord slutar med: X eller Xt
------------------------------	-------------------	------------------------	----------------------------------

Den enda skillnaden från söksträngarna i figur 4 och 5 är att en extra ruta med ordklassavgränsningen *adverb* placerats efter verbet. Samma satsinkompatibla adjektiv och ordslut som tidigare har alltså angetts i sista rutan. Söksträngen i 6 ger träffar som *Mjölk är faktiskt ogiftig* respektive *Mjölk är faktiskt ogiftigt*, och

¹¹² Mera precis betecknar den substantiv (NN), med genus utrum (UTR), i singular (SIN), i indefinit form (IND), och grundkasus (NN).

söksträngen i 7 träffar som *Mjölk är faktiskt kaloririk* respektive *Mjölk är faktiskt kaloririkt*.

Vid excerperingen har principerna i 4.1 använts. Därtill har jag uteslutits alla exempel där adjektivet i predikativ position inte används i en satsinkompatibel betydelse.

Totalt 109 träffar har excerperats och materialet omfattar belägg med 25 olika satsinkompatibla adjektiv, nämligen *bronsfärgad, energifattig, energität, fettlös, fiberrik, giftig, glutenfri, hård, kolhydratrik, laktosfri, len, lättantändlig, lättlös, näringsfattig, näringsrik, proteinrik, ogiftig, oljelös, oljig, rik, stryktålig, svårlös, tung, tät* och *vattenlös*.¹¹³

Resultatet från undersökningen är att i 33/109 fall har predikativet en kongruent form. I exempel (142)–(143) presenteras två av beläggen.

(142) Aubergine är mycket fiberrik. (*Bloggmix* 2009)

(143) Det är väldans tur att hårdost är laktosfri. (*Bloggmix* 2014)

I resterande 76/109 belägg är predikativformen inkongruent, se t.ex. (144)–(145).

(144) Karamellfärg är vattenlösligt. (*Bloggmix* 2005)

(145) Olja är så oljigt. (*Bloggmix* 2011)

Utifrån undersökningen kan flera tentativa slutsatser dras:

- För det första bekräftar de 76 inkongruenta beläggen iakttagelsen att satsinkompatibla och icke-värderande adjektiv förekommer i den inkongruenta predikativformen.
- För det andra indikerar undersökningen tydligt att satsinkompatibla och icke-värderande adjektiv är betydligt mindre frekventa än de satskompatibla och värderande adjektiv i konstruktioner som *naket subjekt+är+adjektiv* oavsett predikativets kongruensform. För excerperingen av exempel med satskompatibla och värderande adjektiv (t.ex. *god*) räckte ett korpusmaterial på 46 miljoner token. För att komma upp i 100 belägg med satsinkompatibla och icke-värderande adjektiv (t.ex. *ogiftig*) behövdes istället ett korpusmaterial på 576 miljoner token, och därtill gjordes sökningar både med och utan ett adverbial efter kopulan.
- För det tredje visar resultatet att inkongruenta exempel med satsinkompatibla adjektiv som *Mjölk är ogiftigt* är flera gånger vanligare än kongruenta exempel med satsinkompatibla adjektiv som *Mjölk är ogiftig*.

---

¹¹³ Sökningarna gav alltså inga träffar med följande adjektiv eller ordslut: *explosiv, färglös, genomskinlig, gul, -formad, klibbig, magnetisk, mjuk, rund, sträv, toxisk, vegetarisk* eller *vegansk*.

Korpusresultatet tillåter alltså ovanstående tre tentativa slutsatser, men på en annan punkt är beläggen mer svårtolkade. I beläggsamligen har 33/109, dvs. 30 % av de satsinkompatibla adjektiven en kongruent predikativform. Fördelningen av exempel med olika adjektiv är dock ojämn och andelen kongruent predikativform skiljer sig åt mellan olika adjektiv. I tabell 3 nedan presentas beläggsamlingens alla adjektiv och antalet gånger som dessa adjektiv förekommer i kongruent respektive inkongruent form.

Tabell 3: Andel kongruent predikativform för de olika satsinkompatibla adjektiv bland beläggen.

Adjektiv	Antal	Kongruent form	Inkongruent form
<i>rik</i>	44	25	19
<i>giftig</i>	20	1	19
<i>vattenlöslig</i>	8	1	7
<i>hård</i>	7	1	6
<i>glutenfri</i>	3	0	3
<i>näringsrik</i>	2	1	1
<i>kolhydratrik</i>	2	0	2
<i>lättantändlig</i>	2	0	2
<i>tung</i>	2	0	2
<i>ogiftig</i>	2	0	2
<i>lättlöslig</i>	2	0	2
<i>fettlöslig</i>	2	0	2
<i>laktosfri</i>	1	1	0
<i>len</i>	1	0	1
<i>fiberrik</i>	1	1	0
<i>näringsfattig</i>	1	0	1
<i>energifattig</i>	1	0	1
<i>stryktålig</i>	1	1	0
<i>tät</i>	1	0	1
<i>energität</i>	1	0	1
<i>oljig</i>	1	0	1
<i>bronsfärgad</i>	1	0	1
<i>svårlöslig</i>	1	1	0
<i>proteinrik</i>	1	0	1
<i>oljelöslig</i>	1	0	1
Totalt	109	33 (30 %)	76 (70 %)

I tabellen kan man se att 21/25 adjektiv bara förekommer 1 till 3 gånger. Adjektivet *hård* förekommer 7 gånger och *vattenlös* 8 gånger. Näst mest frekvent är *giftig* med 20 exempel, och mest frekvent är *rik* med 44 exempel, vilket motsvarar 40 % av beläggen. Exempelen med *rik* sticker med andra ord ut på grund av hur många gånger de förekommer. Därtill urskiljer sig dessa belägg då andelen kongruent predikativform är 25/44, alltså 57 %. Den totala andelen kongruens för övriga exempel är istället 8/65, alltså 12 %. I diagram 2 illustreras skillnaden och kontrasteras med kongruensandelen i exempel med satskompatibla adjektiv.

Diagram 2: Kongruensandel för *rik* och de andra satsinkompatibla adjektiven i jämförelse med de satskompatibla.

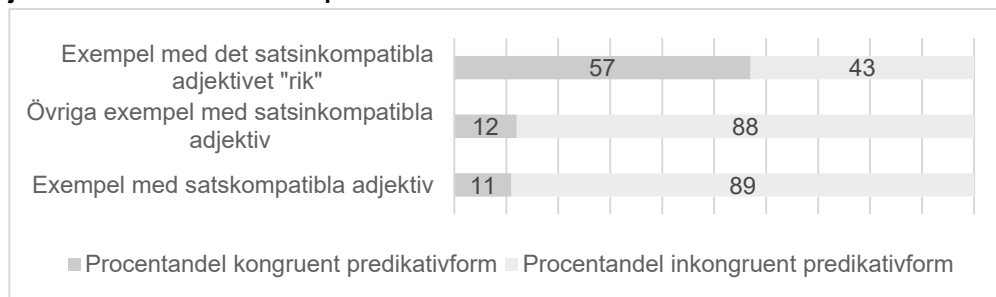

Diagram 2 ovan visar för det första hur markant skillnad det är mellan exemplen med *rik* och de övriga exemplen med satsinkompatibla adjektiv; det rör sig om 45 procentenheter. Vidare ser man att andelen kongruent predikativform är nästan identisk för exemplen med de övriga satsinkompatibla adjektiven (t.ex. *giftig*) och dem med satskompatibla adjektiv (t.ex. *god*).

Varför exemplen med *rik* har en så pass mycket högre andel kongruent predikativform än övriga exempel med satsinkompatibla adjektiv är oklart. Vad som dock utmärker exemplen med *rik* och som skiljer dem från samtliga övriga är att predikativet följs av ett prepositionsobjekt som inleds med *på*. Nedan i (146)–(147) presenteras två av exemplen.

(146) Man brukar ju säga att lax är rik på omega-3. (*Bloggmix* 2007)

(147) Sesamolja är rikt på E-vitamin. (*Bloggmix* 2014)

För att utreda om det efterföljande prepositionsobjektet i exemplen med *rik* har betydelse för predikativets kongruensform skulle en ytterligare undersökning behöva göras. Intressant att uppmärksamma är dock att det finns andra exempel i beläggsamlingen där *rik* står som efterled i en sammansättning, nämligen i adjektiven *näringsrik*, *kolhydratrik*, *fiberrik* och *proteinrik* (se tabell 3). I den sammansatta formen följs *rik* inte av ett prepositionsobjekt, och andelen kongruent

predikativform är bara 2/6, vilket kan kontrasteras mot andelen kongruent form i exemplen med självständigt *rik*, som är 25/44. Exemplet är emellertid så få att inga säkra slutsatser kan dras. Sammanfattningsvis förefaller inte exemplen med *rik* vara representativa för beläggsamlingen, men de utgör en så stor andel av beläggen att det är problematiskt att utesluta dem.

Syftet med undersökningen var att pröva antagandet att satsinkompatibla adjektiv (t.ex. *giftig*) skulle ha en mindre benägenhet att få en inkongruent form än satskompatibla adjektiv (t.ex. *god*). Undersökningen har dock inte gett något tydligt svar på frågan. Om exemplet med *rik* utesluts uppgår andelen exempel med kongruent form till 8/65, dvs. 12 %. Andelen kongruent form i exemplet med satskompatibla adjektiv (t.ex. *god*) är 11/100, alltså nästan identisk, vilket i så fall skulle indikera att adjektivbetydelsen inte har relevans för den predikativa kongruensböjningen. Om exemplet med *rik* inkluderas uppgår istället andelen kongruent form med satsinkompatibla adjektiv till 33/109, dvs. 30 %, vilket i så fall indikerar att adjektivbetydelsen spelar roll. Jag får lämna frågan till framtida forskning.

4.3 Fenomenets historia

Avsnittet har som syfte att komplettera beskrivningen av inkongruensfenomenet med avseende på dess historiska ursprung och utveckling.

4.3.1 Äldre belägg

Fenomenet uppmärksammades i de tre fastlandsskandinaviska språken under 1900-talets första decennier (se 3.2.1). Först ut var Beckman, som 1904 påtalade förekomsten av inkongruent predikativ i svenska. Trots att det diakrona intresset för fenomenet var påtagligt ända fram till 1960-talet, fann man under perioden inga nya förekomster före 1904.

Från och med 1960-talet blev det synkrona intresset för fenomenet alltmer dominerande, och uppgiften att undersöka fenomenets ursprung nedprioriterades. Under hela 1900-talet gjordes inga nya fynd i svenskan och norskan. Däremot spårade Malmgren (1984) ett äldre dagboksavsnitt där dagboks författaren uppgav sig ha hört satser som *Rajær er godt* i danskan under 1860-talet. Fyndet indikerade att fenomenet, åtminstone i danskan, funnits sedan mitten av 1800-talet.

Under 2000-talet har däremot nya fynd gjorts, vilket kan relateras dels till ett återuppväckt diakront intresse, dels till tillgången på nya tekniska hjälpmedel.

Framför allt har digitaliseringen av korpusar möjliggjort att stora materialmängder kan genomsökas.

Genom just korpusökningar fann Åkerblom (2016) 12 exempel med inkongruent predikativ i svenskan från perioden 1848–1902 (se 3.3.4). I Haugen & Enger 2017 presenterades ytterligare två svenska belägg, från 1850-talet, och därtill hittades två norska belägg från 1856 respektive 1878 (se 3.3.4). Studierna visar med andra ord att inkongruensfenomenet funnits i svenskan och norskan åtminstone sedan mitten av 1800-talet.

Genom korpusökningar i äldre svensk presstext har jag funnit ytterligare ett äldre belägg, se (148).¹¹⁴

(148) Wiisky är förbjudet. (*Aftonbladet* 1844.09.30)

För norskan har jag inte funnit någon ny äldre förekomst. Beträffande danskan har jag dock gjort ett intressant fynd. I sin självbiografi om uppväxten i Köpenhamn nämner dansken Orla Lehmann hur gatuförsäljare skralade ”Sengehalm, Flintesten, store levende Torsk, Rejer er godt” (*Udstilling i sommaren 1880 af kunstindustrielle frembringelser og portrætter fra 1848 til nutiden*). Kapitlet där det förekommer handlar om Köpenhamn på Fredrik VI:s tid. Fredrik VI av Danmark regerade 1808–1839, och Orla Lehmann levde 1810–1870 så den tid som åsyftas måste med andra ord vara 1820- eller 1830-tal. Även om det rör sig om ett sekundärbelägg, uppfattar jag det vara relativt tillförlitligt eftersom det överensstämmer tidsmässigt och därtill kommer från samma språkbrukskontext som Malmgrens (1984:115) danska belägg från 1915 (se avsnitt 3.2.4).

Konklusionen är att fenomenet inkongruent predikativ förekommit i samtliga fastlandsskandinaviska språk sedan mitten av 1800-talet. Det äldsta svenska belägget är från 1844. Det äldsta norska exemplet är från 1856, och det finns två danska sekundärbelägg från 1820-/1830-talet respektive 1860-talet. Samtidigt går det naturligtvis inte att utesluta att fenomenet skulle vara än äldre än vad som hittills belagts.

4.3.2 Fenomenets utveckling under 1900-talet

I forskningslitteraturen finner man antagandet att bruket av inkongruent predikativ blivit vanligare under 1900-talet. Redan Ljunggren (1931) hävdar att fenomenet är på frammarsch. Wellander (1949) skriver att det utgör en pågående språkförändring och att denna vid tillfället kan studeras närmast i realtid. 1965 konstaterar Wellander

---

¹¹⁴ Jag har även funnit flera andra belägg från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Bland dessa kan nämnas ett exempel från August Strindberg (1897), nämligen ”Själstyrka är skönt, och det sköna är gudomligt”, och från Hjalmar Söderberg (1913): ”Han tänkte: renlighet är dyrt, och hon är en fattig flicka”.

att exempel med inkongruent predikativ sprider sig som en farsot. Senare summerar Eriksson (1979:79) att fenomenet, under 1900-talet ”has climbed from rather low esteem to full acceptability at the expense of constructions with normal concord”. Josephson (2004:56) skriver slutligen att människor som är födda före 1930 känner sig främmande för att bruka satser som *Franska tv-program är tråkigt* och *Tre pojkar är jobbigt*.

Det finns emellertid skäl att titta närmare på antagandena. För det första saknas ett redovisat empiriskt stöd i samtliga fall. För det andra är det oklart huruvida ”spridningen” eller ”frammarschen” ska tolkas som att inkongruensförekomsterna blivit mer frekventa eller om den inkongruenta formen kommit att få nya användningar, alltså att fenomenet förändrats i kvalitativ mening. För det tredje, framgår det inte tydligt huruvida det är förhållandet i tal- eller skriftspråk som åsyftas (Vad gäller Josephsons (2004) kommentar är det sannolikt talspråket som åsyftas). Samtidigt ger de olika forskarnas antaganden en relativt överensstämmande bild, nämligen att fenomenet, i någon bemärkelse, brett ut sig under 1900-talets gång. Nedan görs ett försök att undersöka denna uppfattning närmare.

Frågan om huruvida inkongruensfenomenet blivit vanligare i talspråket under 1900-talets gång är svår att besvara då man inte kan få (direkt) tillgång till äldre talspråk att jämföra dagens talspråk med. Hursomhelst tycks bruket av inkongruent predikativ idag vara utbrett i talspråket och därtill vara vanligt förekommande i skriftspråket. I den norska referensgrammatiken från 1997 kan man t.ex. läsa att inkongruent predikativ är ”svært vanleg og utbreidd i alle stilarter or variantar av norsk (og andre nordiske språk)” (Faarlund et al. 1997:766). I de få verk från 1900-talets första två decennier som behandlar fenomenet, kommenteras inte vanligheten. Däremot skriver Ljunggren 1931 att ”språket vimlar av sådana satser med bristande kongruens” (Ljunggren 1931:117). Om Ljunggrens iakttagelse är riktig var fenomenet alltså utbrett i svenskan redan i början av 1900-talet. De äldsta svenska pannkaksmeningsbeläggen visar också att bruket av inkongruent predikativ redan förekommit under minst ett sekel (se avsnitt 4.3.1) när Ljunggren gjorde sin kommentar.

För att besvara frågan om huruvida förekomsterna av inkongruent predikativ ökat i tryckta texter under det gångna seklet har en mindre korpusundersökning gjorts. Sökningar har gjorts i svensk presstext från 1910-tal och från 2010-tal. För den äldre presstexten avgränsades till Språkbankens korpusar *Dalpilen* 1910, *Kalmar* 1910 och *Östgötaposten* 1910. För den moderna presstexten avgränsades till språkbankens korpusar *Göteborgsposten* 2010–2011. Undersökningen består av fritextsökningar med *är förbjuden* och *är tillåten* respektive *är förbjudet* och *är*

tillåtet.¹¹⁵ Excerperingsprinciperna i 4.1 har använts. I resultatet från 1910-talet finns 25 belägg med kongruent form och 1 belägg med inkongruent predikativform. I (149)–(150) presenteras två av beläggen.

(149) Import av varor över tyska gränsen är tillåten. (*Kalmar* 1917)

(150) Försäljning av öl eller vin genom kringkörning är förbjudet. (*Kalmar* 1916)

Från 2010-talsmaterialet finns 9 belägg med kongruent predikativ och 22 belägg med inkongruent predikativ. Två av exemplen presenteras i (151)–(152).

(151) På övriga gator samt cykelbanor och trottoarer är saltning förbjudet. (*Göteborgsposten* 2010)

(152) I ett område runt Pisa, klassat som zon 1, är flygning förbjuden. (*Göteborgsposten* 2010)

Sammanfattningsvis visar korpusundersökningen att predikativet är kongruent i 25/26 fall i 1910-talsmaterialet, och i 9/31 fall i 2010-talsmaterialet. Den till omfattningen högst begränsade undersökningen visar stor skillnad mellan tidpunkterna och stödjer med andra ord antagandet att förekomsten av inkongruent predikativ ökat i tryckt text under det gångna seklet.

Huruvida fenomenet skulle ha förändrats i kvalitativ mening under 1900-talet är oklart. Beskrivningarna av vad som utmärker inkongruent predikativ är visserligen mer detaljerade och precisa idag än i början av 1900-talet, men i allt väsentligt tycks beskrivningarna vara överensstämmande. Under 1900-talets tre första decennier beskrevs definithetsrestriktionen, att subjektet ofta är naket men kan ha en obestämd artikel, att subjektet både kan ha en singular- och pluralform, att subjektet kan ha ett (kongruensböjt) adjektivattribut, att subjektet ofta ges en stoffläsning, att subjektet i vissa av exemplen tycks ha en dold satsstruktur samt att inkongruent predikativ primärt är ett talspråksfenomen. Beskrivningen har kompletterats sedan dess, men det finns inget som tyder på att fenomenet har förändrats mot bakgrund av hur det beskrivits under det tidiga 1900- respektive 2000-talet.

Ytterligare indirekt evidens för att inkongruensfenomenet inte förändrats i kvalitativ mening under det gångna seklet är att fenomenet idag tycks uppföra sig på samma sätt i svenska, danska och norska. Om inkongruensfenomenet skulle ha genomgått flera förändrings- eller utvidgningsstadier är det osannolikt att utvecklingen helt skulle sammanfalla tidsmässigt hos de tre språken.

---

¹¹⁵ Presstextmaterialet från 1910-talet var vid tidpunkten för undersökningen inte taggat för morfosyntaktisk beskrivning (msd) och därför kunde inte samma söksträngstyp användas som för undersökningarna i avsnitt 4.2.1 och 4.2.2.

Konklusionen från genomgången i 4.3.2 är att fenomenet inkongruent predikativ tycks ha blivit vanligare i skriftspråket under de senaste 100 åren. Däremot finns ingen evidens som tyder på att fenomenet blivit mer utbrett i talspråket under samma period. Vidare finns det inget som indikerar att fenomenet förändrats i kvalitativ mening.

4.4 Sammanfattning

I detta kapitel har jag presenterat empiriska undersökningar som syftat till att komplettera beskrivningen av fenomenet inkongruent predikativ från 3.4.2. Undersökningarna bestod huvudsakligen av korpussökningar på Språkbanken. Två huvudområden undersöktes, nämligen faktorer som antagits inverka negativt på bruket av inkongruent predikativ, och fenomenets historia.

Första undersökningen rörde frågan om vilken eventuell effekt förekomsten av ett adjektivattribut i ysubjektet har för predikativets kongruensform. Effekten undersöktes genom att kontrastera 100 belägg där det fanns ett naket ysubjekt med adjektivattribut (t.ex. *svensk mjölk*), mot 100 belägg där det fanns ett naket ysubjekt utan adjektivattribut (t.ex. *mjölk*). Andelen kongruent predikativform i exemplen med de attribututbyggda ysubjekten var 47/100 och i exemplen där ysubjektet saknade adjektivattribut var andelen kongruens 13/100. Förekomsten av ett adjektivattribut tycks således ha stor betydelse för predikativets kongruensform.

Vidare undersöktes huruvida det var vanligare med inkongruent form om adjektivet i predikativ position var kompatibelt med satsformade subjekt än om det var inkompatibelt. För att besvara frågan gjordes två typer av korpussökningar. Den första avgränsades till exempel med satskompatibelt adjektiv (t.ex. *god*). 100 belägg excerperades och andelen kongruent predikativform var 11/100. Den andra avgränsades till exempel med satsinkompatibla adjektiv (t.ex. *giftig*) och resultatet var 33/109 kongruenta belägg. Emellertid utgjordes 40 % av beläggen av exempel med adjektivet *rik* och bland dem var andelen kongruent predikativform flera gånger högre än genomsnittet för exempel med de andra satsinkompatibla adjektiven. Undersökningen gav således inget lättolkat resultat. Om exemplen med *rik* utesluts indikerar undersökningen att adjektivbetydelsen inte spelar roll för den predikativa kongruensböjningen. Om exemplen med *rik* inkluderas så visar resultatet istället att adjektivbetydelsen tycks spela roll. Adjektivet *rik* skulle med andra ord behöva undersökas närmare för en säkrare bild.

Vad gäller fenomenets historia undersöktes först tidiga förekomster. För svenskans del spårades ett belägg från 1840-talet. För danskans del presenterades indirekt evidens för att fenomenet förekom i det talade språket i Köpenhamn på 1820-/1830-talen. Med stöd av belägg som presentats av Malmgren (1984), Åkerblom (2006)

och Enger & Haugen (2017) är det rimligt att dra slutsatsen att fenomenet har förekommit åtminstone sedan mitten av 1800-talet i samtliga tre fastlandsskandinaviska språk, vilket alltså är tidigare än vad som tidigare antagits i litteraturen.

Vidare diskuterades och undersöktes antagandet att inkongruensfenomenet skulle ha blivit mer vanligt under det gångna seklet. Vad gäller skriftspråket gjordes en korpusundersökning i presstextmaterial från 1910- respektive 2010-tal. I den förra hade 25/26 exempel kongruent predikativform, och motsvarande siffra i materialet från 2010-talet var 9/31. Resultatet tyder alltså på att skriftspråket blivit mer tillåtande vad gäller inkongruent predikativ; det bekräftar således de intryck som flera forskare gett uttryck för.

Jag har inte kunnat pröva antagandet att fenomenet skulle ha brett ut sig i talspråket under 1900-talets gång mot bakgrund av bristen på bearbetat äldre talspråksmaterial. Det finns dock indirekt evidens som antyder att fenomenet redan var utbredd under det tidiga 1900-talet. I den första kommentaren om fenomenets vanlighet som man finner i litteraturen konstaterar Ljunggren (1931:117) att “språket vimlar av sådana satser med bristande kongruens”.

Även frågan om huruvida fenomenet förändrats i kvalitativ mening under det gångna seklet togs upp. Utifrån beskrivningarna av inkongruent predikativ i litteraturen under tidigt 1900-tal respektive 2000-tal finns det inget som tyder på att fenomenet förändrats i kvalitativ mening. Dessutom tycks fenomenet idag se ut på samma sätt i svenska, danska och norska, vilket skulle vara osannolikt om det genomgått olika förändrings- och/eller utvidgningsfaser.

5 Förklaringsmodell: *Inference to the Best Explanation*

I kapitel 3 undersökte jag inkongruensfenomenets forskningshistoria genom delsyfte (a). Dessutom syftade kapitlet till att beskriva fenomenet genom delsyfte (b), vilket bestod i att extrahera välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet. I kapitel 4 kompletterades beskrivningen med empiriska undersökningar som syftade till att dels pröva några tidigare antaganden om vad som utmärker fenomenet, dels undersöka andra områden där det fanns kunskapsluckor (se delsyfte (c)). I detta kapitel förbereds arbetet med det sista delsyftet, alltså delsyfte (d) som rör fenomenets förklaring:

- (d) Min studie syftar till att förklara varför inkongruent predikativform förekommer med nakna ytsubjekt men inte med definitiva ytsubjekt.

Syftet med kapitlet är att presentera *Inference to the Best Explanation* (hädanefter *IBE*), som kommer att användas som förklaringsmodell. Jag redogör för vilka huvudidéer modellen vilar på och visar hur den kan användas i praktiken.

Idag förknippas modellen framförallt med Peter Lipton, som av många anses vara den filosof som bidragit mest till förståelsen om förklaringsmodellen (se t.ex. Campos 2011:421 och Persson & Sahlin 2013:131). Bland de andra filosofer som arbetat med modellen kan nämnas Harman (1965), Vogel (1990) och Bird (2007). Min utgångspunkt tas i Liptons *Inference to the Best Explanation* från 2004.

I avsnitt 5.1 redogör jag för vad som utmärker orsaksförklaringar och presenterar även en metod som syftar till att rikta sökandet efter orsaker. Avsnitt 5.2 handlar om *IBE*-processen, alltså vägen fram till att en viss kandidat slutleds som förklaringen. Jag presenterar en redogörelse av de olika faser som en *IBE*-process innebär och de problem som man kan stöta på. Med utgångspunkt i Lipton 2004, presenterar jag också möjliga sätt att hantera problemen. I avsnitt 5.3 argumenterar jag för varför *IBE* är en lämplig modell för det aktuella problemet, vilket görs genom en jämförelse med den mer brukade hypotetisk-deduktiva modellen. Slutligen i 5.4 sammanfattas kapitlet.

5.1 Orsaksförklaringar

Syftet med avsnittet är att redogöra för vad som utmärker orsaksförklaringar samt presentera ett redskap, *den kontrastiva frågan*, som kan användas för att styra orsaksidentifierandet. Vid sidan av orsaksförklaringar finns bl.a. ändamålsförklaringar och funktionalistiska förklaringar (se Håkansson 2016 för en diskussion av hur dessa har använts eller kan användas i språkhistorisk forskning).

Tanken bakom begreppet *orsaksförklaring* är att man förklarar ett fenomen genom att ge information om dess kausala historia (Lewis 1986) eller, i de fall då fenomenet karaktäriseras av regelbundenhet, genom att ge information om mekanismen som förenar orsak och verkan (Lipton 2004:30).¹¹⁶ Ett exempel på den första orsakstypen skulle kunna vara att man presenterar vad som orsakade att suffixet *-is* introducerades i svenska, alltså att man identifierar den eller de händelser eller omständigheter som ledde till att suffixet kom in i språket. Ett exempel på den andra typen skulle kunna vara att man förklarar varför språkinlärare överanvänder de regelbundna böjningsformerna, alltså att man identifierar mekanismen som underliggör detta generella mönster.

Enligt Lipton (2004:30) är en fördel hos orsaksförklaringen att den ”makes understanding unmysterious and objective. Understanding is not some sort of super-knowledge, but simply more knowledge: knowledge of causes”.

Vad som anses vara en (god) orsaksförklaring till ett visst utfall är inte givet. Om det enda kriteriet för en orsaksförklaring är att en bakomliggande orsak till ett visst utfall identifieras innebär det att det skulle kunna finnas mängder av olika förklaringar till varje enskilt fenomen. För att hårdra det skulle man kunna betrakta *The big bang* som en orsaksförklaring till att ordet *cirkus* lånats in i svenskan eftersom den är en av de bakomliggande orsakerna.

Lipton (2004) presenterar en lösning på problemet som är att peka på intresserelativiteten. Vilken del i någots kausala historia som är förklarande beror på vad man är intresserad av att förstå. Han förtydligar att “we can account for the specificity of explanatory answer by revealing the specificity in the explanatory question, where a difference in interest is an interest in explaining different things” (Lipton 2004:33).

Man skulle t.ex. kunna vara intresserad av att förstå varför ordet *cirkus* lånades in i svenska vid en viss tid. Utgångspunkten i intresserelativiteten leder dels till att förklaringar av orsakstypen kan ges en snävare avgränsning, dels att man förstår att det kan finnas olika sätt att förklara ett visst fenomen. Man skulle ju även kunna vara intresserad av orsaken till att ordet *cirkus* först började att användas av en viss

---

¹¹⁶ Uppdelningen motsvarar Perssons (1997) *lokala* och *generella* orsakssamband, se avsnitt 2.1.

grupp svenska språkbrukare. Svaren på de två frågorna skulle kunna innebära att olika orsaker identifieras.

Lipton uppmärksammar vidare problemet att ett faktum ofta inte är tillräckligt specifikt för att kunna ges en god förklaring. Lösningen som han presenterar är att förklaringsintresset preciseras genom en kontrastiv analys.¹¹⁷ Man frågar inte *Varför X?* utan istället *Varför X snarare än Y?*. Det handlar då inte om varför inlånet *circus* först användes av en viss grupp, utan istället varför det först användes av en viss grupp snarare än en annan, eller varför ordet lånades in vid en viss tidpunkt snarare än vid en annan. Den kontrastiva analysen består således av två delar: ett faktum (*a fact*) och en kontrast (*a foil*).

Syftet med den kontrastiva frågan är att precisera den förklaringsökande frågan genom att tydliggöra vilken aspekt av faktumet som man är intresserad av att förklara. Olika kontraster kan i förlängningen innebära olika förklaringar.

Det allmänna kravet på en god kontrastiv fråga handlar, enligt Lipton (2004:47), om att faktumet och kontrasten har en likartad orsakshistoria, mot vilken skillnaden sticker ut. Ett exempel på en god kontrastiv fråga skulle kunna vara varför svenskan snarare än danskan har dubbel bestämning. Skulle istället swahili ha valts som kontrast hade inte det allmänna kravet uppfyllts, och det hade således inte rört sig om en god kontrastiv fråga.

Lipton (2004:34f.) gör också iakttagelsen att ett faktum och en kontrast inte behöver vara inkompatibla. När man ställer en fråga av typen *Varför X snarare än Y?* förutsätter man att *X* har skett men inte *Y*. Man skulle följaktligen kunna göra antagandet att *X* och *Y* är inkompatibla. Detta menar Lipton inte nödvändigtvis är sant. Ett exempel som illustrerar Liptons poäng är frågan *Varför blev student X snarare än student Y underkänd på tentan i grammatik?*. Den identifierade åtskiljande orsaken i deras annars likartade kausala historia skulle kunna vara att den andra studenten, till skillnad från den första studenten, hade gjort hemuppgifterna, vilket därmed var förklaringen. Det skulle dock ha kunnat vara möjligt att klara grammatiktentan även utan att ha gjort hemuppgifterna, och det skulle innebära att faktumet och kontrasten inte var inkompatibla.

Avslutningsvis säger Lipton (2004:47) att när man ställer kontrastiva frågor väljer man ut kontraster för att styra mot det slags orsaker som man är intresserad av.

---

¹¹⁷ Idéen att använda kontrastiva analyser för att lösa problemet med intresserelativiteten härleder Lipton (2004) till Garfinkel (1981:28ff) och van Fraassen (1980:126ff).

5.2 Vägen fram till den bästa förklaringen

Upplägget för hur *IBE* presenteras i det här avsnittet skiljer sig åt mot upplägget i Liptons (2004) *Inference to the Best Explanation*. Lipton beskriver och motiverar de olika antagandena som modellen vilar på. Mitt mål är istället att förbereda det kommande förklaringsarbetet, och därför strukturerar jag genomgången av modellen efter de olika steg den föreslår att förklaringsarbetet ska följa.

Inference to the Best Explanation handlar både om processen att generera hypoteser och processen att bedöma dem. Namnet antyder att det endast skulle röra sig om den senare av dessa två processer, men en sådan föreställning är alltså oriktig. Modellen har också antagits vara en form av Charles Sanders Peirces *abduktion*, men även en sådan bild blir missvisande, då abduktion endast handlar om formuleringen av nya hypoteser (se också Campos 2011, som diskuterar likheter och skillnader mellan *IBE* och abduktion).¹¹⁸

Enligt modellen inleds arbetet med att ett problem studeras och preciseras. Därefter genereras olika hypoteser. Sedan bereds ett bedömningsunderlag genom att kandidaterna prövas på olika sätt. Först därefter bedöms kandidaternas förklaringskraft, och eventuellt slutleds slutligen en av kandidaterna som förklaringen till problemet.

Avsnittet 5.2 är upplagt enligt följande: 5.2.1 handlar om problemformulerandet, i 5.2.2, tar jag upp frågan om hur hypotesgenereringen går till, i 5.2.3 går jag igenom hur de identifierade förklaringskandidaterna prövas, och det sista avsnittet, 5.2.4, handlar om den avslutande fasen där man eventuellt slutleder en av hypoteserna som förklaringen.

5.2.1 Precisering av problemet

Hur problemet, eller närmare bestämt, den förklaringsökande frågan, formuleras styrs inledningsvis av vilken typ av förklaring man vill hitta. Lipton (2004) betraktar orsaksförklaringar som den mest intressanta typen, och jag kommer att följa hans linje.¹¹⁹ Därmed handlar problempreciseringen om att formulera en förklaringsökande fråga som pekar mot orsaker.

---

¹¹⁸ *Nationalencyklopedin* definierar *abduktion* som ”den kreativa formuleringen av nya hypoteser vid förklaring av fakta som i initialskedet ter sig egendomliga (t.ex. det faktum att det finns fossila rester av fiskar långt in på land), men som sedan kan härledas deduktivt ur den nyformulerade hypotesen (att havet en gång gick så långt upp på land” (ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/abduktion)

¹¹⁹ Det finns dock inget som i princip säger att *IBE* inte skulle kunna tillämpas med andra förklaringstyper. I Lipton 2004 behandlas orsaksförklaringar i ett separat kapitel som föregår hans genomgång av *IBE*.

En naturlig fråga är vilken slags orsak man ska rikta frågan mot. Liptons förslag för hur orsaksförklaringar kan avgränsas är, som nämnts ovan, att låta dem bära formen av kontrastiva frågor (se 5.1).

Frågan om vad som är ett relevant förklaringsintresse behandlar Lipton däremot inte. Han fokuserar istället på iakttagelsen att det för varje fenomen kan finnas många aspekter att intressera sig för. Ett i mina ögon rimligt sätt att angripa frågan om vad som kan anses vara ett relevant intresse är att utgå från den större forskargemenskapens perspektiv. En målsättning skulle då kunna vara att identifiera en aspekt av ett fenomen som också andra forskare finner intressant.

Slutligen kan nämnas att ett av de mest allmänt vedertagna kriterier som en förklaring förväntas uppfylla, är att det man söker en förklaring till, alltså *explanandumet*, är sant (Hempel 1965:335). Man bör med andra ord försäkra sig om att den kontrastiva frågans delar, alltså faktumet och kontrasten, verkligen är sanna.

5.2.2 Generering av hypoteser

Den kanske tyngsta kritiken som riktats mot *IBE* rör frågan om hypotesgenerering. Kritiken har formulerats av van Fraassen (1980, 1989) som menar att man aldrig kan vara säker på att den relativt sett bästa hypotesen bland dem som behandlats är den verkliga förklaringen eftersom det inte går att säkerställa att rätt hypotes är en av de genererade; han menar att det istället skulle kunna handla om "the best of a bad lot" (van Fraassen 1989:142).

Enligt en länge utbredd uppfattning betraktas hypotesgenererande som något som inte kan förklaras utan en form av oanalyserbara kreativa processer. Hempel (1965:15) hänvisar till dessa processer som "happy guesses", och de har även kallats heurekaupplevelser (*heureka moments*). Ett språkvetenskapligt exempel på en heurekaupplevelse skulle kunna vara när orientalisterna William Jones formulerade idén att sanskrit, latin och grekiska var sprungna ur ett gemensamt urspråk.¹²⁰

Lipton besvarar van Fraassens (1980, 1989) kritik genom att bl.a. understryka vikten av att hypotesgenererandet relateras till den redan tillgängliga evidensen och den identifierade kontrasten (se 5.1). Innan jag presenterar hans idéer om hur relationen ser ut klargörs innebörden av *generera*.

För Lipton innebär hypotesgenerering processen att identifiera lovande förklaringskandidater (*live options*). De genererade hypoteserna skulle kunna utgöras av historiskt nya idéer, men detta är ingen nödvändighet; det grundläggande kriteriet som hypotesen ska uppfylla är att den framstår som en lovande förklaringskandidat. Huruvida hypotesen är ny blir då irrelevant.

---

¹²⁰ Som känt kom Jones upptäckt att bana väg för den komparativa lingvistik.

Att bara lovande hypoteser ska genereras innebär att processen inbegriper ett filter. Scenariot att forskaren skulle försöka generera *alla* potentiella förklaringskandidater till ett problem, från välfunna till högst tveksamma, anser Lipton inte vara önskvärt. Istället menar han att hypotesgenereringens syfte är att identifiera ett begränsat antal hypoteser som förtjänar att behandlas närmare.

Hypotesgenereringen är med andra ord ett arbete som både omfattar processen att identifiera hypoteser och processen att avgöra vilka som är lovande. Hypotesgenereringen inbegriper alltså även indirekt elimineringen av svaga hypoteser.

Förutsättningarna för ett framgångsrikt hypotesgenererande bestäms till stor del av den tillgängliga kunskapen om det problemalstrande fenomenet. Allt eftersom man lär känna mer om hur fenomenet uppför sig, reduceras antalet möjliga förklaringskandidater. Om därtill en avgränsande kontrast identifieras, begränsas antalet ytterligare. Kvaliteten på den tillgängliga informationen och välvaldheten i kontrasten (eller kontrasterna) kan på så vis styra hur framgångsrikt ett hypotesgenererande blir.

Fallet med Jones generering av hypotesen om släktskapet mellan sanskrit och latin som skulle exemplifiera en heurekaupplevelse illustrerar i själva verket mycket av Liptons idéer om processen att generera hypoteser. För det första formulerades Jones hypotes mot bakgrund av ett problem, nämligen vad de synbara likheterna mellan språken berodde på. För det andra hade han rikligt med evidens: Jones var sannolikt en av få som vid sidan av en god kännedom om latin och grekiska också hade ägnat mycket tid åt att studera sanskrit. För det tredje var hypotesen om språkens släktskap, enligt Garland Cannon (1990), inte historiskt ny utan hade formulerats tidigare men då förkastats.

Ytterligare en princip som enligt Lipton kan effektivisera hypotesgenereringen är att sökandet avgränsas till hypoteser som är förenliga med ens *bakgrundsforeställningar*, vilket Lipton (2004:151) definierar som de relevanta teorier eller förklaringar i fältet som är allmänt accepterade. En förutsättning för att principen ska kunna tillämpas är att det i det aktuella ämnet finns relevanta allmänt accepterade teorier. Inom biologin skulle evolutionsteorin kunna vara en sådan teori och inom fysiken kvantmekaniken. Inom språkvetenskapen är det svårare att urskilja teorier med en sådant utbrett stöd. Det är t.ex. tveksamt om det finns någon allmänt accepterad teori om hur språkinläring fungerar eller hur språkförändring går till, och det råder därtill skilda meningar om den ontologiska statusen hos språk(et). Att det inte finns en allmänt accepterad teori om kongruens, vilket ju är relevant för den här avhandlingen, påpekar Källström (1993:5) när han skriver att begreppet ”inte är särskilt välavgränsat inom språkvetenskapen. Olika forskare lägger in lite olika innebörd i termen kongruens”. Det finns en formell tradition som utgår ifrån en modulär syn på språket, där man antar att kongruens genereras

syntaktiskt genom *feature-copying* (se t.ex. Chomsky 1998), eller *feature-checking* (se t.ex. Chomsky 1995). En annan tradition utgår ifrån en icke-modulär syn på språket där information av syntaktisk, konceptuell och morfofonologisk natur samspelar vid kongruensböjning (se t.ex. Antón-Mendez & Hartsuiker 2010). Därtill finns det kongruensteorier som tar ett funktionalistiskt perspektiv (se t.ex. Givón 2001) och sådana som grundar sig på typologiska generaliseringar (se t.ex. Corbett 2006).

5.2.3 Prövande av förklaringskandidater

När väl ett begränsat antal potentiella förklaringskandidater genererats är uppgiften att avgöra huruvida någon av dem förefaller vara den verkliga förklaringen, vilket kan förutsätta ytterligare arbete. Innan jag presenterar vad detta arbete omfattar i praktiken behandlar jag frågan om hur Liptons idéer förhåller sig till vetenskaplig realism.

I avsnitt 2.1 redogjordes för två vetenskapsrealistiska inställningar. Enligt den första, som berör statusen hos vetenskapliga bedrifter, betraktar man vetenskapliga teorier som approximativt sanna eller falska. Enligt den andra, som berör målet för vetenskapen, betraktar man målsättningen för det vetenskapliga arbetet vara att producera sanna beskrivningar av företeelser i världen. Båda inställningarna kännetecknar Liptons version av *IBE*: den hypotes som eventuellt slutleds, antas vara den verkliga förklaringen, och den hypotesgenerering och -bedömning som föregår slutledningen drivs av ambitionen att hitta den verkliga förklaringen.

Jag anser det inte önskvärt att, per definition, betrakta alla förklaringar som resulterat av en *IBE*-process som sanna. Ett mer pragmatiskt förhållningssätt skulle vara att istället låta forskargemenskapen få avgöra frågan.

Åter till frågan om hur kandidaterna prövas. Vid den tidpunkt då hypoteserna genererats skulle samtliga teoretiskt sett kunna framstå som lika goda förklaringskandidater mot bakgrund av den tillgängliga evidensen och den identifierade kontrasten. Följaktligen behöver hypoteserna undersökas närmare i syfte att urskilja evidens som pekar ut styrkor och svagheter hos kandidaterna. Lipton ger inga fasta riktlinjer för hur dessa undersökningar ska utformas utan konstaterar att "[t]he obvious way to select from differences left by a particular evidential contrast is to perform more experiments" och att "additional evidence performs an eliminative function" (Lipton 2004:149). Han nämner dock förtjänstfullheten i heterogen evidens framför homogen evidens, vilket för övrigt är en utbredd uppfattning bland vetenskapsfilosofer. Att en hypotes förankras i *homogen evidens* betyder att den vilar på likartad evidens. Omvänt hänvisar

heterogen evidens till evidens av olika slag.¹²¹ Därtill understryker han det fördelaktiga hos prediktioner i jämförelse med ackommodering. Att en hypotes *ackommoderar* vissa fenomen eller mönster betyder att den kan tillämpas som förklaring till dessa fenomen/mönster. Endast på förhand kända företeelser kan ackommoderas. Då en hypotes *predicerar* så beskriver den en, vid tillfället, okänd företeelse som torde följa av hypotesen.

Först och främst bör påpekas att en förklaring inte *antingen* ackommoderar eller predicerar; ett förklaringsarbete består alltid av ackommodering i någon form. Då utgångsläget vid hypotesgenereringen är en viss mängd tillgänglig evidens (och eventuellt en identifierad kontrast) handlar den första uppgiften om att ackommodera. Om en förklaring utöver en framgångsrik ackommodering även kan göra korrekta prediktioner framstår den, enligt Lipton, som bättre.¹²² Han menar därtill att prediktioner, rent principiellt, har ett större värde än ackommodering även om den totala mängden evidens är lika stor. Ett av Liptons argument handlar om att forskaren vid ackommodering skulle kunna förvränga sin förklaring för att passa evidensen men att något motsvarande inte är möjligt vid prediktion. Vid prediktion känner inte forskaren till vilket som är det rätta svaret, och därför finns det ingen risk för en obefogad modifiering av förklaringen.¹²³

Ett resultat av hypotesprövandet skulle kunna vara att en av kandidaterna framstår som lite starkare än övriga. Det är dock enligt Lipton inte en tillräckligt stark grund för att slutleda att hypotesen utgör den verkliga förklaringen. Han menar att en av

---

¹²¹ Som illustration för begreppet *homogen evidens* kan nämnas förklaringen till omljudet, t.ex. övergången från umordiskans *knutian* till fornsvenskans *knyta*. Förklaringen säger att den trycksvaga vokalen *i* påverkar den föregående tryckstarka vokalen *u* och leder till att de två ljuden får ett mer likartat uttal (Pettersson 2005:72). Hypotesen att en trycksvag vokal (eller en halvokal) kan inverka på en föregående tryckstark vokal och resultera i ett omljud kan man hitta belägg för i ett stort antal exempel. Då varje belägg är av ett likartat slag rör det sig om *homogen evidens*. Som illustration för begreppet *heterogen evidens* kan nämnas språkhistorikern Cecilia Falks (1993) förklaring till övergången från fornsvensk till modern bisatsordföljd. Enligt hennes hypotes står svaret att finna i förlusten av verbkongruensen, närmare bestämt förändrade särdragsvärden i positionen I°. Förklaringen kan också tillämpas på andra tidsmässigt närliggande syntaktiska förändringar i svenskan, nämligen förlusten av kilkonstruktionen, förlusten av subjektlöshet och fenomenet att flera svenska verb övergår från att konstrueras med ett led i oblik form till ett led i nominativ. Eftersom förklaringen kan knytas till fyra till synes orelaterade fenomen kan man säga att den är förankrad i *heterogen evidens*.

¹²² Prediktioner är heller inte bara av värde om de genererar ett positivt utfall, eftersom även ett negativt resultat kan utgöra viktig evidens för huruvida en hypotes är sann.

¹²³ Lipton påpekar också att hypoteser ofta inte får ett brett erkännande av forskarsamfundet förrän de lyckas göra korrekta prediktioner som innebär nya upptäckter. Ett språkvetenskapligt exempel som kan illustrera idén är laryngalteorin. 1879 presenterade Saussure teorin, vars syfte var att förenkla rekonstruktionen av indo-europeiskan. Hypotesen antog att det fanns två (då okända) laryngala konsonanter som kunde förklara flera olika utfall i fråga om vokalkvalitet och -kvantitet i indo-europeiskan. Hypotesen fick till en början inget starkt genomslag. Detta förändrades emellertid med nya arkeologiska fynd från hettitiskan som visade sig hade bevarat en av de laryngaler som Saussure hade predicerat (Szemerényi 1996).

hypoteserna måste utmärka sig som betydligt starkare än övriga kandidater. Lipton menar dock att inte heller en relativ överlägsenhet hos en av kandidaterna är nog; hypotesen måste dessutom vara tillräckligt bra på egen hand.¹²⁴ Det krävs således att båda kriterierna är uppfyllda för att en hypotes ska kunna slutledas som förklaringen.

5.3 Jämförelse av den *hypotetisk-deduktiva modellen* och *IBE*

Ett intuitivt sätt att avgöra *IBE*:s lämplighet som förklaringsmodell till inkongruensproblemet är att överväga alternativa modeller. En känd sådan är den deduktiv-nomologiska modellen. Den deduktiv-nomologiska modellen anger dock att förklaringen måste inbegripa ett nomologiskt led, alltså en ”naturlag”, och inom språkvetenskapen görs sällan sådana antaganden. En annan välkänd förklaringsmodell är den hypotetisk-deduktiva modellen (*HD*-modellen), vilken är vanlig inom de empiriska vetenskaperna.¹²⁵ Mitt intryck är också att ett stort antal av pannkaksmeningsförklaringarna i litteraturen är utformade efter den modellen.

I *HD*-modellen tas utgångspunkten i en hypotes. Därefter deduceras och prövas empiriska och/eller logiska konsekvenser av hypotesen. Hypotesens riktighet eller försvarbarhet bedöms utifrån deduktionernas utfall. Eftersom prövningen sker indirekt via deduktioner kan modellen också användas för att förklara icke-observerbara företeelser.

Ett exempel på en tillämpning av *HD*-modellen från språkvetenskapen är Bernd Heine & Tania Kutevas (2007) *The genesis of grammar: a reconstruction*. Syftet med arbetet är att förklara hur språk(et)s grammatik uppkommit.¹²⁶ Författarna presenterar en hypotes som föreslår att uppkomsten kan förklaras genom att man följer grammatikaliseringsprocessen baklänges. Hypotesens antagande om grammatikens uppkomst kan naturligtvis inte bekräftas direkt, men däremot kan den stödjas indirekt genom att man deduceras konsekvenser från hypotesen och undersöker riktigheten hos dessa. Ger deduktionerna ett positivt utfall medför det skäl att uppfatta teorin som riktig.

---

¹²⁴ Det andra kriteriet avväjjer delvis van Fraassens (1989) kritik om att det skulle kunna handla om ”the best of a bad lot”.

¹²⁵ Med utgångspunkt i den amerikanska språkvetenskapen konstaterar Allan (2007:284) att det hypotetiskt-deduktiva tillvägagångssättet har varit dominant sedan mitten av 1900-talet.

¹²⁶ Författarna förhåller sig agnostiska till huruvida världens språk har ett gemensamt ursprung eller ej.

IBE tycks ha gemensamt med *HD*-modellen att icke-observerbara företeelser kan förklaras. Därtill omfattar dess bedömningsfas att hypotesernas styrka bl.a. avgörs genom att man prövar riktigheten hos empiriska och/eller logiska deduktioner.

Till skillnad från *IBE* tillhandahåller *HD*-modellen inga riktlinjer för hur man genererar hypoteser, vilket Lipton (2004:82) uppfattar vara en brist hos modellen.¹²⁷ En möjlig skillnad är också att förklaringar som använder *IBE*-modellen alltid utgår från ett problem till skillnad från förklaringar som använder *HD*-modellen. Hypotetiskt-deduktiva förklaringar kan även formuleras för företeelser som inte är problemgenererande.

En av Liptons tyngsta grunder för kritik mot *HD*-modellen rör dess icke-restriktiva relation till evidens; alla deducerade konsekvenser från hypotesen (eller någon av dess hjälphypoteser) som ger ett positivt utfall får funktionen av evidens för hypotesen. Heine & Kutevas (2007) ovan nämnda hypotes om grammatikens uppkomst kan illustrera detta icke-restriktiva förhållande. Deras förklaring omfattar bl.a. antagandena att grammatiska kategorier bildas genom grammatikaliseringsprocessen och att grammatikalisering är enkelriktad. Varje exempel på hur en viss grammatisk kategori i ett visst språk skapats genom grammatikalisering och varje exempel på grammatikaliseringens enkelriktning blir då stöd åt hypotesen.

Ett annat särskiljande drag hos *IBE* är att styrkan hos en hypotes inte bara bedöms utifrån vilken evidens som stödjer den utan också genom dess relativa styrka gentemot andra hypoteser. En forskare som arbetar med *HD*-modellen kan naturligtvis jämföra sin hypotes med konkurrerande hypoteser, men det finns inget i modellen som nödvändiggör en sådan jämförelse. Att ett förklaringsarbete utformat efter *IBE* alltid innebär att flera hypoteser tas i beaktande skulle kunna antas medföra en ytterligare fördel då det möjligen främjar ett mer objektiva förfarande; framgången i ett *IBE*-arbete avgörs inte av huruvida en egenproducerad förklaring förefaller rättfärdigad utan av huruvida man hittar en tillräckligt stark förklaring.

En ytterligare fördel med att använda *IBE*-modellen är att redan kända hypoteser betraktas som lika intressanta som nygenererade. I litteraturen om inkongruent predikativ har det redan producerats ett stort antal hypoteser och några av dessa skulle kunna utgöra lovande förklaringskandidater.

En betydelsefull skillnad mellan modellerna är deras olika förklaringsideal. *HD*-modellen brukar associeras med idealen *enkelhet* (*simplicity*) och *räckvidd* (*scope*).

---

¹²⁷ Hempel (1965) som arbetat mycket med *HD*-modellen, påpekar att hypotesen måste vara förenlig med den tillgängliga evidensen. En annan företrädare för *HD*-modellen, Karl Popper, understryker vikten av att lära känna problemet noga innan förklaringsarbetet inleds (Magee 1985:67).

Det första handlar om att en förklaring som karaktäriseras av en enkel formulering är bättre än en som har en komplex formulering. Det andra idealet innebär att en förklaring som kan ackommodera en stor mängd data är bättre än en som kan ackommodera en liten mängd data. I Liptons version av *IBE* från 2004 ligger tyngdpunkten på förhållandet till evidens och tar sig uttryck i två eftersträvningsvärda principer. För det första framhåller Lipton att en förklarings prediktiva kraft är tyngre vägande än dess ackommoderande förmåga. För det andra antas mängden av evidens, relativt sett, vara av mindre betydelse än typen av evidens. Enligt Lipton blir trovärdigheten större för en hypotes som är förankrad i heterogen evidens än en som endast vilar på homogen evidens.

Petri Ylikoski & Jaakko Kuorikoski (2008:206) påpekar att det inte finns någon generell princip för att avgöra olika förklarings styrka, utan att olika förklaringsideal är knutna till olika forskningstraditioner. I pannkaks-meningslitteraturen märks hur utgångspunkten i olika förklaringsideal inneburit krockar mellan forskare. I fråga om några till synes olikartade exempel med inkongruent predikativ hävdar exempelvis Heinertz (1953:263) att "det måste finnas en för alla fallen gemensam förklaring", och Wellander (1955:18) replikerar: "Varpå grundas nu denna princip?". Heinertz (1953) tycks ha utgått från räckviddsidealet, medan Wellander (1955) själv framhåller att han anser att goda förklaringar kännetecknas av sin förmåga att generera nya forskningsfrågor, något som har kallats idealet om *fruktbarhet* (*fruitfulness*).

5.4 Sammanfattning

I kapitlet behandlades först orsaksförklaringar. Deras uppgift är att identifiera orsaken till ett visst utfall. Den förståelse de producerar består således av kunskap om orsaker. Orsakerna antas vidare kunna delas in i två typer, nämligen enskilda orsaker och mekanismer.

Frågan om den intresserelativitet som underliggert orsaksförklaringar togs också upp; ett visst fenomen kan ges olika orsaksförklaringar beroende på vilken aspekt man är intresserad av att söka förståelse till. Jag antog att en god princip för att avgöra vilken aspekt man ska fokusera på är att utgå ifrån vad andra forskare (och lekmän) funnit intressant i fråga om ett visst fenomen. Även att fokusera på kontraster är en metod för att precisera ens intresse. Att formulera ett problem i form av en kontrastiv fråga beskrevs därtill vara ett sätt att underlätta det efterföljande förklaringsarbetet. Vad gäller problemformuleringen påpekades också den allmänt vedertagna principen att explanandumet måste vara sant.

Hypotesgenereringen sker med utgångspunkt i den kontrastiva frågan och den övriga tillgängliga informationen om fenomenet. Normalt sett finns det ytterligare

ett sätt att avgränsa sökandet, nämligen genom principen att eftersträva förenlighet med de accepterade teorierna i fältet. Principen antogs dock vara svår att tillämpa i fältet kongruensforskning.

Processen att generera hypoteser inbegriper ett filter: endast de hypoteser som förefaller lovande förklaringskandidater inkluderas. Vidare finns det inget krav på att hypoteserna ska vara historiskt nya. De behöver bara vara goda förklaringskandidater.

Hypotesprövningsfasen syftar till att bereda ett underlag utifrån vilket en av hypoteserna eventuellt kan slutledas som den verkliga förklaringen. Heterogen evidens framhålls som mer värdefull än homogen evidens, och prediktioner ansågs mer förtjänstfulla än ackommodering.

För att en av hypoteserna ska kunna slutledas som den verkliga förklaringen måste två kriterier uppfyllas. För det första måste hypotesen vara betydligt starkare än de övriga kandidaterna. För det andra måste hypotesen framstå som tillräckligt bra i sig själv. Liptons uppfattning att en *IBE*-förklaring per definition är sann, förhöll jag mig kritisk till.

Kapitel 5 kommer dels att styra hur jag formulerar den förklaringsökande frågan (se kapitel 6), dels för hur jag försöker att besvara frågan genom att ställa upp och pröva tre förklaringskandidater (se kapitel 7).

6 Den förklaringsökande frågan

Syftet med detta kapitel är att formulera och avgränsa den förklaringsökande frågan, vilket enligt Lipton (2004) är den första fasen i förklaringsarbetet.

Formen som den förklaringsökande frågan får är en kontrastiv fråga bestående av ett faktum och en kontrast av typen *Varför X (faktum) snarare än Y (kontrast)?* (se avsnitt 5.2.1).

Kapitlet har följande disposition: i 6.1 formulerar jag den kontrastiva frågan; i 6.2 identifierar jag faktorer som tycks kunna inverka på predikativets kongruensform men som är irrelevanta för min kontrastiva fråga och i 6.3 sammanfattar jag kapitlet.

6.1 Identifiering av faktum och kontrast

Syftet med den kontrastiva frågan är att precisera vad som ska förklaras. Utgångspunkten är ett problemalstrande faktum, vilket ställs mot en kontrast som anger vilken aspekt av faktumet som man är intresserad av att förklara.

6.1.1 Identifiering av faktum

Lipton (2004) uppehåller sig inte vid frågan om vad som utgör ett relevant forskningsintresse och inte heller om hur ett sådant identifieras. Jag anser att en intuitiv utgångspunkt är att ta hänsyn till vad andra forskare generellt sett intresserat sig för hos fenomenet (se 5.2.1).

Den rika forskningslitteraturen omfattar flera olika problemgångar (se kapitel 3). Forskare har bl.a. fokuserat på företeelsens uppkomst (se t.ex. Heinertz 1953), den inkongruenta formens normriktighet (se t.ex. Wellander 1939), ytsubjektets betydelse (se t.ex. Widmark 1966b) och den inkongruenta predikativformens funktion (se t.ex. Malmgren 1984). Att pannkaksmeningarna undersökts från så många olika problemgångar skulle kunna förklaras med att de utgör en intressant kongruensanomali. Frågan om normriktighet är kopplad till intrycket att pannkaksmeningarna utgör ett kongruensbrott. Vidare blir frågorna om uppkomsten, betydelsen och funktionen, menar jag, intressanta då de kan avslöja något om den anomala kongruensformens motivering. Det är också nästan

undantagslöst i kontrast mot mönstret för kanonisk kongruens som tidigare forskare har närmat sig ämnet. Frågan om varför predikativet får en inkongruent *t*-form tycks således vara det primära intresseskålet.

Flera av analyserna i forskningslitteraturen är relativt komplexa. Karaktären på grundproblemet däremot är enkel och har inte förändrats sedan fenomenet först uppmärksammades. Det krävs heller inget särskilt teoretiskt perspektiv för att urskilja problemet med den anomala kongruensformen, vilket återspeglas i den teoretiskt heterogena forskningslitteraturen om inkongruent predikativ.

Även lekmän har uppmärksammat och intresserat sig för fenomenet, vilket de många pannkaksmeningsfrågor som *Språkrådet* fått in vittnar om. De undrande består av sfilärare, utlandslektorer, L2-inlärare, SvD-läsare, ”språkpoliser”, och allmänt intresserade. Merparten av de inskickade frågorna rör språkriktighet, se t.ex. nedan:

Heter det rökning förbjuden eller rökning förbjudet?

Inlägg i en lååååå intressant diskussion på FB

Men det finns också frågor om orsaken till inkongruensen, se t.ex. nedan:

Hej!

Jag undrar varför det heter t.ex. Träning är viktigt! och Glass är gott!

Jag undrar alltså över *t*. Det verkar ju som det bara gäller substantiv i singular och obestämd form men varför säger vi så när det är en-ord?

Lekmanfrågorna är intressanta då de säger något om inkongruensproblemet. Kuhn (1962) konstaterar att de problemalstrande fenomen som den moderna vetenskapen normalt sett sysselsätter sig med inte är synliga för lekmän, vilket han menar beror på att den moderna forskningens studieobjekt ofta kräver fackkunskaper, särskilda instrument eller ett särskilt teoretiskt perspektiv för att kunna urskiljas. Kuhn (1962) förtydligar att de fenomen som inte förutsätter den moderna vetenskapens resurser i regel redan har blivit lösta. Att pannkaksmeningsproblemet varit känt under så lång tid och varit synligt för så många utan att ha blivit löst är anmärkningsvärt.

Skålet till att fenomenet inkongruent predikativ är intressant kan ges en viss precisering. I exempel (153)–(155) är inte predikativets form uppenbart kongruent med de grammatiska egenskaperna i respektive ytsubjekt, men detta faktum är inte problemgenererande. Skillnaden mot pannkaksmeningarna är att adjektiven i (153)–

(155) är oböjliga.¹²⁸ De saknar alltså förutsättningen för kongruensböjning.¹²⁹ Den till synes uteblivna kongruensböjningen är således inte intressant *per se*. Det intressanta är när predikativet får en inkongruent form trots att förutsättningarna för kanonisk kongruensböjning tycks finnas.

(153) Filmen var	}	kul/bra/skoj/gratis.
(154) Videoklipppet var		
(155) Filmerna var		

Även kontrollören måste ha förutsättningar för kanonisk kongruensböjning. Corbett (2006:35ff) delar in kontrollörer i två typer, vilka han kallar *kanoniska* och *defekta* kontrollörer. I den första kategorin hamnar nominalfraser och i den andra hamnar element som inte är nominalfraser, såsom infinitivfraser och bisatser. Till skillnad från kanoniska kontrollörer ger defekta kontrollörer, menar Corbett, upphov till en defaultform på kongruensmålet. Ytsubjektet *att bo säljer huset* i (156) illustrerar en defekt kontrollör.

(156) Att Bo säljer huset är tråkigt.

Exempel som (156) är inte problemgenererande på samma vis som pannkaksmeningarna eftersom det är ett välkänt faktum att defekta kontrollörer ger upphov till andra kongruensmönster än kanoniska.

Det mest intressanta med pannkaksmeningarna är, menar jag, att deras predikativform förefaller vara inkongruent med dess förväntade kontrollör, trots att förutsättningarna för kongruensböjning verkar finnas: adjektivpredikativet är böjligt, och den förväntade kontrollören tycks utgöras av en nominalfras, alltså en kanonisk kontrollör. Även i Corbetts (2006:150) behandling framställs fenomenet vara ett problem utifrån intrycket att predikativet inte är kongruensböjt med subjektet, trots att subjektet tycks vara en kanonisk kontrollör.

Mot bakgrund av genomgången ovan väljer jag följande faktum om pannkaksmeningarna som den kontrastiva frågans första del: Predikativet förekommer i en inkongruent *t*-form med nakna ytsubjekt. Det intressanta med faktumet är att förutsättningarna för kanonisk kongruensböjning tycks finnas men att predikativet ändå får en inkongruent form. Det är alltså detta faktum som jag

---

¹²⁸ Värt att uppmärksamma är också hur vanligt det är i svenskan med oböjliga adjektiv och oböjda adjektivformer. I en sökning på de 20 mest frekventa adjektivtyperna (*types*) i predikativ ställning i *Göteborgsposten* 2013 finner man att fyra utgörs av oböjliga adjektiv och tre av komparationsformer. Bland de 20 vanligaste adjektivtyperna utgör alltså kongruenslösa former mer än en tredjedel. Värt att nämna är också att det finns 10 adjektiv med *t*-form/neutrumform, alltså 50 % av det totala antalet. Endast tre adjektiv har en form i singularis utrum. Man finner inte några pluralböjda former.

¹²⁹ Även de morfologiska komparationsformerna (t.ex. *gladare* och *gladast*) saknar som känt förutsättningar för kongruensböjning.

kommer försöka att förklara. I nästa avsnitt identifierar jag en kontrast som anger från vilket perspektiv som faktumet ska närmast.

6.1.2 Identifiering av kontrast

På samma sätt som för identifieringen av faktum använder jag den tidigare forskningen som ett sätt att välja ut en intressant kontrast.

Med utgångspunkt i 6.1.1 förefaller det mest intressanta faktumet om pannkaksmeningarna vara att predikativet förekommer i en inkongruent *t*-form med ytsubjekt bestående av nakna nominalfraser trots att förutsättningarna för kanonisk kongruensböjning tycks finnas. Det finns emellertid flera möjliga kontraster utifrån vilka faktumet kan undersökas. Några av dem redovisas nedan.

- Man skulle kunna ta fasta på restriktionen av kongruensmål och undersöka varför *predikativet* förekommer i en inkongruent *t*-form men inte *attributet*.
- En annan väg hade varit att sätta fokus på den inkongruenta formens ändelse och undersöka varför predikativet förekommer i en inkongruent *t*-form snarare än i en inkongruent *ø*-form.
- En tredje möjlighet skulle vara att ta sin utgångspunkt i ytsubjektets karaktär och t.ex. kontrastera indefinita ytsubjekt *med* och *utan* artikel.
- Ett annat sätt att fokusera ytsubjektet är att ta sin utgångspunkt i species och undersöka varför inkongruent predikativ förekommer med *indefinita* ytsubjekt men inte med *definita*.

Redan Beckman (1904) uppmärksammade definithetsrestriktionen och sedan dess har forskare återkommande tagit hänsyn till restriktionen. Bland alla iakttagna faktorer är ytsubjektets indefinitet troligen den starkaste prediktorn för huruvida predikativet får en kongruent eller inkongruent form. Wellander (1955:23) framhåller hur viktig definithetsrestriktionen är genom att hävda att varje pannkaksmeningsförklaring som inte beaktar restriktionen måste anses förfelad.¹³⁰ Utifrån principen att välja problemlösning mot bakgrund av hur tidigare forskare närmat sig fenomenet, förefaller det naturligt att välja en kontrast som sätter fokus på definitheten i ytsubjektet. Nedan presenteras den kontrastiva frågan:

Kontrastiv fråga

Varför förekommer inkongruent predikativform med nakna ytsubjekt men inte med definita ytsubjekt?

---

¹³⁰ Widmark (1966b:101) instämmer med Wellander (1955) om nödvändigheten för varje pannkaksmeningsförklaring att ta hänsyn till definithetsrestriktionen.

Lipton (2004) understryker att den kontrastiva frågans två delar måste vara sanna. Samtidigt behöver de inte utgöra undantagslösa sakförhållanden utan kan beteckna tendenser. Definitetsrestriktionen är inte absolut utan betecknar snarare en stark tendens, nämligen att inkongruent predikativ är betydligt vanligare då ytsubjektet är naket än då det är definit.

Den kontrastiva frågan ovan tycks dock inrymma två kontraster: definitet vs. indefinitet och naken vs. icke-naken. Ett naket ytsubjekt (t.ex. *sten*) är ju både indefinit och saknar kvantitetsattribut medan ett definit ytsubjekt (t.ex. *stenen*) både är definit och har en definitetsändelse eller ett definit attribut. I tabell 4 illustreras de olika kombinationerna av indefinit—definit och naken—icke-naken.

Tabell 4: Rutschema för olika kombinationer av indefinit—definit och naken—icke-naken.

	naken	icke-naken
indefinit	<i>sten, stenar</i>	<i>en sten, många stenar</i>
definit	<i>Maria, Afrika</i>	<i>stenen, denna sten</i>

För att undersöka de två kontrasterna separat skulle man behöva ställa definitiva ytsubjekt mot indefinita och nakna ytsubjekt mot icke-nakna. Kategorin indefinita, icke-nakna ytsubjekt (t.ex. *en sten*) kommer dock inte att inkluderas i undersökningen mot bakgrund av att denna typ av ytsubjekt endast tycks ge upphov till inkongruent predikativform när de har en dold satsstruktur. Endast nakna ytsubjekt (t.ex. *sten*) tycks ge upphov till inkongruent predikativform utan en dold satsstruktur. Av detta skäl är det relevant att formulera den kontrastiva frågan på det föreslagna sättet. I avsnitt 6.2 presenterar jag argument för varför jag antar att ytsubjekt som *en sten* endast ger upphov till en inkongruent predikativform när det finns en dold satsstruktur.

6.2 Identifiering av störande faktorer för kongruensböjningen

Den kontrastiva frågan innebär en avgränsande precisering. Förklaringskandidaternas uppgift blir inte att förklara inkongruensfenomenet i sin helhet, utan endast definitetsrestriktionen. Hypoteserna ska alltså identifiera den mekanism (eller de mekanismer) som ansvarar för de olika kongruensutfallen för ytsubjekt som består av nakna (indefinita) nominalfraser respektive definitiva nominalfraser.

Viktigt att ta i beaktande är att det tycks finnas faktorer som kan ge upphov till inkongruent predikativform men som inte har att göra med ysubjektets definithet. Syftet med detta avsnitt är att urskilja och utesluta sådana faktorer. Här behandlas i tur och ordning attraktion, lexikalisering, framförstållhet av kongruensmål och subjekt med en dold satsstruktur.

En mekanism som kan ge upphov till brott mot normala kongruensmönster är attraktion. Attraktion betyder att kongruensmålets form inte triggas av det led som normalt sett skulle utgöra kontrollör, utan av ett annat. Fenomenet har länge varit känt och är idag välbeforskat (se t.ex. Bock & Miller 1991, Franck 2011 och Dillon et al. 2017). Redan under första halvan av 1900-talet föreslogs attraktion ligga bakom vissa fall av inkongruent predikativ i svenskan (se t.ex. Cederschiöld 1927, Palmér 1947 och Wellander 1949). Exempel (157) ger en illustration.

(157) Även framgent kommer samundervisning på realskolestadiet att bli vanligt. (Wellander 1949:187)

Skälet till predikativet *vanligt* i (157) får en *t*-form snarare än en *ø*-form, antar Wellander (1949) bero på attraktion från attributet *realskolestadiet*.

Ett annat sätt för ett kongruensmål att få en till synes inkongruent form är lexikalisering. Processen kan bl.a. innebära att ett adjektiv stelnar i en viss böjningsform och blir en del av lexikonet. Ett element som man skulle kunna anta har lexikaliserats är *tillräckligt*. I så fall ska inte *t*-formen i (158) ses som inkongruent utan som stelnad. Orsaken till denna typ av skenbar inkongruens tycks således skilja sig från den som underliggör inkongruens med nakna subjekt och har således inget att göra med definithetsrestriktionen.

(158) De två träningspassen var tillräckligt.

En annan faktor som i litteraturen antagits kunna inverka på kongruensformen är kongruensmålets relativa position till kontrollören. Det har antagits att kongruensmålet kan få en defaultform om det är framförstållt kontrollören (se t.ex. Wellander 1939, 1949, Palmér 1947, Gullberg 1952, Lindstedt 1954 och Åkermalm 1966). Mönstret illustreras i (159) och (160).¹³¹ Från och med 1970-talet åtskildes inkongruenser med framförstållt kongruensmål från sådana med rak ordföljd, och fokus lades på den senare typen.

(159) Karaktäristiskt för latinet är rika böjningsmöjligheter. (Heinertz 1953:6)

(160) Till skrivelsen är fogat en reservation. (Wellander 1949:190)

Att framförstållheten av kongruensmålet kan medföra att kanonisk kongruensböjning inte triggas menar Wellander (1949) är ett allmänspråkligt

---

¹³¹ Se dock Heinertz 1953 och Widmark 1966b där det ifrågasätts huruvida inkongruensen i exempel såsom (159) beror på att predikativet är framförstållt.

faktum, och han illustrerar med exempel från gotiska, latin och grekiska. Företeelsen har även uppmärksamats i äldre svenska. Kent Larsson (1988:67) noterar att verbets singularform (eller defaultform) förekom med plurala subjekt redan i fornsvenskan i fall då verbet föregick subjektet. Även Corbett (2000:180) påtalar att framförstållhet av kongruensmålet kan ha betydelse för kongruensböjningen och redovisar data från ryska som stödjer iakttagelsen.

Vidare påstår både Wellander (1949) och Lindstedt (1954) att definithetsrestriktionen inte gäller då kongruensmålet är framförstållt. De menar att ett framförstållt kongruensmål är lika benäget att få en inkongruent form oavsett om ytsubjektet är indefinit eller definit. Det finns således tecken på att inkongruens som uppstår vid framförstållt kongruensmål har en annan orsak än den som uppstår vid rak ordföljd med nakna subjekt.

Även i exempel med rak ordföljd och där varken attraktion eller lexikalisering är inblandad tycks den inkongruenta predikativformen kunna frambringas på mer än ett sätt. En många gånger uttryckt uppfattning i litteraturen är att ytsubjektet i pannkaksmeningar kan ha en dold satsstruktur som ger upphov till predikativets *t*-form (se t.ex. Teleman 1969, Faarlund 1977 och Josefsson 2006).¹³² Samtidigt finns det inkongruensexempel där ytsubjektet inte kan antas ha en dold satsstruktur, nämligen i de fall då adjektivpredikativet har en betydelse som omöjliggör att det kan vara kongruensmål till en satsformad kontrollör (se avsnitt 4.2.2). Nedan följer förtydliganden och jag argumenterar för 1) att det finns två typer av subjekt bland exemplen med inkongruent predikativ och 2) att typen utan dold satsstruktur utgör en stor andel.

Det finns flera tecken på att vissa av ytsubjekten i pannkaksmeningarna har eller kan ha en dold satsstruktur (eller satsliknande struktur), vilket redan påpekats i avsnitt 3.4.2. Det kan finnas led i ytsubjektet som förefaller vara adverbiala, se (161). Ytsubjektet kan vidare inbegripa reflexiva pronomen, se (162) och pronomen i objektsform, se (163). Därtill är infinitivfrasparafrafering ofta möjlig, se (164). Dessutom finns det ibland en tydlig semantisk diskrepans mellan ytsubjektets betydelse och predikativets, vilket illustreras i exempel (165) där adjektivpredikativet *dumt* inte tycks höra ihop med det nominalfrasformade ytsubjektet *en ny bil*.¹³³ Det finns således god evidens från skilda håll för att pannkaksmeningssubjekt åtminstone ibland kan ha en dold satsstruktur.¹³⁴

---

¹³² Observera att min term *subjekt med dold satsstruktur* både används för antaganden om subjekt med dold satsstruktur och med dold satsliknande struktur, till exempel satsförkortningar av olika slag, se avsnitt 1.3.

¹³³ Se också avsnitt 3.4.2.

¹³⁴ Idéen om en dold satsstruktur i ytsubjektet är inte knuten till någon särskild forskningstradition och presenteras i form av olika analyser. Exempelvis talar Teleman (1969) och Faarlund (1977) om strukna led i en djupstruktur; Wellander (1949), Lindstedt (1954), Åkermalm (1966) och

- (161) En orm i huset är farligt. (Teleman (1969:44))
- (162) Röda tulpaner till sin svärmor på hennes namnsdag är mycket olämpligt. (Teleman 1969:46)
- (163) Henne med senap och ketchup vore läckert. (Josefsson 2009:44)
- (164) (Att åka på) skidsemester är trevligt.
- (165) En ny bil vore inte så dumt. (Malmgren 1984:113)

Samtidigt finns det inkongruenta exempel där ytsubjektet inte kan antas ha en dold satsstruktur, se (166). Adjektivet i predikativ position (*gul*) är satsinkompatibelt, dvs. det kan inte stå som kongruensmål till en satsformad kontrollör (se 4.2.2). De analyser som endast identifierar en dold satsstruktur hos ytsubjektet som förklaringen till den inkongruenta predikativformen tar heller inte hänsyn till exempel som (166) (se Lindstedt 1954, Åkermalm 1966, Faarlund 1977 och Faarlund et al. 1997).

- (166) (*Att se/vara) Senap är gult.

Sammanfattningsvis uppfattar jag att evidensen är stark för antagandet att det finns (åtminstone) två typer av subjekt bland pannkaksmeningsexemplen. I litteraturen från de senaste två decennierna är också antagandet att det skulle finnas två olika subjektstyper det mest utbredda (se bl.a. *SAG*; Josefsson 2006, 2009; Hansen & Heltoft 2011 och Wechsler 2013).¹³⁵

Utifrån de många exempel som jag tagit del av från forskningslitteraturen och från mina empiriska undersökningar uppfattar jag att det oftast saknas tydliga ledtrådar till om ett visst pannkaksmeningssubjekt är av den ena eller andra typen. Det finns dock en del som tyder på att en stor del av inkongruensexemplen har ett subjekt som saknar en dold satsstruktur. Nedan presenteras argument för antagandet.

Ett argument för att merparten av inkongruensexemplen har ett subjekt utan dold satsstruktur rör den påtagliga effekt som en adjektivattributbyggnad av ytsubjektet får för den predikativa kongruensböjningen. Om subjektet har en dold satsstruktur borde närvaron av ett adjektivattribut vara irrelevant för predikativkongruensen, jämför (167) och (168).

- (167) (Att dricka) mjölk är *god/gott.

Hiilos (1968) om en ellips; Eriksson (1977, 1979) och Hansen & Heltoft (2011) om en nexusstruktur; Källström (1993) om subjekt som erinrar om en satsstruktur; Malmgren (1984) om en struken infinitivbestämning; *SAG* om nominala satsförkortningar; och Josefsson (2009) om en satsliknande struktur med fonologiskt oraliserade led (se kap 3).

¹³⁵ Ett tydligt undantag är Hans-Olav Enger (2003, 2004, 2013) som argumenterar för att det endast finns en subjektstyp.

(168) (Att dricka) svensk mjölk *god/gott.

Flera forskare har hävdad att det är mer naturligt med kongruent predikativform om ytsubjektet har ett adjektivattribut än om ett sådant saknas (se t.ex. Widmark 1966a:4f., Källström 1993:234 och Enger 2003:96). Tanken har underbyggts empiriskt genom min undersökning i 4.2.1 där det visade sig att ytsubjekt som *mjölk* triggar kongruent predikativform i 13 % av fallen, medan motsvarande siffra för ytsubjekt som *svensk mjölk* är 47 %. Den starka tendensen att en adjektivattributbyggnad av nakna ytsubjekt inverkar på kongruensböjningen indikerar således att exempel med nakna ytsubjekt utan dold satsstruktur är frekvent förekommande, annars hade skillnaden inte varit så stor.

Vidare finns det inget i typiska pannkaksmeningar, såsom (169) och (170), som indikerar att ytsubjektet skulle ha en dold satsstruktur, mer än möjligheten att parafrasera med en verbfras och att det skulle förklara predikativets *t*-form, se (171) och (172).

(169) Ärtor är gott.

(170) Matematik är tråkigt.

(171) Att äta pannkakor är gott.

(172) Att läsa matematik är tråkigt.

Sammantaget menar jag alltså att det finns indikationer på att en stor andel av de nakna ytsubjekten i exempel med inkongruent predikativ saknar en dold satsstruktur. Däremot tycks indefinita, icke-nakna ytsubjekt som ger upphov till inkongruent predikativ generellt sett ha en dold satsstruktur. Nedan presenteras argument för detta antagande.

För det första tycks inte indefinita ytsubjekt med kvantitetsattribut kunna ge upphov till inkongruent predikativform om adjektivet i predikativ ställning är satsinkompatibelt, se (173)–(174).

(173) *En boll är runt.

(174) *En apelsin är c-vitaminrikt.

Om det skulle finnas en restriktion som säger att endast satskompatibla adjektiv kan förekomma i den inkongruenta formen när ytsubjektet utgörs av en indefinit, icke-naken nominalfras kan det tolkas som att denna typ av ytsubjekt måste ha en dold satsstruktur för att möjliggöra den inkongruenta formen.

För det andra antyder merparten av de inkongruenta exempel med indefinit ytsubjekt med kvantitetsattribut som presenterats och diskuterats i litteraturen att det finns en dold satsstruktur, se t.ex. (175)–(178).

(175) En ny utrikesminister vore inte så dumt. (Wellander 1949:202)

(176) Ännu en assistent redan från och med nyår vore faktiskt önskvärt. (SAG, band 3:702)

(177) Två älskare är omoraliskt. (Josefsson 2009:36)

(178) En kvinna på tronen vore knappast tillrådligt. (Eriksson 1977:255)

För att underbygga antagandet ytterligare skulle man kunna undersöka om närvaron av ett adjektivattribut i ysubjekt som *en boll* och *två älskare* inverkar på den predikativa kongruensböjningen. Om närvaron av ett adjektivattribut inte har betydelse för predikativets form skulle det vara ytterligare evidens för att denna typ av subjekt inte är nominalfrasformat när den förekommer med inkongruent predikativ. Jag lämnar dock detta som en prediktion. Om framtiden visar att antagandet att icke-nakna indefinita nominalfraser inte kan stå som riktigt subjekt, utan bara som ett ysubjekt med underliggande satsstruktur, så är det (såvitt jag vet) en helt ny iakttagelse, som jag menar har potential att föra diskussionen framåt.

Avslutningsvis gäller avhandlingens förklaringsökande fråga definitivhetsrestriktionen hos ysubjektet i pannkaksmeningarna. Då det är ovisst om restriktionen fungerar på samma sätt i exempel med de två olika subjektstyperna anser jag det nödvändigt att fokusera på exempel med en av typerna.¹³⁶ Avgränsningen görs till typen utan en dold satsstruktur som jag alltså menar utgör en stor andel.

6.3 Sammanfattning

Syftet med kapitel 6 var att formulera en förklaringsökande fråga om fenomenet inkongruent predikativ som är intressant att försöka besvara. Då utgångspunkten är förklaringsmodellen *IBE* ska den förklaringsökande frågan ha en kontrastiv form som består av ett faktum och en kontrast (se 5.2.1). I avsnitt 6.1.1 identifierades ett faktum mot bakgrund av vad tidigare forskare, språkvårdare och lekmän funnit vara särskilt intressant om fenomenet, nämligen att nakna ysubjekt i predikativkonstruktioner ofta ger upphov till en inkongruent predikativform. Faktumet framstår som intressant då adjektivpredikativ normalt sett kongruensböjs i svenskan om förutsättningarna finns.

I avsnitt 6.1.2 identifierades en kontrast, nämligen att definitiva subjekt nästan undantagslöst ger upphov till kongruens i predikativkonstruktioner (Detta gäller

---

¹³⁶ Josefsson (2006, 2009) gör också en uppdelning av pannkaksmeningssubjekt i två typer utifrån om subjektet antas ha en dold satsstruktur eller inte. Hon menar att den definitiva formen endast tillåts i satsformade subjekt och ger följande exempel: *Bilen till Stockholm blir dyrt, Den där buketten till svärmor i lördags var slugt, Väskan på ryggen är modernt i år, Henne med ketchup och senap vore läckert.*

dock inte i de fall då subjektet har en dold satsstruktur). Just definithetsrestriktionen har varit känd sedan fenomenet uppmärksammades första gången och har behandlats i samtliga studier av inkongruensfenomenet.

Faktumet och kontrasten resulterade i följande kontrastiva fråga: *Varför förekommer inkongruent predikativform med nakna ytsubjekt men inte med definitiva ytsubjekt?* Det är alltså denna fråga som kapitel 7 syftar att besvara. Att fokusera på definithetsrestriktionen är en avgränsning som innebär att andra sidor av pannkaksmeningarna ges mindre uppmärksamhet. Restriktionen är dock så utmärkande för fenomenet att en förståelse om denna förhoppningsvis ska kunna ge viktiga insikter om fenomenet i stort.

I avsnitt 6.2 uppmärksammades faktorer som kan ge upphov till inkongruent predikativform men som inte har relevans för den aktuella problemlösningen. Tre sådana faktorer som togs upp var attraktion, lexikalisering och framförstållhet hos kongruensmålet. Vidare presenterades skäl för att dela in pannkaksmeningssubjekten i två typer. Den första typen utgörs av subjekt med en dold satsstruktur och den andra subjekt som saknar en dold satsstruktur. Med stöd av indirekt evidens argumenterade jag för att subjektstypen utan dold satsstruktur utgjorde en stor andel. Den kontrastiva frågan avgränsades till exempel vars subjekt saknar en dold satsstruktur. Det finns således ingen ambition att försöka förklara inkongruenta exempel vars subjekt har en dold satsstruktur, och den frågan lämnas därhän i fortsättningen.

7 Tre förklaringskandidater

Syftet med kapitel 7 är att uppfylla avhandlingens sista delsyfte, nämligen delsyfte (d), se nedan.

- (d) Min studie syftar till att förklara varför inkongruent predikativform förekommer med nakna ytsubjekt men inte med definitiva ytsubjekt.

I kapitlet presenteras och prövas tre olika förklaringskandidater. Samtliga har inspirerats av idéer från forskningslitteraturen om inkongruent predikativ. Det ska understrykas att förklaringskandidaterna inte är direkt knutna till särskilda verk eller forskare, utan är konstruerade av mig. Respektive förklaringskandidat ligger förstås nära en del av de centrala verk som har presenterats tidigare och jag har bemödat mig med att beskriva hypoteserna så nära den tidigare litteraturen som möjligt. *Hypotes A* föreslår att t -formen är ett utslag av semantisk kongruens. *Hypotes B* antar att t -formen ska förstås som triggad av ett dolt neutrumled i ytsubjektet. *Hypotes C* förklarar den inkongruenta formen som negativt motiverad; den är alltså en defaultform.

I 7.1 förbereder jag genomgången av de tre förklaringskandidaterna. Först motiverar jag valet av kandidaterna. Sedan redogör jag för hur de presenteras och prövas. Därefter beskriver jag vilka konsekvenser som min vetenskapsrealistiska utgångspunkt får för hypotesprövningen. Sedan presenteras och prövas de tre hypoteserna i avsnitt 7.2, 7.3 och 7.4. Först redogör jag för förklaringskandidaternas grundläggande idéer, med särskilt fokus på definithetsrestriktionen. Sedan utsätts hypoteserna för granskning och, i den mån så är möjligt, empirisk prövning. I 7.5 bedömer jag de tre hypoteserna och identifierar den starkaste kandidaten. I avsnitt 7.6 diskuterar jag hypotesprövningen, både med fokus på resultatet och på tillvägagångssättet. I 7.7 avslutas kapitlet med en sammanfattning.

7.1 Bakgrund

I detta avsnitt introducerar jag de tre förklaringskandidaterna. Jag går också igenom hur de kommer att presenteras och prövas.

7.1.1 Generering av lovande förklaringskandidater

I ett *IBE*-arbete innebär hypotesgenerering att ett antal lovande förklaringskandidater tas fram. Då var och en av dessa sedan ska genomgå tillräcklig prövning för att det ska kunna avgöras huruvida det tycks röra sig om den verkliga förklaringen, måste antalet vara begränsat. Därför utesluts alla tidigare föreslagna eller upptänkliga hypoteser som inte förefaller lovande.

För att en hypotes ska anses lovande måste den för det första erbjuda en tänkbar förklaring till den identifierade kontrasten. För det andra måste den vara någorlunda förenlig med vad man i övrigt känner till om fenomenet. Lipton påtalar vidare att det är irrelevant om en förklaringskandidat är känd sedan tidigare eller historiskt ny (se 3.2.2).

De många årens forskning om inkongruent predikativ har resulterat i ett stort antal analyser. Samtidigt som forskningshistorien kontinuerligt berikats med nya perspektiv finns det några grundantaganden och ingångar som återkommer. För varje ny hypotes går det nästan undantagslöst att se likheter med tidigare analyser. De tre förklaringskandidater som jag ställer upp har alla en tydlig förankring i den tidigare litteraturen.

Den kanske mest grundläggande frågan om fenomenet inkongruent predikativ är huruvida *t*-formen har en positiv eller negativ motivering, dvs. om predikativformen är triggad av egenskaper hos en kontrollör (positiv motivering) eller är default (negativ motivering).¹³⁷ I forskningshistorien är fördelningen mellan de två grundantagandena relativt jämn bland bidragen (se tabell 2 i avsnitt 3.4.1). Under 2000-talet dominerar dock idén om att predikativformen skulle ha en positiv motivering.

De första två av mina förklaringskandidater utgår från att *t*-formen är positivt motiverad. *Hypotes A* knyter an till den semantisk-funktionella traditionen (främst Widmark 1966b) och antar att det är ytsubjektets betydelse som ger upphov till semantisk neutrumkongruens på predikativet. *Hypotes B* härleder predikativets *t*-form från ett dolt neutrumled i subjektets struktur. Hypotesen utgår från Josefsson 2006, men flera av idéerna har framförts av Teleman (1965, 1969, 1987).

---

¹³⁷ Se också avsnitt 1.3, där termerna *positiv* respektive *negativ motivering* introduceras.

Hypotes C antar att subjektet i inkongruenta satser har begränsade förutsättningar att trigga kongruensböjning på predikativet. De nakna nominalfraserna antas varken vara tydligt knutna till en referentiell eller grammatisk kongruensskälla. Hypotesen har bl.a. inspirerats av Malmgren 1984, Wellander 1965 och Teleman 1969.

7.1.2 Riktlinjer för presentation och bedömning av kandidaterna

I avsnitt 7.2, 7.3 och 7.4 presenteras och prövas de tre förklaringskandidaterna. Då kandidaternas primära uppgift är att besvara den kontrastiva frågan läggs särskild vikt vid de antaganden som underliggör förklaringen till kontrasten mellan definitiva och nakna ytsubjekt. En ambition är också att presentera hypoteserna på ett sätt som gör att deras respektive styrkor och svagheter framkommer.

Efter presentationen prövas hypoteserna. Ur hypotesernas antaganden eller slutsatser utvinns prediktioner som testas (om så låter sig göras). Lipton anser att prediktioner är av särskild vikt för hypotesbedömning (se avsnitt 5.2.3). Även om jag saknar förutsättningar för att pröva en viss prediktion nämner jag den för att på så viss möjliggöra en framtida prövning.

7.1.3 En vetenskapsrealistisk utgångspunkt

I avsnitt 2.1 redogjorde jag för studiens vetenskapsrealistiska utgångspunkt. Den använda förklaringsmodellen, *IBE*, har också en vetenskapsrealistisk grund, vilket gör grundinställningen och tillvägagångssättet kompatibla. Målet med *IBE* är att finna sanna orsaksförklaringar, alltså beskrivningar av de orsaker som t.ex. frambringar olika fenomen. En förutsättning för en sådan ambition är möjligheten att ha en positiv inställning till existensen av icke-observerbara företeelser såsom mekanismer och kausala processer. I avsnitt 2.1 definierades *existens* enligt den starka inställningen, alltså att något bara kan existera i fysiskt rum och tid.

I avsnitt 5.2.3 uttryckte jag mig skeptisk till uppfattningen att varje förklaring som ett *IBE*-arbete resulterar i per definition är en verklig förklaring. Emellertid förutsätter det sista steget i *IBE*-processen, alltså att en viss kandidat (eventuellt) slutleds som den verkliga förklaringen, att forskaren som gör bedömningen är av uppfattningen att den aktuella förklaringskandidaten beskriver den sanna orsaken. En nödvändig förutsättning för en sådan uppfattning är att det finns god evidens som stödjer hypotesen.

7.2 Hypotes A: *Semantisk kongruens*

I *Hypotes A* antas predikativet i pannkaksmeningarna vara semantiskt kongruent med subjektet, vilket utmärks av en dividualativ betydelse. Att det är nakna subjekt som triggar semantisk neutrumkongruens antas bero på att den nakna formen är förknippad med en dividualativ (alltså oavgränsad, delbar och oräknebar) betydelse.¹³⁸ Den definitiva formen antas istället medföra en dividualativ betydelse som blockerar den semantiska neutrumkongruensen, vilket förklarar definithetsrestriktionen. Hypotesen är starkt inspirerad av Widmark 1966b.

I avsnitt 7.2.1 redogör jag kort för den forskning som ligger till grund för den semantiska hypotesen. I 7.2.2 presenterar jag argument för att betrakta den inkongruenta predikativformen som positivt motiverad. I 7.2.3 presenteras hypotesens grundidé om att subjektet i de inkongruenta satserna har en dividualativ betydelse. I avsnitt 7.2.4 beskriver jag gränsen mellan dividualativ och dividualativ betydelse som icke-distinkt, dvs. som graduell, och presenterar hypotesens förklaring till definithetsrestriktionen. Slutligen, i avsnitt 7.2.5, diskuterar och prövar jag hypotesen.

7.2.1 Bakgrund

Tanken att satser med inkongruent predikativform tycks vara associerade med en viss betydelse har uttryckts återkommande i forskningslitteraturen. Redan Ljunggren (1931), Wellander (1949) och Lindstedt (1954) uppmärksammar att predikativets kongruensform svarar mot olika tolkningar i minimala par som (179)–(180). I de tre artiklarna antas emellertid inte subjektets betydelse vara förklaringen till den inkongruenta formen.¹³⁹ Författarna anser alltså, till skillnad från min utformning av *Hypotes A*, att det inte är en viss betydelse hos subjektet som triggar den inkongruenta predikativformen.

(179) Lackskor är alltid snyggt. (Ljunggren 1931:119)

(180) Lackskor äro alltid snygga. (Ljunggren 1931:119)

Idén om semantisk neutrumkongruens introduceras av Gun Widmark, som i en artikel från 1966 för fram tanken att fenomenet inkongruent predikativ vittnar om ”en omorientering i språkets formsystem efter substantivens betydelskategorier” (Widmark 1966a:4). Widmarks semantiska hypotes (Widmark 1966a, 1966b,

---

¹³⁸ I avsnitt 7.2.3 behandlas termen *dividualativ*.

¹³⁹ Ljunggren (1931) antar att inkongruensen har sitt ursprung i *med*-konstruktionen och Wellander (1949) och Lindstedt (1954) i ellipser. I inget av verket antas det alltså vara subjektets semantik som triggar *t*-formen (se 3.2).

1992a) har haft stort inflytande på senare studier med semantiskt fokus och *Hypotes A* är starkt inspirerad av hennes idéer.

Nya analyser med en primärt semantisk inriktning presenteras av Hiilos (1968) och Källström (1993). Till skillnad från Widmark intar dessa forskare dock ett mottagarperspektiv, vilket för det första innebär att betydelsen knyts till tolkningen av inkongruenta satser. För det andra antas både ysubjektet och predikativet spela roll för betydelsen.

Även i flera andra 1900-talsverk tas hänsyn till semantiken men i kombination med fokus på referentialitet och/eller syntaktisk struktur, se t.ex. Teleman 1969, Nilsson 1979, Malmgren 1984, Delsing 1993 och *SAG*.

Enger (2003) återupptar idén om semantisk kongruens med utgångspunkt i Widmarks analys och presenterar en ny hypotes som publiceras 2003. Hypotesen byggs ut och försvaras i flera artiklar (se Enger 2004, 2013; Haugen & Enger 2014; Enger & Haugen 2017, 2019).

Hypotes A bygger på iakttagelser och antaganden som gjorts i flera olika pannkaksmeningsverk med tonvikt på Widmark 1966b. Hypotesen ska betraktas som en syntes och därmed som min produkt.

7.2.2 Den inkongruenta formen har en positiv motivering

En utgångspunkt för *Hypotes A* är att predikativformen i pannkaksmeningarna har en positiv motivering, vilket är ett antagande som är oberoende av vilken typ av motivering det skulle kunna röra sig om. Nedan presenteras argument för antagandet.

Om den inkongruenta formen inte skulle vara ett resultat av kongruensreglerna så är ett tänkbart antagande att den utgör ett kongruensbrott. I flera behandlingar av fenomenet från den första dryga halvan av 1900-talet uppfattas bruket av inkongruent form vara ett resultat av oaktsamhet (se t.ex. Cederschiöld 1927 och Åkermalm 1966). Lindstedt (1954:124f.) framhåller emellertid att den inkongruenta formen många gånger är förenlig med språkkänslan och dessutom ofta föredras av densamma. Mot bakgrund av Lindstedts iakttagelse förefaller det kontraintuitivt att betrakta förekomsterna av inkongruent predikativ som kongruensbrott uppkomna genom oaktsamt språkbruk.

I litteraturen påpekas återkommande att den inkongruenta formen är den mest naturliga med vissa typer av ysubjekt. Wellander (1949:207) skriver t.ex. att regelrätt kongruens nästan framstår som ogrammatisk i vissa exempel, och Lindstedt (1954:124f.) noterar att en ändring från inkongruent till kongruent form kan ge upphov till syftningsfel. Vad gäller exempel där ysubjektet utgörs av en

naken nominalfras är en utbredd uppfattning i litteraturen att kongruent predikativform ofta strider mot språkkänslan, se (181). Som synes menar Eriksson (1979) att sådana satser är ogrammatiska. Resultatet från korpusundersökningen i 4.2.1 indikerar att exempel som (181) är ovanliga.

(181) *Soppa är god. (Eriksson 1979:93)

Mot bakgrund av exempelparet i (182)–(183) argumenterar Enger (2003) att den inkongruenta formen ska ses som ett resultat av kongruensreglerna. Predikativformen i (182) framstår som onaturlig till skillnad från den i (183). Att då betrakta den förra som ett uttryck för kongruens och den senare som ett kongruensbrott menar Enger är orimligt.

(182) *Vodka er sunn. (Enger 2003:86)

(183) Vodka er sunt. (Enger 2003:86)

Om man uppfattar valet av anaforiskt pronomen som ett uttryck för kongruens kan, enligt Widmark (1966b:110) och Enger (2003:86f.), även bruket av inkongruent *det* ses som ett stöd för antagandet om semantisk kongruens, eftersom det finns en parallellitet mellan användningen av *det* och inkongruent predikativ, jämför (184) och (185).¹⁴⁰

(184) Vodka, det drikker Ivan. (Enger 2003:86)

(185) *Vodka, den dricker Ivan.

Ett ytterligare argument för att den inkongruenta *t*-formen skulle ha en positiv (semantisk) motivering grundas på intrycket att *t*-formen svarar mot en särskild betydelse. I litteraturen har det presenterats många exempel på minimala par där de olika kongruensformerna tycks innebära olika läsningar, se t.ex. (186)–(187).¹⁴¹

(186) Fotogenlampor äro romantiska. (Wellander 1949:202)

(187) Fotogenlampor är romantiskt. (Wellander 1949:202)

En möjlighet är att de olika tolkningarna av exempel med kongruent respektive inkongruent predikativform återspeglar kongruensformernas motivering, alltså att det är olika betydelser i subjektet som ger upphov till de olika kongruensformerna i predikativet.

---

¹⁴⁰ Enligt Enger (2003:88) räknas pronomenval som genuskongruens av ”de fleste som skriver om emnet”.

¹⁴¹ I vissa av exemplen som anförts förefaller ytsubjektet i det ena fallet ha en dold satsstruktur, t.ex. i *En ny utrikesminister vore inte så dumt*, vilket i så fall skulle innebära att betydelsekontrasten till *En ny utrikesminister vore inte så dum* inte har sin grund i ytsubjektets betydelse utan i att ytsubjektet i det första exemplet har just en dold satsstruktur.

7.2.3 Semantisk kongruens med kontrollörer som har en dividuativ betydelse

Grundidén i *Hypotes A* är att den inkongruenta predikativformen är ett uttryck för semantisk kongruens och motiverad av en dividuativ betydelse hos subjektet. Nedan presenterar jag varför utgångspunkten tas i begreppet *dividuativ* och inte något annat begrepp som föreslagits i analyserna med semantiskt fokus.

En av de största auktoriteterna på genus- och kongruensforskning är Greville Corbett. Han definierar *syntaktisk/grammatisk kongruens* som ”agreement consistent with the form of the controller” och *semantisk kongruens* som ”agreement consistent with its [the controller’s] meaning” (Corbett 2006:155). Det är denna definition som Enger (2003, 2004) utgår från, och både Widmark 1966a, 1966b och Källström 1993 vilar på en snarlik indelning av kongruens i dessa två typer.¹⁴²

Förslaget att härleda den predikativa *t*-formen till en dividuativ betydelse hos ytsjektet knyts till Widmark (1966a, 1966b). Redan 1965 presenterade Teleman dock en analys med utgångspunkt i draget [–individuative] som bär tydliga likheter med Widmarks. Kärnan i Widmarks analys är begreppen *individua* och *dividua*. Exempel med till synes inkongruent *t*-form kännetecknas enligt Widmark av att subjektet har en dividuativ betydelse.

Dikotomin *individua–dividua*, som Widmark (1966a, 1966b) lånat närmast från Beckman 1904, syftar ursprungligen till att göra betydelseindelningar av substantiv. *Individua* eller *odelbara* betecknar enligt Beckman (1904:19) ”föremål, hvilka tänkas utgöra ett bestämdt helt och hvilkas delar vanligen icke kunna betecknas med samma namn som det hela. Ex. *häst, stol, bord*” och *dividua* eller *delbara* betecknar enligt författaren (1904:19) ”föremål, hvilka ej tänkas som ett helt och hvilkas delar därför vanligen utan vidare kunna betecknas med samma namn som det hela. Ex. *vatten*”. Beckmans definitioner fokuserar således på kriteriet *delbarhet*.

Beckman (1904:19) nämner också att *individua* kan ta räkneord och vanligen böjas i plural utan betydelseförändring medan *dividua* varken kan ta räkneord utan betydelseförändring eller böjas i plural utan betydelseförändring. Både Widmark (1966b:96) och Teleman (1969:32) menar att termerna motsvarar engelskans *countable–uncountable*.¹⁴³ Att *individua–dividua* kan uppfattas som överensstämmande med *countable–uncountable* framgår även i Nilsson 1979. Nilsson delar grundintuitionerna i Widmark 1966b och Teleman 1969 men menar att analysen kan förfinas om man istället för *individuativitet* utgår från [±singular] och [±plural] (se avsnitt 3.2.5). Värld att nämna är även analysen i Delsing 1993,

¹⁴² Bland de generativa bidragen om inkongruent predikativ görs försök att inkorporera semantiska drag i kontrollörens syntaktiska struktur (se t.ex. Teleman 1969, Josefsson 2006 och Wechsler 2013).

¹⁴³ Widmark (1966b:96) påpekar att de engelska termerna är ”mindre betydelseangivande”.

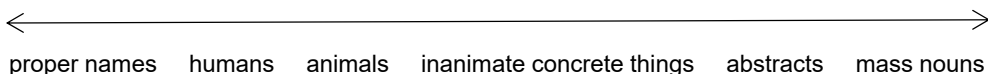
som bär likheter med Widmark 1966b och Teleman 1969 och som utgår från distinktionen *countable–uncountable*.

Källström (1993) anser att begreppet *avgränsning* lämpar sig bättre för en semantisk analys av inkongruent predikativ än *individuativitet*. Enligt författaren innebär *avgränsad* att ett led uppfattas som en enhet, medan draget *oavgränsad* är knutet till referenter utan urskiljbara gränser. Källström menar att termen *avgränsning* är bättre än *individuativitet* eftersom dividuativa begrepp, enligt honom, både kan ha oavgränsad och avgränsad betydelse. Källström exemplifierar med nominalfrasen *smör* som han uppfattar har dividuativ och oavgränsad betydelse, och *smöret* som han antar har dividuativ och avgränsad betydelse. I en senare artikel ifrågasätter Widmark (1992a:186f.) om Källströms införande av kriteriet *avgränsning* egentligen innebär något nytt. Hon tycks mena att individuativitetsbegreppet redan inbegriper en idé om avgränsning. Widmarks tanke ligger också i linje med *SAG*:s definition av *individuativ* och *dividuativ* som utöver *delbarhet* och *räknebarhet* använder kriteriet *avgränsbarhet*. *SAG*:s definition av *dividuativ* presenteras nedan.

dividuativ, om (uttryck för) en referent som inte är tydligt avgränsad, som inte kan räknas och som är delbar i den meningen att delarna kan benämnas med samma substantiv som den odelade mängden. (*SAG*, band 1:164)

Engers semantiska hypotes (Enger 2003, 2004, 2013) har många likheter med Widmark 1966a, 1966b och Källström 1993.¹⁴⁴ Istället för att använda motpolerna *individuativ–dividuativ* eller *avgränsad–oavgränsad* används en modifierad version av Hans-Jürgen Sasses (1993) *Continuum of Individuality*, se figur 8.¹⁴⁵ Subjekt som ger upphov till inkongruent predikativ antas ha en betydelse som placerar dem till höger om kategorin *inanimate concrete things* på linjen. Samtidigt kan substantiv/nominalfraser med abstrakt betydelse eller massbetydelse också fångas upp av dividuativitetsbegreppet.

Figur 8: The Continuum of Individuality (Sasse 1993:659).

¹⁴⁴ Enger (2003:82) framhåller själv att "[m]ange av ideene bakom denne analysen er velkjente, ikke minst fra Widmark (1966, 19771) og Källström (1993), men forhåpentlig vil de bli satt sammen på en litt uvant måte".

¹⁴⁵ En skillnad mellan Sasses (1993:659) originalversion och Engers återgivning av kontinuumet är att det fjärde ledet benämns som "inanimate tangible objects" av Sasse och "inanimate concrete things" av Enger.

Sammantaget anser jag att de olika semantiska analyserna vilar på snarlika idéer om vilken semantik det är som skulle utmärka subjekten i satser med inkongruent predikativform.

7.2.4 En icke-distinkt gräns mellan *dividuativ* och *individuativ*

Både definitionerna i Beckman 1904 och *SAG* av *indivua(tiv)–dividua(tiv)* är utformade för att möjliggöra betydelseindelningar av substantiv. Enligt *SAG* (band 2:17) har varje substantiv prototypiskt sett den ena eller andra grundbetydelsen. Bland exempel med inkongruent predikativet utgörs ytsubjektet också ofta av ett substantiv som har en dividuativ grundbetydelse, se (188)–(189).

(188) Mjölk är dyrt. (Widmark 1966a:4)

(189) Politik är roligt. (Hiilos 1968:16)

Vid sidan av singulara ytsubjekt som de i (188)–(189) kan även vissa plurala ytsubjekt ge upphov till inkongruent predikativ, se (190)–(191). Enligt Teleman (1969:42) skiljer sig dessa från andra pluraler genom sin kollektiva betydelse. Han påpekar också att de påminner om de singulara dividuativerna genom att konstrueras med samma typ av kvantifierare. Teleman (1969) menar att det rör det sig om kvantifierare som *mycket*, *litet*, *ett kilo* och inte sådana som *många*, *få* och *två*. Widmark (1966b:98f.) menar att dessa pluraler på grund av sin kollektiva betydelse utan svårighet kan betraktas som dividuativer.

(190) Ärtor är gott. (Beckman 1904:49)

(191) Fotogenlampor är romantiskt. (Wellander 1949:202)

Widmark (1966b:102) konstaterar att skillnaden mellan *individuativ* och *dividuativ* inte bara är knuten till olika substantivs grundbetydelser utan också till vissa formella uttryck som obestämd artikel och pluralböjning, vilka normalt sett förekommer med de individuativa substantiven (se också *SAG*, band 2:19f.). Genom sådana grammatiska markörer kan substantiv med dividuativ grundbetydelse uppfattas som individuativer (se (193)), vilket är centralt för hypotesen om semantisk kongruens.¹⁴⁶ Ytsubjektet *öl* i (192) har den dividuativa grundbetydelsen 'öl i allmänhet' medan artikelutbyggnaden i (193) ger den individuativa betydelsen 'en sorts öl' (se *SAG*, band 2:20ff.).

(192) De pratade om öl.

(193) De pratade om ett öl.

---

¹⁴⁶ Även omvänt kan substantiv med en individuativ grundbetydelse uppfattas dividuativt i vissa användningar som t.ex. när de i singular används utan kvantitetsattribut (se *SAG*, band 2:19).

Om substantiv med dividuativ grundbetydelse byggs ut med vissa typer av formella uttryck kan de alltså uppfattas mer individuativt. En sådan betydelseförskjutning skulle också medföra att deras förmåga att trigga semantisk neutrumkongruens påverkas negativt. Utöver obestämd artikel och pluralböjning har förekomsten av ett adjektivattribut i nominalfrasen föreslagits ge denna typ av effekt (se t.ex. Widmark 1966b, Källström 1993 och Enger 2003). Exempel (194) och (195) illustrerar att den grammatiskt kongruenta predikativformen framstår som mer naturlig då ytsubjektet är utbyggt med ett adjektivattribut än då ett sådant saknas. Antagandet om adjektivattributets hämmande inverkan på inkongruent predikativ har också undersökts empiriskt och bekräftats i avsnitt 4.2.1.

(194) *Vodka er sunn. (Enger 2003:96)

(195) Russisk vodka er sunn/sunt. (Enger 2003:96)

Fenomenet får sin förklaring om man antar att adjektivattributet kan medföra att subjektet får en mer individuativ betydelse. Enligt *SAG* (band 2:20) kan naturliga dividuativer få en individuativ betydelse då de används som sortbeteckning (jfr *ett öl* i exempel (193) ovan). Betydelseförskjutningen illustreras med substantivet *vin*:

(196) Vi köpte av {ett *vin*/många *viner*/varje *vin*} som de hade producerat. (*SAG*, band 2:20)

Man skulle kunna anta att inte bara kvantitetsattribut och pluralböjning utan även adjektivattribut kan medföra att ytsubjektet får en sortläsning, särskilt vid klassificerande adjektiv (som *rysk* i (195)), vilket då skulle innebära att möjligheten för semantisk neutrumkongruens hämmas.

Även definithet antas kunna ge samma typ av effekt som pluralböjning och förekomsten av obestämd artikel eller adjektivattribut (se t.ex. Widmark 1966b, Källström 1993 och Enger 2003). Widmark (1966b:101) förklarar att "[d]en bestämda artikeln gör [...] substantiven alltför avgränsade för att de ska kunna uppfattas som rena dividua".

Sammanfattningsvis antas gränsen mellan individuativ och dividuativ betydelse kunna överskridas genom olika formella uttryck. Med detta menas att substantiv som i isolering har en dividuativ betydelse kan övergå till att få en mer individuativ betydelse genom utbyggnad med artiklar och adjektivattribut. Definithetsmarkörer antas medföra en starkare betydelseförskjutning än andra formella uttryck, t.ex. adjektivattribut. Att den definitiva formen i regel gör att ett visst substantiv får en mer individuativ betydelse är alltså hypotesens förklaring till varför semantisk neutrumkongruens med definitiva subjekt sällan är möjlig.

7.2.5 Granskning

I avsnittet granskas *Hypotes A* med fokus på förklaringen till definitivhetsrestriktionen.

Grundtanken i den semantiska hypotesen är att inkongruent predikativ triggas då ytsubjektet har en dividuativ betydelse. Om ett subjekt med en dividuativ grundbetydelse byggs ut med ett formellt uttryck som obestämd artikel eller adjektivattribut antas subjektets betydelse kunna förskjutas till att bli mer individuativ, vilket hämmar möjligheten till semantisk neutrumkongruens. Bestämd form antas medföra att den dividuativa grundbetydelsen som substantivet har i isolering i princip förloras, och därmed också möjligheten till semantisk neutrumkongruens.

Begreppet *dividua* har lånats av Beckman 1904 och användes ursprungligen för att beskriva de substantiv som var odelbara, t.ex. *vatten*. Utöver draget *odelbar* har också *icke-räknebar* och *oavgränsad* använts för att beskriva *dividua(tiv)*, och det är också utifrån dessa tre egenskaper som begreppet definieras i *SAG*.

Widmark (1966b) illustrerar effekten av subjektets definitivhet för den predikativa kongruensen i exempelparen (197)–(199) och kommenterar att ”den bestämda formen hos substantivet rycker undan grunden för den inkongruenta neutrala predikatsfyllnaden” (Widmark 1966b:101). Exempelparen illustrerar också hur det nakna subjektet i de inkongruenta satserna tycks ha en dividuativ betydelse och hur det definitiva subjektet i de kongruenta satserna tycks ha en mer individuativ betydelse. *Ärter* i exempel (197) kan t.ex. uppfattas som ett kollektiv med en delbar, icke-räknebar och oavgränsad betydelse, till skillnad från *ärterna* som har en odelbar, räknebar och avgränsad betydelse.

(197) Ärter är gott. — Ärterna är goda. (Widmark 1966b:101)

(198) Rosor är vackert. — Rosorna är vackra. (Widmark 1966b:101)

(199) Tvättning är tråkigt. — Tvättningen är tråkig. (Widmark 1966b:101)

I andra exempelpar där subjektet har en dividuativ grundbetydelse är det dock tveksamt om den definitiva formen medför att den dividuativa betydelsen förloras, se (200)–(202). I dessa exempel är det inte självklart att *sanden*, *luften* och *bensinen* har en odelbar, räknebar eller tydligt avgränsad betydelse.

(200) Sand är finkornigt. — Sanden är finkornig.

(201) Luft är genomskinligt. — Luften är genomskinlig.

(202) Bensin är giftigt. — Bensinen är giftig.

Utifrån antagandet att subjekt med en dividuativ betydelse kan trigga semantisk neutrumkongruens torde den definitiva formen endast blockera en sådan möjlighet i

Ytterligare ett område som är intressant i anslutning till *Hypotes A*, men som inte berörs av hypotesen, är fenomenets framväxt. Den semantiskt motiverade *t*-formen antas av Widmark (1966a, 1966b) och Enger (2003, 2004) återspegla en pågående förändring av kongruenssystemet. Widmark (1966a) gör följande summering:

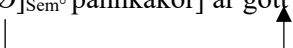
Den upplösning av de gamla reglerna för predikatsfyllnadens böjning som vi nu står mitt inne i, står [...] klart i betydelsens tjänst. Vad vi upplever är en omorientering i språkets formsystem efter substantivets betydelsekategorier. (Widmark 1966a:4)

Utifrån min genomgång av forskningslitteraturen tycks det inte finnas några tydliga indikationer på att fenomenet inkongruent predikativ skulle ha förändrats i omfattning eller i hur det uttrycker sig sedan det först uppmärksammades (se avsnitt 4.3.2).¹⁴⁷

7.3 Hypotes B: *Morfosyntaktisk kongruens med ett fonologiskt tomt "det"*

Hypotes B utgår från att det finns två genussystem i svenskan: ett grammatiskt och ett semantiskt. I det senare finns fyra genus varav det fjärde är knutet till betydelsen *oavgränsad* och kan bland annat komma till uttryck i pronomenet *det*.

Den inkongruenta predikativformen antas vara positivt motiverad. Subjektet föreslås vara utbyggt med en *Semantisk Fras* där det finns en fonologiskt oraliserad motsvarighet till pronomenet *det* högst upp i strukturen, se (203). Det rör sig således om en semantisk kongruens som är syntaktiskt kodad.

(203) [[$\emptyset$]_{Sem°} pannkakor] är gott

Förklaringen till definithetsrestriktionen är att det fonologiskt oraliserade *det* saknar särdraget [+definit] och därför inte kan förbindas med definitiva nominalfraser, då det skulle innebära en särdragskrock.

Avsnittet är disponerat enligt följande. I 7.3.1 beskrivs hur flera av hypotesens grundidéer kan knytas till tidigare studier om inkongruent predikativ. I 7.3.2 presenteras hypotesens antagande om svenskans två genussystem: det grammatiska och det semantiska. Därefter, i 7.3.3, behandlas hypotesens idé om hur semantiskt

---

¹⁴⁷ Den enda förändringen som vi tydligt kan se är att den inkongruenta formen förefaller ha blivit vanligare i skriftspråket, se 4.3.2.

genus kudas syntaktiskt genom den *Semantiska frasen*, och i 7.3.4 ges förklaringen till definitivhetsrestriktionen. I 7.3.5 granskas hypotesen.

7.3.1 Bakgrund

Förslaget att den inkongruenta predikativformen ska uppfattas som motiverad av ett fonologiskt tomt *det* med betydelsen *oavgränsad*, förknippas med Gunlög Josefsson (2006, 2009, 2014b). Hypotesen har emellertid sina rötter i flera äldre analyser av fenomenet och vilar på antaganden från såväl den semantisk-funktionella traditionen som den tidig-generativa traditionen.

Att den inkongruenta formen skulle vara positivt motiverad har föreslagits flera gånger i forskningslitteraturen. I de flesta av dessa analyser antas ytsubjektet ha en särskild betydelse som ger upphov till predikativets *t*-form (se avsnitt 7.2.1).

Även idén om att den inkongruenta *t*-formen skulle vara knuten till pronomenet *det* har föreslagits tidigare i litteraturen. Palmér (1947) antar att inkongruensfenomenet uppkommit ur satser som *Det är roligt att läsa historia*, där språkbrukaren flyttat fokus och yttrat satser som *Historia (det) är roligt* (se också Widmark 1966b). Även Heinertz (1953) identifierar ett ursprungligt *det* i sin uppkomstförklaring. Han tänker sig en eko-konstruktion av typen *de e gott – ja, ärter är gott*.

Tanken att ytsubjektet i satser med inkongruent predikativ har betydelsen *oavgränsad* är också känd sedan tidigare, och förknippas framför allt med den semantisk-funktionella ingången (se avsnitt 3.2.4). I Teleman 1969 görs emellertid ett försök beskriva pannkaksmeningssubjektets oavgränsade betydelse i en syntaktisk analys.

Hypotes B är en syntes som huvudsakligen utgår från analyserna i Teleman 1987 och Josefsson 2006.

7.3.2 Två genussystem

Hypotes B vilar på antagandet att det finns två genussystem: ett grammatiskt och ett semantiskt. Idén introducerades av Teleman (1965, 1969, 1987) och vidareutvecklades av Josefsson (2006).

Teleman (1987) föreslår att svenskan har ett grammatiskt genussystem och ett semantiskt. Det förra inbegriper *utrum* och *neutrum*. Hos substantiv är det

grammatiska genuset ett inherent drag och är generellt sett inte knutet till en viss betydelse.¹⁴⁸

I Telemans semantiska genussystem finns två genuskategorier: *animatum* och *inanimatum*. Den förra delas in i *maskulinum* och *femininum*, och den senare saknar indelning. Källan till det semantiska genuset är egenskaper hos referenten. Maskulint genus är kopplat till manliga referenter, feminint genus till kvinnliga referenter och inanimat genus till inanimata referenter. Detta återspeglas i pronomenväl; *han* används för manliga referenter, *hon* för kvinnliga referenter, och då referenten är inanimat används *den* eller *det* beroende på substantivets grammatiska genus. Teleman förtydligar att det dock inte alltid är biologiska egenskaper hos referenten som styr valet av semantiskt genus utan att det istället kan vara "talandes syn på referenten eller hans önskan att framhäva en viss egenskap på bekostnad av en annan" (Teleman 1987:110).

I figur 9 illustreras idén om de två systemen. Teleman (1987:108) påpekar att systemen är "nästan helt oberoende av varandra".

Figur 9: Svenskans två genussystem.

SG: GG:	Maskulinum	Femininum	Inanimatum
Utrum	kung	drottning	stol
Neutrum	modelejon	sto	bord

Josefsson (2006) föreslår en indelning även för *inanimatum*. Hon använder kriteriet *avgränsning*. Det ena inanimata genuset har betydelsen *avgränsad* medan det andra genuset har betydelsen *oavgränsad*.¹⁴⁹ Närvaron av avgränsning svarar också mot en skillnad i räknebarhet. Den avgränsade betydelsen medför ett numerusdrag till skillnad från den oavgränsade betydelsen.¹⁵⁰

Nedan presenteras Josefssons (2006) modell av det semantiska genussystemet och hur det reflekteras i val av semantiskt pronomen.¹⁵¹

¹⁴⁸ Teleman nämner emellertid hur grammatiskt genus kan bli betydelsebärande då det används utan förankring i substantiv, i praktiken när det handlar om självständiga pronomen. Utrum anger då att person åsyftas; neutrum ger en mer ospecifik syftning och kommer bl.a. till uttryck i minimala par som *någon annan*–*något annat*.

¹⁴⁹ Det första genuset motsvarar Telemans maskulina genus och det andra genuset svarar mot feminint genus.

¹⁵⁰ Se avsnitt 7.2.3 där kopplingen mellan avgränsbarhet och räknebarhet berörs.

¹⁵¹ I Josefsson 2006 presenteras modellen med engelska termer. I texten ovan har jag översatt den till svenska.

Figur 10: Det semantiska genussystemet i svenska (Josefsson 2006:1354).

	Animater		Inanimater	
	MASKULINUM	FEMININUM	SAK	SUBSTANS/EVENT
semantiskt pronomen	<i>han</i>	<i>hon</i>	<i>den</i>	<i>det</i>

Pronomenen *han* och *hon* antar Josefsson endast kan användas i det semantiska genussystemet. *Den* och *det* däremot kan enligt Josefsson både användas som grammatiska och semantiska pronomen. Josefsson (2006:1353) skriver att då *den* och *det* används som grammatiska pronomen motsvarar de antecedentens, dvs. nominalfrasens, grammatiska genus och numerus. Valet av semantiskt pronomen styrs istället av referentens egenskaper.¹⁵² Då referenten uppfattas ha spatial integritet används *den*, och då spatial integritet saknas används *det*.

Då det grammatiska genussystemet används sker syftningen till en icke-språklig referent indirekt via en språklig antecedent. Då det semantiska systemet används sker syftningen direkt till den utomspråkliga referenten, utifrån om den uppfattas som animat:manlig, animat:kvinnlig, inanimat:avgränsad eller inanimat:oavgränsad.

I Josefssons (2006) analys integreras det semantiska genuset i syntaxen genom projektionen *Semantisk fras*. En sådan analys medför att relationen mellan en kontrollör och ett kongruensmål alltid kan betecknas som morfosyntaktisk, oavsett om kongruensen är knuten till kontrollörens grammatiska eller semantiska genus.¹⁵³

7.3.3 Om den funktionella projektionen *Semantisk fras*

Den semantiska frasen är en projektion, dvs. en del av nominalfrasen, som gör att semantiskt genus kan inkorporeras i den syntaktiska strukturen. Josefsson (2006) föreslår att subjektet i pannkaksmeningarna har en sådan projektion som innefattar ett element för det semantiska genuset *inanimatum:oavgränsad*. I sin analys använder hon ramverket *Distributed Morphology (DM)*.

Distributed Morphology, som introducerades 1993 av Morris Halle och Alec Marantz, gör bl.a. grundantagandet att ord och satser är uppbyggda enligt samma principer, nämligen syntaktiska principer. Utgångspunkten är således att det saknas

¹⁵² Precis som Teleman (1987) förtydligar Josefsson att det avgörande för valet av semantiskt genus är inte referentens verkliga egenskaper utan språkbrukarens uppfattning av dem.

¹⁵³ Beträffande idén om hur kongruens fungerar skiljer sig *Hypotes B* från *Hypotes A* och *C*.

ett separat lexikon.¹⁵⁴ Josefsson (2006:1348) påpekar också att fonologiskt material inte hanteras av syntaxen enligt *DM*. Vilket fonologiskt element som infogas regleras av *The Subset Principle*:

Subset Principle

The phonological exponent of a Vocabulary item is inserted into a morpheme in the terminal string if the item matches all or a subset of the grammatical features specified in the terminal morpheme. Insertion does not take place if the Vocabulary item contains features not present in the morpheme. Where several Vocabulary items meet the conditions for insertion, the item matching the greatest number of features specified in the terminal morpheme must be chosen. (Halle 1997:428)

Av principen följer att olika förekomster av ett visst fonologiskt böjningselement inte nödvändigtvis svarar mot samma morfologiska särdragsuppsättning.

Med utgångspunkten i *DM* blir det naturligt att anta att den inkongruenta predikativformen svarar mot en viss särdragsuppsättning, och att denna uppsättning är motiverad av motsvarande särdrag högre upp i den syntaktiska strukturen.¹⁵⁵ I Josefssons analys av den inkongruenta formens motivering får den semantiska frasen en central roll.¹⁵⁶

En nominalfras som *den nya professorn* kan hänvisas till med ett pronomen som *hon*, vilket har att göra med referentiella egenskaper (se t.ex. *SAG* band 1:190). Josefsson (2006) visar att *hon* även kan placeras först i en nominalfras i exempel som *hon den nya professorn*.¹⁵⁷ Josefsson (2006:1357) påpekar att ”there is no intonational break between the pronoun *hon* and the rest of the DP *den nya professorn*”; *hon* är alltså inte annex. Josefsson antar att t.ex. semantiska pronomen, som ju är motiverade av egenskaper hos utomspråkliga referenter, kan integreras syntaktiskt genom den funktionella projektionen *Semantisk fras*.

Den semantiska frasen erbjuder en plats åt element som inte är motiverade av de morfosyntaktiska dragen hos (den efterföljande) nominalfrasen, och då detta led är huvud i den utvidgade nominala projektionen är det härifrån kongruens triggas, se (204).

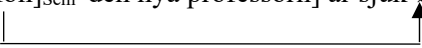
¹⁵⁴ Betydelser hos morfem, ord, lexikaliserade uttryck och idiom antas vara lagrade i en separat modul.

¹⁵⁵ Rent tekniskt ger *DM* möjligheten till en sorts defaultlösning (Retreat to the General Case), men det är alltså inget som Josefsson föreslår.

¹⁵⁶ I en senare artikel talar Josefsson (2014a) istället om en *Klassificerarfras*. *Hypotes B* kommer emellertid utgå från den ursprungliga idén om en *Semantisk fras*.

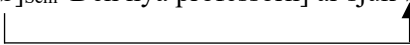
¹⁵⁷ I Josefsson 1999 iaktas att även första och andra personspronomen kan placeras i denna position, vilket illustreras med exempel som *Du ditt dumma nöt blev arg*.

(204) [[Hon]_{Sem°} den nya professorn] är sjuk-ø. (Josefsson 2006:1358)

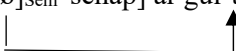
Exempel som (205) indikerar att genuset i den semantiska frasen inte behöver ha en fonologisk realisering.

(205) [[ø]_{Sem°} Den nya professorn] är sjuk-ø.

Om ett semantiskt pronomen som *hon* kan stå i den semantiska frasen så vore det tänkbart att även andra semantiska pronomen skulle kunna stå där som t.ex. *det*, vilket i så fall skulle förklara inkongruent predikativ, se (206).

(206) [[ø]_{Sem°} senap] är gul-t

Analysen förutsätter att *senap* i (206) saknar ett genusdrag eftersom det annars skulle uppstå en särdragskrock. Att *det* kan förekomma ihop med plurala substantiv i exempel som *Pannkakor är gott*, följer av att detta pronomen saknar numerusdrag (se 7.3.2).

7.3.4 Förklaringen till definithetsrestriktionen

Förklaringskandidaternas primära uppgift är att svara på varför inkongruent predikativform förekommer med nakna subjekt men inte med definitiva. Nedan presenteras *Hypotes B:s* svarsförslag.

Josefsson argumenterar för närvaron av en Sem° utifrån exempel där positionen är fylld med en fonologisk realisering, se (204), vilket i förlängningen ställer frågor om varför den semantiska frasen i (206) inte också har ett overt element och varför det inte är möjligt att ha ett fonologiskt fyllt *det*, se (207).

(207) *Det senap är gult.

Josefsson (2006) menar att det skulle innebära en konflikt mellan särdragsuppsättningen i den semantiska frasen och i den efterföljande nominalfrasen. *Senap* saknar särdraget [+definit], och kontrasterar därmed mot (det fonologiskt fyllda) *det*, som har draget [+definit].¹⁵⁸ Ett fonologiskt tomt *det* menar

---

¹⁵⁸ I Josefsson 2009 presenteras en alternativ förklaring till den generella restriktionen mot att ha definitiva pannkaksmeningssubjekt. I artikeln antas det inte vara definithet som är avgörande utan specificitet, alltså huruvida nominalfrasen hänvisar till en specifik referent eller inte. Normalt sett är definitiva nominalfraser i svenska även specifika, vilket då förklarar varför den till synes inkongruenta predikativformen i de flesta fall inte är möjlig då subjektet är definit.

Josefsson istället saknar draget [+definit]. Lexemet *det* kan således endast infogas något som (åtminstone) har särdragsuppsättningen [+definit] och [+neutrum].

(208) *Senapen är gult.

Denna förklaring kan även ackommodera exempel som (208), alltså exempel där det finns en definit nominalfras i subjektsposition och där en inkongruent predikativform inte är möjlig. I exempel som (208) kan inte ett fonologiskt tomt *det* finnas i en semantisk fras då det skulle medföra en särdragskonflikt i definitthet och i genus. Inte heller ett overt *det* skulle kunna förbindas, då det skulle innebära en särdragskonflikt i genus.

Hypotes B:s svar på varför inkongruent predikativ förekommer med nakna subjekt men inte med definita subjekt har alltså att göra med närvaron av särdraget [+definit]. Det tredje semantiska genusets *det* kan endast placeras i Sem^o om det inte innebär en krock mot befintliga särdrag i resten av den utvidgade projektionen. Då nominalfrasen är definit sker en sådan krock, vilket däremot inte blir fallet med en indefinit nominalfras. Att motstridiga särdrag inte får förbindas nämner Josefsson (2006:1360) skulle kunna vara av fonologiska skäl.

7.3.5 Granskning

I avsnitt 7.3.5 granskas och prövas *Hypotes B* med syfte att bereda underlag till bedömningen av hypotesen. Frågan om det skulle finnas ett osynligt *det* i kontrollörfrasen behandlas och antagandet att detta element saknar särdraget [+definit] granskas. Vidare prövas hypotesens prediktion att ytsubjektet i inkongruenta satser inte kan ha ett adjektivattribut.

Hypotes B antar att subjektet i satser med inkongruent predikativ utgörs av en utvidgad nominal projektion, vars huvud är ett fonologiskt tomt *det*. Enger (2013:296) uttrycker stark kritik mot postulerandet av ett sådant icke-observerbart element och menar att "[t]he problem with this claim is simply that it is not a theory-independent empirical observation that the topmost XP contains a null neuter element".¹⁵⁹

Engers (2013) kritik grundas alltså på tanken att det är problematiskt att postulera icke-observerbara element om de inte (i andra kontexter) kan observeras. Mycket riktigt kan Josefssons antagande om existensen av ett fonologiskt tomt *det* inte beläggas genom observation. Det ligger emellertid i sakens natur att icke-

---

¹⁵⁹ Källström (1993:210f.) uttrycker en generell skeptisk hållning mot analyser som gör antaganden om underliggande strukturer och dolda element.

observerbara element inte kan observeras,¹⁶⁰ och därför förefaller kritiken vara orättvis. Däremot förutsätter ett antagande om ett icke-observerbart element god indirekt evidens.

Ett argument för att svenska nominalfraser kan vara utvidgade med en semantisk fras och att huvudet kan vara fyllt med ett semantiskt motiverat pronomen är förekomsten av strukturer som (209) där pronomenet har en fonologisk realisering, se 7.3.3.

(209) hon den nya professorn (Josefsson 2006:1358)

Ett andra argument är att genuset *inanimat: oavgränsad* realiseras i den semantiska frasen i andra fastlandsskandinaviska varieteter som västjyska. Västjyskan har ett semantiskt genussystem och använder overt *dén* och *det* i fraser som (210)–(211) utifrån om det finns en avgränsad eller oavgränsad betydelse.

(210) *dén* fisk (Ringgaard 1971)

(211) *det* fisk (Ringgaard 1971)

Även i östjyska förekommer motsvarande bruk (Arboe 2009). Därtill har jämförbara fall identifierats i standarddanska, se (212)–(213). Observera att *regn* har utrumgenus i standarddanska.

(212) *det* regn (Arboe 2009)

(213) *det* musik (Arboe 2009)

Ett ytterligare argument för att det skulle finnas ett (tomt) neutrumelement i pannkaksmeningssubjekten är naturligtvis den inkongruenta predikativformen.

Ett annat av hypotesens antaganden som är värt att uppmärksamma är att det semantiska pronomenet *det* saknar särdraget [+definit] då det är fonologiskt orealiserat men har särdraget då det är fonologiskt realiserat. En konsekvens som torde följa av antagandet är att en utvidgad nominal projektion som [$\emptyset_{\text{Sem}^\circ}$] *senap* inte skulle kunna ge upphov till en neutrumform hos ett anaforiskt pronomen. Det fonologiskt tomma *det* i den utvidgade nominala projektionen skulle inte matcha ett fonologiskt realiserat *det* eftersom det förra saknar särdraget [+definit], och det senare bär på draget.¹⁶¹ Exempel som (214) visar emellertid att ett sådant bruk är möjligt.

(214) *Senap, det är gott.*

---

¹⁶⁰ Det är också svårt att se hur postulerande av icke-observerbara element skulle kunna göras på teorineutrala/-oberoende grunder.

¹⁶¹ I en senare artikel hävdar Josefsson (2014a:436) istället att fraser som [[$\emptyset$]_{Sem°} *senap*] kan ge upphov till både inkongruent predikativ och anaforiskt *det*, och att det rör sig om "exactly the same motivation". Ett sådant antagande skulle emellertid medföra att man måste överge förklaringen till varför overt *det* inte tillåts.

Vad gäller antagandet om pannkaksmeningssubjektets särdragsuppsättning finns ytterligare en fråga att diskutera. Som nämnt får det inte finnas motstridiga särdragsuppsättningar i de olika delarna av den utvidgade nominala projektionen, för då kraschar derivationen. En konsekvens av antagandet är att pannkaksmeningssubjekt av typen utan en dold satsstruktur inte bör kunna få en attribututbyggnad som i (215).¹⁶² Det fonologiskt tomma *det* antas ha särdraget [+neutrum], och en efterföljande nominalfras som *fransk senap* i (215) antas ha särdraget [+utrum]. Dessa motstridiga särdrag i den utvidgade nominala projektionens delar skulle leda till att derivationen kraschar.

(215) *Fransk senap är gult. (Josefsson 2006:1361)

Det finns emellertid språkbruksdata som indikerar att ytsubjektet i denna typ av inkongruenta satser visst tillåter ett adjektivattribut. Nedan presenteras exempel (216)–(222) där det nakna ytsubjektet är utbyggt med ett adjektivattribut och predikativet har en inkongruent *t*-form.¹⁶³ I de aktuella exemplen är adjektivet i predikativ position satsinkompatibelt, dvs. det kan inte stå som kongruensmål till en satsformad kontrollör.

(216) Ren ammoniak är giftigt i allra högsta grad. (*Flashback: Samhälle* 2013)

(217) Fettrik mat är energirikt och den håller länge. (*Familjeliv: Kropp & själ* 2015)

(218) Borde väl styrka att sexuell läggning är strikt biologiskt? (*Familjeliv: Allmänna rubriker* 2012)

(219) Rysk yoghurt är fettrikt och mycket gott, kanske kan det vara något? (*Familjeliv: Förälder* 2012)

(220) Jag tänker även att vanlig havregrynsgröt är järnrikt men man kan behöva vitamin C för att ta upp järnet. (*Familjeliv: Medlemstrådar* 2009)

(221) Rå vitkål är C-vitaminrikt och då spar man in utgiften för C-vitaminbrus! (*Flashback: Ekonomi* 2014)

(222) Gammal sperma är vitt, kanske lite grynigt eller vad man ska säga. (*Familjeliv: Planerar barn* 2008)

Mot bakgrund av exempel som (216)–(222) framstår hypotesens antagande om en adjektivattributrestriktion som tveksam.

---

¹⁶² Om subjektet har en dold satsstruktur antas restriktionen inte gälla.

¹⁶³ Även Haugen & Enger (2014:187) presenterar tre norska och ett svenskt belägg av typen som Josefssons analys förutsätter vara ogrammatiska.

7.4 Hypotes C: *Defaultkongruens*

Enligt *Hypotes C* är den inkongruenta predikativformen ett resultat av att kongruens inte triggats. Predikativets *t*-form antas således ha en negativ motivering.

Hypotesen vilar på tre grundantaganden. Det första är att det finns två slags kongruensskällor som språkbrukare använder vid kongruensböjning, nämligen en referentiell kongruensskälla och en grammatisk. Det andra grundantagandet är att *t*-formen är default i predikativ ställning, och det tredje är att morfofonologiska signaler för grammatiskt genus och numerus i ytsubjektet främjar kanonisk predikativkongruens.

Vad gäller antagandet om två kongruensskällor så är grundidén att en språkproducent använder två typer av information vid kongruensböjning. Den referentiella kongruensskällan utgörs av den utomspråkliga referent som en kontrollör kan vara knuten till och uppgifter om referentiellt antal (ental och flertal) och referentiellt genus (sexus och animacitet) hos denna. Den grammatiska kongruensskällan utgörs av det lexikala led som en kontrollör uttrycks med och uppgifter om grammatiskt genus (utrum och neutrum) och numerus (singular och plural) hos detta.

Antagandet om att *t*-formen skulle vara default ska förstås som att *t*-formen används när det saknas en positiv motivering för någon kongruensform.

Det sista grundantagandet är att morfofonologiska signaler för ett visst genus eller numerus i subjektet, t.ex. en pluraländelse, ger språkproducenten bättre åtkomst av den grammatiska kongruensskällan och därmed bättre förutsättningar för kanonisk kongruensböjning.

Hypotesens förklaring till definithetsrestriktionen är följande. De nakna ytsubjekten i inkongruenta satser saknar en tydlig referentiell förankring; nakna nominalfraser är, med *SAG*:s terminologi, svagt referentiella, och i förlängningen saknas också uppgifter om referentiellt antal och referentiellt genus. Sådana ytsubjekt ger språkbrukaren mycket begränsad åtkomst av den grammatiska kongruensskällan, såvida det inte finns morfofonologiska element som signalerar grammatiskt genus eller numerus. Vid definitiva ytsubjekt finns däremot oftast direkt tillgång till en referentiell kongruensskälla eftersom definitiva nominalfraser normalt sett har specifik referens, vilket ger säkra förutsättningarna för kanonisk predikativkongruens. Dessutom ger definitiva subjekt med bestämdhetssuffix i regel också en morfofonologisk signal om grammatiskt genus.

Genomgången av *Hypotes C* är disponerad enligt följande. I 7.4.1 spåras några av hypotesens grundantaganden från den tidigare forskningslitteraturen. I 7.4.2 presenteras hypotesens grundidé om att det finns två typer av källor till kongruensböjning: den grammatiska och den referentiella. I 7.4.3 behandlas frågan om hur ytsubjektets form kan ge evidens för om språkproducenten har tillgång till

en referentiell kongruensskälla. 7.4.4 handlar om hur ytsubjektets form kan indikera i vilken utsträckning språkproducenten har åtkomst av en grammatisk kongruensskälla. I 7.4.5 presenteras hypotesens förklaring till definithetsrestriktionen. Slutligen, i 7.4.6 granskas och prövas hypotesen.

7.4.1 Bakgrund

Flera av idéerna som *Hypotes C* bygger på är kända från den tidigare forskningen om inkongruent predikativ. Nedan urskiljs de viktigaste av dessa idéer.

Att den inkongruenta predikativformen skulle ha en negativ motivering är en utbredd uppfattning i litteraturen (se figur 2 i avsnitt 3.4.1). Den återkommande förklaringen till den negativa motiveringen är att ytsubjektet har en dold satsstruktur. En alternativ förklaring presenteras av Hellan (1986) som istället utgår från att subjektet har en nominalfrasstruktur. Hellans analys vilar på grundantagandet att huvudet i nominalfraser är determinerare snarare än substantiv.¹⁶⁴ I pannkaksmeningssubjekten antar Hellan (1986) att detta huvud är tomt, vilket innebär att sådana subjekt inte kan trigga kongruens och att kongruensmålet istället får en defaultform.

En fråga som är nära relaterad till idén att inkongruent predikativ skulle ha en negativ motivering är antagandet att *t*-formen skulle vara en defaultform mer allmänt i svenskan. Detta antagande har bl.a. diskuterats av Teleman (1969) och Källström (1993).

Idén om att det finns två typer av kongruens är också känd från litteraturen om inkongruent predikativ. Den ena omnämns bl.a. som *formell*, *grammatisk* eller *syntaktisk* och den andra som *semantisk*, *referentiell* eller som *kongruens efter betydelse*. Det finns emellertid skillnader mellan hur olika forskare definierar kongruenstyperna. Ett modernt förslag för hur typerna kan avgränsas, som diskuteras av både Enger (2003) och Josefsson (2006), hittar man i Dahl 2000. I artikeln antas den ena typen vara knuten till egenskaper hos en utomspråklig referent, och den andra till lexikala egenskaper. *Hypotes C* bygger på uppdelningen i Dahl 2000 (se 7.4.2, där det också ges oberoende stöd för denna uppdelning).

Även frågan om referentialitet har diskuterats i pannkaksmeningslitteraturen. Malmgren (1984) uppmärksammar att ytsubjekten i inkongruenta satsers aldrig har specifik referens.¹⁶⁵ Författaren diskuterar dock inte iakttagelsen i relation till idén

---

¹⁶⁴ Han är alltså en tidig förespråkare för DP-analysen, som vunnit stor acceptans inom generativ grammatik sedan slutet av 80-talet. Se Abney 1987, och för nordiska språk Delsing 1993 och Julien 2007.

¹⁶⁵ Se även Widmark 1966b och Källström 1993.

om en referentiell kongruensskälla, utan för att framhålla dessa ytsubjekts icke-prototypiska subjektstatus.

Idén om att morfofonologiska signaler skulle kunna ha betydelse för kongruensböjningen har också berörts i litteraturen. Gullberg (1952), Wellander (1965) och Åkermalm (1966) nämner tanken att verbets tidigare kongruensböjning kan ha stärkt den predikativa kongruensen genom att signalera subjektets numerus och att förlusten av denna signal kan tänkas ha fått relevans för den predikativa kongruensböjningen. Wellander (1965:8) förtydligar att "[n]är formparet *är* och *äro* ersätts av enhetsformen *är*, försvagas uppmärksamheten på numeruskongruensen och därmed känslan för predikatsfyllnadens hävdvunna böjning".

Hypotes C återknyter således till flera tidigare iakttagelser och antaganden från forskningslitteraturen om inkongruent predikativ, men snarare än en syntes rör det sig om en vidareutveckling av tidigare idéer.

7.4.2 Två källor till kongruens

I detta underavsnitt presenteras hypotesens antagande att det finns två typer av källor till kongruens, nämligen en grammatisk kongruensskälla och en referentiell kongruensskälla.

I *SAG* delas kongruens upp i två typer: *grammatisk* kongruens och *semantisk* kongruens. Vid den förra typen "rättar sig ett ord till sin böjning efter grammatiska egenskaper hos ett annat ord" (*SAG*, band 1:190), och den senare typen "föreligger när valet av ett predikativ eller ett anaforiskt pronomen rättar sig efter predikationsbasens eller korrelatreferentens referentiella antal eller kön" (*SAG*, band 1:190).

En snarlik indelning presenteras i Dahl 2000. En skillnad är att istället för termerna *grammatisk* och *semantisk* används termerna *lexikalisk* och *referentiell*. Jag uppfattar att indelningarna i *SAG* och Dahl 2000 grundas på samma idé. I båda antas den ena typen av kongruens (den lexikala/grammatiska) vara motiverad av egenskaper hos ett ord, och i den andra typen (den referentiella/semantiska) av egenskaper hos en referent. I både *SAG* och Dahl 2000 antas vidare det lexikala/grammatiska genuset vara fast. Värt att nämna är dock att *SAG* beskriver det grammatiska/lexikala genuset (i svenska) som icke-semantiskt,¹⁶⁶ medan Dahl (2000) menar att det lexikala/grammatiska genuset kan vara motiverat av semantiska faktorer. Dahl (2000) talar emellertid om språk i allmänhet medan *SAG* endast utgår ifrån svenska. Det är för övrigt för att undvika sammanblandning med

---

¹⁶⁶ Se även Teleman 1965, Teleman 1969 och Teleman 1987 för en liknande uppfattning.

det semantiskt motiverade lexikala genuset som Dahl benämner den andra typen som referentiell. Termen *referentiell kongruens* används också i *Hypotes C*.

Dahl (2000) behandlar endast kongruens i genus. Hans idéer anser jag dock vara tillämpbara även för numeruskongruens. Benämningen *lexikaliskt numerus* eller *lexikalisk numeruskongruens* är dock inte idealisk dels då numerusdraget inte är inherent i substantiv, dels eftersom pluralsuffixet ibland inte är lexikalt. Därför använder jag termen *grammatisk kongruens* snarare än *lexikalisk kongruens* vid presentationen av *Hypotes C*.

Sammanfattningsvis är den grammatiska kongruenstypen alltså kopplad till språket och dess uppdelningar i olika grammatiska kategorier. För svenskans del rör det sig om grammatiskt genus (utrum och neutrum) och numerus (singular och plural). Den referentiella typen är kopplad till verkliga eller tänkta referenter. Vad gäller den predikativa kongruensen antar jag att det i svenskan bara finns två referentiella egenskaper av relevans, nämligen antal och animacitet. För val av pronomen i tredje person singular har naturligtvis den referentiella egenskapen *sexus* betydelse, men den är irrelevant för den predikativa kongruensen och problemet med definithetsrestriktionen.

Att både referentiella och grammatiska egenskaper kan ge upphov till kongruens kan omformuleras till att det finns två olika typer av källor till kongruens som språkproducenter använder vid kongruensböjning. I exempel (223) har språkbrukaren utgått från den grammatiska kongruenskällan när predikativets genusform *pinsamt* producerats, eftersom predikativets *t*-form är kongruent med *fruntimmers* grammatiska genus neutrum. I exempel (224) har språkbrukaren utgått från den referentiella källan, då predikativets *ø*-form är kongruent med referentens egenskap animat (se *SAG*, band 3:343).

(223) Tycker fortfarande att fruntimret är pinsamt även om hon kanske har ”rätt”. (*Familjeliv: Allmänna rubriker* 2011)¹⁶⁷

(224) Skulle jag ha såna naglar skulle fruntimret bli galen. (*Flashback: Droger* 2017)

Vad som underliggert predikativets kongruensform *konstig* i (225) är mindre självklart eftersom både den referentiella och grammatiska källan skulle motivera en *ø*-form. Den referentiella källan ger uppgiften animat, vilket skulle motivera en *ø*-form, och den grammatiska källan ger utrum, vilket också skulle motivera en *ø*-form.

(225) Den här kvinnan är konstig, muttrade mannen. (*Bloggmix* 2005)

---

¹⁶⁷ Observera att hänvisningen till *fruntimret* med pronomenet *hon* är motiverad av referentens *sexus* (femininum).

I exempel som (225) där kongruensformen skulle kunna vara motiverad av såväl grammatiska som referentiella egenskaper menar Dahl (2000) att språkbrukaren använder båda kongruensskällorna och påpekar att "in human languages, different mechanisms tend to conspire in such a way that they give the same output, and that may in the long run be a more efficient way to construct a language" (Dahl 2000:112).

Antagandet i Dahl 2000 om att dubbla kongruensskällor kan användas vid kongruensböjning i genus finner också stöd i Vigliocco & Franck 1999. I artikeln undersöks bl.a. hur kongruens mellan subjekt och predikativ påverkas av om det endast finns en grammatisk källa till kongruensen eller om det både finns en grammatisk och referentiell kongruensskälla. Undersökningarna, som är gjorda med italienska och franska informanter, ger ett samstämmigt resultat. Om det endast finns en grammatisk genuskälla görs fler kongruensfel än då det utöver en grammatisk källa också finns en överensstämmande referentiell genuskälla, vilket författarna tolkar som att språkbrukare använder sig av dubbla kongruensskällor när detta är möjligt.

Även vid kongruens i numerus kan det finnas två kongruensskällor. I exempel (226) har predikativet *vana* en *a*-form som är motiverad av den referentiella uppgiften flertal; nominalfrasen *personalen* hänvisar till flera verkliga eller tänkta referenter. I exempel (227) har predikativet *snorkig* en *ø*-form, vilken motiveras av den grammatiska uppgiften singular (och utrum) hos nominalfrasen *personalen*.

(226) Naturligtvis händer det olyckor men det verkar som personalen är vana vid att barnen säger till när de är nödiga. (*Familjeliv: Adoption* 2009)

(227) Personalen var snorkig. (*Familjeliv: Adoption* 2006)

I exempel (228) är både uppgifterna i den grammatiska och referentiella kongruensskällan förenliga med predikativets kongruensform, och precis som vid motsvarande typ av genuskongruens (se exempel (225)) antas kongruensformen kunna ha dubbel motivering. Man finner också evidens för att dubbla kongruensskällor används även vid pluralkongruens i flera psykolingvistiska studier (se t.ex. Vigliocco et al. 1995, Vigliocco et al. 1996, Vigliocco 1996 och Vigliocco & Franck 1999).

(228) Deras döttrar är ju bara för söta! (*Bloggmix* 2011)

Viktigt att påtala är också att det finns två numerusvärden i svenska som kan trigga kongruensböjning, nämligen *singular* och *plural*. Enligt samma logik som i fallet med exempel (225) och (228) antas predikativkongruens i singular vara motiverad av både den grammatiska och den referentiella källan i de fall då båda källorna är tillgängliga och då de tillhandahåller överensstämmande information, se (229). Viktigt att påpeka är även att det inte finns någon genusneutral singularform i svenska, vilket innebär att kongruens i singular nödvändigtvis också sker i genus.

(229) Chefen är livrädd för henne för hon är mkt dominant. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Kropp & själ* 2013)

Sammanfattningsvis utgår *Hypotes C* från att det finns två källor till genuskongruens och numeruskongruens som språkbrukaren kan använda vid kongruensböjning, nämligen en referentiell kongruensskälla och en grammatisk, samt att båda källorna används när de ger en överensstämmande uppgift. Om källorna anger olika värden uppstår en konflikt, vilket möjliggör två kongruensalternativ.¹⁶⁸

7.4.3 Kontrollören och den referentiella kongruensskällan

I detta avsnitt behandlas frågan om när en språkbrukare antas ha tillgång till en referentiell kongruensskälla. Eftersom det inte går att observera huruvida en talare/skribent använder sig av information från en referentiell kongruensskälla måste man göra antaganden mot bakgrund av indirekt evidens.

I exempel som (224) och (226) är det rimligt att anta att skribenten har tillgång till en referentiell källa, eftersom det annars inte tycks finnas någon motivering till predikativets grammatiskt inkongruenta men referentiellt kongruenta form. Inte bara predikativets form utan även ysubjektets form kan emellertid indikera om språkproducenten har tillgång till en referentiell källa. Av särskild vikt är då kopplingen mellan definithet och specifik referens.

Johan Brandtler & Lars-Olof Delsing (2010:22) understryker att ”kopplingen mellan syntaktisk definithet och semantisk specificitet inte är absolut; snarare rör det sig om två parallella fenomen med beröringspunkter”.¹⁶⁹ Typiskt sett har dock definitiva nominalfraser specifik referens.

Enligt *SAG* (band 1:224) innebär specifik referens att talaren förutsätter existensen hos det som uttrycket hänvisar till. Det handlar alltså om språkproducentens perspektiv, och i *SAG*:s definition, som jag utgår från här, påtalas också att lyssnaren inte nödvändigtvis kan identifiera den avsedda referenten. Om en talare producerar en nominalfras med specifik referens torde detta logiskt sett medföra att han/hon har tillgång till en referentiell kongruensskälla. Nedan i påstående (a) formuleras denna tanke:

Påstående (a): Statusen *specifik referens* ger direkt tillgång till en referentiell kongruensskälla.

Nakna nominalfraser däremot har enligt *SAG* ofta en *svagt referentiell* betydelse, vilket betyder att de ”i huvudsak har beskrivande funktion och inte tydligt används

---

¹⁶⁸ Substantiv som kan ge upphov till både grammatisk och referentiell/semantisk kongruens har benämnts i litteraturen som *hybrid nouns* (se t.ex. Corbett 1991:183f.).

¹⁶⁹ Se även Julien 2005.

för att peka ut en verklig eller tänkt referent” (*SAG*, band 1:229). Följaktligen torde det innebära att sådana nominalfraser inte heller ger tillgång till en referentiell kongruensskälla. Nedan i påstående (b) formuleras denna tanke:

Påstående (b): Statusen *svagt referentiell* ger inte tillgång till en referentiell kongruensskälla.

Då hypotesens uppgift är att besvara frågan varför inkongruent predikativ förekommer med nakna ysubjekt och inte med definitiva ysubjekt är endast de två typerna specifik referens och svagt referentiell relevanta att ta i beaktande.

Eftersom definitiva nominalfraser åtminstone typiskt har specifik referens följer att de visar att talaren har tillgång till en referentiell kongruensskälla när de fungerar som kontrollörer. Omvänt antas nakna nominalfraser visa att talaren typiskt inte har tillgång till en referentiell kongruensskälla, eftersom de är svagt referentiella. Enligt *Hypotes C* har denna tillgång till eller avsaknad av en referentiell kongruensskälla direkt relevans för fenomenet inkongruent predikativ.

Sammanfattningsvis har jag argumenterat för att ysubjektets form kan ge evidens för om språkproducenten har tillgång till en referentiell kongruensskälla vid predikativ kongruensböjning. Om ysubjektet utgörs av en definit nominalfras har språkbrukaren generellt sett tillgång till en sådan källa, men om ysubjektet består av en naken nominalfras saknas ofta tillgång till en sådan källa.

7.4.4 Kontrollören och den grammatiska kongruensskällan

Detta avsnitt handlar om relationen mellan kontrollörens form och språkproducentens åtkomst av en grammatisk kongruensskälla.

Varje L1-talare har naturligtvis via sitt mentala lexikon kännedom om vilket grammatiskt genus som är knutet till de flesta av språkets substantiv. Huruvida en språkproducent alltid kommer åt denna information när ett led utanför nominalfrasen ska kongruensböjas är däremot inte självklart. Det finns tvärtom evidens som tyder på motsatsen. En faktor som tycks inverka på åtkomsten av den grammatiska kongruensskällan är det linjära avståndet mellan kontrollören och kongruensmålet (se t.ex. Köpcke et al. 2010). En annan faktor tycks vara ordningen mellan kontrollören och kongruensmålet i den ytliga strukturen (se avsnitt 6.2). Till skillnad från tillgången till eller avsaknaden av en referentiell kongruensskälla, så tycks det alltså för den grammatiska kongruensskällan mer vara en gradfråga. I språkproducentens mentala lexikon finns information om olika substantivs grammatiska genus, men åtkomsten av denna information tycks påverkas av olika faktorer.

Även förekomsten av morfofonologiska signaler gällande kontrollörens grammatiska egenskaper har föreslagits ha en effekt på den utomnominala kongruensböjningen. Åkermalm (1966) nämner t.ex. antagandet att vissa språkfel blivit mer frekventa efter att verbets numeruskongruens förlorats då han konstaterar att ”vi skulle vara mindre uppmärksamma på språkformen, när vi inte längre tvingades ge akt på subjektets numerus: i synnerhet predikatsfyllnaden skulle vara i farozonen” (Åkermalm 1966:89).¹⁷⁰

Huruvida morfofonologiska signaler om numerus och genus på kontrollören inverkar på kongruensböjningen har undersökts i flera psykolingvistiska studier. Nedan återges några.

I Vigliocco et al. 1995 undersöks bland annat huruvida verbkongruensen i italienska påverkas av om det substantiviska huvudordets pluralform signaleras morfofonologiskt. Studiens slutsats är att signalerna ger effekt. Informanter gör färre kongruensfel när subjektets pluralform är morfofonologiskt realiserad för plural än när den inte är det.¹⁷¹

I Vigliocco & Zilli 1999 ställs frågan huruvida morfofonologiska signaler även spelar roll för genuskongruens, med utgångspunkt i italienskan. Författarna undersöker om predikativ kongruensböjning påverkas av om ändelsen hos den nominalfrasformade kontrollören signalerar genus. Studiens resultat indikerar att så är fallet. I de fall då substantivet har en genusändelse producerar informanter färre kongruensfel än då substantivet saknar en genusändelse.

I Franck et al. 2008 studeras effekten av morfofonologiska genussignaler för predikativ genuskongruens i spanska, italienska och franska. Studien visar att för alla tre språk har det betydelse om det substantiviska huvudordet har någon morfofonologisk realisering för genus, något som alltså överensstämmer med resultatet från Vigliocco & Zilli 1999, samt att det i franska och spanska spelar roll om den bestämda artikeln signalerar genus eller inte. Det senare var däremot inte fallet i italienska. Huruvida artikeln signalerar genus eller inte i italienska inverkar inte signifikant på andelen fel i kongruensböjningen. Skillnaden mellan franska och spanska å ena sida, och italienska å andra sidan i frågan om den bestämda artikelns roll för kongruensen antar författarna beror på tillförlitligheten (*validity*) hos substantivändelsens morfofonologiska realisering. I italienska ger substantivets ändelse en otvetydig signal om genustillhörighet hos en stor majoritet av substantiven, medan substantivets ändelse i spanska och franska i betydligt mindre utsträckning sänder en otvetydig signal om genustillhörighet. Slutsatsen som Franck

---

¹⁷⁰ Se också Gullberg 1952 och Wellander 1965 som berör frågan om morfofonologiska signalers betydelse för den predikativa kongruensböjningen.

¹⁷¹ Studien var, enligt författarna (1995:206) själva, den första att undersöka morfofonologiska faktorerers inverkan på kongruensböjning.

et al. (2008:354) drar är att “the system responsible for computing agreement is finely tuned to the distribution of gender markers in the language”. Vilka typer av morfofonologiska ledtrådar som olika språk använder styrs alltså enligt författarna av typernas tillförlitlighet i de aktuella språken.

Att morfofonologiska signaler främjar grammatisk kongruens skulle kunna tolkas som att sådana signaler ger språkproducenten bättre åtkomst av den grammatiska kongruenskällan. Nedan i påstående (c) formuleras denna tanke:

Påstående (c): Morfofonologiska signaler för genus och numerus i led före kongruensmålet stärker åtkomsten av den grammatiska kongruenskällan.

Sammanfattningsvis har *Hypotes C* argumenterat för att kontrollörfrasens form kan ge evidens för hur bra åtkomst språkproducenten har av den grammatiska kongruenskällan. Om den nominalfrasformade kontrollören inbegriper morfofonologiska element som signalerar genus eller numerus så indikerar det att språkproducenten har bättre åtkomst av den grammatiska kongruenskällan än om sådana element saknas.

7.4.5 Förklaringen till definithetsrestriktionen

I detta avsnitt presenteras hypotesens svar på den kontrastiva frågan med utgångspunkt i de ovan presenterade resonemangen om referentiella och grammatiska kongruenskällor.

En utgångspunkt för förslaget är att *t*-formen är default i svenska, alltså att *t*-formen används när det saknas positiv motivering för någon kongruensform. Antagandet har diskuterats av bl.a. Teleman (1969), vars argument presenteras nedan (se även Källström 1993:244).

Teleman (1969:33) anser att *t*-formen snarare än *ø*-formen är default mot bakgrund av att *ø*-formen alltid kan härledas tillbaka till närvaron av detta särdrag i en föregående nominalfras till skillnad från *t*-formen. Nedan sammanfattas hans argument (se också 3.2.5).

- *Det* används som formellt subjekt.
- *Det* och *vilket* används för att hänvisa till icke-nominala konstituenten.
- Adjektivet får en *t*-form när det används som sättsadverbial.
- Det är *ingen* snarare än *inget* som får en ”intensive meaning” och betecknar en person, medan *t*-formen inte preciserar hur pronomenstammen ska tolkas.
- *T*-formen används när numerus- eller genuskongruensen förlorats.

Enligt *Hypotes C* har inte definithetsrestriktionen att göra med definithet *per se* utan restriktionen utgör ett epifenomen. Hypotesens förklaring är att en definit kontrollör oftast ger direkt tillgång till den referentiella kongruenskillan, eftersom definitiva nominalfraser normalt sett har specifik referens. Dessutom har definitiva nominalfraser ofta en ändelse som signalerar grammatiskt genus, vilket stärker åtkomsten av den grammatiska kongruenskillan. Utgörs ytsubjektet istället av en naken nominalfras saknar språkbrukaren ofta tillgång till den referentiella kongruenskillan, eftersom denna typ av nominalfras generellt sett är svagt referentiell. Om det nakna subjektet har en pluraländelse eller ett kongruensböjt adjektivattribut stärks åtkomsten av den grammatiska kongruenskillan, men om det helt saknas morfofonologiska signaler för numerus och genus så är den grammatiska kongruenskillan mer svåråtkomlig för språkproducenten. Viktigt att påpeka är dock att varje L1-talare har kännedom om vilket genus som är knutet till de flesta av språkets substantiv. Denna kännedom möjliggör också att ett predikativ kan kongruensböja även då nominalfrasen är svagt referentiell och inte ger några morfofonologiska signaler om genus eller numerus. Satsen som *Mjölk är god* är visserligen infrekventa, åtminstone i informellt språk, men förekommer (se 4.2.1 och 3.3.4).

Att det inte skulle vara definithet *per se* som är orsaken till definithetsrestriktionen framgår också av att inkongruent predikativform förekommer med syntaktiskt definitiva ytsubjekt som inte har specifik referens, vilket redan iakttagits av Josefsson (2009:52ff). I exempel (230) står det inkongruenta predikativet *viktigt* ihop med det syntaktiskt definitiva ytsubjektet *kvaliteten*. Nominalfrasen har dock inte specifik referens, och språkproducenten har således inte direkt tillgång till en referentiell kongruenskillan. I talspråkliga korpusar kan man hitta fler inkongruenta exempel med definitiva ytsubjekt utan specifik referens, se t.ex. (231)–(236). Samtidigt som ytsubjekten i (230)–(236) inte har specifik referens och därmed inte ger direkt koppling till den referentiella källan så har de bestämd form böjd i utrum *-(e)n*, vilken ger stärkt åtkomst av den grammatiska kongruenskillan. Följaktligen bör det inte vara alltför vanligt att sådana ytsubjekt ger upphov till inkongruent predikativ.

- (230) –Kan man äta hasch som det är? Måste man hålla på och värma och så?
–Det ger en långvarig effekt, men kvaliteten är viktigt. Om du äter det rakt uppochner så kommer det slå, men om du smälter ner det ger det desto bättre effekt. (*Flashback: Droger* 2011)
- (231) Viljan är viktigt för oss alla i häst sporten, vill man, så kan man, Så är det bara. (Bloggmix 2015)
- (232) Inte heller begriper jag varför hon tycker att industrin är viktigt för utan industrin finns ju inte heller de andra jobben. (Bloggmix 2015)
- (233) Hållningen är viktigt vid alla övningar. (Bloggmix 2015)

- (234) Och just handvården är jätteviktigt för mig, det är en stor skillnad om jag har haft en duktig period eller en ”slarvig”. (Bloggmix 2015)
- (235) Skolan är viktigt, det måste du veta och det måste du tycka. (Bloggmix 2015)
- (236) Vikten är galet viktigt för att bygga muskler men gör du inte det på rätt isolerat sätt kvittar det. (Bloggmix 2015)

Om nominalfrasen i kontrollörfunktion har specifik referens innebär det alltså att språkproducenten har direkt tillgång till den referentiella kongruensskällan, vilket alltså motiverar kongruensböjning. Det finns emellertid exempeltyper som kräver mer diskussion. I exempel (237) har *Lottas bil* specifik referens, vilket innebär att språkproducenten har tillgång till den referentiella numeruskällan, som i det här fallet är ental; nominalfrasen *Lottas bil* hänvisar till en viss singular referent. Tillgången till den referentiella uppgiften ental motiverar språkproducenten att kongruensböja predikativet i singular. Strikt teoretiskt hade man alltså kunnat tänka sig att informationen i den referentiella källan skulle räcka för predikativböjningen här. Men i svenska finns det ingen enhetlig predikativböjning i singular, utan systemet kräver att kongruensböjning för ental preciseras med genus. Vi får då anta att språkbrukaren i fall som dessa måste anlita sitt mentala lexikon för uppgifter om kontrollörens grammatiska genus. Referentiellt antal räcker inte i fall som dessa.

(237) Lottas bil är fin.

Pannkaksmeningssubjekt saknar ofta en morfofonologisk realisering som signalerar det grammatiska genuset. En språkbrukare kan, som redan nämnt ovan, ha åtkomst av den grammatiska kongruensskällan vid predikativ kongruensböjning trots att det saknas en morfofonologisk signal i ytsubjektet, vilket framgår av exempel som (238) och (239). Kongruenta exempel som (238) och (239) tycks vara relativt ovanliga i informellt språk (se avsnitt 4.2.1 och 3.3.4), och flera språkvetare har rentav uppfattat dem som ogrammatiska (se t.ex. Enger 2003:86 och Eriksson 1979:93).

(238) Sambeskattning är vanlig i många länder även i Västeuropa. (*Göteborgsposten* 2012)

(239) Återhämtning är viktig. (Bloggmix 2015)

I de fall då ett naket ytsubjekt är utbyggt med ett adjektivattribut signaleras däremot ofta grammatiskt genus eller numerus, vilket enligt *Hypotes C* skulle förklara varför nakna ytsubjekt med adjektivattribut oftare triggas kongruens än nakna ytsubjekt utan adjektivattribut (se 4.2.1). Även då ett naket ytsubjekt har en pluraländelse stärks åtkomsten av den grammatiska kongruensskällan och uppgiften plural, vilket skulle kunna vara en orsak till varför nakna ytsubjekt i plural oftare triggas kanonisk predikativkongruens än nakna ytsubjekt i singular.

Om vi sammanfattar resultaten från Vigliocco & Franck 1999, Vigliocco & Franck 2001 och Vigliocco & Hartsuiker 2002 tyder de på att morfofonologiska signaler och referentiell information används som ett slags hjälp vid kongruensböjningen. Om det finns signaler av den ena eller andra typen som tydliggör genus eller numerus så minskar risken för inkorrekt kongruensform.¹⁷² Idén i *Hypotes C* är omvänt att det är språkproducentens tillgång till en referentiell och/eller åtkomst av en grammatisk kongruensskälla som underliggör kongruensböjningen. Om språkproducenten både saknar tillgång till en referentiell kongruensskälla och starkt åtkomst av en grammatisk kongruensskälla finns det dåliga förutsättningar för kongruensböjning.

Avslutningsvis är alltså hypotesens förklaring till definithetsrestriktionen följande. Definita ytsubjekt ger generellt sett goda förutsättningar för predikativkongruens. Det primära skälet antas vara att definitiva nominalfraser typiskt sett har specifik referens, vilket ger direkt tillgång till den referentiella kongruensskällan. Därtill ger definitiva nominalfraser ofta också starkt åtkomst av den grammatiska kongruensskällan genom en bestämdhetsändelse. Nakna ytsubjekt är däremot generellt sett svagt referentiella, vilket medför att de inte ger tillgång till en referentiell kongruensskälla. Om det nakna ytsubjektet har morfofonologiska signaler för genus eller numerus stärks åtkomsten av den grammatiska kongruensskällan, men om sådana signaler saknas är förutsättningarna för kongruensböjning dåliga.

7.4.6 Granskning

Syftet med avsnittet är att granska och pröva *Hypotes C*. Först behandlas antagandet att morfofonologiska signaler hos kontrollören skulle spela roll för kongruensböjningen och två prediktioner prövas. Sedan diskuteras två typer av exempel som är problematiska för *Hypotes C*, nämligen kopulasatser där ytsubjektet inte ger direkt tillgång till en referentiell kongruensskälla, men där kanonisk kongruens ändå är det mest naturliga. Det rör sig om exempel som *Människor är snälla/*snällt* och *Bröstmjölken är fettrik/*fettrikt*.

Grundidén i *Hypotes C* är att det finns två källor till kongruens: en referentiell och en grammatisk. Huruvida en viss nominalfras ger språkproducenten tillgång till de två kongruensskällorna framgår delvis av nominalfrasens form. En definit nominalfras ger t.ex. språkproducenten generellt sett tillgång till en referentiell kongruensskälla eftersom sådana nominalfraser oftast har specifik referens (se 7.4.3). Åtkomsten av den grammatiska kongruensskällan påverkas istället av

---

¹⁷² I ingen av studierna används emellertid subjekt bestående av direkta motsvarigheter till svenskans nakna nominalfraser som stimuli. Detta hade heller inte varit möjligt då nakna nominalfraser inte tillåts som subjekt i de undersökta språken.

morfologiska signaler som genus- eller numerusändelser (se 7.4.4). Den första prövningen av hypotesen rör antagandet att morfologiska signaler i ysubjektet för genus eller numerus skulle inverka på den predikativa kongruensböjningen.

Som visades i 4.2.1 triggas ett naket ysubjekt oftare predikativ kongruens när det har ett adjektivattribut än när ett sådant saknas. Enligt *Hypotes C* är förklaringen att adjektivattributet stärker åtkomsten av den grammatiska kongruensskällan genom sin ändelse, vilken fungerar som en morfologisk signal för genus och/eller numerus. Det finns emellertid adjektivattribut som saknar en sådan signal. Hypotesens prediktion är att kanonisk predikativkongruens främjas i de fall då attributet bär en morfologisk signal för genus eller numerus.

För att testa prediktionen att det är adjektivattributets morfologiska signal som ger den positiva effekten på kongruensböjningen har en korpusundersökning genomförts. Svenskan har ett antal oböjliga adjektiv, t.ex. *bra* och *kul*. Om prediktionen stämmer ska sådana adjektiv ge upphov till kongruens i lägre utsträckning än adjektiv som böjs i genus och numerus. Syftet är alltså att avgöra om andelen kongruent predikativform i exempel med nakna ysubjekt som har ett oböjligt adjektivattribut (t.ex. *bra mat*), skiljer sig från andelen kongruent predikativform i exempel där det nakna ysubjektet har ett kongruensböjt adjektivattribut (t.ex. *god mat*). Prediktionen skulle vara att ysubjekt som *god mat* triggas kongruent predikativform i större utsträckning än ysubjekt som *bra mat*.

I avsnitt 4.2.1 presenterades en korpusundersökning för exempel där ysubjektet har en naken form och ett kongruensböjt adjektivattribut, alltså exempel som *Svensk mjölk är god* respektive *Svensk mjölk är gott*. Andelen kongruent predikativform var 47/100. Denna siffra ger oss en utgångspunkt för jämförelsen.

För att undersöka om adjektivattributets kongruensböjning i genus är av betydelse har en ytterligare sökning gjorts med söksträngen i figur 11. Sökningen har gjorts korpuskategorin *Sociala medier* (10,21 miljarder token) på Språkbanken.

Figur 11: Söksträng för exempel som *Bra mat är dyr/dyrt*.

ord är: <i>bra</i>	msd är NN.UTR.SIN.IND.NOM	Ord är: <i>är</i>	Ordklass är: adjektiv
--------------------	------------------------------	-------------------	--------------------------

Den första rutan i söksträngen är avgränsad till det oböjliga adjektivet *bra*. Valet av just *bra* motiveras av att det är det mest frekventa adjektivet bland de oböjliga adjektiven i svenskan.¹⁷³ Nästa ruta har den morfosyntaktiska avgränsningen

¹⁷³ Sökningar gjordes även på tre andra vanliga adjektiv som är oböjliga, nämligen *äkta*, *annorlunda* och *rosa*. Men sökningarna med dessa adjektiv genererade få träffar trots det stora korpusmaterialet.

NN.UTR.SIN.IND.NOM, vilken ger ord som *hjäl*m och *noshörning*.¹⁷⁴ Den tredje rutan avgränsas till ordet *är* och det fjärde till ordklassen *adjektiv*. Söksträngen ger exempel som *Bra mat är dyr* respektive *Bra mat är dyrt*.

De första 100 beläggen har excerperats utifrån excerperingsprinciper i avsnitt 4.1. I (240)–(241) presenteras två av beläggen.

(240) Bra kost är jätte viktigt för fertiliteten. (*Familjeliv: Gravid* 2015)

(241) Bra e-handel är lönsam och effektiv. (*Bloggmix* 2007)

Resultatet visar att i 17/100 fall har predikativet en kongruent form (*Bra e-handel är lönsam och effektiv*). Kontrasten till undersökningen i 4.2.1 är således stor; andelen kongruent predikativ i exempel med ett kongruensböjt adjektiv var 47/100 (*Svensk mjölk är god*). Närvaron av ett kongruensböjt adjektivattribut verkar alltså spela roll för predikativkongruensen.

En annan jämförelse som kan göras är med korpusundersökningen i 4.2.1 vars söksträng var identisk med den i figur 11, med den enda skillnaden att det nakna subjektet saknade ett adjektivattribut. Sökningen avgränsades alltså till exempel som *Mat är dyr* respektive *Mat är dyrt*. Andelen kongruent predikativform bland beläggen var 13/100, alltså bara 4 procentandelar lägre än undersökningen för exempel som *Bra mat är dyr* respektive *Bra mat är dyrt*.

I diagram 3 illustreras skillnaderna i andel kongruent predikativform i exempel med subjekt som *mat* (naket ysubjekt utan adjektivattribut), *bra mat* (naket ysubjekt med oböjligt adjektivattribut) och *god mat* (naket ysubjekt med kongruensböjt adjektivattribut).

Diagram 3: Andel kongruent predikativform i exempel med subjekt som *mat*, *bra mat* och *god mat*.

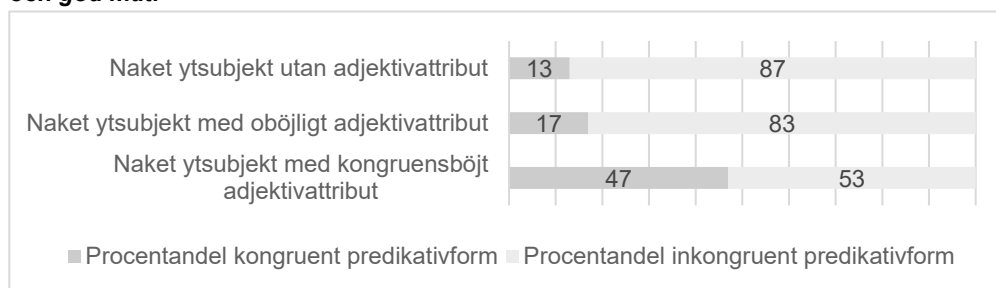

Diagram 3 visar att andelen kongruens med ysubjekt som *mat* är 13 %, med ysubjekt som *bra mat* 17 % och med ysubjekt som *god mat* 47 %. I exemplen med de två första typerna av ysubjekt skiljer alltså endast 4 procentenheter. Båda

¹⁷⁴ Första rutans morfosyntaktiska beskrivningen betecknar substantiv (NN), med genus utrum (UTR), i singular (SIN), i indefinit form (IND), och grundkasus (NN).

kontrasterar starkt mot exemplen med ytsubjekt där det finns ett kongruensböjt adjektivattribut. En rimlig förklaring till skillnaden är att det är närvaron av en morfofonologisk signal för genus/numerus i adjektivattributets ändelse som på ett tydligt sätt främjar predikativets kongruensböjning, alltså i enlighet med vad *Hypotes C* predicerar. När ytsubjektet saknar ett adjektivattribut eller då adjektivattributet är oböjligt finns ingen sådan morfofonologisk signal, och andelen fall med kongruens är då betydligt mindre.¹⁷⁵

Ett annat sätt som nominalfraser kan signalera ett kongruensvärde är genom en pluraländelse, som *-er* i *telefoner*. Eftersom det också finns substantiv som saknar en ändelse för plural kan även här ställas upp en prövbar prediktion. Prediktionen blir då att om ett nominalfrasformat ytsubjekt i plural har en pluraländelse ska sannolikheten för kongruent predikativform vara högre än om en sådan ändelse saknas.

För att pröva prediktionen har en sökning gjorts i korpuskategorin *Sociala medier* (10,21 miljarder token) med söksträngen i figur 12.

Figur 12: Söksträng för exempel som Potatis/blåbär/jordgubbar är nyttiga/nyttigt.

ord är: X	Ord är: är	Ordklass är: adjektiv
-----------	------------	-----------------------

I den första rutan har olika substantiv med och utan pluraländelse skrivits in. Urvalet redovisas nedan. Den andra sökrutan avgränsas till ordet *är*, och den tredje till ordklassen *adjektiv*. Söksträngen genererar träffar som *Blåbär är nyttiga* respektive *Blåbär är nyttigt*.

Tre typer av ord har valts ut till första sökrutan i söksträngen i figur 12, nämligen 1) substantiv i singular (t.ex. *potatis*),¹⁷⁶ 2) substantiv i plural utan pluraländelse (t.ex. *blåbär*),¹⁷⁷ och 3) substantiv i plural med pluraländelse (t.ex. *jordgubbar*). Samtliga substantiv tillhör den semantiska domänen *frukt och grönsaker*. I den första kategorin finns *potatis*, *svamp*, *vitlök*, *broccoli* och *vattenmelon*, i den andra *päron-ø*, *blåbär-ø*, *hallon-ø*, *russin-ø*, *katrinplommon-ø* och i den tredje *apelsin-er*, *jordgubb-ar*, *vindruv-or*, *citron-er*, *banan-er*, *dadl-ar*.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Möjligen bör man ta i beaktande att adjektivet *bra* förknippas med ett mer informellt språk där benägenheten att använda inkongruent predikativform är större än i ett mer formellt språk (se Åkerblom 2016).

¹⁷⁶ Substantiven av typ 1 kan böjas i plural (t.ex. *potatisar*) och skiljer sig därför från ämnesnamn som *mjölk*.

¹⁷⁷ Jag har gått igenom varje exempel noggrant och försäkrat mig om att substantivet i inget fall står i singular.

¹⁷⁸ Grunden till att just dessa ord valts ut är följande. Jag identifierade först ett dussintal ord som uppfyllde kriterierna för varje kategori. Därefter gjorde jag fritextsökningar med dessa i

Excerperingsprinciperna från avsnitt 4.1 har använts i samtliga sökningar.

För sökningarna med ord från den första kategorin (t.ex. *potatis*) har 359 belägg excerperats. Andelen exempel där predikativformen har en kongruent form är 18/359, vilket motsvarar 5 %. Två av beläggen presenteras i (242)–(243).

(242) Potatis är näringsrik. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Hus och hem* 2015)

(243) Det är ju känt att svamp är blöt och gärna plockas under blöta förhållanden. (*Flashback: Livsstil* 2012)

Andelen belägg med inkongruent predikativform är följaktligen 341/359, vilket motsvarar 95 %. Två av beläggen presenteras i (244)–(245).

(244) Vitlök är nyttigt har jag hört. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Samhälle* 2011)

(245) Jag tycker broccoli är äckligt. (*Familjeliv: Sex och samlevnad* 2013)

I tabell 5 nedan redovisas resultatet för sökningarna med de olika substantiven:

Tabell 5: Andel kongruent predikativform i exempel med ytsubjekt som *potatis*.

	antal belägg	kongruent predikativform	inkongruent predikativform
<i>potatis</i>	123	6	117
<i>svamp</i>	117	6	111
<i>broccoli</i>	50	5	45
<i>vitlök</i>	41	0	41
<i>sparris</i>	15	1	14
<i>vattenmelon</i>	13	0	13
Medelvärde		5 %	95 %

I den första undersökningen, där ytsubjektet utgörs av ett substantiv i singular, är andelen kongruent predikativform alltså 5 %. Exempelen med *broccoli* skiljer sig åt då andelen kongruent predikativform där är 5/50 (= 10 %), och i exemplen med

---

korpuskategorin *Sociala medier*, och de sex substantiv från varje kategori som genererade flest träffar valdes ut.

vitlök och *vattenmelon* finns inga belägg alls med kongruent predikativform. En jämförelse kan också göras med undersökningen i 4.2.1 som använde samma söksträng med skillnaden att det första ledet inte var avgränsat till substantiv från en viss semantisk domän. Andelen kongruent predikativform var där 13 % (se även Åkerblom 2016).

För sökningarna med ord från den andra kategorin (t.ex. *blåbär*) har 135 belägg excerperats. Andelen exempel där predikativet har en kongruent form är 32/135, vilket motsvarar 24 %. Två av beläggen presenteras i (246)–(247).

(246) Päron är äckliga. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Husdjur* 2006)

(247) Russin är klibbiga. (*Familjeliv: Förälder* 2010)

Bland beläggen finns en inkongruent predikativform i 103/135, vilket motsvarar 76 %. Två av beläggen presenteras i (248)–(249).

(248) Blåbär är rikt på antioxidanter. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Kropp och själ* 2009)

(249) Attans vad hallon är dyrt. (*Familjeliv: Medlemstrådar* 2007)

I tabell 6 nedan redovisas resultatet för sökningarna med de olika substantiven:

Tabell 6: Resultat från sökningar med plurala ytsubjekt utan pluraländelse.¹⁷⁹

	Antal belägg	kongruent predikativform	inkongruent predikativform
<i>blåbär</i>	53	14	39
<i>russin</i>	27	6	21
<i>hallon</i>	22	6	16
<i>päron</i>	21	6	15
<i>katrinplommon</i>	12	0	12
Medelvärde		24 %	76 %

Andelen kongruent predikativform från den andra undersökningen är alltså 24 %. Bland de få träffarna med *katrinplommon* finns inga exempel med kongruent predikativform. Träffarna med de andra substantiven visar dock snarlika siffror; andelen kongruent predikativform är 22–28 %.

¹⁷⁹ Jag kunde inte hitta ett sjätte substantiv som uppfyllde kriterierna och som gav minst 10 belägg.

För sökningarna med substantiv från den tredje kategorin (t.ex. *jordgubbar*) har 239 belägg excerperats. Andelen exempel där predikativen har en kongruent form är 133/239, vilket motsvarar 56 %. Två av beläggen presenteras i (250)–(251).

(250) Bananer är ohälsosamma. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Samhälle* 2010)

(251) Självt tycker jag att citroner är goda. (*Familjeliv: Gravid* 2007)

Bland beläggen finns en inkongruent predikativform i 106/239, vilket motsvarar 44 %. Två av beläggen presenteras i (252)–(253).

(252) Jordgubbar är jättegott. (*Familjeliv: Allmänna rubriker – Kropp och själ* 2009)

(253) Om man tycker att vindruvor är onyttigt så borde man nog försöka slapna [sic!] av lite mer. (*Flashback: Mat, dryck och tobak* 2007)

I tabell 7 nedan redovisas resultatet för sökningarna med de olika substantiven:

Tabell 7: Resultat från sökningar med plurala ytsubjekt med pluraländelse.

	Antal belägg	kongruent predikativform	inkongruent predikativform
<i>jordgubbar</i>	79	28	51
<i>bananer</i>	74	63	11
<i>vindruvor</i>	30	7	23
<i>apelsiner</i>	27	13	14
<i>citroner</i>	18	14	4
<i>dadlar</i>	11	8	3
Medelvärde		56 %	44 %

I den tredje undersökningen med ytsubjekt som har pluraländelse (t.ex. *jordgubbar*) är andelen belägg med kongruent predikativform alltså 56 %. Resultatet från sökningarna med de olika substantiven skiljer sig emellertid åt relativt mycket. I exemplen med *dadlar*, *citroner* och *bananer* är andelen kongruens 72–85 %. Motsvarande siffra från träffarna med ytsubjektet *apelsiner* är 48 %. Resultatet från sökningarna med *jordgubbar* och *vindruvor* kontrasterar dock starkt. För det förra substantivet är andelen kongruens 35 % och för det senare 23 %.

Samtidigt som resultatet är relativt spretigt i den tredje undersökningen finns det en tydlig skillnad mot resultatet i den andra undersökningen med plurala ytsubjekt utan pluraländelse; förutom exemplen med *vindruvor* var det ingen annan sökning som gav lika låg andel kongruent predikativform som de olika sökningarna i den andra undersökningen.

I diagram 4 illustreras skillnaden i andel kongruent predikativform för undersökningarna med de tre olika typerna av ytsubjekt.

Diagram 4: Andel kongruent predikativform i exempel med ytsubjekt som *potatis*, *blåbär* och *jordgubbar*.

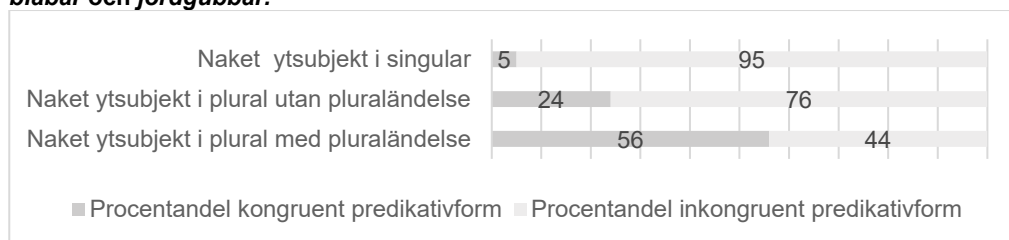

Diagram 4 visar att andelen kongruent predikativform i exempel med ytsubjekt som *potatis* är 5 %. Motsvarande siffra för exemplen med ytsubjekt som *blåbär* är 24 %. För beläggen med ytsubjekt som *jordgubbar* är andelen kongruent predikativform 56 %. Undersökningen indikerar, som *Hypotes C*, predicerar att en morfofonologisk signal om numerus i kontrollörfrasen främjar kongruent predikativform. Den relativt stora skillnaden i andel kongruens mellan den första och andra undersökningen tyder dock på att benägenheten hos subjekt i singular och plural att trigga predikativkongruens inte endast beror på förekomsten av morfofonologiska signaler.

Nu övergår jag till att behandla möjliga problem för *Hypotes C*.

En fråga som skulle kunna diskuteras är hur hypotesen löser fall med kanonisk kongruens i satser som (254) där ytsubjektet är en definit nominalfras utan någon morfofonologisk signal om genus (se också 7.4.5).

(254) Lottas bil är fin.

Definita nominalfraser har i regel specifik referens, vilket enligt *Hypotes C* innebär att dessa ger tillgång till en referentiell kongruensskälla. Nominalfrasen *Lottas bil* är knuten till den referentiella uppgiften *ental* och sänder således en signal om att kongruensen ska ske i singular. I svenska finns det ingen genusneutral singularform utan singular måste uttryckas med hjälp av en genusböjd form. Hur språkproducenten vet vilket genus som ska användas är inte givet utifrån grundantagandena i *Hypotes C*. Nedan presenterar jag ett förslag till lösning.

När en språkproducent får direkt tillgång till den referentiella kongruenskällan och uppgiften ental så motiveras han/hon att böja kongruensmålet i singular. För att kunna kongruensböja i singular måste språkproducenten först välja rätt grammatiskt genus och måste då anlita sitt mentala lexikon. En invändning skulle vara att en språkproducent alltid skulle kunna gå till sitt mentala lexikon vid kongruensböjning. Det finns dock en skillnad mellan ytsubjekt som *mjök* och *Lottas bil*, eftersom det senare genom den referentiella uppgiften ental motiverar kongruensböjning (i singular) till skillnad från det förra som helt saknar referentiella kongruensuppgifter.

Ytsubjekt som *Lottas bil* skiljer sig samtidigt från ytsubjekt som *bilen* i (255), genom att det senare ger stärkt åtkomst av den grammatiska kongruenskällan eftersom det finns en morfofonologisk signal för utrum, nämligen ändelsen *-en*. *Hypotes C* skulle predicera att ytsubjekt som *bilen* trigger kanonisk predikativ i högre utsträckning än ytsubjekt som *Lottas bil*, förutsatt att båda har specifik referens.

(255) Bilen är fin.

Ett större problem för *Hypotes C* är att den inkongruenta formen förefaller helt onaturlig med vissa typer av nakna ytsubjekt i plural, se (256)–(257).

(256) *Tigrar är brunt. (Josefsson 2014a:444)

(257) *Människor är snällt.

En annan fråga som inte *Hypotes C* ger något svar på är varför satser som (258) och (259) inte tycks förekomma i en inkongruent form. Ytsubjekten i de två exemplen är definita men saknar specifik referens med den definition som jag har använt och därmed borde de, enligt *Hypotes C*, inte ge direkt tillgång till den referentiella kongruenskällan.

(258) Eken är utbredd/*utbrett i Europa.

(259) Bröstmjölken är fettrik/*fettrikt.

Ytsubjekten i (258) och (259) tillhör dock, enligt *SAG*, en annan referentiell kategori än nakna ytsubjekt i satser som (260)–(261).

(260) Pannkakor är gott.

(261) Senap är gult.

I presentationen av *Hypotes C* har fokus legat på kopulasatser där ytsubjektet är svagt referentiellt eller har specifik referens. De potentiella problem som har presenterats kan möjligen ackommoderas genom en ytterligare precisering av vilka typer av referentialitet som finns och hur dessa ger tillgång till den referentiella kongruenskällan.

7.5 Bedömning av förklaringskandidaterna

Syftet med avsnitt 7.5 är att göra en bedömning av *Hypotes A*, *Hypotes B* och *Hypotes C*.

Avsnittet är disponerat enligt följande. I 7.5.1 presenteras bakgrunden till hypotesbedömningen. Därefter i avsnitt 7.5.2 bedöms hypoteserna, och den relativt sett starkaste kandidaten identifieras.

7.5.1 Bakgrund

Förutsättningarna för förklaringsarbetet påverkas för det första av hur mycket som är känt om fenomenet som ska förklaras eftersom en större kännedom om hur fenomenet beter sig begränsar antalet möjliga förklaringsantaganden. Förklaringsarbetet har också föregåtts av en beskrivning av fenomenet. Dels har jag gjort en extrahering av välfunna iakttagelser av och välgrundade antaganden om fenomenet från den rika forskningshistorien (se 3.4.2). Dels har jag utfört empiriska undersökningar i syfte att komplettera beskrivningen av fenomenet (se kap 4).

Förklarings sökandet har avgränsats till hypoteser som anger orsaker. Målet har således varit att finna information om den kausala bakgrunden. Ett fenomen kan emellertid uppkomma genom flera mekanismer och därtill kan det finnas olika aspekter av ett fenomen som kan vara intressanta att förklara. Lipton (2004) menar att en god problemprecisering främjar förklaringsarbetet, och ett verktyg som kan användas för att rikta sökandet efter orsaker är den kontrastiva frågan, som har formen *Varför X snarare än Y?* Jag valde att avgränsa förklaringsfokuset till fenomenets omtalade definithetsrestriktion genom den kontrastiva frågan: *Varför förekommer inkongruent predikativform med nakna ytsubjekt men inte med definitiva ytsubjekt?* Avgränsningen medför att andra sidor av fenomenet lämnas mindre uppmärksamhet, men samtidigt ger ett insnävat fokus bättre förutsättningar för ett framgångsrikt förklaringsarbete. Vidare är definithetsrestriktionen högst utmärkande för fenomenet, och en förhoppning har varit att en förståelse av vad som ligger till grund för restriktionen ska ge viktiga insikter om fenomenet i stort.

Hypotesernas uppgift har således varit att förklara definithetsrestriktionen, och det är primärt trovärdigheten i förklaringskandidaternas svar på denna fråga som ligger till grund för bedömningen. Utöver trovärdigheten i svaret på den förklarings sökande frågan ska dock en stark förklaring också vara förenlig med vad som i övrigt är känt om fenomenet. Därtill vilar de olika förklaringarna av definithetsrestriktionen på olika bakgrundsantaganden, vilka har granskats, och resultatet från denna granskning ligger också till grund för bedömningen.

Lipton presenterar inga tydliga kriterier för hur man avgör styrkan hos olika förklaringskandidater utan menar att hypoteserna helt enkelt måste utsättas för tillräcklig granskning och prövning. Lipton urskiljer dock två typer av evidens som han anser vara särskilt värdefulla. För det första är evidens som framkommit genom prediktioner särskilt värdefull. En hypotes som inte bara ackommoderar på förhand tillgänglig evidens utan också förmår göra framgångsrika prediktioner är således att föredra framför en som endast ackommoderar. Vidare framhåller Lipton (2004) att heterogen evidens är mer värd än homogen evidens (se avsnitt 5.2.3).

7.5.2 Hypotesbedömning och identifiering av den starkaste förklaringskandidaten

De tre hypoteserna som ställts upp har en tydlig förankring i tidigare analyser av pannkaksmeningsfenomenet. *Hypotes A* är en syntes av olika idéer som presenterats i den semantisk-funktionella traditionen (se 3.2.4) med tonvikt på Widmark 1966b. *Hypotes B* kan knytas till den generativa traditionen (se 3.2.5) och bygger främst på Teleman 1987 och Josefsson 2006. Slutligen är *Hypotes C* en vidareutveckling av olika antaganden från bl.a. Wellander (1949), Teleman (1969) och Malmgren (1984). De tre hypoteserna ger olika svar på den kontrastiva frågan, men de representerar också olika traditioner och vilar på olika grundföreställningar om hur kongruens genereras.

Nedan sammanfattas grundidéerna i de tre förklaringskandidaterna följt av en bedömning.

Enligt *Hypotes A* har den inkongruenta predikativformen en positiv motivering. Ytsubjektet i satser med inkongruent predikativ antas ha en divduativ betydelse, som triggar semantisk neutrumkongruens. När ytsubjektet är utbyggt med t.ex. en indefinit artikel, ett adjektivattribut eller bestämd artikel påverkas möjligheten till semantisk neutrumkongruens negativt eftersom sådana utbyggnader antas ge nominalfrasen en mer individuativ betydelse. Att inkongruent predikativform förekommer med nakna ytsubjekt och inte med definitiva beror således, enligt *Hypotes A*, på att den förra typen av ytsubjekt har en divduativ betydelse, till skillnad från den senare.

Att *Hypotes A* kan förklara de till synes orelaterade företeelserna att en definit form på ytsubjektet och förekomsten av ett adjektivattribut i ytsubjektet har betydelse för predikativets kongruensform, tyder på att hypotesen vilar på heterogen evidens. Huruvida närvaron eller frånvaron av sådana utbyggnader nödvändigtvis återspeglar en växling mellan individuativ och divduativ betydelse är dock inte självklart. Att en sats som (250) är grammatisk men en sats som (251) är ogrammatisk skulle förklaras med att substantivet *luft* har en divduativ betydelse i naken form men inte i definit form. Antagandet förfaller diskutabelt.

(250) Luft är genomskinligt.

(251) *Luften är genomskinligt.

Frågan om huruvida växlingen mellan naken och definit form nödvändigtvis avspeglar en växling mellan dividuativ och icke-dividuativ betydelse har också ifrågasatts i den tidigare litteraturen. Malmgren (1984:112) uttrycker sig t.ex. tveksam till att *mjölken* i satsen *mjölken är dyr* har en mindre dividuativ betydelse än *mjolk* i satsen *mjolk är nyttigt*. I samma anda menar Källström att det inte finns någon dividualitetsskillnad mellan *olja* i (252) och *oljan* i (253).

(252) Olja är dyrt. (Källström 1993:227)

(253) Oljan är dyr. (Källström 1993:227)

Hypotesens antagande om att pannkaksmeningssubjekten förenas av att ha en dividuativ betydelse tycks vara riktigt. Den definitiva formen tycks också kunna medföra att den dividuativa grundbetydelsen i subjektet försvagas. Ett problem för hypotesen är att det är tveksamt om en definit form nödvändigtvis medför att den dividuativa betydelsen förloras.

Även *Hypotes B* utgår från idén att fenomenet har en positiv motivering och att det rör sig om semantisk kongruens. Orsaken till den till synes inkongruenta predikativformen antas vara ett dolt neutrumelement motsvarande *det* i subjektet som svarar mot betydelsen *oavgränsad*. En grundtanke i hypotesen är att den semantiska kongruensen är syntaktiskt kodad. Nominalfraser antas kunna utvidgas med en semantisk fras, vilket ger strukturen: [[SemP] NP]. Den semantiska frasen kan fyllas med ett element som svarar mot ett visst semantiskt genus, och detta element kan i sin tur trigga kongruens efter samma morfosyntaktiska principer som är fallet vid kanonisk kongruens.

Idén om en semantisk fras medför att man inte behöver anta att det finns olika mekanismer som frambringar kongruens utan bara en. Vidare har *Hypotes B* förtjänsten att den inkongruenta predikativformen kan förstås i en större kontext eftersom alla typer av semantisk genuskongruens förmodas uppkomma efter samma mönster.

Hypotesens förklaring till definitivrestriktionen grundas på idén att de olika delarna i den utvidgade nominala projektionen inte får ha motstridiga särdragsvärden. Elementet *det* har särdraget [+neutrum] och kan därför inte förbindas med en nominalfras som har särdraget [+utrum] eftersom det skulle innebära en särdragskrock och derivationen skulle krascha. Eftersom definitiva nominalfraser som *senapen* men inte nakna nominalfraser som *senap* antas ha särdraget [+utrum] får kontrasten sin förklaring. Den antagna restriktion mot olika särdragsvärden innebär dock också att inte heller attribututbyggda nominalfraser som *fransk senap* kan förbindas med ett fonologiskt tomt *det* och trigga en

inkongruent predikativform. Tvärtemot vad hypotesen predicerar tycks emellertid sådana exempel förekomma, se t.ex. (254) (för fler exempel av samma slag se 7.3.5).

(254) Gammal sperma är vitt, kanske lite gryntigt eller vad man ska säga.
(*Familjeliv: Planerar barn* 2008)

Enligt hypotesen har det fonologiskt realiserade *det* särdraget [+definit] men saknar detta särdrag i sin fonologiskt tomma form. Att den fonologiska realiseringen medför särdraget [+definit] kan förklara varför inte *det* kan förbindas med indefinita nominalfraser som *senap*, då det skulle innebära en särdragskrock. Hypotesen kan däremot inte förklara varför nominalfraser som *senap* kan hänvisas till med *det* i exempel som (255). Även här borde det bli en särdragskrock.

(255) Senap, det är gott.

Likt *Hypotes A* tar *Hypotes B* fasta på en viss underliggande semantik som förenar pannkaksmeningssubjekten, nämligen draget *oavgränsad*. Vidare innebär antagandet om projektionen *Semantisk fras* att både den till synes inkongruenta *t*-formen och andra antaget semantiskt motiverade kongruensböjningar kan ges en enhetlig syntaktisk beskrivning. Analysen av definithetsrestriktionen vilar dock på antaganden om olika särdragsuppsättningar som medför till synes felaktiga prediktioner.

Enligt *Hypotes C* har fenomenet inkongruent predikativ en negativ motivering. Det rör sig således om *falsk kausalitet* (se avsnitt 2.1). Grundidén är att det finns två slags kongruensskällor: en som ger tillgång till referentiella uppgifter som *femininum* och *flertal* och en som är knuten till grammatiska uppgifter som *utrum* och *singular*. Pannkaksmeningssubjekten, som generellt sett utgörs av svagt referentiella nakna nominalfraser, antas inte ge tillgång till en referentiell kongruensskälla. Dessutom saknas ofta också en starkt åtkomst av den grammatiska kongruensskällan, och därför har språkproducenten begränsade förutsättningar för att kongruensböja predikativet. Definita nominalfraser ger däremot generellt sett direkt tillgång till den referentiella kongruensskällan och ofta även starkt åtkomst av den grammatiska kongruensskällan, vilket ger språkproducenten goda förutsättningar för kanonisk kongruensböjning.

Att pannkaksmeningssubjekt i form av nakna nominalfraser utmärks av sin svaga referentiella förankring är känt sedan tidigare. I *SAG* (band 1:229) används termen *svagt referentiell* som betecknar nominalfraser ”som i huvudsak har beskrivande funktion och inte tydligt används för att peka ut en verklig eller tänkt referent”. Även uppfattningen att definitiva nominalfraser normalt sett har stark referentiell förankring genom specifik referens är välkänt. Att det är just tillgång till en referentiell kongruensskälla snarare än den definitiva formen som blockerar möjligheten till inkongruent form antyder exempel som (256) (för fler exempel av samma slag se 7.4.5).

(256) –Kan man äta hasch som det är? Måste man hålla på och värma och så?

–Det ger en långvarig effekt, men kvaliteten är viktigt. Om du äter det rakt uppochnar så kommer det slå, men om du smälter ner det ger det desto bättre effekt. (*Flashback: Droger* 2011)

Enligt hypotesen påverkas åtkomsten av den grammatiska kongruensskällan av morfofonologiska signaler för genus och numerus. Att nakna ytsubjekt är mer benägna att trigga kongruens om det finns ett adjektivattribut än om ett sådant saknas antas bero på att attributets ändelse ger en morfofonologisk signal om genus/numerus som stärker kopplingen till den grammatiska kongruensskällan. I enlighet med vad hypotesen predicerar tycks också predikativets kongruensböjning påverkas om adjektivattributet har en genusböjd ändelse (se 7.4.7). Effekten av morfofonologiska signaler märks också för plurala ytsubjekt med och utan pluraländelse i enlighet med hypotesens prediktion (se 7.4.7).

En fråga som hypotesen inte ger något svar på är varför exempel som *Eken är utbredd* och *Tigrar är bruna* inte tycks förekomma med inkongruent predikativform.

Sammanfattningsvis bedömer jag att *Hypotes C* erbjuder det relativt sett starkaste förklaringsalternativet till definitetsrestriktionen bland de tre uppställda hypoteserna. Premissen i *Hypotes A* att växlingen mellan naket och definit ytsubjekt nödvändigtvis avspeglar en växling mellan dividuativ och icke-dividuativ betydelse är diskutabel. Grundproblemet med *Hypotes B* är att de antaganden som görs om särdragsuppsättningarna i den semantiska frasen och resten av den utvidgade nominala projektionen, gör till synes felaktiga prediktioner. *Hypotes C* tycks vara förenlig med mycket av vad som är känt om fenomenet. Därtill gör hypotesen till synes korrekta prediktioner om att morfofonologiska signaler i subjektet inverkar positivt på den predikativa kongruensböjningen. Samtidigt preciserar inte hypotesen i vilken utsträckning andra referentiella kategorier än *specifik referens* och *svagt referentiell* ger tillgång till den referentiella kongruensskällan. Bland de tre uppställda hypoteserna förefaller *Hypotes C* erbjuda det starkaste förklaringsalternativet till den kontrastiva frågan.

7.6 Diskussion

I detta avsnitt diskuterar jag delar av kapitel 7. Först sätter jag fokus på den starkaste förklaringskandidaten, alltså *Hypotes C*, och jag resonerar om dess trovärdighet. Sedan gör jag en återblick på frågan om varför pannkaksmeningarna uppfattas som ett problem. Slutligen för jag en kritisk diskussion om tillvägagångssättet som använts i förklaringsarbetet.

7.6.1 Trovärdigheten hos *Hypotes C*

Utifrån genomgången i avsnitt 7.5.2 framstår *Hypotes C* vara den starkaste bland de tre uppställda hypoteserna. Enligt Lipton (2004) måste dock den relativt sett starkaste förklaringskandidaten också vara tillräckligt bra i sig själv för att den ska kunna slutledas som den verkliga förklaringen. *Hypotes C* har dock varken givits en tillräckligt precis formulering eller genomgått tillräcklig prövning för att man ska kunna avgöra om den är tillräckligt bra i sig själv. Samtidigt tycks hypotesen vara förenlig med mycket av vad som hittills är känt om fenomenet inkongruent predikativ, och därtill förefaller hypotesens olika grundantaganden redan ha stöd från tidigare språkvetenskapliga arbeten.

Lipton (2004) menar att lovande hypoteser bl.a. utmärks av att de är förenliga med våra bakgrundsföreställningar, något han definierar som de relevanta teorier eller förklaringar i fältet som är allmänt accepterade. I avsnitt 5.2.2, där denna princip behandlas, konstaterar jag att det är tveksamt om det finns några relevanta teorier eller förklaringar inom språkvetenskapen med ett så brett stöd att de kan uppfattas som "allmän accepterade". Däremot finns det enskilda antaganden med relevans för fenomenet inkongruent predikativ som har relativt starkt stöd från tidigare forskning. Nedan argumenterar jag för att grundantagandena i *Hypotes C* har ett relativt starkt stöd från tidigare forskning. Det bör också nämnas att antagandena är fristående, vilket innebär att om t.ex. ett av dem senare skulle visa sig vara felaktigt så innebär det inte att de övriga nödvändigtvis också skulle vara felaktiga.

Hypotesen vilar på grundantagandet att språkbrukare använder två typer av kongruenskillor när de kongruensböjer, nämligen en referentiell källa och en grammatisk. De nakna subjekten i inkongruenta satser antas sakna tillgång till den referentiella källan. Åtkomsten av den grammatiska kongruenskillan påverkas av om det finns morfologiska element som signalerar numerus eller genus, och för nominalfraser som *mjölk* och *senap* saknas sådana element.

Tanken att en referentiell källa med information om referentiellt genus (sexus och animacitet) och referentiellt antal används vid kongruensböjning är förenlig med *SAG*'s definition av semantisk kongruens:

Semantisk kongruens, kongruens som innebär att böjningen av ett predikativ eller valet av 3 pers. personligt pronomen rättar sig efter en referentiell egenskap hos predikationsbasen respektive korrelatets referent. (*SAG*, band 1:223)

Att pannkaksmeningssubjekten utmärks av en viss typ av referentialitet påtalas redan av Malmgren (1990:112) som noterar att dessa aldrig har specifik referens. Vidare grundar sig analysen i Källström 1993 på draget *oavgränsad referens*. Widmark (1966a, 1966b, 1992a) utgår inte från referentialitet utan semantiken hos ytsubjektet men menar att den dikotomi som är kärnan i hennes analys, alltså

individua–dividua, motsvarar motsatsparet *klart individualiserad–vag referens* (Widmark 1992a:188). Vidare använder SAG termen *svagt referentiell* för nakna nominalfraser som *mjölk*, och menar att sådana nominalfraser ”i huvudsak har beskrivande funktion och inte tydligt används för att peka ut en verklig eller tänkt referent” (SAG, band 1:229).

Idén i *Hypotes C* om att referentiell information kan användas vid kongruensböjning är således okontroversiell, och tanken att pannkaksmeningssubjekten saknar en tydlig referentiell förankring finner stöd i den tidigare litteraturen.

Antagandet om att en grammatisk källa med information om genus och numerus används vid kongruensböjning är förenligt med SAG:s definition av *grammatisk kongruens*:

Vid grammatisk kongruens rättar sig ett ord till sin böjning efter grammatiska egenskaper hos ett annat ord. Ett adjektiv eller adjektiviskt böjt ord (som attribut eller predikativ) rättar sig i sin böjning efter genus och numerus hos huvudordet i den nominalfras där attributet ingår eller efter genus och numerus hos den nominalfras som anger predikativets predikationsbas. (SAG, band 1:190)

I *Hypotes C* antas åtkomsten av den grammatiska kongruenskällan stärkas om det finns morfofonologiska signaler för genus eller numerus i ysubjektet. Idén om att morfofonologiska signaler i led före kongruensmålet skulle ha en positiv effekt på den kanoniska kongruensböjningen är inte ny. Både Gullberg (1952), Wellander (1965) och Åkermalm (1966) resonerar om att den förlorade kongruensböjningen på verbet skulle kunna inverka negativt på predikativets kanoniska kongruensböjning. Wellander (1965:8) hävdar t.ex. att ”[n]är formparet *är* och *äro* ersätts av enhetsformen *är*, försvagas uppmärksamheten på numeruskongruensen och därmed känslan för predikatsfyllnadens hävdvunna böjning”. Åkermalm (1966:89) menar att ”vi skulle vara mindre uppmärksamma på språkformen, när vi inte längre tvingades ge akt på subjektets numerus: i synnerhet predikatsfyllnaden skulle vara i farozonen”. Vidare finns det psykolingvistiska studier som undersökt empiriskt och bekräftat antagandet att morfofonologiska signaler för genus och numerus inverkar på kongruensböjningen i romanska språk (se t.ex. Vigliocco & Zilli 1999 och Frack et al. 2008). Dessutom prövas två prediktioner i avsnitt 7.4.5, vars resultat indikerar att ett kongruensböjt adjektivattribut i ysubjektet och en pluraländelse på substantivet i ysubjektet främjar kanonisk predikativkongruens i svenska.

Idén i *Hypotes C* om att grammatiska uppgifter om genus och numerus i kontrollören kan användas vid kongruensböjning är helt i linje med den traditionella synen på kongruens, och antagandet att morfofonologiska signaler i led som föregår

kongruensmålet kan ha en positiv effekt på kongruensböjningen finner stöd i flera studier.

En annan av grundidéerna i *Hypotes C* är att *t*-formen är default, vilken också har föreslagits tidigare. Källström (1993) skriver t.ex. följande:

Neutrum i svenskan visar tydliga tecken på att vara en s.k. defaultform, dvs. en form som är ommarkerad och som används när inga positiva villkor för att använda någon viss form inom kategorin är uppfyllda. (Källström 1993:244)

Även i Hellan 1986 och Teleman 1969 uttrycks explicit att *t*-formen antas vara default. Teleman (1969:33) presenterar också flera argument för att betrakta *t*-formen snarare än $\emptyset$ -formen som default (se 3.2.5 och 7.4.5). Vidare borde detta antagande vara en premis för alla de studier som antar att den inkongruenta *t*-formen har en negativ motivering (se tabell 2 i avsnitt 3.4.1).

Dessutom menar typologen Greville Corbett (2006:37) att den kongruensform som defekta kontrollörer (t.ex. infinitivfraser) ger upphov till är default. I svenska får kongruensmålet som känt en *t*-form om kontrollören utgörs av en defekt kontrollör, se (258).

(258) Att spela fotboll är roligt.

Sammantaget finner jag antagandet i *Hypotes C* om att *t*-formen skulle vara default som välgrundat.

Hypotesen preciserar bara huruvida nominalfraser som är *svagt referentiella* eller har *specifik referens* ger tillgång till en referentiell kongruensskälla. I vilken utsträckning nominalfraser som tillhör en annan referentiell kategori ger tillgång till en referentiell kongruensskälla behandlas inte, vilket försvårar en granskning. Samtidigt tycks kärnantagandena i *Hypotes C* ha relativt starkt stöd i den tidigare litteraturen och vilar därtill både på heterogen och prediktiv evidens. Slutbedömningen är att *Hypotes C* erbjuder ett relativt trovärdigt förklaringsalternativ till definithetsrestriktionen men att mer arbete återstår innan det kan avgöras om hypotesen ska uppfattas som den verkliga förklaringen.

7.6.2 En återblick på frågan om varför fenomenet inkongruent predikativ uppfattas som ett problem

I detta avsnitt återkommer jag till frågan om varför fenomenet inkongruent predikativ uppfattas som ett problem, vilket behandlades i avsnitt 6.1.1. Under förutsättning att grundantagandena i *Hypotes C* stämmer tycks källan till problemupplevelsen vara ett felaktigt antagande om att nominalfraser per definition är kanoniska kontrollörer.

Hempel (1965:428f.) menar att ett skäl till att fenomenen kan uppfattas som problem är att det finns en spänning mellan våra bakgrundsföreställningar och förekomsten av dessa fenomen, vilket gör dem förvånande. Lipton (2004:25) illustrerar tanken med hur vi tidigare uppfattade det förvånande att fladdermöss kunde navigera i totalt mörker, eftersom vi antog att de använde synen. När vi sedan lärde oss att fladdermöss inte använder synen när de navigerar i mörker utan ekolokalisering så framstod inte fenomenet längre som förvånande. På samma vis skulle uppfattningen att pannkaksmeningarna utgör ett problem kunna förstås mot bakgrund av vår föreställning om när kanonisk kongruens borde triggas. I avsnitt 6.1.1 kom jag fram till följande:

Det mest intressanta med pannkaksmeningarna är, menar jag, att deras predikativform förefaller vara inkongruent med dess förväntade kontrollör, trots att förutsättningarna för kongruensböjning verkar finnas: adjektivpredikativet är böjligt, och den förmodade kontrollören tycks utgöras av en nominalfras, alltså en kanonisk kontrollör. (avsnitt 6.1.1)

Antagandet som mot bakgrund av *Hypotes C* skulle kunna misstänkas vara felaktigt är att nominalfraser per definition är kanoniska kontrollörer. Nedan argumenterar jag för att det finns skäl att betrakta nakna nominalfraser i svenska (t.ex. *mjök*) mer som defekta kontrollörer. En konsekvens av att inte nödvändigtvis kategorisera nakna nominalfraser som kanoniska kontrollörer blir att det inte är förvånande att de inte triggas kanonisk kongruens.

I forskningslitteraturen om inkongruent predikativ diskuteras inte den nakna nominalfrasen med utgångspunkt i termen *kanonisk kontrollör*. Däremot påtalar Malmgren (1984) att den nakna nominalfrasen är ytterst ovanlig i subjektsställning, vilket underbyggs av Bolanders (1980) beläggsamling där endast 1 % av subjekten är indefinita och inget av dessa har en naken singularform. Med utgångspunkt i Andersson & Sundman 1979 konstaterar Malmgren (1984) också att pannkaksmeningssubjekten inte är prototypiska subjekt, med motiveringen att de generellt sett varken är definitiva eller agentiva, och enligt Malmgrens analys inte har (djup)kasusrollen *subjekt*.

Värt att nämna är även att Enger (2004:23) slår fast att pannkaksmeningssubjekten "have the opposite properties of subjects in cases of ordinary agreement". Egenskaperna som åsyftas är agentivitet, animacitet och definitthet, vilka pannkaksmeningssubjekten alltså antas sakna.

Sammanfattningsvis noterar Malmgren (1984) att nakna nominalfraser är ovanliga i subjektsställning och att dessa är atypiska som subjekt. Enger (2004) menar att pannkaksmeningssubjekten skiljer sig från subjekt i vanliga (*ordinary*) kongruensexempel både vad gäller form och betydelse. Mot bakgrund av Malmgrens (1984) och Engers (2004) påpekanden skulle man kunna ifrågasätta om

det är rimligt att kategorisera pannkaksmeningssubjekten som kanoniska kontrollörer. Analysen i *Hypotes C* presenterar ytterligare skäl att ifrågasätta en sådan kategorisering då nakna nominalfraser tycks erbjuda dåliga förutsättningar för kongruensböjning; generellt sett tycks de varken ge tydlig tillgång till referentiella uppgifter om *antal*, *animacitet* och *sexus* eller god åtkomst av grammatiska uppgifter om *genus* och *numerus*. Konklusionen blir i så fall att pannkaksmeningssubjekten i princip saknar förutsättningar för kongruensböjning och därmed mer liknar *defekta kontrollörer*, som infinitivfraser och satser.

Widmark (1966b) som presenterade en semantisk analys av pannkaksmeningarna menade att termen *inkongruent predikativ* var missvisande då det ju enligt henne snarare rörde sig om en semantiskt motiverad neutrumkongruens. Även utifrån analysen i *Hypotes C* blir termen *inkongruent predikativ* missvisande. Om predikativets *t*-form är ett resultat av att kontrollören är defekt, dvs. saknar förutsättningarna för att trigga kongruens, så föreligger ju ingen inkongruens. En mer rättvisande benämning skulle då vara *nollkongruens*.

Avslutningsvis har jag argumenterat för att uppfattningen att fenomenet inkongruent predikativ utgör ett problem vilar på potentiellt felaktigt antagande, nämligen att nakna nominalfraser som *mjök* skulle utgöra kanoniska kontrollörer. Skälen till att förhålla sig tveksam till detta antagande är att sådana nominalfraser är ovanliga i subjektställning, de är atypiska som subjekt, de saknar egenskaper som vanligen kännetecknar kontrollörer och därtill ger de inte direkt tillgång till en referentiell kongruensskälla och ofta saknas också morfofonologiska signaler som skulle ge en starkt åtkomst av den grammatiska kongruensskällan.

7.6.3 En kritisk diskussion av tillvägagångssättet

Förklaringsmodellen som använts är *Inference to the Best Explanation* vilken bl.a. anger att flera förklaringskandidater till ett visst problem ska ställas upp och prövas. Hypoteserna som väljs ut ska framstå som lovande förklaringskandidater till problemet men modellen säger inget om hur hypoteserna ska vara utformade. Jag valde att inspireras av den rika forskningslitteraturen om inkongruent predikativ och formulerade en hypotes med förankring i den semantisk-funktionella traditionen och en med förankring i den generativa traditionen, vilka båda antog att det *t*-formade predikativet hade en positiv motivering. Därtill formulerade jag en hypotes som antog att det inkongruenta predikativet hade en negativ motivering, vilken inspirerades av verk från flera olika traditioner. Alla tre hypoteser bygger med andra ord på tidigare studier, men ingen av dem är direkt knuten till ett visst verk. Hypoteserna ska därför betraktas som mina produkter och inte som direkt knutna till de refererade forskarna eller verken.

Man skulle kunna ifrågasätta värdet av att själv omformulera tidigare forskares analyser och sedan bedöma dem. Att jag valt att bygga synteser och vidareutveckla andra forskares idéer snarare än att återge äldre analyser i den form de presenterats av sin upphovsman har ingenting att göra med den valda förklaringsmodellen *IBE*. Tillvägagångssättet motiverades för det första av att inget tidigare arbete varit utformat med det specifika syftet att förklara definitivrestriktionen. Det blev därför naturligt att göra en anpassning mot det problem som jag ställt upp. För det andra så ämnade jag ställa upp så starka förklaringskandidater som möjligt snarare än att motbevisa någon av analyserna som redan lagts fram. Jag sammanförde därför antaganden och argument från olika verk med syftet att göra varje förklaringskandidat så stark som möjligt.

En annan fråga som skulle kunna diskuteras i relation till mitt tillvägagångssätt är huruvida analyser med utgångspunkt i olika teorier egentligen kan jämföras. Jag är av uppfattningen att det kan vara möjligt så länge det inte är teorierna i sig som jämförs utan de aktuella analyserna. Som ett exempel kan nämnas min bedömning av *Hypotes B* där ramverket *Distributed Morphology* användes. Analysen byggde på antaganden om olika särdragsvärden i subjektet. Min bedömning av analysen fokuserade dock inte på det använda ramverket eller på bruket av särdragsvärden utan på testbara konsekvenser som följde av hypotesens antaganden.

7.7 Sammanfattning

Syftet med kapitlet 7 var att förklara varför inkongruent predikativ förekommer med nakna ytsubjekt men inte med definitiva. Förklaringsmodellen som användes var *Inference to the Best Explanation*, vilken bland annat anger att flera förklaringskandidater till ett visst problem ska ställas upp, prövas och jämföras. Därefter kan den starkaste hypotesen slutledas som den verkliga förklaringen, om den är tillräckligt bra i sig själv.

Tre lovande hypoteser togs fram, nämligen *Hypotes A–C*, vilka inspirerats av tidigare analyser av fenomenet inkongruent predikativ. Jag framhöll att ingen hypoteserna var direkt knuten till ett enskilt verk utan skulle betraktas som synteser eller vidareutvecklingar av tidigare idéer och därmed som mina produkter.

I avsnitten 7.2–7.4 presenterades och prövades de tre förklaringskandidaterna. Jag uppmärksammade hypotesernas koppling till tidigare analyser av inkongruent predikativ, redogjorde för deras grundantaganden och utsatte dem för prövning.

I avsnitt 7.2 presenterades och prövades *Hypotes A*, vilken till stor del utgick från analysen i Widmark 1966b. Enligt hypotesen är inkongruent predikativ ett utslag av semantisk kongruens. Ytsubjektet i satser med inkongruent predikativ kännetecknas av en dividuativ betydelse som triggar semantisk neutrumkongruens. Termen

dividuativ definierades som 'oavgränsad, delbar och oräknebar betydelse'. När ytsubjektet har olika formella utbyggnader såsom obestämd artikel och adjektivattribut antogs betydelsen bli mindre *dividuativ*, vilket innebär att möjligheten till semantisk kongruens hämmas. Med en övergång från naken till definit form (t.ex. *mjölk—mjölken*) antogs ytsubjektet förlora så mycket av sin *dividuativa* grundbetydelse att semantisk neutrumkongruens på predikativet i princip blir omöjlig, vilket således var hypotesens förklaring till definithetsrestriktionen.

I granskningen av *Hypotes A* ifrågasatte jag om en övergång från naken till definit form på ytsubjektet nödvändigtvis medförde att den *dividuativa* grundbetydelsen förlorades (jfr *luft* vs. *luften*). Vidare visade jag hur denna typ av invändning presenterats tidigare i forskningslitteraturen. Jag argumenterade också för att samma problem infinner sig om man istället för begreppet *dividuativ* utgår från *The Continuum of Individuality*, vilket Enger (2003, 2004) gör i sin semantiska analys av fenomenet.

I avsnitt 7.3 presenterades och prövades *Hypotes B*, som främst vilade på Josefsson 2006 och Teleman 1987. Hypotesen antog likt den föregående att den inkongruenta predikativformen hade en positiv motivering och att det rörde sig om semantisk kongruens. Utgångspunkten var att det finns två genussystem i svenskan: ett grammatiskt och ett semantiskt. Det senare antogs bestå av fyra genus och det fjärde av dessa var knutet till betydelsen *oavgränsad* och kunde uttryckas med pronomenet *det*. I analysen antogs pannkaksmeningssubjekten vara utbyggda med en *semantisk fras*, vilken inbegrep en fonologiskt tom motsvarighet till pronomenet *det* högst upp i strukturen. Predikativets till synes inkongruenta *t*-form förklarades vara triggad av detta neutrumelement.

Förklaringen till att inkongruent predikativ förekommer med nakna men inte definitiva ytsubjekt var att det fonologiskt realiserade *det* saknade särdraget [+definit] och därför inte kunde förbindas med definitiva nominalfraser eftersom det skulle medföra en särdragskrock.

I granskningen av hypotesen uppmärksammades tveksamma konsekvenser som följde av hypotesens grundidé att de olika delarna i den utvidgade nominala projektionen inte fick ha motstridiga särdragsvärden. Hypotesen predicerade att nakna ytsubjekt i inkongruenta satser inte kunde byggas ut med adjektivattribut för det skulle innebära en särdragskrock mellan den semantiska frasen och resten av den utvidgade nominala projektionen. Flera autentiska belägg presenterades som indikerade att prediktionen var falsk. För det andra vilade hypotesen på antaganden om särdragsrestriktioner som skulle innebära att man inte kunde hänvisa till nominalfraser som *senap* med *det* i exempel som *Senap, det är gott*.

I avsnitt 7.4 gick jag igenom *Hypotes C*, vilken antog att den inkongruenta predikativformen hade en negativ motivering som förklarades av att de nakna subjekten antogs ha dåliga förutsättningar för att trigga predikativ kongruens.

Hypotesen vilade på grundidén att språkbrukare använder två typer av kongruensskällor vid kongruensböjning, nämligen en referentiell kongruensskälla och en grammatisk. Den första antogs ge uppgifter om referentiellt antal och referentiellt genus (animacitet och sexus), och den andra uppgifter om grammatiskt genus och numerus.

De nakna ysubjekten antogs ha dåliga förutsättningarna för att trigga predikativ kongruens mot bakgrund av att de inte ger tydlig tillgång till den referentiella kongruensskällan. Därtill uppmärksammades att nakna ysubjekt inte heller ger stärkt åtkomst av en grammatisk kongruensskälla, såvida det inte finns morfofonologiska element som signalerar genus eller numerus. De definitiva ysubjekten ger däremot generellt sett direkt tillgång till en referentiell kongruensskälla, eftersom de i regel har specifik referens. Vidare ger de ofta stärkt åtkomst av den grammatiska kongruensskällan via bestämdhetsändelsen som signalerar genus. De definitiva ysubjekten ger således goda förutsättningar för predikativ kongruensböjning.

I prövningen av *Hypotes C* sattes fokus på idén att förekomsten av morfofonologiska signaler i ysubjektet har en positiv effekt på den kanoniska predikativkongruensen. Två korpusundersökningar presenterades, vilka dels visade att förekomsten av en genusändelse på ett adjektivattribut i ysubjektet inverkar positivt på den predikativa kongruensböjningen, dels att förekomsten av en numerusändelse i ysubjektet inverkar positivt på den predikativa kongruensböjningen.

Jag uppmärksammade även hur hypotesen inte förmådde förklara varför exempel som *Tigrar är bruna* och *Eken är utbredd i Europa* inte tycks förekomma med inkongruent predikativform.

Därefter i 7.5 bedömdes de tre förklaringskandidaterna mot bakgrund av resultatet från deras respektive prövning och *Hypotes C* identifierades som den relativt sett starkaste kandidaten. Den främsta bristen i *Hypotes A* ansågs vara att det är diskutabelt om växlingen mellan naket och definit ysubjekt nödvändigtvis avspeglade en växling mellan divduativ och icke-divduativ betydelse. Ett problem för *Hypotes B* var att antagandena om olika särdragsuppsättningar i den semantiska frasen och resten av den utvidgade nominala projektionen, medförde till synes falska prediktioner. *Hypotes C* kunde inte förklara varför exempel som *Tigrar är bruna* och *Eken är utbredd i Europa* inte tycks förekomma med inkongruent predikativform. Hypotesen tycktes dock vara förenlig med mycket av vad som är känt om fenomenet. Vidare gjorde hypotesen till synes korrekta prediktioner om att morfofonologiska signaler i subjektet hade en positiv effekt på den predikativa kongruensböjningen.

I avsnitt 7.6 diskuterades först trovärdighet hos *Hypotes C*. Jag konstaterade att hypotesen inte hade givits en tillräckligt precis formulering eller genomgått tillräcklig prövning för att man skulle kunna avgöra om det rörde sig om den verkliga förklaringen till definithetsrestriktionen. Samtidigt visade jag att förklaringskandidatens grundantaganden hade stöd från flera tidigare studier och att hypotesen var förenlig med den traditionella synen på kongruens, såsom presenterad i *SAG*.

Därefter behandlades frågan om varför fenomenet inkongruent predikativ uppfattats som ett problem och jag argumenterade för att problemupplevelsen vilade på det möjligen felaktiga antagandet att nakna nominalfraser per definition är kanoniska kontrollörer. Med stöd i litteraturen och analysen i *Hypotes C* visade jag hur det fanns flera tecken som istället pekade på att de nakna pannkaksmeningssubjekten mer liknar defekta kontrollörer.

Avslutningsvis förde jag en kort kritisk diskussion om tillvägagångssättet för hur jag tagit fram och prövat de tre förklaringskandidaterna.

8 Sammanfattning

Min avhandling handlar om ett fastlandsskandinaviskt kongruensfenomen som i litteraturen brukar kallas *pannkaksmeningar*. Det rör sig om kopulasatser där ytsubjektet antingen står i plural eller i singular med genus utrum och där predikativet har en till synes inkongruent *t*-form, se (257)–(258) nedan:

(257) Senap är gult.

(258) Pannkakor är gott.

Fenomenet noterades 1904 av Natanael Beckman och har sedan dess fått mycket uppmärksamhet, se t.ex. Wellander 1949, Widmark 1966b, Teleman 1969, Faarlund 1977, Malmgren 1984, Källström 1993, Enger 2004, Josefsson 2006 och Enger & Haugen 2019. Sökandet efter vad som motiverar den inkongruenta predikativformen har också väckt frågan om hur kongruens fungerar i allmänhet. Utöver det faktum att exempel som (257) och (258) kontrasterar mot den kanoniska predikativkongruensen i de fastlandsskandinaviska språken är företeelsen intresseväckande då den tycks vara typologiskt udda. Det finns ingen konsensus om huruvida pannkaksmeningar finns även i andra språk, även om förslag i den riktningen har förekommit i litteraturen. Dessutom är den rika forskningen om fenomenet intressant då den ger en inblick i olika språkvetenskapliga traditioner under 1900-talet och det tidiga 2000-talet.

Det övergripande syftet med avhandlingen är att skapa djupare förståelse av fenomenet inkongruent predikativ. Detta syfte är vidare uppdelat i delsyftena (a)–(d), se nedan:

- (a) Min studie syftar till att granska forskningshistorien om fenomenet inkongruent predikativ, dels med hänsyn till hur fenomenet beskrivits och förklarats, dels med hänsyn till vilka bakgrundsföreställningar och ideal som de olika beskrivningarna och förklaringarna avspeglar.
- (b) Min studie syftar till att genom kritisk granskning extrahera välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet inkongruent predikativ från den tidigare forskningen.
- (c) Min studie syftar till att genom empiriska undersökningar komplettera den beskrivning av fenomenet som är resultatet från genomgången av den tidigare forskningen.

- (d) Min studie syftar till att förklara varför inkongruent predikativform förekommer med nakna ytsubjekt men inte med definita ytsubjekt.

Med delsyfte (a) sätter jag fokus på forskningshistorien utifrån olika forskningstraditioner och skolbildningar, vilket bland annat innebär att jag urskiljer ideal och tillvägagångssätt som förenar och skiljer olika studier. Materialet som undersöks är analyser och beskrivningar av fenomenet inkongruent predikativ som gjorts från 1904 till 2019. Delsyfte (b) och (c) handlar om fenomenets beskrivning. Först urskiljer jag välgrundade uppgifter om vad som utmärker fenomenet genom att granska forskningshistorien. Sedan kompletterar jag beskrivningen genom framför allt korpusundersökningar i Språkbanken. Delsyfte (d) handlar om att förklara en central aspekt av fenomenet, nämligen varför inkongruent predikativ förekommer med vissa typer av subjekt, nakna subjekt, som t.ex. *mjölk* men inte med andra, mer specifikt definita subjekt som, t.ex. *mjölken*. För förklaringsarbetet används modellen *Inference to the Best Explanation* där flera förklaringskandidater ska ställas mot varandra och den starkaste eventuellt slutledas som den verkliga förklaringen om den är tillräckligt bra i sig själv.

De fyra delsyftena svarar mot fyra delstudier utifrån vilka jag ämnar skapa djupare förståelse av fenomenet inkongruent predikativ från olika perspektiv.

Nedan följer en sammanfattning av avhandlingen kapitelvis.

Kapitel 2

Avhandlingen har ingen tydlig förankring i någon språkvetenskaplig forskningstradition och därmed finns det ingen given utgångspunkt i fråga om ontologiska grundantaganden och begreppsapparat. I kapitel 2 presenterar och motiverar jag därför mina grundläggande antaganden om bl.a. kausalitet, språkdata och teorier om språk.

Utgångspunkten för mina antaganden är *vetenskaplig realism*, vilket innebär att jag uppfattar det som vetenskapens mål att göra verklighetsöverensstämmande beskrivningar av världen, alltså att skapa förståelse för de verkliga mekanismer som t.ex. underliggör språkliga fenomen. Inställningen kan kontrasteras mot antirealismen där teorier istället betraktas som analytiska redskap vilka fyller funktionen att strukturera olika fenomen eller möjliggöra testbara prediktioner och alltså inte att avspegla verkligheten.

Den vetenskapsrealistiska ingången medför också en öppenhet för existensen av icke-observerbara entiteter (*unobservables*) och kausala processer.

I kapitlet går jag även igenom förtjänster och brister hos två typer av indirekt evidens för internaliserat språk, nämligen grammatikalitetsbedömningar och korpusdata.

Kapitel 3

Kapitel 3 handlar om den tidigare forskningen om inkongruent predikativ och behandlar 46 verk från perioden 1904–2019. Syftet med genomgången är dels att skapa förståelse för de olika ideal och bakgrundsforeställningar som de olika arbetena vilar på (se delsyfte (a)), dels att genom kritisk granskning identifiera till synes välgrundade antaganden om och välfunna iakttagelser av fenomenet (se delsyfte (b)).

Litteraturen från 1900-talet delas tematiskt in i fem kategorier, nämligen *Uppmärksammandet av fenomenet*, *Sökandet efter källkonstruktionen*, *Bruket av inkongruent predikativ som en språkriktighetsfråga*, *Analyser med semantiskt-funktionellt fokus* och *Generativa analyser*. Jag identifierar sammanhållande tendenser och brytpunkter utifrån frågor om undersökningsfokus, förhållningssätt till empiri, använt ramverk och förklaringsideal.

Den första kategorin är *Uppmärksammandet av fenomenet* (se 3.2.1) och omfattar de första språkvetenskapliga beskrivningarna av inkongruent predikativ för svenska (1904), danska (1911) och norska (1921). Omnämningarna görs i grammatikor och fenomenet kategoriseras som ett undantag till kongruensregeln.

Arbetena i det andra 1900-talsavsnittet, *Sökandet efter källkonstruktionen* (se 3.2.2), kännetecknas av det diakrona intresset; det primära syftet i dessa verk är att spåra fenomenets ursprung. Studierna förenas också av en stark empirisk förankring och en frånvaro av språkvetenskaplig teori.

Stycket *Bruket av inkongruent predikativ som en språkriktighetsfråga* (se 3.2.3) tar upp och granskar åtta vetenskapliga arbeten med ett tydligt språkvårdsperspektiv som behandlar inkongruent predikativ, däribland *Riktig svenska* av Wellander (1939). Forskarna fokuserar på det vårdade skriftspråket och avråder generellt sett från bruk av inkongruent predikativ. Arbetena är dock inte renodlat normativa utan omfattar även deskriptiva inslag.

Den fjärde kategorin är *Analyser med semantiskt-funktionellt fokus* (se 3.2.4) och inbegriper åtta arbeten från 1960- till 1990-talet. Perspektivet i dessa arbeten är synkront, och den förenande grundidén är att den till synes inkongruenta predikativformen har en positiv motivering och fyller en funktion. I merparten av artiklarna analyseras predikativets *t*-form som ett utfall av semantisk kongruens triggad av subjektets betydelse. Widmark (1966b) talar t.ex. om en dividuativ betydelse, Hiilos (1968) om en distributiv och Källström (1993) om en oavgränsad. I kontrast mot tidigare traditioner används primärt introspektiv metod.

Det femte 1900-talsavsnittet är *Generativa analyser* (se 3.2.5) och omfattar arbeten som använder den generativa transformationsgrammatiken, styrnings- och bindningsteorin eller princip- och parameterteorin. Analyserna har ett synkront

fokus och förenas av en strävan att försöka förklara den inkongruenta predikativformen utifrån antaganden om subjektets struktur. Hypoteserna karaktäriseras av en precis formulering som ofta utgår från privativa särdragsvärden, t.ex. [$\pm$ plural], samt en hög abstraktionsgrad som möjliggör en stor förklaringsräckvidd. Genomgående används grammatikalitetsbedömningar som språklig evidens.

Mest framträdande i forskningen från det tidiga 2000-talet är Gunlög Josefsson (2006, 2009, 2014a och 2014b) och Hans-Olav Enger (2003, 2004, 2013). Deras arbeten knyter tydligt an till 1900-talet då Josefsson utvecklar idéer som presenterats i den generativa traditionen, och Enger bygger vidare på analyser från den semantiskt-funktionella traditionen. 2000-talslitteraturen uppvisar samtidigt tendenser till omorienteringar. För det första ges återigen uppkomstfrågan uppmärksamhet efter att ha befunnit sig i periferin under andra halvan av 1900-talet. För det andra används alltmer korpusdata på bekostnad av introspektiv data och för det tredje introduceras nya analysperspektiv genom introduktionen av teorier som minimalism och grammatikaliseringssteori.

Kapitel 4

Syftet med kapitel 4 är att komplettera beskrivningen av fenomenet med nya undersökningar som motiveras av antaganden från den tidigare forskningen som är i behov av tydligare empirisk underbyggnad, eller på områden där den tidigare forskningen varit oenig. Undersökningarna består till största delen av korpusstudier på Språkbanken.

Först undersöks två faktorer som tidigare forskare antagit har en negativ inverkan på möjligheten till inkongruent predikativform. Den första faktorn är att möjligheten till inkongruent predikativform hämmas om det nakna ytsubjektet är utbyggt med ett adjektivattribut. Den andra faktorn är att inkongruent predikativ är mindre vanligt om adjektivet i predikativ ställning har en icke-värderande betydelse (t.ex. *gul*) än om det har en värderande betydelse (t.ex. *god*).

Resultatet från undersökningen om attributets eventuella inverkan på predikativkongruensen är tydligt. För nakna ytsubjekt med adjektivattribut (t.ex. *svensk mjölk*) har predikativet en kongruent form i 47 av 100 fall. För nakna ytsubjekt utan adjektivattribut (t.ex. *mjölk*) har predikativet däremot en kongruent form i endast 13 av 100 fall. Attribututbyggnad av subjektet främjar alltså kongruent predikativ. Dock är det inte så att attribututbyggnad helt blockerar inkongruent predikativ, vilket ibland har antagits.

Det andra området som studeras är fenomenets historia. Dels behandlas frågan om inkongruensens ålder, dels frågan om huruvida fenomenet genomgått någon utveckling under 1900-talet.

Mot bakgrund av språkbruksbelägg och indirekt evidens antas fenomenet inkongruent predikativ ha förekommit i de tre fastlandsskandinaviska språken sedan första halvan av 1800-talet. Huruvida fenomenet blivit mer utbrett eller fått nya användningar under det gångna seklet är oklart. Utifrån hur fenomenet beskrevs i början och slutet av 1900-talet finns det inget som tyder på att en förändring skett. En kompletterande korpusundersökning av dagspress från 1910- respektive 2010-tal pekar dock på att inkongruent predikativ är mer vanligt förekommande i skriftspråket idag än det var i början av förra seklet.

Kapitel 5

I kapitel 5 presenterar jag den förklaringsmodell som används i avhandlingen: *Inference to the Best Explanation* (Lipton 2004). Modellen ger riktlinjerna att man först ska lära känna ett visst fenomen i största möjliga utsträckning, sedan precisera en förklaringsökande fråga och därefter generera ett begränsat antal förklaringskandidater, vilka prövas och bedöms. Om en av kandidaterna framstår som betydligt starkare än övriga och därtill som tillräckligt stark i sig själv slutleds den som den verkliga förklaringen.

Sökandet efter förklaringar avgränsas till sådana som anger orsaker. Ett sätt för att ge bättre förutsättningar för identifieringen av orsaker är enligt Lipton (2004) redskapet *den kontrastiva frågan*. Istället för att fråga *Varför X?* så frågar man *Varför X snarare än Y?*

Hypotesgenereringen består i att man identifierar ett litet antal till synes lovande förklaringskandidater till det formulerade problemet. Huruvida hypoteserna är nya eller redan kända är irrelevant. När kandidaterna är framtagna utsätts de för tillräcklig prövning för att deras respektive förtjänster och brister tydligt ska framgå. Lipton framhåller att hypotesers prediktiva kraft och förankring i heterogen evidens är särskilt värdefullt.

I kapitlet jämförs också *Inference to the Best Explanation* med den mer kända hypotetiskt-deduktiva modellen.

Kapitel 6

I kapitel 6 formuleras den förklaringsökande kontrastiva fråga som förklaringskandidaterna sedan ska försöka besvara. Jag identifierar först det faktum om pannkaksmeningarna som jag uppfattar som huvudskälet till att fenomenet fått så mycket uppmärksamhet från språkvetare och språkvårdare, nämligen att inkongruent predikativ förekommer med nakna ysubjekt trots att förutsättningarna för kanonisk kongruens tycks finnas. Adjektivet i predikativ ställning är böjligt och ysubjektet tycks utgöras av en nominalfras, alltså en kanonisk kontrollör. Även kontrasten identifierar jag mot bakgrund av den tidigare litteraturen och väljer att sätta fokus på att definitiva ysubjekt inte ger upphov till inkongruent predikativ. Definitivetsrestriktionen har omnämnts i samtliga tidigare verk som behandlat inkongruent predikativ och är det kanske mest kännetecknande draget för fenomenet. Resultatet blir följande kontrastiva fråga:

Kontrastiv fråga

Varför förekommer inkongruent predikativform med nakna ysubjekt men inte med definitiva ysubjekt?

I kapitlet uppmärksammas också faktorer som kan påverka predikativets form men som är irrelevanta för definitivetsrestriktionen, bl.a. attraktion, lexikalisering och framförstållighet av kongruensmål.

Jag sammanfattar olika typer av evidens som tyder på att det finns två typer av subjekt som kan ge upphov till en inkongruent predikativform. Den ena typen av subjekt tycks inbegripa en dold satsstruktur eller satsliknande struktur och den andra typen tycks sakna en sådan dold struktur. Jag väljer att avgränsa förklaringsarbetet med definitivetsrestriktionen till exempel där subjektet saknar en dold satsstruktur.

Kapitel 7

Syftet med kapitel 7 är att förklara varför inkongruent predikativform förekommer med nakna ysubjekt men inte med definitiva ysubjekt. Förklaringen söks genom att tre hypoteser med olika lösningar på problemet läggs fram. Utöver förklaringen av definitivetsrestriktionen presenterar jag hypotesernas andra grundantaganden, t.ex. hur de antar att kongruens genereras. Därefter genomgår hypoteserna granskning och prövning.

De tre förklaringskandidaterna är inspirerade av äldre analyser av fenomenet inkongruent predikativ, men ingen av hypoteserna knyts direkt till något tidigare verk utan ska betraktas som mina produkter.

Grundidén i *Hypotes A* är att den inkongruenta predikativformen är ett uttryck för semantisk kongruens, vilken är triggad av en dividualiv (=oavgränsad, delbar och oräknebar) betydelse hos subjektet. Den definitiva formen antas medföra att subjektet förlorar sin dividualiva betydelse och därför också möjligheten till semantisk neutrumkongruens. Hypotesen är en syntes av tidigare analyser med ett semantiskt fokus, främst Widmark 1966b.

I prövningen av *Hypotes A* diskuterar jag framförallt antagandet att en definit form nödvändigtvis skulle medföra att den dividualiva grundbetydelsen hos en nominalfras förloras. Kritiken underbyggs genom hänvisning till Malmgren (1984) och Källström (1993) som ifrågasatt antagandet att en växling mellan naken och definit form nödvändigtvis reflekterar en växling mellan dividualiv och individualiv betydelse.

Även *Hypotes B* är en syntes och utgår främst från Josefsson 2006 och Teleman 1987. Den inkongruenta formen antas här vara morfosyntaktiskt kongruent med en fonologiskt realiserad motsvarighet till pronomenet *det* högst upp i subjektets struktur. Det tomma elementet antas svara mot betydelsen *oavgränsad*. Ett grundantagande i hypotesen är att nominalfraser kan utvidgas med en *Semantisk Fras*. Hypotesen använder sig av ramverket *Distributed Morphology* och förklaringen till definithetsrestriktionen föreslås vara att den definitiva formen skulle medföra en särdragskrock mellan den semantiska frasen och resten av den utvidgade nominalfrasen då det fonologiskt tomma *det* saknar särdraget [+definit].

I prövningen av *Hypotes B* uppmärksammar jag hur antagandena om särdragsrestriktionerna i de olika delarna av den utvidgade nominalfrasen medför till synes felaktiga prediktioner. Hypotesen predicerar t.ex. att nakna ytsubjekt med adjektivattribut (t.ex. *fransk senap*) inte skulle kunna ge upphov till inkongruent predikativform men flera språkbruksexempel indikerar att sådana satser förekommer.

Hypotes C bygger vidare på iakttagelser från bl.a. Malmgren 1984, Teleman 1969 och Wellander 1965. Hypotesen utgår från att det finns två källor till kongruens, nämligen en referentiell källa med uppgifter om referentiellt antal och referentiellt genus (animacitet, sexus), och en grammatisk källa med uppgifter om numerus och grammatiskt genus. Nakna ytsubjekt (t.ex. *mjölk* och *pannkakor*) antas på grund av sin status som *svagt referentiella* sakna en koppling till en referentiell kongruenskälla. Vidare antas de ge begränsad åtkomst av den grammatiska kongruenskällan, såvida det inte finns morfofonologiska element som signalerar genus eller numerus. De nakna ytsubjekten antas således ge dåliga förutsättningarna för kanonisk kongruensböjning, vilket resulterar i att predikativet ofta får en defaultform. Ett definit subjekt har däremot i regel specifik referens, vilket ger tillgång till den referentiella kongruenskällan. Därtill har den definitiva ytsubjektet

ofta också en bestämdhetsändelse som signalerar genus och därmed stärker åtkomsten av den grammatiska kongruenskillan.

I hypotesprövningen fokuserar jag på antagandet att morfofonologiska signaler i ytsubjektet har betydelse för den predikativa kongruensen och två prediktioner prövas. Den första är att ett adjektivattribut i ytsubjektet inverkar på den predikativa kongruensen om adjektivet i attributiv ställning har en morfofonologisk signal för genus. Den andra prediktionen är att nakna ytsubjekt i plural oftare triggar kongruens när det finns en pluraländelse än när en sådan saknas. Resultatet indikerar att båda prediktionerna stämmer. Jag uppmärksammar också att hypotesen inte kan förklara varför exempel som *Tigrar är bruna* och *Eken är utbredd i Europa* inte tycks förekomma i inkongruent predikativ.

I 7.5 bedöms de tre hypoteserna och *Hypotes C* utses till den relativt sett starkaste förklaringskandidaten.

Därefter i 7.6 diskuterar jag förklaringsarbetet. Först sätter jag på fokus på trovärdigheten hos *Hypotes C* och visar dels att hypotesens grundantaganden har stöd från tidigare språkvetenskapliga arbeten, dels att hypotesen tycks vara förenlig med mycket av vad som hittills är känt om fenomenet inkongruent predikativ. Jag uppmärksammar dock även att hypotesen inte givits en tillräckligt precis formulering för att den ska kunna ges en sträng granskning och därtill finns det ett par exempeltyper som den inte kan förklara i sin nuvarande utformning. I avsnittet återkommer jag sedan till frågan om varför pannkaksmeningarna uppfattas som ett problem, nämligen att förutsättningarna för kongruensböjning tycks finnas men att predikativet ändå får en inkongruent form. Jag kommer fram till att problemupplevelsen grundas i ett potentiellt felaktigt antagande, nämligen att nakna subjekt, genom att utgöras av nominalfraser, per definition skulle vara kanoniska kontrollörer, som ger förutsättningar för kongruensböjning. Jag argumenterar för att de nakna subjekten istället mer tycks likna defekta kontrollörer som t.ex. infinitivfraser. I avsnittet för jag också en kritisk diskussion om hur jag ställt upp och prövat förklaringskandidaterna. I diskussionen tar jag upp mitt val att låta förklaringskandidaterna vara grundade i tidigare analyser men modifierade av mig. Vidare diskuterar jag frågan om huruvida man verkligen kan jämföra hypoteser som utgår från olika teorier.

9 English summary

This dissertation deals with a renowned agreement anomaly in the Mainland Scandinavian languages, which is sometimes referred to as *Pancake sentences*.¹⁸⁰ In Swedish, Danish and Norwegian, predicative adjectives typically agree in number and gender, see (259)–(261).¹⁸¹

(259) Tavl-or-na   är dyr-a.

painting-PLU-DEF *is expensive*-PLU

‘The paintings are expensive.’

(260) Äpple-t   är sur-t.

apple-DEF.NEUT.SG *is sour*-NEUT.SG

‘The apple is sour.’

(261) Soffa-n   är tung-ø.

couch-DEF.COMMON.SG *is heavy*-COMMON.SG

‘The couch is heavy.’

There is, however, a well-known tendency that with some subjects, the predicative adjective takes a form that corresponds to singular neuter (-t), regardless of the number or gender of the subject, see (262)–(263).

(262) Pannkak-or   är go-tt.

Pancake-PLU *is tasty*-NEUT.SG

‘Pancakes are tasty.’

(263) Senap   är gul-t.

Mustard *is yellow*-NEUT.SG

‘Mustard is yellow.’

---

¹⁸⁰ The term was coined by the Norwegian linguist Hans-Olav Enger (2003), and is based on the example in (262).

¹⁸¹ Attributive adjectives also agree in number and gender. However, the verb doesn’t agree in number or person as can be gathered from (259).

In other words, the apparently disagreeing *t*-form in examples such as (262)–(263) contrasts to the canonical agreement patterns for predicative adjectives. Furthermore, the question of what might cause this agreement anomaly is closely linked to the more general question of how agreement works. An additional reason to consider the phenomenon interesting is that it seems to be typologically rare. It is still an open question whether it exists in other languages.¹⁸²

Pancake sentences were noticed to exist in all three of the Mainland Scandinavian languages in the early 20th century and have attracted attention from a large number of mainly Scandinavian linguists. This has resulted in more than fifty studies dealing with the topic.¹⁸³ The extensive research has led to several well-founded observations and assumptions about the phenomenon, but there is still no agreement on fundamental questions, such as whether the *t*-form has a positive or negative motivation (that is, whether there is a trigger for this type of agreement, or if the *t*-form is default, used in the absence of a canonical trigger), and whether all subjects in pancake sentences have the same syntactic structure.

The general aim of my thesis is to generate further understanding of pancake sentences. In order to obtain this goal, I have approached the phenomenon from three different angles, in this way making the picture more complete. One has to do with the research history of the phenomenon, one with its description, and one with its explanation. The summary in this chapter is structured around these three areas.

The understanding of the phenomenon is closely intertwined with its research history. The introduction of new terminology, the introduction of previously untested theories and the improved access to technical equipment have enabled researchers to look at the anomaly with new eyes. At the same time, the rich research history also comprises different research traditions, explanatory ideals and ideas about what counts as linguistic evidence. Hence, I have considered it an enlightening approach to relate the account of the phenomenon to previous research on the subject. Therefore, one aim has been to scrutinize the research history, on the one hand with respect to how the phenomenon has been described and explained, and on the other with respect to which background assumptions and ideals these descriptions and explanations appear to be grounded in (see 9.1).

My second objective is to give a correct description of the phenomenon, which has proceeded in two steps: Firstly, by extracting well-founded assumptions and observations from the research history by means of critical examination, and secondly, by carrying out further empirical studies to make the picture more

---

¹⁸² The question of whether the disagreement phenomenon in question is present in other languages has been answered in different ways by different researchers. Their answers differ depending on how the phenomenon is defined.

¹⁸³ Some of the works have had their main focus on the disagreement phenomenon, while others have dealt with it in connection to another topic.

complete, in particular in those areas where there has been disagreement or lack of empirical data to support the researcher's claims (see 9.2).

My last aim is to provide a causal explanation of the phenomenon, focusing on the strong tendency that the disagreeing predicative *t*-form occurs with bare subjects but not definite ones. This is illustrated in (264)–(265) (see 9.3).¹⁸⁴

(264) Mjölk är go-tt.

milk is tasty-NEUT.SG

‘Milk is tasty.’

(265) *Mjölk-en är go-tt.

*Milk-DEF.COMMON.SG *is tasty*-NEUT.SG

‘The milk is tasty.’

The explanatory aim of the thesis has been narrowed down to the definiteness restriction, illustrated in (264) and (265). This enables a more focused explanatory work than what would have been possible with a broader aim. Considering the fact that the definiteness restriction appears to be such a central aspect of pancake sentences, we should expect that an understanding of the mechanism(s) responsible of this restriction will lead to important insights about pancake sentences more generally. However, a consequence of this narrowing down of the area of investigation is of course that other aspects of the phenomenon are given less attention.

9.1 The research history

The pancake sentence phenomenon was mentioned by a scholar for the first time in 1904 and it has received attention ever since. My scrutiny of the previous inquiries on the topic amounts to 46 works, e.g. Wellander 1949, Widmark 1966b, Teleman 1969, Faarlund 1977, Källström 1993, Enger 2004 and Josefsson 2006.

Aside from the descriptive task to characterize the phenomenon and the explanatory task to understand what might motivate the disagreeing *t*-form, the pancake sentence phenomenon has also been approached from a normative point of view. I have included works with all these different aims, and my material comprises scientific articles, doctoral theses, descriptive grammars, normative grammars and articles from the field of language planning.

---

¹⁸⁴ With the term *bare subject* I refer to subjects that are made up of indefinite noun phrases without an article, e.g. *mjölk* ‘milk’ and *ärter* ‘peas’.

While the research history includes many disparate solutions to the problem of what causes the disagreeing *t*-form, it also contains uniting traditions. In addition, the different analyzes tend to take their starting point in previous studies. In my examination of the research history I have divided the works from the 20th century into five categories, depending on aims, methods or frameworks: 1) *The discovery of the phenomenon*, 2) *The search for the source construction*, 3) *The use of disagreeing predicative as a question of linguistic correctness*, 4) *Analyzes with a semantic-functional focus*, and 5) *Generative analyzes*.

The category *The discovery of the phenomenon* comprises the first mentions of examples with disagreeing predicative in Swedish (Beckman 1904), Danish (Mikkelsen 1911) and Norwegian (Western 1921). The reports are found in normative grammars, and the aim seems to have been to describe an exception from the agreement rules.

In the years that followed the discovery phase, more and more attention was paid to the question of the origin of the phenomenon. In the articles brought up in the section *The search for the source construction*, several hypotheses are proposed and discussed. A common denominator among the researchers in question is the assumption that the phenomenon has stemmed from one or a couple of example types and thereafter has spread. These researchers have a shared view on the importance of empirical data; their assumptions tend to be grounded in a rich collection of authentic language data, and they make little use of linguistic theory or theoretical concepts. These studies also display some interest for the synchronic motivation of the disagreeing predicative, most clearly in the works of Wellander (1949, 1955).

During approximatively the same period, the phenomenon is also dealt with in normative works, such as handbooks on linguistic correctness and articles on language planning. These works are addressed in the section *The use of disagreeing predicative as a question of linguistic correctness*. The treatments are characterized by a relatively high level of uniformity: a clear distinction is made between spoken and written language (recommendations regard the latter), the description is grounded in authentic examples, and the attitude toward the disagreeing predicative form is negative. However, at the end of the period, a reorientation comes about. Lindstedt (1954) questions his predecessors' negative stance toward the use of disagreeing *t*-form. He points out that the form is frequently used, sometimes even obligatory, in the sense that canonical agreement cannot be used, and Lindstedt assumes that pancake sentences might have a functional motivation. In addition, he challenges the longstanding ideal among language planners to ground recommendations in logic. Instead, he suggests that more importance should be given to linguistic intuition. Widmark 1966a is a further distancing from the previously prevailing tradition. In this work, the distinction between spoken and

written language is abandoned, the primary type of linguistic evidence switches from collections of authentic examples to grammatical judgements based in intuition, and the attitude toward the disagreeing predicative form is motivated in a functional ground rather than in logic.

At the end of the 1960s two influential articles are published: Widmark 1966b and Teleman 1969. Both initiate traditions, which will come to dominate the research on pancake sentences thereafter. The core ideas in these articles are very similar, and the research traditions they represent have common traits. The previous emphasis on quantitative data is substituted with a reliance on linguistic intuition, which is reflected in a focus on “language”, rather than on written and spoken language. The diachronic interest for the phenomenon is superseded by a synchronic interest, and the aim is descriptive and explanatory, rather than normative.

The tradition that started with Widmark 1966b has a *semantic-functional* focus: the emphasis is on the difference in meaning presumably conveyed by the predicative form, and the possibility to direct the meaning by ways of the predicative form is supposed to be an important reason why the disagreeing form is used. The idea that the disagreeing form serves a function is connected to the assumption that the *-t* has a positive motivation, namely that it is triggered by the semantic/referential values of the subject. By extension, much attention is given to questions regarding gender, such as: What is gender? What function does gender have? What meaning is associated with neuter? Most of the analyzes are centered around a dichotomy, which is assumed to capture the semantic difference between an agreeing and disagreeing predicative form, e.g. *individutive—dividutive* and *bounded—unbounded*. There is a strong tendency to assign the categories non-distinct boundaries, which gives the hypotheses an ample scope, but sometimes also a vague description. Focusing on the assumed function rather than on the form enables the researcher of this tradition to identify comparable phenomena in other languages, such as a particular use of partitive case in Finnish (Hiilos 1968, Källström 1993) or the French use of constructions like *C'est bon, la glace* (Eriksson 1977, 1979). It is also worth mentioning that the question of the functional motivation of the disagreeing *-t* is approached both from the point of view of a producer and a receiver.

Teleman 1969 is the first of many analyzes of the phenomenon that use a generative framework.¹⁸⁵ Characteristic for this tradition is that both the producer's and receiver's perspective become irrelevant, since the focal point is the presumably autonomous syntax. Departing from the premise that agreement is syntactic in nature, the main attention is directed toward the presumed trigger of agreement,

---

¹⁸⁵ Teleman 1969 is not only the first generative study that deals with pancake sentences, but also the first study in Swedish linguistics that uses the generative framework.

namely the subject. The analyzes differ when it comes to the structure of the subject. A common feature among the generative works is their explanatory ideals. The hypotheses strive toward an extensive scope and a typical goal is to accommodate more phenomena than just pancake sentences. Another ideal is simplicity. The accounts of what gives rise to the disagreeing *t*-form are often characterized by a high level of abstraction concerning the syntactic structure of the subject.

The research from the first decades of the 21st century shows traces of being an extension of the previous century, but it also manifests a breaking point. The semantic-functional tradition is continued by the works of Hans-Olav Enger (2003, 2004, 2013), and the generative tradition by Gunlög Josefsson (2006, 2009, 2014a, 2014b). At the same time, the literature of this time shows signs of redirections. After decennia of synchronic analyses, the question of the origin of the construction is once again given attention. The long period of dominance by introspective data is somewhat weakened, and quantitative language-use data becomes more prominent. In addition, new theoretical perspectives such as minimalism, and grammaticalization theory are introduced.

9.2 The Description of the Phenomenon

Beyond contributing to an understanding of the research history, this thesis aims to describe the phenomenon of disagreeing predicative, which has been done in two steps. First, I have identified what seems to be well-founded assumptions and observations in the literature concerning the phenomenon. However, previous research includes some empirically unsupported claims and topics of disagreement as to what characterizes the phenomenon. Therefore, I have completed the description with empirical studies in some areas. Below, the description of the phenomenon based in the previous research will be summarized first. Thereafter, I present the result from the supplemental empirical studies.

A reoccurring idea in the literature is that the subject, in some cases with disagreeing predicative, contains a hidden clausal structure.¹⁸⁶ First, the subject can often be paraphrased with an infinitival phrase. Second, there can be a distinct semantical discrepancy between the meaning of the subject and the predicative, which suggest that the subject is clausal. Third, the subject can contain constituents that appear to be adverbial. Fourth, the subject can contain reflexive pronouns. Fifth, pronouns in

---

¹⁸⁶ Different versions of this assumption can be found in e.g. Ljunggren 1931, Åkermalm 1966, Wellander 1939, 1949, 1955, Lindstedt 1954, Faarlund 1977, Teleman 1969, *Svenska Akademiens grammatik*, Josefsson 2006, 2009, Eriksson 1977, 1979, Malmgren 1984 and Hansen & Heltoft 2011

oblique form can appear in the subject. Other examples, such as (266), show that not all subjects have a hidden clause structure.

(266) (*Att vara/ha/se) Senap är gul-t.

(*to be/have/see) mustard is yellow-NEU.SG

‘(To be/have/see) Mustard is yellow.’

Concerning the age of the phenomenon, there was consensus for a long time that it first appeared at the very beginning of the 20th century, and Beckman’s example from 1904 was for a long time considered the oldest known occurrence in Scandinavia. However, in Malmgren 1984 indirect evidence is presented, that indicates that the phenomenon existed in Danish as far back as in the 1860s. In the literature from the 2000s this picture receives further support. Åkerblom (2016) presents several older examples from Swedish, the oldest being from 1848. Enger & Haugen (2017:51) provide examples showing that pancake sentences have existed in Swedish as far back as at least the middle of the 19th century; they present two Swedish examples from the 1850s. In addition, they provide one Norwegian example from the 1850s, and another one from the 1870s.

The verb does not agree in plural in pancake sentences. Wellander (1949:197) explicitly states that a sentence like (267) is ungrammatical.

(267) *Ärt-er äro go-tt

*pea-PLU are tasty-NEU.SG

‘Peas are tasty.’

Furthermore, pancake sentences do not exist in Icelandic or Faroese, languages where verb agreement is preserved. These observations indicate that verb agreement has a blocking effect.

Concerning the development of the phenomenon, several researchers suggest that it makes part of a language change that took place in the 1900s (see Wellander 1949:183, Josephson 2004:56 and Eriksson 1979:79).

In terms of factors that appear to restrain the disagreeing form, the definiteness restriction is the most prominent one. Since the discovery of pancake sentences, the subject’s indefinite form has been commonly believed to be a characteristic of the phenomenon, and in some works the definiteness restriction is described as absolute (see e.g. Hellan 1986 and Faarlund 1977).

Another seemingly restraining factor that has been observed is the presence of an attributive adjective in the subject. A reoccurring idea is that an agreeing predicative form is unnatural with bare subjects without attributive adjectives, but that both agreeing and disagreeing predicative forms are possible when the subject has one.

The type of adjective in the predicative has been assumed to influence the choice of agreement form. Widmark (1966b) assumes that generally the adjective is evaluative; this opinion is shared by several other researchers. Faarlund (1977:240) even suggests that there is an exceptionless restriction against non-evaluative adjectives such as *gul* ‘yellow’ and *tjock* ‘thick’.

Ljunggren (1931) presents minimal pairs, in which the only difference is the agreeing predicative form, and where the two variants have different meanings. After Ljunggren’s study was published, several researchers have made similar observations. Most of their suggestions take their starting point in meaning categories such as *boundedness* and *countability*.

In order to make the picture more complete, the extraction of seemingly well-founded assumptions and observations from the research history was followed by additional empirical studies. The material studied was mostly drawn from corpora consisting of informal, written language. Two main areas were investigated: First, factors that had been assumed to have a negative impact on the use of disagreeing predicative and second, the history of the phenomenon.

The first study focused on the question of the potential effect of an attributive adjective within the subject. This effect was studied by contrasting 100 examples containing a bare subject with an attributive adjective (e.g. *svensk mjölk* ‘Swedish milk’), to 100 examples containing a bare subject without an attributive adjective (e.g. *mjölk* ‘milk’). In the examples containing subjects with an attributive adjective, the amount of agreeing predicative forms was 47/100. In the examples containing subjects without an attributive adjective, the amount of agreeing predicative forms was 13/100. Thus, the presence of an attributive adjective seems to be significant for the agreement form of the predicative.

Moreover, the question of whether the disagreeing form was more common if the adjective in predicative position was compatible or incompatible with clausal subjects was studied. To answer this question, two types of corpus-studies were conducted. The first study was delimited to examples with adjectives that are compatible with clauses (e.g. *rolig* ‘funny’). 100 examples were excerpted, and the amount of agreeing predicative form was 11/100. The second study was delimited to examples with adjectives that are incompatible with clauses (e.g. *giftig* ‘poisonous’) and the result was 33/109 agreeing examples. However, 40 % of the examples included the adjective *rik* ‘rich’ and among them the amount of agreeing predicative form was very much higher than the average for examples with the other clause-incompatible adjectives. For this reason, the study generated results that were difficult to interpret. If examples with *rik* ‘rich’ are excluded, the study indicates that adjectival meaning has no impact on predicative agreement inflection. If the examples with *rik* ‘rich’ are included, the results instead show that adjectival

meaning matters to some extent. In other words, the adjective *rik* ‘rich’ would have to be studied further to generate a more reliable result.

As for the history of pancake sentences, the first question discussed was how old the phenomenon is. For Swedish, one example from the 1840s was identified. For Danish, there is indirect evidence that the phenomenon was in use in spoken language in Copenhagen in the 1820s and 1830s. If we take the examples presented by Malmgren (1984), Åkerblom (2016) and Enger & Haugen (2017) into consideration, it is reasonable to draw the conclusion that pancake sentences have existed at least since the middle of the 1800s in all three of the mainland Scandinavian languages.

The assumption that the disagreement phenomenon had become more common during the past century was studied and discussed. As for written language, a corpus study was conducted with material from the press from the 1910s and 2010s respectively. The former had 25/26 examples of agreeing predicative form, and the corresponding number from the 2010s material was 9/31. This result indicates that written language has become more allowing when it comes to disagreeing predicative.

Because of lack of access to spoken language material, I have been unable to test the assumption that the phenomenon has spread in spoken language during the 1900s. However, there is indirect evidence indicating that the phenomenon was widespread already during the early 1900s. In the first comment on the frequency of the phenomenon found in the literature, Ljunggren (1931:117) claims that “the language is full of such clauses with insufficient agreement”.

The question of whether the phenomenon had gone through a change in a qualitative sense during the past century was also brought up. From the descriptions of disagreeing predicative in the literature during the early 1900s and 2000s respectively, there is nothing indicating that the phenomenon has changed in a qualitative sense. In addition, the phenomenon appears to behave in the same way in Swedish, Danish and Norwegian today, which would be unlikely if it had gone through different changing- and/or expansive phases.

9.3 The Explanation of the Phenomenon

The final aim is to explain a prominent property of pancake sentences, namely the question why disagreeing predicative can be found with bare subjects but not with definite subjects, see (264)–(265). At first glance the issue appears to include two contrasts, namely the question of definite versus indefinite, as well as the question of article versus no article. One limitation in the explanatory work is that I only want to examine the definiteness restriction in examples where the subject lacks a hidden

clause structure. Thus, I have excluded examples where the subject is indefinite and has an article (e.g. *en sten* ‘a stone’) from this part of the study, since such clauses seem to have a reading that suggests that there is a hidden clausal structure in the subject. In other words, these types of subjects are different from bare subjects in which disagreeing predicative form can appear without the presence of a hidden clause structure.

The model of explanation I have used is *Inference to the Best Explanation* (Lipton 2014). In short, the idea of the model is that a limited number of hypotheses to a certain problem are formulated, tested, and assessed. Then, the strongest candidate is deduced as the true explanation, if it is sufficiently good in itself.

Three candidates are formulated: *Hypothesis A, B and C*. Each hypothesis has been inspired by ideas from the research history on disagreeing predicative, but they are not directly connected to certain works or researchers. *Hypothesis A* states that the *t*-form is a result of semantic agreement. *Hypothesis B* states that the *t*-form is triggered by a hidden neuter constituent in the subject. *Hypothesis C* states that the disagreeing form as negatively motivated, i.e. is a default form.

Hypothesis A is inspired by previous semantic analyses of the phenomenon with emphasis on Widmark 1966b. According to this hypothesis, disagreeing predicative is a result of semantic agreement. The subject in clauses with disagreeing predicative is characterized by a dividuative meaning that triggers neuter agreement. The term *dividuative* is defined as ‘unbounded, divisible and uncountable meaning’. When the subject is supplied with an indefinite article and/or an attributive adjective, the meaning is assumed to become less dividuative, which implies that the possibility of semantic agreement is restrained. With a transition from a bare to a definite form (e.g. *mjölk*–*mjölken* ‘milk–the milk’), the subject is assumed to lose its dividuative core meaning to the extent that semantic neuter agreement on the predicative is principally impossible. In turn, this is how the hypothesis explains the definiteness restriction.

In the examination of *Hypothesis A* I questioned whether a transition from bare to definite form of the subject necessarily results in a loss of a dividuative core meaning. This is an objection that has been presented earlier in the research history. I also argued that the same problem arises if one applies *The Continuum of Individuality* instead of the concept *dividuative*, which Enger (2003, 2004) does in his semantic analysis of the phenomenon.

Hypothesis B is first and foremost built around Josefsson 2006 and Teleman 1987. This hypothesis, just like the previous one, assumes that the disagreeing predicative form has a positive motivation and is a case of semantic agreement. The point of departure is that there are two gender systems in Swedish: one grammatical and one semantic. The latter consists of four genders and the fourth of these is connected to

the meaning *unbounded* and can be expressed with the pronoun *det*. In the analysis, the subjects of pancake sentences are assumed to be extended with a *semantical phrase*, which includes a phonologically empty equivalent to the pronoun *det* at the top of the structure. The seemingly disagreeing *t*-form of the predicative is explained to be triggered by this neuter element. The explanation for why disagreeing predicative can be found with bare but not with definite subjects is that the phonologically unrealized *det* does not carry the feature [+definite]. Therefore, it cannot be attached to definite noun phrases because that would entail a clash of features.

In the examination of the hypothesis, seemingly false consequences of the basic idea that the different parts of the extended nominal projection cannot have conflicting sets of features are discussed. The hypothesis predicts, among other things, that bare subjects in disagreeing clauses cannot have attributive adjectives, since that would entail a clash of features between the semantical phrase and the rest of the extended nominal projection. Several authentic examples are presented that indicate that this is not the case.

Hypothesis C is a development of ideas from among others Malmgren (1984), Wellander (1949) and Teleman (1969). This hypothesis assumes that the disagreeing predicative form has a negative motivation, which can be explained by the fact that bare subjects have limited conditions to trigger predicative agreement.

The hypothesis is built around the basic idea that language users employ two types of sources when inflecting a predicative adjective for number or gender, namely a referential source and a grammatical one. The former provides information about referential number and referential gender (animacy and sex), and the latter about grammatical gender and grammatical number.

Bare subjects are assumed to have poor prerequisites to trigger predicative agreement because they do not provide access to a referential source. Additionally, bare subjects provide limited access to the source of grammatical agreement, as long as there are no morphophonological elements in the subject that signal gender or number. On the other hand, definite subjects generally give direct access to the referential source of agreement, because most often their reference is +specific. Moreover, they often provide access to the grammatical source of agreement through their definiteness suffix, which in Swedish encodes grammatical gender. In turn, definite subjects provide strong conditions for predicative agreement inflection.

In the testing of *Hypothesis C*, focus is on the idea that the presence of morphophonological signals in the subject has a positive effect on the canonical predicative agreement. Two corpus studies are presented. The first one shows that the presence of an attributive adjective in the subject promotes the use of predicative

agreement inflection, but basically only if the attributive adjective is inflected for grammatical gender. The second study shows that the presence of an overt number suffix in the subject promotes the use of canonical predicative agreement. Hence, the two studies indicate that morphophonological signals for gender and number in the subject promotes canonical predicative agreement in Swedish, as predicted by the hypothesis.

I also bring to attention some types of examples that the hypothesis is not able to explain in its present form, see (268)–(269).

(268) *Tigr-ar   är brun-t.

tiger-PLU is brown-NEUT.SG

‘Tigers are brown.’

(269) *Ek-en   är utbrett   i Europa.

oak-DEF.COMMON.SG is widespread-NEUT.SG in Europe

‘The oak-tree is wide-spread in Europe.’

In the assessment of the three candidates, *Hypothesis C* is identified as the strongest candidate. However, I point out that this hypothesis has not been given a precise enough formulation or gone through sufficient testing in order to determine if it is in fact the true explanation of the definiteness restriction. At the same time, I argue that the basic ideas of this hypothesis are supported by several previous studies. The basic ideas are that the *t*-form is default in Swedish, that morphophonological signals for gender and number in constituents preceding the target have a positive effect on predicative agreement inflection, and that language users employ two different sources when they inflect a predicative adjective for gender or number. Moreover, the hypothesis is consistent with the traditional view on agreement, as it is presented in *Svenska Akademiens grammatik*. Finally, the hypothesis can accommodate much of what is known about pancake sentences.

I also address the question of why the phenomenon of disagreeing predicative is perceived as a problem and argue that this idea rests on the potentially false assumption that the subjects of pancake sentences, in being noun phrases, are to be understood as canonical controllers. With support in the literature and the analysis in *Hypothesis C*, I show that there are several signs that instead point to the fact that the bare noun phrases in question more resemble defect controllers, such as infinitive phrases.

Källförteckning

- Abney, PS (1987). *The English Noun Phrase in its Sentential Aspect*. Opublicerad doktorsavhandling.
- Allan, Keith (2007). *The Western Classical Tradition in Linguistics*. London: Equinox Publishing.
- Almqvist, Carl Jonas Love (1840). *Svensk språklära*. 3. uppl. Stockholm: M. Wirsell.
- Andersson, Erik & Sundman, Marketta (1979). Some factors governing subject formation in Swedish and Finnish. I: Pettersson, Thore (red.) *Papers from the fifth Scandinavian conference of linguistics, Frostavallen, April 27–29 1979*. Stockholm. S. 19–30.
- Antón-Méndez, Inés & Hartsuiker, Robert J. (2010). Morphophonological and conceptual effects on Dutch subject-verb agreement. *Language and Cognitive Processes* 25 (5). S. 728–748.
- Arboe, Torben (2009). Motiveret genus – især vedrørende brug af bestemtheds morfem. I: Hovmark, Henrik, Stampe Sletten, Iben, Gudiksen, Asgerd (red.) *I mund og bog – 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*. Københavns Universitet. S. 15–29.
- Beckman, Natanael (1904). *Svensk språklära*. Stockholm: Bonniers.
- Benson, Sven (1957). Om genuskategorier och genuskriterier i svenskan. *Arkiv för Nordisk filologi* 72.
- Bird, Alexander (2007). Inference to the Only Explanation. *Philosophy and Phenomenological Research* vol. LXXXIV nr 2. S. 424–432.
- Bird, Alexander (2013). "Thomas Kuhn", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2013 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = [<https://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/thomas-kuhn/>](https://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/thomas-kuhn/).
- Bolander, Maria (1980). *Predikativens funktion i svenskan* (doktorsavhandling). Kungälv: Göteborgs Offsettryckeri AB.
- Brandtler, Johan & Delsing, Lars-Olof (2010). Framväxten av obestämd artikel: definitet, specificitet och polaritet. I: Byrman, Gunilla, Gustafsson, Anna & Rahm, Henrik (red.), *Svensson och svenskan. Med sinnen känsliga för språk. Festskrift till Jan Svensson den 24 januari 2010*. Lund. S. 20–32.
- Bock, Kathryn & Miller, Carol A. (1991). Broken Agreement. *Cognitive Psychology* 23. S. 45–93.
- Campos, Daniel G. (2011). On the distinction between Peirce's abduction and Lipton's Inference to the best explanation. *Synthese* vol 108. S. 419–442.

- Cannon, Garland (1990). *The life and mind of Oriental Jones: Sir William Jones, the father of modern linguistics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Cederschiöld, Wilhelm (1927). *God och dålig svenska*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Chakravartty, Anjan (2017). "Scientific Realism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/scientific-realism/>>.
- Chomsky, Noam (1981). *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Chomsky, Noam (1986). *Knowledge of Language: its Nature origin and use*. New York: Praeger.
- Chomsky, Noam (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, Noam (1998). Some observations on economy in generative grammar. I: Barbosa, Pilar (red.), *Is the best good enough?* Cambridge: MIT Press. S. 115–128.
- Cooper, Robin (1986). Swedish and the Head-Feature Convention. I: Hellan, Lars & Koch Christensen, Kirsti (red.) *Topics in Scandinavian Syntax*. Dordrecht: D. Reidel. S. 31–52.
- Corbett, Greville (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville (2000). *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville (2006). *Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William (2000). *Explaining language change: An evolutionary approach*. Harlow: Longman.
- Dabrowska, Ewa (2010). Naïve v. expert intuitions: An empirical study of acceptability judgements. *The Linguistic Review* 27 (1). S. 1–23.
- Dahl, Östen (2000). Animacy and the notion of semantic gender. I: Unterbeck, Barbara (red.), *Gender in grammar and cognition I: approaches to gender*. Berlin: de Gruyter. S. 99–116.
- Delsing, Lars-Olof (1993). *The internal structure of noun phrases in the Scandinavian languages: A comparative study* (doktorsavhandling). Malmö: Team offset.
- Dillon, Brian, Staub, Adrian, Levy, Joshua & Clifton Jr., Charles (2017). Which noun phrase is the verb supposed to agree with? *Language* 93 (1). S. 65–96.
- Dor, Daniel (2015). *The instruction of imagination: Language as a social communication technology*. New York: Oxford University Press.
- Elder-Vass, Dave 2014. Debate: Seven ways to be a realist about language. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 44 (3). S. 249–267.
- Enger, Hans-Olav (2003). Pannekakesetninger er semantisk kongruens. *Maal og minne* 1. S. 81–105.
- Enger, Hans-Olav (2004). Scandinavian pancake sentences as semantic agreement. *Nordic Journal of Linguistics* 27 (1). S. 5–34.
- Enger, Hans-Olav (2013). Scandinavian pancake sentences revisited. *Nordic Journal of Linguistics* 36 (3). S. 275–301.

- Enger, Hans-Olav & Haugen, Tor Arne (2017). Styrking og svekking av genussemantikk – ei diakron drøfting av (in)animathet ved pannekakesetninger og anaforisk den. *Maal of Minne* 109 (2). S. 43–72.
- Enger, Hans-Olav & Haugen, Tor Arne (2019). The semantics of Scandinavian pancake constructions. *Linguistics* 57 (3). S. 531–575.
- Eriksson, Olof (1977). Ett svenskt kongruensproblem i fransk belysning. *Moderna språk* 71 (3). S. 243–259.
- Eriksson, Olof (1979). Scandinavian gender agreement revisited. *Journal of Linguistics* 15 (1). S. 93–105.
- Faarlund, Jan Terje (1977). Embedded clause reduction and Scandinavian gender agreement. *Journal of Linguistics* vol 13 (2). S. 239–257.
- Faarlund, Jan Terje, Lie, Svein & Vannebo, Kjell Ivar (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Univ.-forl. Cop.
- Falk, Cecilia (1993). *Non-referential subjects in the history of Swedish* (doktorsavhandling). Uddevalla: Mediaprint.
- Franck, Julie, Vigliocco, Julie, Antón-Méndez, Inés, Collina, Simona & Frauenfelder, H. Ulrich (2008). The interplay of syntax and form in sentence production: A cross-linguistic study of form effects on agreement. *Language and Cognitive Processes* 23 (3). S. 329–374.
- Franck, Julie (2011). Reaching agreement as a core syntactic process. *Natural Language & Linguistic Theory* 29. S. 1071–1086.
- Fraser, Normann & Corbett, Greville (1997). Defaults in Arapesh. *Lingua* 103 (1). S. 25–57.
- Garfinkel, Alan (1981). *Forms of Explanation*. New Haven: Yale University Press.
- Givón, Talmy (2001). *Syntax: an introduction* vol 1. Philadelphia: John Benjamins.
- Glennan, Stuart (2017). *The new mechanical philosophy*. Oxford University Press.
- Gullberg, Helge (1952). *Skriva svenska: lärobok i språkkriktighet och språkvård för gymnasier och andra högre skolor samt för självstudier*. Stockholm: Sv. bokförl.
- Hacking, Ian (1983). *Representing and intervening*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hacking, Ian (2012). Introductory Essay. I: Kuhn, Thomas S. (förf.), *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: The University of Chicago Press. S. vii–xxxvii.
- Halle, Morris (1997). Distributed morphology: impoverishment and fission. I: Bruening, Benjamin, Kang, Yoonjung & McGinnis, Martha (red.) *MIT Working Papers in Linguistics* 30. S. 425–449.
- Hansen, Erik (1971). Jensen er nede i postkassen med et brev. Konstruktioner med consubjectum i modern dansk. *Danske studier* nr 66. S. 5–36.
- Hansen, Erik & Heltoft, Lars (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Köpenhamn: Syddansk Universitetsforlag.
- Harman, Gilbert (1965). The Inference to the best explanation. *Philosophical Review* 74 (1). S. 88–95.

- Haugen, Tor Arne & Enger, Hans-Olav (2014). Scandinavian pancake constructions as a family of constructions. *Cognitive Linguistic Studies* 1 (2). S. 171–196.
- Heine, Bernd, & Kuteva, Tania (2007). *The genesis of grammar: A reconstruction*. Oxford: Oxford University Press.
- Heinertz, Otto (1953). Ärtter är gott—Karakteristiskt för latinet är rika böjningsmöjligheter – Om ursprunget till det predikativa adjektivets neutralform i dylika uttryck. *Moderna språk* 47. S. 257–276.
- Hellan, Lars (1986). The headedness of NPs in Norwegian. I: Muysken, Pieter & Riemsdijk, Henk van (red.) *Features and projections*. Dordrecht: Foris.
- Hempel, Carl G. (1965). *Aspects of scientific explanation*. New York: Free Press.
- Hiilos, Hilikka (1968). Om predikatsfyllnadens inkongruens i uttryckstypen ärtter är gott. *Zilliacus, Kurt. Sydfinländska skärgårdsnamn*. Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hof, Sven (1753). *Swänska språkets rätta skriftsätt med sina bewis framställt och till kongl. swänska wettenskaps academiens framgifwit af Sven Hof*. Stockholm: tryckt hos directeuren Jacob Merckell.
- Hultman, Tor G. (2003). *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Håkansson, David (2016). Förklaringar i språkhistorisk forskning. *Historia och språkhistoria: Studier i svensk språkhistoria* 13. S. 103–117.
- Itkonen, Esa (1983). *Causality in linguistic theory*. London: Croom Helm.
- Josefsson, Gunlög (1999). On the semantics and syntax of Scandinavian pronouns and object shift. I: van Riemsdijk, Henk (red.) *Clitics in the Language of Europe*. Berlin: Mouton de gruyter. S. 731–757.
- Josefsson, Gunlög (2006). Semantic and grammatical genders in Swedish—independent but interacting dimensions. *Lingua* 116 (9). S. 1346–1368.
- Josefsson, Gunlög (2009). Peas and pancakes: On apparent disagreement and (null) light verbs in Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 32 (1). S. 35–72.
- Josefsson, Gunlög (2014a). Scandinavian gender and pancake sentences: A reply to Hans-Olav Enger. *Nordic Journal of Linguistics* 37 (3). S. 431–449.
- Josefsson, Gunlög (2014b). Pancake sentences and the semanticization of formal gender in Mainland Scandinavian. *Language Sciences* 43. S. 62–76.
- Josephson, Olle (2004). *Ju: ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra spark i Sverige*. Stockholm: Nordstedts ordbok.
- Julien, Marit (2005). *Nominal phrases from a Scandinavian perspective*. Amsterdam: Benjamin.
- Koerner, E. F. K. (2002). *Toward a history of American linguistics*. London: Routledge.
- Kuhn, Thomas S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Nyutgiven 2012 av The University of Chicago. Chicago: The University of Chicago Press.
- Källström, Roger (1993). *Kongruens i svenskan*. Göteborg: Acta Universitatis gothoburgiensis.

- Köpcke, Klaus-Michael, Panther, Klaus-Uwe & Zubin, David A. (2010). Motivating grammatical and conceptual gender agreement in German. I: Schmid, Hans-Jörg & Handl, Susanne *Cognitive foundations of linguistic usage patterns: empirical studies*. New York: Mouton de Gruyter.
- Larsson, Kent (1988). *Den plurala verbböjningen i äldre svenska: studier i en språklig förändringsprocess*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Udstilling i sommaren 1880 af kunstindustrielle frembringelser og portrætter fra 1848 til nutiden* (1848). Kjøbenhavn: Nielsen & Lydiche.
- Lewis, David (1986). Causal Explanation. *Philosophical Papers* vol II. New York: Oxford University Press. S. 214–240.
- Lindstedt, Torvald (1954). Ett par kongruensfrågor. *Modersmålläraernas Förenings Årsskrift* 1954. S. 122–131.
- Linell, Per (1978). *Människans språk: en orientering om språk, tänkande och kommunikation*. Lund: Liber Läromedel.
- Lipton, Peter (2004). *Inference to the Best Explanation*. London: Routledge.
- Ljunggren, Ragnar (1926). *Om den operonliga konstruktionen* (doktorsavhandling). Lundequistska bokhandeln.
- Ljunggren, Ragnar (1931). Till användningen av det. *Nysvenska studier* 11. S. 87–150.
- Magee, Bryan (1985). *Philosophy and the Real World: an Introduction to Popper*. La Salle: Open Court.
- Malmgren, Sven-Göran (1984). *Adjektiviska funktioner i svenskan*. Nyutgiven 1990 av Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg: Novum Grafiska AB.
- Masterman, Margaret (1970). The Nature of a Paradigm. I: Lakatos, Imre & Musgrave, Alan (red.) *Criticism and the growth of knowledge*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. S. 59–89.
- Menzies, Peter (2017). "Counterfactual Theories of Causation", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/causation-counterfactual/>>.
- Mikkelsen, Kristian Mathias (1911). *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg: håndbog for viderekomne og lærere*. Köpenhamn: Lehmann & Stage.
- Moberg, Peter (1825). *Försök till en lärobok för nybegynnare i allmänna och svenska grammatiken: innefattande tillika någon underrättelse för utländningar, om vårt språks uttal och beskaffenhet*. Stockholm.
- Myers, James (2012). Methods in search of grammar, grammar in search of methods. I: Myers, James (red.) *In search of grammar: Empirical methods in linguistics. Language and Linguistics Monograph Series* 48. Taipei. S. 1–27.
- Niiniluoto, Ilkka (2002). *Critical Scientific Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Nilsson, Kim (1979). Concerning number and gender in a non-congruent construction. *Studia Linguistica* 23. S. 79–88.
- Noreen, Adolf (1903-1924). *Vårt språk: nysvensk grammatik i utförlig framställning*. Lund: Gleerup.
- Palmér, Johan (1947). *Språkutveckling och språkvård*. 2. uppl. Lund: Gleerup.

- Percival, W. Keith (1976). The applicability of Kuhn's paradigms to the history of linguistics. *Language* 52 (2). S. 285–294.
- Persson, Johannes (1997). *Causal facts* (doktorsavhandling). Stockholm: Thales.
- Persson, Johannes & Sahlin, Nils-Eric (2013). *Vetenskapsteori för sanningssökare*. Stockholm: Fri tanke.
- Pettersson, Gudrun (2005). *Svenska språket under sjuhundra år: en historia om svenskan och dess utforskande*. Lund: Studentlitteratur.
- Platzack, Christer (1988). Att forska i nordiska språk–problem, teorier och forskningstraditioner, i: Svensson, Jan (red.). *Nordistiken som vetenskap. Artiklar om ämnets historia, teorier och metoder*. Lund: Studentlitteratur. S. 47–64.
- Pustejovsky, James (1995). *The generative lexicon*. Cambridge: MIT Press.
- Ringgaard, Kristian (1971). *Danske dialekter: En kortfattat oversigt*. Århus: Akademisk boghandel.
- SAG, Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan., & Andersson, Erik (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Nordstedts.
- SAOB = *Svenska Akademiens ordbok* (1893–). Lund.
- Sasse, Hans-Jürgen (1993). Syntactic categories and subcategories. I: Jacobs, Joachim et al. (red.) *Syntax: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: de Gruyter.
- Schütze, Carson T. (2011). Linguistic evidence and grammatical theory. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science* 2 (2). S. 206–221.
- Strindberg, August (1897). *Samlade skrifter. D. 28, Inferno; och Legender*. Stockholm: Bonnier.
- Svensson, Jan (1988). Nordistikens kunskapsintressen. I: Svensson, Jan (red.) *Nordistiken och vetenskap – Artiklar om ämnets historia, teorier och metoder*. Lund: Studentlitteratur. S. 9–30.
- Svensson, Jan (2017). Nordistiken som vetenskap – 30 år senare. I: Håkansson, David, & Karlsson, Anna-Malin (red.) 2017. *Varför språkvetenskap?: Kunskapsintressen, studieobjekt och drivkrafter*. Lund: Studentlitteratur. S. 19–37.
- Szemerényi, Oswald (1996). *Introduction to Indo-European linguistics*. Oxford: Clarendon Press.
- Söderberg, Hjalmar (1913). *Den talangfulla draken: historier*. Stockholm: Bonnier.
- Teleman, Ulf (1965). Svenskans genusmorfem. *Arkiv för nordisk filologi* 80.
- Teleman, Ulf (1969). On gender in a generative grammar of Swedish. *Studia Linguistica* 23 (1). S. 27–67.
- Teleman, Ulf (1987). Hur många genus finns det i svenskan? I: Teleman, Ulf (red.) *Grammatik på villovägar*. Solna: Esselte Studium.
- Teleman, Ulf (2003). *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Stockholm: Nordstedts Ordbok.
- Teleman, Ulf (2015). *Nordister och nordistik i Lund: från 1860- till 1930-tal*. Lund: Mediatryck.
- van Fraassen, Bas C. (1980). *The scientific image*. Oxford: Clarendon.

- van Fraassen, Bas C. (1989). *Laws and symmetry*. New York: Oxford University Press.
- Vigliocco, Gabriella, Butterworth, Brian, & Semenza, Carlo (1995). Constructing subject-verb agreement in speech: The role of semantic and morphological factors. *Journal of Memory and Language* 34 (2). S. 186–215.
- Vigliocco, Gabriella, Butterworth, Brian, & Garrett, Merrill F. (1996) Subject-verb agreement in Spanish and English: Differences in the role of conceptual constraints. *Cognition* 61 (3). S. 261–298.
- Vigliocco, Gabriella (1996). One or more labels on the bottles? Notional Concord in Dutch and French. *Language and Cognitive Processes* 11 (4). S. 407–442.
- Vigliocco, Gabriella & Franck, Julie (1999). When sex and syntax go hand in hand: Gender agreement in language production. *Journal of Memory and Language* 40 (4). S. 455–478.
- Vigliocco, Gabriella & Hartsuiker, Robert J. (2002). The interplay of meaning sound and syntax in sentence production. *Psychological Bulletin* 128 (3). S. 442–472.
- Vigliocco, Gabriella & Zilli, Tiziana (1999). Syntactic accuracy in sentence production: Gender disagreement in Italian language impaired and unimpaired speakers. *Journal of Psycholinguistic Research* 28. S. 623–648.
- Vigliocco, Gabriella & Franck, Julie (2001). When sex affects syntax: Contextual influences in sentence production. *Journal of memory and language* 45 (3). S. 368–390.
- Vogel, Jonathan (1990). Cartesian Skepticism and Inference to the best explanation. *The Journal of Philosophy* 87 (11). S. 658–666.
- Wechsler, Stephen (2013). The structure of Swedish pancakes. I: Hofmeister, Philip & Norcliffe, Elisabeth (red.) *The core and the periphery: Data-driven perspectives on syntax inspired by Ivan A. Sag*. Stanford: CSLI Publications. S. 65–98.
- Wellander, Erik (1923). Syntaktiska strövtåg. *Nysvenska studier* 3. S. 1–51.
- Wellander, Erik (1939). *Riktig svenska*. Stockholm: P.A. Nordstedt & söner.
- Wellander, Erik (1949). Predikatsfyllnadens form i modern svenska – Ett stycke språkutveckling i ultrarapid närbild. *Studier i modern språkvetenskap* 17. S. 181–209.
- Wellander, Erik (1955). Ärtor är gott och liknande inkongruenta satstyper. *Nysvenska studier* 35. S. 1–47.
- Wellander, Erik (1965). Svenskans tillstånd och behov. *Språkvård* 1. S. 8–13.
- Wessén, Elias (1965). *Svensk språkhistoria III. Grundlinjer till en historisk syntax*. Andra upplagan. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Western, August (1921). *Norsk riksmåls-grammatikk for studerende og lærere*. Oslo: Aschehoug.
- Widmark, Gun (1966a). Är färsk sill god eller gott? *Språkvård* 2. S. 3–6.
- Widmark, Gun (1966b). Den inkongruenta neutrala predikatsfyllnaden och dess plats i svenskans genussystem. *Nysvenska studier* 46. S. 91–134.
- Widmark, Gun (1992a). Eftertankar om inkongruent predikatsfyllnad. *Språk och stil* 2. S. 186–191.

- Widmark, Gun (1992b). Vi och Wellander. *Språkvård* 3. S. 7–16.
- Ylikoski, Petri & Kuorikoski, Jaakko (2008). Dissecting explanatory power. *Philosophical studies* 148. S. 201–219.
- Åkerblom, Sandy (2016). (Nya) ledtrådar till pannkaksmeningsmysteriet. I: W. Gustafsson, Anna, Holm, Lisa, Lundin, Katarina, Rahm, Henrik & Tronnier, Mechtild. (red.) *Svenskans beskrivning: 34 Förhandlingar vid trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning*. Lund. S. 471–484.
- Åkermalm, Åke 1966. *Modern svenska: språk- och stilfrågor*. Lund: Gleerup.

Lundastudier i nordisk språkvetenskap.

Serie A

Serie utgiven av Språk- och litteraturcentrum, Humanistiska och teologiska fakulteterna vid Lunds universitet. Redaktörer: Lisa Holm och Marit Julien.

38. Nils Jörgensen. *Studier över syntax och textstruktur i nordiska medeltidssagor*. 1987.
39. Barbro Lundin. *Bisatser i små barns språk. En analys av fem barns första bisatser*. 1987.
40. Carl-Erik Lundbladh. *Adjektivens komparation i svenskan. En semantisk beskrivning*. 1987.
41. Gertrud Pettersson (red.). *Studier i svensk språkhistoria*. 1988.
42. Lars-Johan Ekerot. *Så-konstruktionen i svenskan*. 1988.
43. Lena Ekberg. *Gå till anfall och falla i sömn. En strukturell och funktionell beskrivning av abstrakta övergångsfaser*. 1989.
44. Gunilla Byrman. *Graviditetsuttryck i svenskan*. 1989.
45. Herbert Davidsson. *Han, hon, den. Genusutvecklingen i svenskan under nysvensk tid*. 1990.
46. Gertrud Pettersson. *Lagspråk och samhällsutveckling. Studier över svenskt lagspråk efter 1734*. 1992.
47. Jan Svensson. *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. 1993.
48. Gösta Holm. *Nordiska studier. Femton uppsatser om ord, namn, dialekter, filologi, stilhistoria och syntax*. Festskrift till Gösta Holm på 80-årsdagen den 8 juli 1996. Christer Platzack & Ulf Teleman (red.). 1996.
49. Cecilia Falk. *Fornsvenska upplevarverb*. 1997.
50. Magnus Olsson. *Swedish Numerals in an International Perspective*. 1997.
51. Gunlög Josefsson. *On the Principles of Word Formation in Swedish*. 1997.
52. Lisa Christensen. *Framtidstuttrycken i svenskans temporal system*. 1997.
53. Bo-A Wendt. *Landslagsspråk och stadslagsspråk. Stilhistoriska undersökningar i Kristoffers landslag*. 1997.
54. Per Lagerholm. *Talspråk i skrift. Om muntlighetens utveckling i svensk sakprosa 1800–1997*. 1999.
55. Inger Haskå & Carin Sandqvist (red.). *Alla tiders språk. En vänskrift till Gertrud Pettersson november 1999*. 1999.

56. Maria Lindgren. *Utvecklingssamtal mellan chefer och medarbetare. Undersökning av en samtalstyp i arbetslivet*. 2001.
57. Jóhanna Barðdal. *Case in Icelandic – A Synchronic, Diachronic and Comparative Approach*. 2001.
58. Henrik Rahm. *Journalistikens anatomi. Analyser av genrer och textmönster i fem strejkbevakningar i svensk dagspress 1879–1996*. 2002.
59. Maria Mörn sjö. *V1-Declaratives in Spoken Swedish. Syntax, Information Structure, and Prosodic Pattern*. 2002.
60. Katarina Lundin. *Small Clauses in Swedish. Towards a Unified Account*. 2003.
61. Lena Lötmarker. *Krian i förvandling. Uppsatsämnen och skri vanvisningar för läroverkets svenska uppsatsskrivning*. 2004.
62. Henrik Rosenkvist. *The Emergence of Conditional Subordinators in Swedish – a Study in Grammaticalization*. 2004.
63. Cecilia Falk & Lars-Olof Delsing (red.). *Studier i svensk språkhistoria 8*. 2005.
64. David Håkansson. *Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjektlösa satser i fornsvenska*. 2008.
65. Christian Waldmann. *Input and output. Ordföljd i svenska barns huvudsatser och bisatser*. 2008.
66. Anna Gustafsson. *Pamfletter! En diskursiv praktik och dess strategier i tidig svensk politisk offentlighet*. 2009.
67. Gudrun Svensson. *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. 2009.
68. Jackie Nordström. *Modality and Subordinators in the Germanic Languages and beyond*. 2009.
70. Piotr Garbacz. *Word Order in Övdalian. A Study in Variation and Change*. 2010.
71. Johan Brandtler. *The Evaluability Hypothesis. The Syntax and Semantics of Polarity Item Licensing in Swedish*. 2010.
72. David Petersson. *The Highest Force Hypothesis. Subordination in Swedish*. 2014.
73. Ulf Teleman. *Nordister och nordistik i Lund – från 1860- till 1930-tal*. 2015.
74. Anna W. Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (red.). *Svenskans beskrivning 34. Förhandlingar vid Trettiofjärde sammankomsten, Lund den 22–24 oktober 2014*. 2016.
75. Anna W. Gustafsson & David Håkansson. *Ord på prov. En studie av ordförståelse i Högskoleprovet*. 2017.
76. Sanna Skärlund. *Man, en och du. Generiska pronomen i svenskans historia*. 2017.
77. Andreas Widoff. *Hermeneutik och grammatik. Fenomenologiska undersökningar av språket som tal och teknik*. 2018.
78. Katarina Lundin. *Att utbildas till svensklärare i teori och praktik*. 2018.

79. Pär Nilsson. *Bildliga betydelser i SAOB. Om beskrivningen av betydelseutvecklingsmekanismer analyserad ur ett kognitivt semantiskt perspektiv*. 2019
80. Christiane Müller. *Permeable islands. A contrastive study of Swedish and English adjunct clause extractions*. 2019.
81. Philippe Collberg. *Meningar i text*. 2020.